

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**BAĞLANMA KURAMI AÇISINDAN ALMANYA'DAKİ ÜÇÜNCÜ KUŞAK
TÜRKİYE KÖKENLİ GENÇLERİN SOSYALLEŞME DENEYİMLERİ:
BİR KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMASI**

DOKTORA TEZİ

NAGİHAN SEYİS

DANIŞMAN: PROF. DR. ALİ RIZA ABAY

**YALOVA
OCAK 2024**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

BAĞLANMA KURAMI AÇISINDAN ALMANYA'DAKİ ÜÇÜNCÜ KUŞAK
TÜRKİYE KÖKENLİ GENÇLERİN SOSYALLEŞME DENEYİMLERİ:
BİR KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMASI

DOKTORA TEZİ

NAGİHAN SEYİS
177303001

DANIŞMAN: PROF. DR. ALİ RIZA ABAY

YALOVA
OCAK 2024

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü TezYazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “Bağlanma Kuramı Açısından Almanya'daki Üçüncü Kuşak Türkiye Kökenli Gençlerin Sosyalleşme Deneyimleri: Bir Karma Yöntem Araştırması” başlıklı bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti hâlinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Nagihan SEYİS

ÖNSÖZ

Akademik hayatta önemli bir süreç olan doktora tez çalışması, Almanya’da doğup büyümüş, üniversite hayatını Almanya’da tamamlamış ve ailesi ile orada ikamet eden bir öğrenci için faklı maceraları ve yeni tecrübeleri de beraberinde getiriyor. Öncelikle bu uzun ve zorlu süreçte kolaylıklar ihsan eden ve çalışmamı nihayete erdiren Rabb’ime hamdediyorum.

Çalışmamın bugüne ulaşmasında şüphesiz birçok kişinin katkısı ve desteği bulunmakta. Bu nedenle ilk olarak çalışmamın her aşamasında beni destekleyen, bana olan güvenini hissettiren, sabır ve anlayışla rehberlik eden çok değerli hocam, danışmanım Prof. Dr. Ali Rıza ABAY’a tüm içtenliğimle teşekkür ederim. Araştırma sürecinde kıymetli tavsiyelerini esirgemeyen, görüşleri ile bakış açımı genişleten ve geri bildirimleriyle araştırmanın şekillenmesinde önemli payları olan tez izleme komitesindeki hocalarım Doç. Dr. Yasemin ÇÖLGEÇEN’e ve Prof. Dr. Ersin KAVİ’ye teşekkür ederim.

Türkiye’de doktora eğitimine başlamamı teşvik eden, eğitimim ve tez sürecim boyunca manevi desteğini hep hissettiren değerli hocam Dr. Mehmet GEDİK’e teşekkür ederim. Araştırma konum ile ilgili Almanya’daki bilgi ve deneyiminden faydalandığım Dr. Ayşe UYGUN-ALTUNTAŞ’a katkıları ve destekleri için teşekkür ederim. Tezin araştırma sürecinde çıkmaza düştüğümde görüş ve düşüncelerinden istifade ettiğim, iyi niyetlerini hissederek motive olduğum kıymetli arkadaşlarım Merve Nur OKTAR’a, Metin ERDEM’e ve Habibullah AKINCI’ya destekleri için teşekkür ederim. Teknik sıkıntılar yaşadığımda desteğini sunan Abdurrahman SARIOĞLU’na de çok teşekkür ederim. Her umutsuz anımda benimle birlikte olan, yapıcı konuşmalarıyla beni motive eden, Türkiye’deki resmî işlemlere dair yönlendirmeleriyle büyük destek olan, tezin her aşamasındaki sıkıntı ve çıkmazlarımı paylaştığım pek kıymetli arkadaşım Zeynep NEGİZ’e ayrıca teşekkür etmek isterim.

Araştırmamın oluşmasında, göç geçmişine sahip bir sosyal hizmet uzmanı olarak göç kökenli gençlerle çalışmamın ve onlarla Avrupa’nın birçok ülkesinde bir araya gelerek projeler yürütmemin etkisi büyüktür. Bu çalışma ile Almanya örneğinde göç kökenine sahip yeni nesilleri farklı bir açıdan gözlemlemek, onların toplumdaki varoluş algılarını ve deneyimlerini anlamaya çalışmak ilk gayem olmuştur. Bu ise zor olduğu kadar heyecan verici bir süreci beraberinde getirmiştir. Araştırma sürecinde hem anket formlarını doldurarak katkıda bulunan gençlere hem de mülakat taleplerimi içtenlikle kabul edip kıymetli deneyimlerini samimiyetle paylaşan ve bu şekilde çalışmamın gelişmesine destek olan tüm katılımcılara çok teşekkür ederim.

Doktora ders sürecinde ve tez yazım döneminde çocuklarıma sevgi ile bakan, her daim gündemlerini çalışmama ve çocuklarıma göre ayarlama nezaketi gösteren, her zaman yanımda olarak bana destek veren, benim ve çocuklarım üzerimde var olan haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim kıymetli annem ve babama; her daim koşulsuz desteklerini hissettiren kardeşlerime çok teşekkür ederim.

Çalışmamın bugüne ulaşmasında beni yüreklendiren, içinde bulunduğum zorlu süreçlerde anlayışla ve sabırla beni motive eden, yoğun iş hayatına rağmen desteğini ve sevgisini her zaman hissettiğim sevgili eşime yürekten teşekkür ederim. En büyük teşekkürüm ise bu sürece bilmeden eşlik eden kızlarım Hafsa Nur, Mahinur ile oğlum Talha'yadır zira doktora ders döneminde çok küçük olmalarına rağmen benimle uzun uçak yolculuklarına ve derslere eşlik eden kızlarım, tez yazım döneminde dünyaya gelen oğlum, doktora tezim ile birlikte büyüdüler. Bu süreçte onlara ayıramadığım vakitten ötürü sabırla çalışmamı bitirmemi bekledikleri için yürekten teşekkür ederim. Çocuksu sabırlarıyla “Anneciğim doktoran bitti mi?” sorularıyla büyük fedakârlıklar gösterdiklerini her daim bana hatırlattılar; varlıklarıyla ve gülümsemeleriyle bu uzun yolculukta neşe kaynağım olduklarını bilmelerini isterim.

Ocak – 2024

Nagihan SEYİS

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
TABLOLAR LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
ÖZET.....	xv
ABSTRACT.....	xvii
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	9
2.1. Bağlanma Kuramı ve Temel Yaklaşımlar	9
2.1.1. Bağlanma kavramı üzerine bir yaklaşım	9
2.1.2. Kuramın tarihsel süreci ve kuramcıları.....	11
2.2. Bağlanma İlişkisinin Gelişimi	14
2.3. Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma ve Bağlanma İlişkilerinin Sınıflandırılması	18
2.3.1. Bebeklik ve çocuklukta bağlanma	18
2.3.2. Ergenlikte ve genç yetişkinlikte bağlanma	22
2.3.3. Yetişkinlikte bağlanma	26
2.4. Bağlanmanın Değerlendirilmesi.....	31
2.5. Bağlanma Biçimlerinde İstikrar ve Değişim	33
2.6. Bağlanma Kuramı ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Arasındaki İlişki.....	34
2.7. Bağlanma Kuramı İle İlgili Yapılan Araştırmalar.....	35
2.7.1. Konu ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar	35
2.7.2. Konu ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar.....	38
3. ALMANYA'YA GÖÇ, TÜRKİYE KÖKENLİ GENÇLER VE GENÇLERLE İLGİLİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI	41
3.1. Göç Kavramı ve Tanımı	41
3.1.1. Göç olgusu, nedenleri ve türleri.....	43
3.1.2. Göç olgusuna yönelik kuramsal açıklamalar	46
3.2. Almanya'ya Türk İş Gücü Göçünün Tarihsel Süreci	49
3.3. Almanya'da Kuşakların Oluşumu ve Karşılaştırması	51
3.3.1. Birinci kuşak Türkler	52

3.3.2. İkinci kuşak Türkler.....	53
3.3.3. Üçüncü ve dördüncü kuşak Türkiye kökenli gençler	54
3.4. Almanya’da Yaşayan Türk Nüfusuna Dair İstatistik Verileri	55
3.5. Almanya’da Göçmenlere Yönelik Uyum Politikaları	56
3.6. Almanya’da Göçmen Kimliği ve Türk Göçmen Algısı.....	59
3.7. Üçüncü Kuşak Türkiye Kökenli Gençlerde Göçün Kuşaklar Arası Etkileri	62
3.7.1. Kimlik inşası ve aidiyet arayışları	62
3.7.2. Psikososyal uyum	65
3.7.3. Travma ve nesiller arası aktarım.....	69
3.7.4. Göç, bağlanma ve topluma uyum ilişkisi.....	70
3.7.5. Almanya’yada gençlerle ilgili sosyal hizmet uygulamaları.....	73
4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	77
4.1. Araştırmanın Modeli	77
4.2. Evren ve Örneklem Seçimi.....	79
4.2.1. Araştırmanın nicel kısmı için evren ve örneklem	79
4.2.2. Araştırmanın nitel kısmı için evren ve örneklem.....	80
4.3. Veri Toplama Araçları ve Süreci.....	84
4.3.1. Araştırmanın nicel kısmı için veri toplama araçları ve süreci	84
4.3.2. Araştırmanın nitel kısmı için veri toplama araçları ve süreci	85
4.4. Verilerin Analizi	87
4.4.1. Araştırmanın nicel kısmı için veri analizi	87
4.4.2. Araştırmanın nitel kısmı için veri analizi	88
5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLARI.....	91
5.1. Nicel Verilere İlişkin Bulgular ve Yorumlar	91
5.1.1. Katılımcılara ilişkin tanıtıcı bilgiler.....	91
5.1.2. Geçerlilik ve güvenilirlik analizi	97
5.1.3. Tanımlayıcı istatistikler	101
5.1.4. Normallik testleri	102
5.1.5. Farklılık testleri.....	104
5.1.6. Korelasyon Analizi	120
5.2. Nitel Verilere İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	121
5.2.1. Bağlanma perspektifinden sosyalleşme sürecine ilişkin bulgular	122
5.2.1.1. Duygu düzenleme ve başa çıkma stratejileri	123
5.2.1.2. Aile içinde sosyalleşme düzeyi.....	141

5.2.1.3. Akran grupları ve arkadaş ilişkisi	156
5.2.1.4. Eğitim ve meslek deneyimleri	165
5.2.1.5. Kitle iletişim araçları ve serbest zaman tutumları	172
5.2.2. Bağlanma perspektifinden uyum ve sosyal entegrasyon sürecine ilişkin bulgular	177
5.2.2.1. Kimlik ve aidiyet algısı.....	178
5.2.2.2. Sosyal entegrasyon ve uyum düzeyini etkileyen etmenler	185
6. TARTIŞMA, SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	197
6.1. Tartışma.....	197
6.1.1. Nicel araştırmadan elde edilen bulgular ile ilgili tartışma.....	197
6.1.2. Nitel araştırmadan elde edilen bulgular ile ilgili tartışma	201
6.1.3. Nicel ve nitel bulguların beraber değerlendirmesi.....	217
6.2. Sonuçlar ve Öneriler.....	221
KAYNAKLAR	231
EKLER.....	247
ÖZGEÇMİŞ	255

KISALTMALAR LİSTESİ

AAI	: Yetişkin Bağlanma Görüşmesi (=Adult Attachment Interview)
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu
ÇGGY	: Çocukları ve Gençleri Güçlendirme Yasası
ÇGRY	: Çocuk ve Gençlik Refahı Yasası
DSÖ	: Dünya Su Örgütü
İÖA	: İlişki Ölçeği Anketi
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü (Birleşmiş Milletler)
IWM	: İçsel Çalışma Modelleri (=Internal Working Models)
PBI	: Ana Babaya Bağlanma Ölçeği
SGB	: VIII. Sosyal Kanun Kitabı
TDK	: Türk Dil Kurumu

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 2.1. Yabancı durum deneyi araştırma süreci.....	19
Tablo 2.2. Dörtlü bağlanma modeli ve benlik/ diğeri algıları.....	29
Tablo 4.1. Demografik verilere dair bilgiler	83
Tablo 5.1. Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımı	91
Tablo 5.2. Katılımcıların yaş aralıklarına göre dağılımı	91
Tablo 5.3. Katılımcıların kardeş sayılarına göre dağılımı.....	92
Tablo 5.4. Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımı	92
Tablo 5.5. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı.....	93
Tablo 5.6. Katılımcıların iş durumlarına göre dağılımı	93
Tablo 5.7. Katılımcıların ekonomik durumlarına göre dağılımı	94
Tablo 5.8. Katılımcıların annelerinin eğitim durumlarına göre dağılımı.....	94
Tablo 5.9. Katılımcıların annelerinin iş durumlarına göre dağılımı	95
Tablo 5.10. Katılımcıların babalarının eğitim durumlarına göre dağılımı.....	95
Tablo 5.11. Katılımcıların babalarının iş durumlarına göre dağılımı	96
Tablo 5.12. Katılımcıların sosyal çevrelerinin niteliğine göre dağılımı	96
Tablo 5.13. Uyum indekslerine ilişkin uyum ölçütleri	97
Tablo 5.14. Bağlanma biçimlerine ilişkin modelin uyum değerleri.....	100
Tablo 5.15. Değişkenlerin güvenilirlik değerleri	100
Tablo 5.16. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler.....	101
Tablo 5.17. Katılımcıların bağlanma stillerine ilişkin dağılımı	102
Tablo 5.18. Tek değişkenli normallik testi.....	103
Tablo 5.19. Normal dağılımda temel alınan bazı tanımlayıcı istatistikler	103
Tablo 5.20. Bağlanma stillerinin cinsiyete göre karşılaştırılması	106
Tablo 5.21. Bağlanma stillerinin yaşa göre karşılaştırılması	107
Tablo 5.22. Bağlanma stillerinin kardeş sayılarına göre karşılaştırılması	108
Tablo 5.23. Bağlanma stillerinin eğitim durumuna göre karşılaştırılması.....	110
Tablo 5.24. Bağlanma stillerinin düzenli bir işte çalışma durumuna göre karşılaştırılması	111
Tablo 5.25. Bağlanma stillerinin ekonomik durumuna göre karşılaştırılması	112
Tablo 5.26. Bağlanma stillerinin annenin eğitim durumuna göre karşılaştırılması	114
Tablo 5.27. Bağlanma stillerinin annenin çalışma durumuna göre karşılaştırılması	115

Tablo 5.28. Bağlanma stillerinin babanın eğitim durumuna göre karşılaştıırılması	116
Tablo 5.29. Bağlanma stillerinin babanın çalışma durumuna göre karşılaştıırılması	118
Tablo 5.30. Bağlanma stillerinin sosyal çevrenin niteliğine göre karşılaştıırılması	119
Tablo 5.31. Değişkenlere ilişkin korelasyon katsayıları	120

ŞEKİLLER LİSTESİ

Not: Barteholomew & Horowitz (1991) ve Sümer (2006) kaynaklarından uyarlanmıştır.....	29
Şekil 4.1. Açıklayıcı sıralı desenin prototipi.....	78
Şekil 4.2. MAXQDA 2022 Pro Programından örnek analiz kesimi.....	89
Şekil 5.1. Bağlanma stillerine ilişkin test edilecek faktör yapısı modeli.....	97
Şekil 5.2. Bağlanma stillerine ilişkin nihai faktör yapısı modeli.....	99
Şekil 5.3. Almanya’da ikamet eden üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlere ait ana tema ve alt temalar.....	122
Şekil 5.4. Kendilik algısı.....	124
Şekil 5.5. Kendilik algısı ile ilgili kod ve alt kodların bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17).....	125
Şekil 5.6. Travmatik deneyimler.....	130
Şekil 5.7. Travmatik deneyimlere dair kod ve alt kodların bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17).....	131
Şekil 5.8. Duygu durum yönetimi.....	136
Şekil 5.9. Duygu durum yönetimi ile ilgili kodların gruplara göre dağılımı.....	137
Şekil 5.10. Aile içinde sosyalleşme düzeyi.....	142
Şekil 5.11. Aile içinde sosyalleşme düzeyi frekans grafiği (n=17).....	143
Şekil 5.12. Bağlanma stillerine göre aile ve ebeveyn-Çocuk ilişkisinin dağılımı ...	144
Şekil 5.13. İşlevsel aile ortamı.....	145
Şekil 5.14. İşlevsel aile ortamı frekans grafiği (n=17).....	145
Şekil 5.15. İşlevsel aile ortamının etkenlerinin bağlanma stillerine göre dağılımı.....	146
Şekil 5.16. İşlevsel olmayan aile ortamı.....	150
Şekil 5.17. İşlevsel olmayan aile ortamı frekans grafiği (n=17).....	150
Şekil 5.18. İşlevsel olmayan aile ortamı kodlarının bağlanma stillerine göre dağılımı.....	151
Şekil 5.19. Akran grupları ve akran ilişkisi.....	157
Şekil 5.20. Akran grupları ve arkadaş ilişkileri frekans grafiği (n=17).....	157
Şekil 5.21. Akran grupları ve arkadaş ilişkileri alt tema frekans grafiği (n=17)....	158
Şekil 5.22. Akran grupları ve arkadaş ilişkileri kod ve alt kodlarının bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17).....	159
Şekil 5.23. Eğitim ve meslek deneyimleri.....	166
Şekil 5.24. Eğitim ve meslek deneyimleri alt tema frekans grafiği (n=17).....	166

Şekil 5.25. Eğitim ve meslek deneyimleri kod ve alt kodlarının bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17).....	168
Şekil 5.26. Serbest zaman tutumları.....	173
Şekil 5.27. Serbest zaman tutumları frekans grafiği (n=17)	173
Şekil 5.28. Serbest zaman tutumları kod ve alt kodlarının bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17).....	174
Şekil 5.29. Kimlik ve aidiyet hissi	179
Şekil 5.30. Kimlik teması frekans grafiği (n=17).....	179
Şekil 5.31. Aitlik hissi teması frekans grafiği (n=17)	180
Şekil 5.32. Kimlik ve aidiyet hissi kod ve alt kodlarının bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17).....	181
Şekil 5.33. Sosyal entegrasyon ve uyum düzeyini etkileyen etmenler	186
Şekil 5.34. Topluma uyumla ilgili olumlu düşünceler ve deneyimler	187
Şekil 5.35. Topluma uyum ile ilgili olumlu deneyim temasına dair frekans grafiği	187
Şekil 5.36. Sosyal entegrasyon ve uyum düzeyini etkileyen etmenlerine dair kod ve alt kodların bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17)	188
Şekil 5.37. Topluma uyumla ilgili olumsuz düşünceler ve deneyimler	190
Şekil 5.38. Topluma uyum ile ilgili olumsuz deneyimlere dair frekans grafiği (n=17)	191

BAĞLANMA KURAMI AÇISINDAN ALMANYA'DAKİ ÜÇÜNCÜ KUŞAK TÜRKİYE KÖKENLİ GENÇLERİN SOSYALLEŞME DENEYİMLERİ: BİR KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMASI

ÖZET

Bu çalışma Almanya’da ikamet eden üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin sosyalleşme deneyimlerini, bağlanma kuramı kapsamında keşfetmeyi amaçlamaktadır. Göç geçmişine sahip gençlerin sosyalleşme, topluma uyum ve sosyal entegrasyon süreçlerinde hangi deneyimleri yaşadıkları, bu deneyimleri nasıl algıladıkları, yerel topluma yaklaşımları ve tüm bu sürece erken gelişim dönemlerinde geliştirdikleri bağlanma örüntülerinin etkileri çalışmanın araştırma konusudur. Günümüzde Türkiye kökenli göçmenler, Almanya’da dördüncü kuşağa ulaşan ve altmış yılı aşkın bir göç tarihine sahiptir. Dolayısıyla üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin genel sosyalleşme deneyimlerinin yanı sıra yerel toplum ile etkileşimi, kimlik ve aidiyet hissi, topluma bakışlarındaki dönüşüm çalışmanın odak noktasını oluşturmakta ve bağlanma kuramı perspektifinden incelenmektedir.

Bu çalışmada araştırma yöntemi olarak karma yöntem tercih edilmiş ve “açıklayıcı sıralı desen”e göre tasarlanmıştır. Araştırmada öncelikli olarak nicel verilerin toplanmasına ve çözümlenmesine yer verilmiş ve nicel örneklem yöntemlerinden “basit rastlantısal örnekleme” ve “kartopu örnekleme” yolu tercih edilerek 479 Türkiye kökenli gence ulaşılarak anket çalışması yapılmıştır. İlişkiler Ölçeği Anketi kullanılarak toparlanan veriler, SPSS 22.0 ve AMOS 24.0 istatistik programları aracılığıyla analiz edilmiştir. Sonraki aşamada anket verilerinden elde edilen sonuçlar esas alınarak nicel örnekleme de yer alan katılımcılardan nitel bölüm için görüşmeciler belirlenmiştir. Türkiye kökenli 17 gençle oluşturulan nitel çalışma grubu ile nitel veri toplama tekniklerinden “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler MAXQDA 2022 Pro programı ile çözümlenmiştir. Ayrıca her iki bölümünde elde edilen bulguların birlikte analizi yapılmıştır. Araştırmanın genel evrenini Almanya’da ikamet eden 18-30 yaş arası üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençler oluşturmıştır.

Araştırma sonucunda Almanya’da ikamet eden Türkiye kökenli gençlerin sosyalleşme deneyimlerine ilişkin bağlanma kuramı perspektifinden “sosyalleşme sürecine ilişkin bulgular” ve “uyum ve sosyal entegrasyon sürecine ilişkin bulgular” olmak üzere iki ana temaya ulaşılmıştır. Genel anlamda bağlanma örüntüleri ve sosyalleşme ile ilgili nicel ve nitel sonuçlar dikkate alındığında güvenli bağlanmanın sosyalleşme süreci ile pozitif ilişki gösterdiği, olumlu duygular ile ilişkili olduğu; güvensiz bağlanmanın ise olumsuz duygular ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda bağlanma tecrübelerinin, üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin yerel topluma uyumunu etkileyen faktörler arasında yer aldığı ve yerel toplumda başarılı bir sosyalleşmenin gerçekleşmesi için temel oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmanın nicel ve nitel bölümünde elde edilen bulgular doğrultusunda oluşturulan ana temalar alt temaları ile birlikte detaylı olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, Bağlanma Kuramı, Sosyalleşme, Üçüncü Kuşak Türkiye Kökenli Gençler

SOCIALIZATION EXPERIENCES OF THIRD GENERATION YOUTH OF TURKISH ORIGIN IN GERMANY IN TERMS OF ATTACHMENT THEORY: A MIXED METHODS STUDY

ABSTRACT

This study aims to explore the socialization experiences of young people of Turkish origin residing in Germany within the scope of attachment theory. The research subject of the study examines: the experiences that young people with a migration background have in the processes of socialization, their adaptation to society and social integration, how they perceive these experiences, their approaches to the local society, and the effects of the attachment patterns they develop in their early development periods on this whole process. Today, immigrants of Turkish origin have a migration history spanning more than sixty years, reaching the fourth generation in Germany. Therefore, in addition to the general socialization experiences of the new generation of young people of Turkish origin, their interaction with the local society, their sense of identity and belonging, and the transformation in their view of society constitute the focus of the study and are examined from the framework of attachment theory.

In this study, mixed method approach was preferred as the research method and it was designed according to the “explanatory sequential mixed methods design”. The research primarily focused on the collection and analysis of quantitative data, and by using “simple random sampling” and “snowball sampling” among the quantitative sampling methods, 479 young people of Turkish origin were engaged and a survey was conducted. The data collected using the Relationship Scale Survey was analyzed through SPSS 22.0 and AMOS 24.0 statistical programs. In the next stage, interviewers for the qualitative section were determined from the participants in the quantitative sample, based on the results obtained from the survey data. Interviews were conducted with a qualitative study group formed with 17 young people of Turkish origin, using the 'semi-structured interview form', one of the qualitative data collection techniques, and the obtained data were analyzed with the MAXQDA 2022 Pro program. Further, the findings obtained in both sections were analyzed together. The general demographic of the research consisted of young people of Turkish origin between the ages of 18-30 residing in Germany.

As a result of the research, two main themes were reached: 'findings regarding the socialization process' and 'findings regarding the adaptation and social integration process' from the perspective of attachment theory regarding the socialization experiences of young people of Turkish origin residing in Germany. Considering the quantitative and qualitative results regarding attachment patterns and socialization in general, secure attachment shows a positive relationship with the socialization process and is associated with positive emotions; whereas it has been identified that insecure attachment is associated with negative emotions. At the same time, it has been concluded that attachment experiences are among the factors affecting the adaptation of the new generation of immigrant-origin young people to the local society and form the basis for successful socialization in the local society. The main themes created in line with the findings obtained in the quantitative and qualitative parts of the research are presented in detail together with their sub-themes.

Key Words: Migration, Attachment Theory, Socialization, Third Generation People Of Turkish Origin

1. GİRİŞ

Göç, sadece bir yer değiştirme durumu değildir. Özellikle farklı kültüre sahip mekânlara göç edildiğinde yerel toplum ile göç edenler arasında sosyal ve kültürel zorluklar yaşanabilmekte, hatta bu durum dışlanma veya çatışmaya kadar varabilmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası Federal Almanya’da yaşanan göç hareketliliği, hem göç eden bireyleri hem de yerel toplumu çok boyutlu etkilemiş; sosyal, siyasal ve ekonomik değişikliklere yol açmış, araştırma ve tartışma konusu olarak toplumsal, siyasal ve akademik gündemden günümüze dek düşmemiştir. Göç hareketliliğine dair neden ve sonuçların yanında, toplumlar arası etkileşim, göçmen algısı, yerel toplumun bakış açısı, karşılaşılan zorluklar, kısacası topluluk ilişkilerini içeren konular, bilimsel çalışmaların araştırma alanı olarak bugüne değin süregelmiş ve literatürde yerini almıştır. Aynı zamanda Federal Almanya Devleti’nin öngördüğü göç politikaları ve uygulamaları da entegrasyon, asimilasyon, çok kültürlülük, uyum ve kimlik kavramları gibi konular, temel tartışma konusu olmaya devam etmektedir.

Günümüzde Türkiye kökenli göçmenler, Almanya’da dördüncü kuşağa ulaşan, altmış yılı aşkın bir göç tarihine sahiptir. İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan iş gücü açığını kapatmak amacıyla 1955’ten itibaren İtalya, Yunanistan ve İspanya ile iş gücü anlaşmaları yaparak ülkesine işçi getiren Federal Almanya, 1961 yılında da Türkiye ile anlaşma imzalayarak resmî olarak Türkiye’den Almanya’ya iş gücü göçünü başlatmıştır. Federal Almanya’nın iş gücü göçü tarihi incelendiğinde, misafir işçi olarak gelen Türk göçmenlerin göç sürecinin başlangıcında “geri dönüş” niyetine sahip olduğu, bu niyetin ise sürekli olarak ertelenip yerini zamanla kalıcılığa bıraktığı görülmektedir (Çelik, 2008). Göçmenlerin bulundukları ülkeye yerleşme kararında ekonomik konum, istihdam, eğitim, kültürel imkânlar, daha yüksek hayat standardı ve Avrupa’nın sağladığı haklar gibi etkenlerin büyük ölçüde tesiri olduğu bilinse de son dönemlerde göçmenlerin kültürüne ve diline uygun hizmet yerlerinin çoğalması da, hem uyum davranışını, hem de gurbeti kabullenmişlik düzeylerini artırmıştır (Ekşi ve diğ., 2016). Özellikle yaşadıkları ülkelerde doğup büyüyen ve o ülkenin vatandaşı olma hakkını kazanan gençlerde bu durum daha da açık bir şekilde görülmektedir. Yeni nesil kendini artık Alman ana toplumunun bir parçası olarak görmekte ve eğitimde, bilimde, sporda, kültürde, ekonomide ve siyasette aktif olup önemli roller üstlenerek pek çok alanda varlık göstermektedir.

Göçmen kökenli gençlerden “proaktif” bir nesil olarak bahsedilse de, bu gençlerin toplum ile bütünleşme seviyelerinin değişken olduğunu bilinmektedir. Gerek ulusal, gerekse uluslararası bilimsel çalışmaların konusu olmaya devam eden bu gençler hakkında, özellikle yerel çalışmalarda, kimlik gelişimlerinde ve topluma uyumlarında sıkıntı yaşadıklarına dair düşüncenin hâkim görüş olarak devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda bilimsel çalışmaların sonuçlarına göre göç geçmişine sahip gençler, bir yandan kendi kültürleriyle hareket ederken diğer yandan göç edilen ülkenin kültürüne uyum sağlamaya çalışmaktadır. Özellikle kültürel çatışma, kültür şoku, kimlik krizi, arada kalma durumu gibi yaklaşımlar ile göç kökenine sahip gençlerin sosyalleşme ve yerel toplum ile uyum durumunu açıklama eğilimi ön plandadır (Esser, 2001; Geisen, 2009). Bilhassa üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin zorlu bir sosyalleşme süreci geçirdiği vurgulanarak, gençlerin karşılaştığı sorunlu alanların kimlik, sosyal davranışlar, iletişim, dışlanma ve ayrımcılık gibi konular olduğu belirtilmektedir. Her ne kadar üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençler ile ilgili olumsuz algı hâkim olsa da, bu gençlerin toplum ile bütünleşme seviyelerinin olumlu yönde olduğu bilimsel araştırma sonuçları ile sabittir. Çelik’in (2008, s. 112) de ifade ettiği gibi göçmen kökenli yeni nesil “kültürler arasındaki o hareketli zemin üzerinde var olma yeteneği geliştirmiş özel bir kimliği temsil etmektedir” ve ülke için bir kazanım olarak görülmelidir.

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Bağlanma kuramı kapsamında yapılan bilimsel çalışmalara göre; bireylerin kimlik gelişimi ve sosyal ilişkilerinin, buna bağlı olarak da sosyalleşme deneyimlerinin, erken gelişim dönemlerinde kurulan ilişkilerin niteliği ve geliştirilen bağlanma stili ile ilişkili olduğu bilinmektedir (Brisch, 2019). Bu kurama göre bağlanma kavramı, insanların kendileri için önemli gördükleri kişilere karşı geliştirdikleri güçlü ve anlamlı bir bağ olarak görülmektedir. Bireylerin, erken çocukluk dönemlerinde ilgi ve bakımını üstlenen, aynı zamanda korku, kaygı, endişe, hastalık ve olumsuz yaşam deneyimleri gibi durumlarda, destek verecek olan bir birey ile yakın ve güvenilir ilişki kurması olarak da nitelendirilebilir. Bu bağların yaşamın ilk yıllarında oluştuğu ve yaşamın ilerleyen evrelerinde de devam ederek kişinin sosyal ilişkileri ile davranış biçimlerinin temelini oluşturduğu varsayılmaktadır (Grossmann ve Grossmann, 2009). Bu sebeple bağlanma kuramcıları tarafından erken dönemde geliştirilen bağlanma biçiminin

niteliğinin, yaşamın her döneminde bireyin duygu, düşünce ve davranışlarında, aynı zamanda tüm ilişkilerinde ve kuracağı ilişkilerde belirleyici bir rol üstlendiği vurgulanmaktadır (Bowlby, 2014).

Araştırma konusu seçilen bu çalışmada, Almanya’da ikamet eden üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin sosyalleşmeleri ve topluma uyumları bağlanma kuramı kapsamında ele alınacaktır. Üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin sosyalleşme, topluma uyum ve sosyal entegrasyon süreçlerinde hangi deneyimleri yaşadıkları, bu deneyimleri nasıl algıladıkları, yerel topluma yaklaşımları ve tüm bu süreçte erken gelişim dönemlerinde geliştirdikleri bağlanma örüntülerinin etkileri çalışmanın araştırma konusudur.

Buna bağlı olarak araştırmanın temel sorusu “Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin bağlanma stilleri ve sosyalleşme/ topluma uyum deneyimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” şeklinde ifade edilebilir. Bu temel soruyla bağlantılı olarak aşağıda belirtilen sorulara cevap aranmış ve çalışma bu sorular etrafında şekillenmiştir:

- Göç, bağlanma stilleri ve sosyalleşme süreci arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin bağlanma biçimleri demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?
- Üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin yerel topluma aidiyet hissi ve bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Bağlanma stilleri, Türkiye kökenli gençlerin topluma uyum ve entegrasyon süreçlerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

Bu sorulardan yola çıkarak güvenli bağlanma biçimi ile topluma psikososyal uyum arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki beklenmektedir. Ayrıca güvensiz bağlanma stilleri ile sosyalleşme deneyimleri arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı Almanya’da ikamet eden üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin sosyalleşme ve topluma uyum sürecinde yaşadıkları deneyimleri bağlanma kuramı perspektifinden anlayabilmek, yerel toplum içinde yaşadıkları çifte

sosyalleşmenin sonuçlarını gözlemleyebilmek ve bu gençlerin karşılaştıkları psikososyal problemlerin çözümüne bir katkı sunmaktır.

Araştırmanın Önemi

Türkiye kökenli gençlerin Alman toplumuna uyum ve adaptasyonları ile ilgili çalışmalar bulunsa da, bu gençlerin sosyalleşme/ topluma uyum ve bağlanma deneyimleri arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalar çok kısıtlıdır. Bu sebeple göç geçmişine sahip ailelerde yetişen bu gençlerin genel sosyalleşme deneyimlerini, yerel toplum ile etkileşimini, kimlik ve aidiyet hissine dair görüşlerini ve bulundukları topluma bakışlarının bağlanma kuramı perspektifinden incelenmesinin önemli bir konu olduğu görülmüştür. Bu tez çalışması, bu boşluğu doldurmak ve bilimsel literatüre katkıda bulunmak üzere planlanıp gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın özgün boyutu/ değeri ise konunun bağlanma kuramına bağlı olarak ele alınıp Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin sosyalleşme deneyimlerindeki psikolojik kökenlerin neler olabileceğini göç sosyolojisi ile kesiştiği yerde incelemeye çalışılmasıdır.

Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın *varsayımları* şu şekilde tasarlanmıştır:

- Araştırmaya katılan gençlerin ankette yer alan ifadeleri tam ve doğru algılayıp tarafsız cevap verdiği,
- Katılımcıların mülakat sorularına verdikleri cevaplarda gerçek düşüncelerini ve görüşlerini yansıttıkları,
- Kullanılan araştırma yöntemlerinin, araştırmanın amacına uygun olduğu ve katılımcıları aynı derecede etkilediği varsayılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın *sınırlılıkları* şu şekilde sıralanabilir:

- Araştırmada yalnızca Federal Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli gençler yer almaktadır.
- Araştırma 18 ile 30 yaş grubu olup kendini Türkçe ifade edebilen gençler ile sınırlıdır.
- Araştırmanın uygulama süreci Mayıs 2022 – Aralık 2022 ayları ile sınırlıdır.

- Araştırma verileri araştırmada kullanılan ölçeklerin ölçtüğü nitelikleri ile sınırlıdır.
- Araştırmada elde edilen bulgular bu araştırmaya katılan örneklemden elde edilen veriler ile sınırlıdır ve yalnızca görüşme yapılan bireylerin görüşlerini yansıtmaktadır. Genelleme özelliği taşımamaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada araştırma yöntemi olarak karma yöntem tercih edilmiştir. Türkiye kökenli gençlerin Almanya'ya sosyal uyum düzeyleri ile bağlanma deneyimleri arasındaki etkileşime yönelik detaylı herhangi bir akademik çalışmanın bulunmayışı, araştırma yönteminin hem betimleyici hem de keşfedici bir araştırma olarak ilerlemesi, nicel ile nitel metodun bir arada kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle, bu çalışmada açıklayıcı sıralı desen ile hem durum tespitinin yapılması hem de araştırılan sorunun sebep-sonuç ilişkisinin ortaya konulması hedeflenmiştir.

Açıklayıcı sıralı desende öncelikli olarak nicel verilerin toplanmasına ve çözümlenmesine yer verilmiş, akabinde özel sonuçlara ulaşabilmek ve derinlemesine bir anlamayı mümkün kılmak için nitel araştırma gerçekleştirilmiştir. Nitel veriler Griffin ve Bartholomew (1994) tarafından geliştirilen ve Sümer ile Güngör tarafından 1999 yılında Türkçeye uyarlanan “İlişkiler Ölçeği Anketi” (İÖA) kullanılarak toplanmış ve SPSS 22.0 ve AMOS 24.0 istatistik programları aracılığıyla analize tabi tutulmuştur. Sonraki aşamada ilişkiler ölçeği anketi ile elde edilen verilerin sonuçları esas alınarak görüşmeci belirlenmiş ve nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir ve elde edilen veriler MAXQDA 2022 Pro programı ile çözümlenmiştir.

Araştırma Grubu

Araştırmanın genel evrenini Almanya'da ikamet eden 18-30 yaş arası Türkiye kökenli gençler oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel çalışma grubu, göç geçmişine sahip, Türkçe dilini ve kültürünü bilen, farklı okullardan mezun, farklı şehirlerde yaşayan ve farklı alanlarda çalışan 18-30 yaş arası üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençleri kapsamaktadır. Bu doğrultuda, araştırmanın çalışma evrenine ulaşabilmek amacıyla Almanya'da ikamet eden Türkiye kökenli gençlere yönelik alanlarda faaliyet gösteren Sivil Toplum Kuruluşu temsilcilerine, gençlik merkezlerine, cami derneklerine ve

Türk derneklerin gençlik kollarına gidilmiştir. Bu kuruluşların elektronik posta grubu aracılığıyla mail gruplarına kayıtlı Türkiye kökenli gençlere ulaşım hedeflenmiş, aynı zamanda da bu kuruluşların aktif oldukları sosyal medya aracılığıyla ve telefon grupları vasıtasıyla anket linki gönderilerek 479 Türkiye kökenli gence ulaşım sağlanmıştır.

Araştırmanın nitel bölümünün çalışma grubunu, nicel örnekleme yer alan, yani ankete katılan bireylerden seçilen kişiler oluşturmuştur. Buna göre nitel veriler için oluşturulan çalışma grubu 17 Türkiye kökenli genç olarak belirlenmiştir.

Araştırma ile İlgili Bazı Çalışmalar

Konu ile ilgili uluslararası bilimsel çalışmalar incelendiğinde, göç kökenli gençlerin farklı bakış açılarıyla incelenen bir konu olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Fakat göçmen kimliği ile ilgili akademik çalışmaların çoğunun sosyolojik özneyi dışlayıcı bir analiz ve argüman kullanması dikkat çekmiştir. Genel olarak gençlerin kimlik oluşumunda ve topluma uyum sağlamada sorun yaşadığına dair sonuçların elde edildiği tespit edilmiş ve karşılaştıkları problemler arasında kimlik, sosyal davranışlar, iletişim, dışlanma ve ayrımcılık gibi konuların yer aldığı gözlemlenmiştir.

Literatür incelendiğinde göç ve uyum dinamikleri arasındaki ilişkilerde, göçmenin yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, tutumları gibi bireysel özelliklerinin yanı sıra; göç hareketinin türü, niteliği, yerleşilen bölgenin sunduğu imkânların da göç eden kişinin psikososyal uyumu için olumlu veya olumsuz etkiler oluşturduğu ve bu süreci etkilediği görülmektedir. Bununla ilgili Schachner (2019) bir çalışma gerçekleştirmiş ve genç göçmenler ile yaptığı bir çalışmada; uyumsuzluk görülen bireylerin yerel toplum ile çok az veya minimum düzeyde iletişimi geçtiğini, bu sebeple kültürel çoğulculuğu benimsemediğini ve eşitsizliğe dair bir algıya sahip olduğunu tespit etmiştir. Araştırmasında tüm bu etkenlerin psikososyal uyum kapasitesini azalttığına dair sonuçlara ulaşmıştır. Portes ve Rumbaut (2005) ise çalışmasında uyum için göç eden kişinin özelliklerinin yanı sıra yerel toplumun tutumunun da başarılı psikososyal uyum için önemli bir etken olduğunu tespit etmiştir. Çalışmada çıkan sonuçlara göre göç eden bireyin eğitim düzeyinin ve mesleki yeteneklerin psikososyal uyumu etkilediği fakat yerel toplumun özelliklerinin önemli düzeyde bir etken olduğu

saptanmıştır. Bununla ilgili Alman Vakıfları Uyum ve Göç Bilirkişi Konseyi¹ tarafından yapılan bir araştırmada, özellikle Türkiye ve Müslüman kökenli göçmenlerin, göç geçmişi olmayan kişilere ve diğer göçmenlere kıyasla daha sık ayrımcılık yaşadıkları tespit edilmiştir (Peucker, 2010).

Eğitim fırsatlarına ve başarılarına yönelik çalışmalar incelendiğinde eğitim ile ilgili eşitsizliklerin sonraki nesillerde de ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla ilgili Boos-Nünning (2011) “misafir işçi” olarak gelen ilk iki nesle göre üçüncü ve dördüncü neslin eğitim ve istihdam durumlarında bir iyileşme gözlemlemiş, fakat göç kökenli gençlerin eğitim ve istihdamdaki başarısının Alman kökenli öğrencilerin gerisinde olduğunu saptamıştır. Bununla ilgili Boos-Nünning göçmen kökenli öğrencilerde ailenin eğitim düzeyini ve mesleki statülerini dikkate almanın yeterli olmadığı vurgulamış, göç öyküsünün de bulunmasıyla birlikte ebeveynlerin toplumdaki statüsü ile çocukların eğitimdeki başarıları ve eriştikleri fırsatlar arasında doğrudan ilişkinin zayıf kaldığını saptamıştır. Kroneberg (2008) ise bu durumu göç geçmişi olan çocukların, eğitilmiş ebeveynlere sahip olsalar dahi, kültürel bütünleşme, dil, ayrımcılık ve buna bağlı olarak da psikososyal uyum sorunları sebebiyle yerli grubun çocuklarına kıyasla daha düşük oranda eğitim fırsatı ve başarısı tecrübe edindiklerini tespit etmiştir. Ayrıca Kristen ve Olszyk da (2013) konuyla ilgili bir araştırma gerçekleştirmiş eğitim fırsatlarındaki eşitsizliği göçmen tecridini dikkate alarak incelemiştir. Sonuçlara göre Kristen ve arkadaşları, göçmen yoğunluğu yaşayan kentlerde yetişen çocuk ve gençlerin yerel dili daha az kullandıklarını, yerli gruplara mensup akranlarıyla daha az arkadaşlıklar ve bağlar kurduklarını, aynı zamanda da Alman vatandaşların toplumsal ağlarına erişimde zorlandıklarını tespit etmiştir.

Aynı zamanda göç sürecinin ve göç eden bireylerin deneyimlerinin sonraki kuşakları da etkilediği yönünde araştırmalar bulunmaktadır. Buna göre göç yaşanma sebebi ve koşulları, göç edilen ülkenin kültürüne uyum, algılanan ayrımcılık, ev sahibi kültürün göçmen algısı ve göç politikası, göç alan ülkede bulunan sonraki nesilleri de etkilemekte olup doğup büyüdükları ülkedeki sosyalleşmelerinde önemli bir yere sahiptir. Uluslararası göç literatürü incelendiğinde sınırlı sayıda bulunan bu çalışmalarda; göç öncesinde, göç esnasında ve göç sonrasında yaşanan güçlüklerin doğrudan göçü yaşamamış fakat göç eden ailelerde doğmuş kişileri de etkilediği

¹ Alm. “Sachverständigenrat deutscher Stiftungen für Integration und Migration, SVR”

yönünde bulgulara rastlanmaktadır. Göç yaşantısının sonraki kuşaklardaki etkilerini Vaage ve diğ. (2011) incelemiş ve ebeveynlerin travma deneyimlerinin sonraki nesillerin psikolojik belirtilerini etkilediğini fakat bu belirtileri açıklamakta yeterli olmadığını bildirmiştir. Buna göre travmatik yaşantıların kuşaklar arası etkileri açısından, travmaya maruz kalmak tek başına yeterli değildir. Aynı zamanda göç yaşayan bireyde travmatik stres düzeyinin önemine vurgu yapılmıştır. Göç bağlamında travmanın nesiller arası aktarımıyla ilgili Uzunkaya ve Yılmaz da (2021) incelemelerde bulunmuş ve ebeveynin maruz kaldığı travmatik yaşantıdan ötürü ebeveynlik becerilerini azaltabildiğini açıklamıştır. Bunun sonucu olarak da bu ailede yetişen çocuğun travmaya doğrudan maruz kalmadığı hâlde, ebeveyni ile olan kişilerarası ilişkilerinde, iletişimde, sosyalleşme sürecinde ve genetik faktörler aracılığıyla ebeveynin travma deneyimlerinden etkilenebildiğini belirtmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu başlık altında alışılmışın dışında önce kuramsal çerçeve anlatılacak, kuramsal çerçeve anlatılırken yeri geldikçe kavramlar da açıklanacaktır.

2.1. Bağlanma Kuramı ve Temel Yaklaşımlar

Bağlanma kuramı, John Bowlby (1958) tarafından geliştirilen ve öğrencisi Mary Ainsworth tarafından genişletilen bir kişilik gelişimi kuramıdır. Temelinde etolojik ve psikoanalitik kavramları barındıran bağlanma kuramı; nesne ilişkileri kuramından yola çıkarak insan doğasının yakın ilişkiler kurma eğiliminde olduğunu savunmuş, özellikle bebeklik döneminde birincil bakım veren kişilerle kurulan bağların yaşam boyu başkaları ile kurulan bağlar ile ilişkisi olduğuna işaret etmiştir. Aynı zamanda ilk bağlanma tecrübelerinin, kişiler arası ilişkilerin temelini ve özelliklerini oluşturduğunu savunmuştur (Bowlby, 1986).

Sağlıklı gelişimin temel şartı olarak güvenli bir duygusal bağdan bahseden Bowlby, çocukların bağlanma ve gelişimsel ihtiyaçlarının ihmal edilmesi durumunda yaşam boyu sürececek olumsuz sonuçlara dikkat çekmektedir. Bunlar yalnızca bireysel gelişimi olumsuz etkilemez, aynı zamanda sosyal uyum için de zorlayıcı sonuçlara sebep olarak toplumu etkileyebilmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak çalışmanın bu kısmında bağlanma kuramı, temel yaklaşımlarıyla birlikte tanıtılacak ve bireyin farklı gelişim dönemlerindeki bağlanma ilişkileri aktarılacaktır. Ayrıca güvenli bağlanmanın önemine vurgu yapılacak ve bu konuda yerel ve uluslararası çalışmaların tanıtımına yer verilecektir.

2.1.1. Bağlanma kavramı üzerine bir yaklaşım

Bağlanma kavramı ilk olarak İngiliz psikiyatrist ve psikoanalist John Bowlby tarafından 1950’lerde kullanılmış ve bilimsel çalışmalarının odağı olmuştur. Sosyal bir varlık olan insan, genetik olarak başkalarıyla etkileşime girmeye kodlanmıştır. Bu etkileşime girme arzusu, iletişim yoluyla duygusal ilişki kurma isteğini de içererek “[...] doğum ile başlayıp yaşlılığa kadar var olan temel bir unsur” (Bowlby, 2014, s. 22) olarak tanımlanmaktadır. Buna dayanarak Bowlby, bebeklerin temel bakım veren

kişi ile (genelde anne)² ilişki kurma ihtiyaçları olduğunu ve her ikisi arasında gelişen ilişki sonucunda duygusal bir yakınlık oluştuğunu savunmuştur. Bu oluşan duygusal yakınlığa Bowlby (1958) “attachment” yani “bağlanma” adını vermiş ve bunu “tutarlılığı ve sürekliliği olan duygusal bir bağ” (1969) olarak nitelendirmiştir. Bowlby bağlanmanın “yakınlık arama ve yakın ilişkiler kurma” (akt. Brisch, 2015, s. 129) yönünde evrensel bir eğilim olduğunu ve bunun doğumdan itibaren başladığını ileri sürmüştür. Biyolojik temellere dayanan bağlanmanın tüm insanlarda içgüdüsel bir eğilim olarak var olduğunu belirten Bowlby, temel hedefinin hayatta kalmak için içgüdüsel ihtiyaçların karşılanması olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda bağlanmanın; bireylerin sosyal olarak var olabilmeleri ve en etkili davranışsal sistem olarak sosyal ilişkileri kurabilmelerinde belirleyici temel faktör olduğunun altını çizmiştir (Bowlby, 1988, 1969). Kısacası Bowlby bağlanmayı; yaşamın erken dönemlerinde belirlenen ve süreklilik gösterdiği düşünülen, biyolojik bir işlevi olan ve bireyin ilişki kurma örüntüsünü şekillendiren davranışı içeren bir görüngen olarak tanımlamıştır.

Alan yazını incelendiğinde bağlanma kavramı birçok kuramcı tarafından birbirini tamamlayacak şekilde ifade edildiği görülmektedir. Bowlby’nin öğrencisi olan Mary Ainsworth (1989, s. 711) bağlanmayı, kişinin bağlanma figürüne yakınlık aradığı “özel bir sevgi bağı” olarak tanımlarken Gander ve Gardiner (1981), bebekler ile ebeveynleri arasında gitgide artan, karşılıklı ve destekleyici bir etkileşimin kurulması olarak ele almıştır. Yakın tarihteki alan yazınında Alman psikiyatrist Brisch (2019, s. 36) bağlanma sistemini “birincil, genetik olarak sabitlenmiş bir motivasyon sistemi” ve “hayatta kalmayı sağlayan işlevlere sahip bir sistem” olarak tanımlamıştır. Uzun yıllarını bağlanma kuramını araştırmakla geçiren Karin ve Klaus Grossmann çifti (2004, s. 18-23) geleneksel bağlanma kavramını “hissedilen duygusal güven” kavramını içerecek şekilde genişletmiş ve bağlanmayı “güvenli keşfin ve oyunun temeli” olarak nitelendirmiştir. Bununla birlikte “psikolojik güvenlik yapısı”ndan söz eden Grossmann çifti; bağlanmanın deneyimlenen koruma ve bakım güvenliğinde geliştiğini, tehlikelerden koruma işlevi ile keşif yolunu açtığını ve birincil bağlanma figürleri tarafından iletilerek, yaşam boyu süren duygusal bir bağ olduğuna dikkat

² Bebeğin bağlanma gereksinimini sağladığı için, çocukların bağlanma örüntüsünü geliştirdiği ilk kişi genellikle anne olmaktadır. Kurulan bu ilk bağın, hayat boyu başkaları ile kurulacak ilişkileri de etkilediğine işaret eden Bowlby “bağlanma” olgusunu ilk etapta anne-çocuk ilişki, ebeveyn-çocuk ilişkisi veya birincil bakım veren kişi-çocuk ilişkisini olarak ifade etmiştir.

çekmişlerdir. Papousek (2006) bağlanmanın, bebeğin fiziksel ve ruhsal olarak güvende hissetmesini sağlamak için stres durumlarında belirginleşen ve bağlanma figürünün yanında olma arzusu ile yakınlık arayışı davranışlarında bulunmasıyla kendini gösteren bir olgu olduğuna işaret etmektedir. Bu sebeple Bowlby (1969); bağlanma figürü ile yakınlığı koruma ve ayrılığa direnme davranışının, bağlanmanın tanımlayıcı özelliği olduğunu ve temel işlevinin de tehlikelerden korumayı içerdiğinin altını çizmiştir. Stangl (2011) bağlanmayı “çok küçük bir çocuk ile bakıcısı arasındaki, çocuğun bakıcıyla yakınlık aradığı ve ayrılığa üzüntü ve acıyla yanıt verdiği duygusal bağ” olarak özetlemiştir. Gahleitner (2005) ise bağlanmanın, genel ilişki sisteminin bir parçasını temsil ettiğini belirterek bağlanma kavramının çoğu zaman ilişki kavramından yeterince ayıramayacağına dikkat çekmiş ve ilişkinin iki taraflı olduğunu vurgulamıştır. Buna göre ebeveyn veya birincil bakım veren kişiler, bebeğin temel ihtiyaçlarını yalnızca görev bilinciyle değil, aynı zamanda bundan doyum ve mutluluk sağladıkları için de gidermektedirler. Her iki taraf arasında yaşanan bu etkileşim sonucunda da aralarındaki bağ güçlenmektedir.

Bağlanma kavramı ile ilgili yaklaşımlar özetlendiğinde; bağlanma, genellikle yanlış anlaşıldığı gibi, ebeveynler ve çocukları arasındaki sevgiyi değil, çocuğa öznel bir fizyolojik ve psikolojik güvenlik hissi veren, bakım ve koruma sağlayan bir ilişkiyi ifade ettiği görülmektedir. Buna bağlı olarak çocuk, kişiliğinin istikrarlı gelişimi için temel bir güven geliştirir. Bu yönüyle bağlanma; bireyin duygularını, motivasyonlarını ve davranışlarını durumun gereklerine göre etkileyen ve yapılandıran psikolojik bir bakış olarak görülebilir.

2.1.2. Kuramın tarihsel süreci ve kuramcıları

Bowlby’nin bilimsel çalışmalarının çıkış noktası, mesleki kariyeri boyunca Londra’da bulunan Tavistock Kliniğinin Çocuk Danışma Bölümünde yapmış olduğu gözlemleri ve notlarıdır. İlk çalışmalarına uyum sorunu olan çocukları gözlemleyerek başlayan Bowlby; çocuk ve ergen suçluların yaşamlarını incelemiş, onların bebeklik ve erken çocukluk dönemlerinde anne figüründen uzun süre ayrı kaldıkları dikkatini çekmiştir. Bundan yola çıkarak çocukların anneleriyle kurduğu ilişkiyi incelemeyi amaçlayan çalışmalar yapmıştır. Özellikle uyum sorunu yaşayan çocuklar ve gençler üzerine yaptığı araştırmalarının sonucunda, bu çocukların yaşamın ilk yıllarında annelerinden ayrılmaları ile daha sonraki suçluluk yaşantıları arasında olumlu ve güçlü bir ilişkinin

olduğunu tespit etmiştir. Kırk dört vaka incelemesinin neticesinde; bu çocuklardaki temel sorunun, yaşamın ilk yıllarında anne figürüne gerçek bir bağlanma oluşturamadıkları için sevmeyi ve başkalarıyla ilişki kurmayı başaramamaları olduğunu dile getirmiştir (Karataş, 2017; Grossmann ve Grossmann, 2004).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1950'de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Bowlby'yi savaş yetimlerinin psikolojik gelişimlerini ve temel ihtiyaçlarını araştırması için görevlendirmiştir. Bulgularını “Maternal care and mental health” (Bowlby, 1958) adlı makalesinde paylaşan Bowlby, anne bakımı eksikliğinin etkileri hakkında 1951 yılında kapsamlı bir şekilde rapor vermiştir. İlk yazılarında, ruh sağlığının olumlu gelişimi için bebeklik ve erken çocukluk döneminde anneye sıcak, samimi ve süreklilik gerektiren bir ilişki kurmanın önemini vurgulamıştır. Gözlem ve çalışmalarının sonucunda; yakınları ile ayrılık yaşayan çocuklarda özellikle üzüntü, umutsuzluk, öfke, kaygı, protesto gibi reaksiyonların dikkat çektiğini, hatta fiziksel ve zihinsel gerilemeye kadar giden gözlemler elde ettiğini bildirmiştir (Bowlby, 1958). Yapmış olduğu bakım evi ve yetimhane ziyaretlerinde, uzun zamandır kendilerini yetiştiren kişilerden uzak kalan çocukların tepkilerinde dikkat çekici veriler elde etmiş, çocukların ayrılığa benzer tepkiler göstermesi ilgisini çekmiştir. Bu çocukların üç aşamalı tepki geliştirdiklerini gözlemleyen Bowlby, ilk olarak annelerin geri gelmeleri için çocukların ısrarla yüksek sesle ağladığını ve sakinleştirme girişimlerine karşı dirençle “protesto” davranışı gösterdiğini farketmiştir. Bunun devamında ise annenin gelmemesi üzerine, çocuğun “umutsuzluk” belirtileri göstererek duygusal çöküntü yaşadığını ve sonunda çocuğun küskün ve savunmacı bir tavır sergileyerek “duygusal kopma” yaşadığını, bu durumda anne veya bakım veren kişi geri dönse bile dönüşünü kabullenemeyip ilgisiz davranışlar sergilediğini belirtmiştir. Diğer dikkatini çeken husus ise bu çocukların kısa süreli ayrılmalarda bile benzer tepkileri uzun süreli göstermeleri olmuştur (Hazan & Shaver, 1994; Karataş, 2017). Bowlby bu çalışmaları ile bakım veren kişilerin kaybı veya ayrılık durumunun çocukların psikopatolojik gelişiminde güçlü bir etkisi olduğunu ve erken çocukluk travmasının gelişebileceğini fark etmiştir. Bu çalışmalarının sonucunda bağlanma kuramını geliştiren Bowlby, çocukların annelerini sadece açlık güdüsünü doyurdukları için sevdiği ve bağlandığı yönündeki açıklamalara karşı çıkmış, nesne ilişkileri kuramını çok sınırlı bulmuş ve psikopatolojinin gelişiminde çevresel etkenlerin göz ardı edildiğini savunmuştur (Bennett & Nelson, 2010). Çalışmalarıyla anne-çocuk ilişkisine tanımlayıcı bir bakış

açısı kazandıran Bowlby, görüş ve gözlemlerini, Psikoanaliz Topluluğu tarafından bir klasik olarak kabul edilen, üç makalesiyle bilim dünyasına sunmuştur: “Çocuğun Annesine Bağının Doğası” (1958), “Ayrılma Kaygısı” (1959), ve “Bebeklik ve Erken Çocuklukta Keder ve Matem” (1960) (Hazan ve Shaver, 1994; Karataş, 2017).

Bowlby’nin bağlanma kuramından hareketle daha sonraki yıllarda Ainsworth, Main ve arkadaşları bağlanma üzerine araştırmalar yapmışlardır. Bowlby’nin yardımcısı ve asistanı olan psikolog Mary Ainsworth, araştırmalarıyla Bowlby’nin çalışmalarını genişletmiş ve bağlanma kuramına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Ainsworth gözlemlerine dayanarak, çocuklarda farklı bağlanma örüntülerinin belirlenebilir ve kategorize edilebilir olduğunu tespit etmiştir. Bununla ilgili ilk yapmış olduğu çalışma “Yabancı Durum Deneyi” (The Strange Situation Experiment) (1978) olup çalışmada laboratuvar ortamında annesinden ayrılan ve sonradan buluşturulan çocukların tepkilerini değerlendirmiştir. Özellikle yabancı durum deneyi, bağlanmanın davranışlar üzerindeki etkilerini göstermesi açısından önemli bir yere sahiptir. Gözlemlerine dayanarak çocukların bağlanma türlerini üç gruba ayıran Ainsworth, güvenli ve güvensiz bağlanma örüntülerini (attachment patterns) diğer çalışmalarında da konu edinmiştir (Main ve Solomon, 1986; Ainsworth, 1989). Ayrıca bağlanma davranışlarının organizasyonu, çocuklarda bağlanma stilleri ve etki eden faktörler ile ilgili çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Hazan ve Shaver (1987) de yaptıkları çalışmayla bağlanma kuramının genişlemesine katkıda bulunan çalışmalar yapmıştır. Araştırmalarında, bağlanma davranışlarının çocukluk dönemi ile sınırlı olmadığını ve yetişkinlik döneminde de bağlanma davranışları gerçekleştiğine dair tespitlerde bulunmuşlardır. Ainsworth’un bu çalışmalarından yola çıkarak, yetişkinlerin duygusal bağlanmasının anne-çocuk ilişkisine benzediğini belirten Hazan ve Shaver, araştırmalarının neticesinde Ainsworth’un çocukluk dönemi için geliştirdiği bağlanma stillerini yetişkinlik dönemine yönelik incelemiş ve yetişkinlere yönelik bağlanma modeli geliştirmiştir. Bartholomew ve Howoritz (1991) ise yetişkinlik dönemine bir boyut daha ekleyerek yetişkinlerin bağlanma stillerini incelemiş ve bağlanma stillerinin yaşamın bütününde etkisi olduğuna dair tezlerini öne sürmüşlerdir. Aynı zamanda telafi ve uyumluluk hipotezleriyle, bireylerin çocukluk dönemlerindeki bağlanma davranışlarının yönünü değiştirebileceğini iddia ederek bağlanma kuramına farklı boyutlar kazandırmışlardır.

2.2. Bağlanma İlişkisinin Gelişimi

Uzun yıllar çocuklar ve gençler üzerine yapmış olduğu bilimsel çalışmaların ardından Bowlby, gözlem ve görüşlerini üç ciltlik bir çalışmada bilim dünyasına sunmuştur: “Bağlanma” (1969), “Kaybetme” (1973) ve “Ayrılma” (1980) (Grossmann ve Grossmann, 2009). Bowlby bu eserlerinde, yaşamın ilk yılında bebeğin, biyolojik olarak yerleşik bir davranış sistemine ilişkin birincil bakım veren kişi ile güçlü bir duygusal bağ geliştirdiğini belirtmektedir. Bowlby bu bağı “güvenli üs ilişkisi” (secure base) olarak tanımlarken, bebeklerin korunma, avunma ve duygu düzenleme için koruyucu işlevi üstlenen “bağlanma figürlerine” ihtiyaçları olduğuna dikkat çekmiştir (Bowlby, 1988). Buna göre, birincil bağlanma figürleri güvenilir bir temel olarak kabul edilir ve bu kişilerin koruyucu işlevi yaşamı sürdürme açısından önemlidir.

Birincil bağlanma figürü terimi, bir çocuğun yaşam boyu en önemli duygusal bağı geliştirdiği ve korktuğunda veya incindiğinde en çok teselli edilmesini istediği kişiyi ifade etmektedir. Bu kişi, zorunlu olmamakla birlikte genellikle biyolojik annedir. Bununla birlikte, çocuğu biyolojik anneden başka bir kişinin, örneğin babanın veya büyük annenin büyüttüğü ve çocuğun biyolojik annesiyle değil, bu kişiyle birincil bağlanma ilişkisi geliştirdiği de görülebilir³. İkincil bağlanma figürü terimi ise, bir çocuğun hayatında yakın bir ikincil bağlanma ilişkisi geliştirdiği kişileri ifade etmektedir, örneğin kardeşler, büyük ebeveynler, çocuk bakıcısı gibi. Bebeğin korktuğu durumlarda birincil bağlanma figürü mevcut değilse, bunun yerine baba, büyükanne veya çocuk bakıcısı gibi diğer ikincil bağlanma figürleri de aranabilir. Kısacası bebeğin bakımını üstlenen kişi, bebeğin bağlanma davranışını gerçekleştireceği kişidir (Bowlby, 1958, 1988; Brisch, 2019).

Temel işlevi evrimsel bağlamda korunma olan birincil bağlanma ilişkisi, yakınlık arayışı ile belirginleşmekte ve bağlanma davranışı ile kendini göstermektedir. Bağlanma davranışının ortaya çıkmasında anne ve bebek arasında kurulan etkileşimin rolü büyüktür ve bu etkileşim her ikisinin etkin katılımıyla gerçekleşmektedir. Bağlanmayı sağlayan bu davranışlar, bebeğin annesine duyduğu içgüdüsel olan ve

³ Bebekler genelde annelerine karşı bağlanma davranışlarını gerçekleştirirler. Ancak bağlanma davranışında kastedilen birincil figür, bebeğin bakımını üstlenen birincil kişidir. Bu her zaman anne olmayabilir. Fakat genel anlamda anneler bebeklerin bakımını üstlendiği ve bebekler annelerine karşı ilk bağlanma davranışlarını geliştirdikleri için bu tezde ‘anne’ kavramı ‘birincil bakım veren kişi’ ve ‘ilk bağlanma figürü’ ifadelerini kapsayarak kullanılacaktır.

sosyal ilişkilerin başlangıcını oluşturan emme, gülme, ağlama, izleme, arama, seslenme, peşinde koşma ve ona tutunma gibi davranışlarla kendini gösterir ve annesine yakınlaşmada kullanılmaktadır (Brisch, 2019).

Bowlby'e göre bebek ile anne arasındaki bu yakınlık ilişkisini düzenleyen çeşitli dinamikler bulunmaktadır ve bu ilişki en az iki kontrol mekanizması tarafından şekillendirilmektedir. Bunlardan ilki "bağlanma sistemi" olup bebeğin annesine fiziksel yakınlığını düzenlemektedir. Yakınlık bozulduğunda, dış ve iç tehditler ve tehlikeleri önlemek için, bağlanma davranışlarını harekete geçirerek yakınlığın düzeltilmesini sağlamaktadır (Bowlby, akt. Brisch, 2019). Bebeğin duygusal ve fiziksel ihtiyaçları karşılandığında ve bebek kendini güvende hissettiğinde bağlanma sistemi sakinleşir ve "keşfedici davranış sistemi" devreye girer. Kendini güvende hisseden bebek, güvenli bir sığınak olarak annesini esas alarak, çevresini keşfe çıkabilir. Bebek kendisine tehdit olarak algıladığı bir durum anında veya arzu ettiğinde annesine geri dönebilir ve güvenli bir duygusal temel olarak her zaman annesine güvенеbileceğini bilir. Bu sebeple bebekler annelerinin yanında çevrelerini incelemektedir ve yeni keşifler için annelerinden uzaklaşabilmeleri, onları "güvenli üs" olarak gördüklerinin bir belirtisidir. Bir tehlike anında bağlanma davranışı aktifleşecek ve çocuk bağlanma figürünün güvenli üssüne yönelecektir. Bu duruma bağlanmanın güvenli liman veya "güvenli sığınak" olgusu denilmektedir ve sığınabilecek güvenli bir yer olmadan açık bir keşif mümkün değildir (Brisch, 2019). Dolayısıyla bağlanma sistemi, anne ile bebek arasındaki fiziksel yakınlığı güçlü tutarak, hem bebekleri çevreden gelebilecek tehlikelere karşı korunmayı amaçlamakta hem de bebeklerin çevrelerini keşfedebilmeleri için ihtiyaç duydukları koşulları sağlamaktadır. Yaşamın ilk yılında gelişen bağlanma sistemi yaşam boyu aktif kalır. Bu nedenle, tehlikeli durumlarda yetişkinler de yardım ve destek bekledikleri diğer insanların yakınlığını ararlar (Bowlby, 2014).

İçsel Çalışma Modelleri:

Bowlby (1988) bebek ile anne arasındaki bağın niteliği üzerinde de durmuş ve bu niteliğin gelecekte bebeğin kendisini ve diğer bireyleri algılayışını etkilediğini ileri sürerek "içsel çalışma modelleri" (IWM = Internal Working Models) kavramını geliştirmiştir. IWM bebeklik döneminde oluşmakta ve bebeğin kendi ve öteki algısının gelişimine zemin hazırlamaktadır. Bebeğin kendini, dünyayı ve başkalarını anlamak

için zihinsel temsilleri içeren bilişsel bir çerçeve olarak da değerlendirilmektedir. Söz konusu bu model, kişinin başkalarıyla olan ilişkisini değerlendirmesinde yardımcı olur ve etkiler. Çocuğun kendisi ve başkalarına ilişkin bilişlerinden oluşan bu model, bakım veren tepkileri ile ilişkilendirilmektedir. Bu da; tecrübelerle dayalı olarak oluşan IWM'nin, anılar ve beklentiler yoluyla diğerleriyle gerçekleşecek olan ilişkileri yönlendirdiğini göstermektedir.

IWM birbiriyle bağlantılı olan iki farklı bilişsel şema içermektedir. Bunlardan ilki “benlik modeli” olarak bireyin benlik değerine ve başkaları tarafından sevilirliğine ilişkin algıları içerirken, “diğeri modeli”⁴ bireyin çevresindeki kişilerin güvenilirliğine ve bağlanılabilirliğine ilişkin algılarını kapsamaktadır. Eğer bebek ile annenin arasında olumlu bir ilişki olursa, bebeğin hem kendine hem de annesine yönelik olumlu bir algısı olur. Bu durumda bebek kendini sevmeye layık görerek güven ilişkisi oluşturur ve bebekte “değerli ben” ile “güvenilir o” bilişsel temsilleri gelişir. Anneleri veya bakım veren kişiler tarafından fiziksel ve duygusal ihtiyaçları karşılanan bebekler, zihinlerinde değerli olduklarına dair algıyı içselleştirirler Fakat anne-bebek ilişkisinde olumsuz tecrübeler edinildiğinde, bebek „değersiz ben“ ve „güvensiz o“ bilişsel temsillerini geliştirir. İhtiyaç duyduğunda annesinden gereken desteği, ilgiyi ve olumlu tepkiyi göremeyen bebek; reddedici bir tutumla da karşılaştığında, kendisini sevmeye ve desteklenmeye değer olmayan biri olarak algılar ve annesine karşı güven oluşturmaz. Anne-bebek ilişkilerinde olumsuz tecrübeler edinen bebekler, olumsuz bilişsel temsiller geliştirir ve içselleştirir (Kesebir ve diğ., 2011; Bowlby, 2014, 1988). Gooden ve diğ. (2000) ise bebekler ile çocukların bazen anneleri veya diğeri bağlanma figürlerine yönelik farklı bilişsel modeller geliştirdiklerine dikkat çekmiş, bu durumda bebeğin algıladığı ile annenin ona verdiği tepki arasında çelişki olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla bebek, anne veya bakım veren kişi ile tekrarlanan etkileşimlerde hangi davranışı bekleyeceğini öğrenerek ona göre davranmaktadır. Bundan yola çıkarak bebeğin annesine veya birincil bakım veren kişiye olan bağlılığının içsel çalışma modelinin oluşturulmasına zemin hazırladığı düşünülmektedir. Kesebir ve diğ. (2011)'nin de belirttiği gibi çocuk, bu deneyimlerini yeni ilişkilere genelleyerek bütünleştirmekte ve bir “zihin modeli” şeklinde içselleştirmektedir. Hazan ve Shaver'a (1994) göre ise IWM kişilerin ulaşılabilirlik ve

⁴ Literatürde ‘başkaları modeli’ olarak da geçmektedir.

tepkiselliğini öngörmede kullanılmakta olup bireyler ilişkilerindeki davranışlarını buna göre ayarlamaktadır. Dolayısıyla söz konusu model, gelecekteki deneyimlerin yorumlanması için bir temel teşkil eder ve gelecekteki ilişki deneyimlerini tahmin etmede kullanılır. Böylece Bowlby'nin de ifade ettiği gibi, bebeklik ve erken çocukluk döneminde bağlanma figürü tarafından tekrarlanan davranış örüntüleri, bireyin zihinsel şemalarını şekillendirmektedir. Çocukluk döneminde zihinde şekillenen bu şemalar, birey üzerinde yaşam boyu süren etkiler göstermektedir.

Anne Duyarlılığı:

Bağlanma kuramının ilk uygulayıcıları olan Ainsworth ve diğ. (1978) Bowlby'nin bahsetmiş olduğu “güvenli üs” davranışlarını “anne duyarlılığı” kavramıyla açıklamışlardır. Annelerin çocuklarının bağlanma ve keşfetme gereksinimlerine nasıl tepki verdikleri değişkendir ve bu durum büyük ölçüde kendi çocukluk deneyimleriyle ilişkilidir. Ainsworth (1989, s. 711) bu anne tepkisini “duyarlılık” olarak tanımlamıştır. Güvenli bir bağlanmanın gelişebilmesi için ilgili bağlanma figürünün çocuğa karşı duyarlı davranması önemlidir. Bu; annenin bebeğin davranışlarını fark etmesi, bebeğin sinyallerini doğru bir şekilde yorumlaması ve bebeğin ihtiyaçlarına, yaşına, gelişimine uygun ve hızlı bir şekilde yanıt vermesi anlamına gelir. Orta ve Sümer (2016, s. 57) bu davranışı “bebeğin duygusal işaretlerini zamanında algılama, doğru yorumlama ve ihtiyaçlara uygun cevap verme becerisi” olarak tanımlamaktadır. Annenin çocuğun sinyallerine duyarlılığı, kendini çocuğun yerine koyabilmesi, empati kurabilmesi ve çocuğun sinyallerini kendinden bağımsız bir talep olarak kabul edebilmesi anlamına gelir.

Yapılan çok sayıda araştırma, anne duyarlılığının çocuklarda güvenli bir bağ geliştirmeyi yordayan ebeveyn özelliği olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla annenin veya bakım veren kişinin, bebeğin fiziksel, duygusal ve zihinsel ihtiyaç taleplerini ne kadar bir sürede ve nasıl bir yaklaşımla karşıladığı bağlanmanın boyutunu ve niteliğini şekillendirmektedir (Becker-Stoll, 2009). Bu sebeple bebeğin gelişimi için; sinyallerini algılayan, doğru yorumlayan, zamanında ve uygun şekilde yanıt veren en az bir hassas bakım verenin varlığına ihtiyacı vardır. Ainsworth ve diğ. (1978)'e göre; anne duyarlılığının kalitesi bebeğin annesine karşı geliştirdiği bağlanma örüntüsünü belirlemekte, bu da gelecek dönemde kuracağı ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır. Fakat De Wolff ve van Ijzendoorn'un (1997) araştırmalarındaki meta-analitik sonuçlar

ise, duyarlılığın güvenli bağlanmanın gelişimi için önemli olduğunu, ancak bir ön koşul olmadığını göstermektedir.

2.3. Gelişim Dönemlerine Göre Bağlanma ve Bağlanma İlişkilerinin

Sınıflandırılması

John Bowlby bağlanmayı yalnızca erken çocukluk dönemi ile sınırlandırmamış, yaşam boyu sürdürülebilir ve gözlemlenebilir bir olgu olduğunu bildirmiştir. Bağlanma davranışının yalnızca bebeklik ve çocukluk dönemine özgü olmadığını ifade eden Bowlby, hem ergenlik hem de yetişkinlik dönemini kapsayan bir davranış örüntüsü olduğunu, fakat bu süreçte doğası ve ifade ediliş şekli ile değişebileceğini vurgulamıştır (Bowlby, 2014; Braun ve diğ., 2009). Buna göre bağlanma davranışı her bir gelişim döneminde farklı bir şekilde ifade edilmekte ve her dönem farklı bağlanma figürleriyle karşılaşılabilir. Bu nedenle çalışmanın bu kısmında bağlanma olgusu, bireyin gelişim dönemlerine göre birbirinden ayrı olarak ele alınacaktır.

2.3.1. Bebeklik ve çocuklukta bağlanma

Bebeklik döneminde olduğu gibi çocukluk dönemine dair bağlanma davranışları, Ainsworth'un bağlanma ile ilgili çalışmaları dikkate alınarak incelenmekte ve açıklanmaktadır. Buna göre Bowlby'nin de ifade ettiği gibi bağlanma davranışı bebeklik dönemi ile bitmeyip, çocukluk döneminde de devam etmektedir. Çocukluk döneminde bağlanmanın önemi azalmamakta, sadece bağlanma davranışının yoğunluğu azalmakta ve ifade ediliş şekli değişmektedir. Erken çocukluk döneminde bağlanma figürü yine ebeveyn ve bakım veren kişi iken, orta çocukluk döneminde akranlarla kurulan ilişkiler gelişmekte ve önem kazanmaktadır (Ainsworth, 1989). Bu dönemde aynı zamanda yavaş yavaş birincil bağlanma figürlerinden uzaklaşmalar da gözlemlenmektedir.

Yabancı Durum Deneyi:

Mary Ainsworth ve arkadaşları (1978), Bowlby tarafından gözlemler sonucunda elde edilen tüm teorik bilgileri, laboratuvar ortamında yaptıkları çeşitli deneysel çalışmalarla sınamış ve Bowlby'nin geliştirmiş olduğu bağlanma modelini standart bir durumda gözlemlenebilir hâle getirmeyi başarmıştır. Bu bağlamda çocukların bağlanma davranışlarındaki farklılıkları tespit edebilmek için 12-18 aylık çocukları laboratuvar ortamında gözlemlemişlerdir. 1970'lerde ilk çalışmalarında Ainsworth ve

meslektaşları, çocukların bağlanma ve keşfetme davranışlarındaki farklılıkları ve anne-çocuk arasındaki ilişkiyi gözlemleyebilmek için “Yabancı Durum Deneyi” (strange situation experiment) olarak bilinen deneyi geliştirmişlerdir.

Yabancı durum deneyi, bebeğin annesine olan bağlanma kalitesini değerlendirmek için standartlaştırılmış gözlemlenebilir periyotlardan oluşmaktadır. Bu deneyde 12-18 ay arasındaki çocuklar, aşına olmadıkları bir oyun odasında, sekiz farklı oturumda gerçekleşen bir prosedür ile gözlemlenmiş; uygulamada her biri maksimum üç dakika uzunluğunda süren periyotlar sabit bir şemayı takip etmiştir. Bu şekilde gözlemlenmek istenen durumun tüm küçük çocuklar için karşılaştırılabilir olması amaçlanmıştır. Aynı zamanda bağlanma sistemini harekete geçirmek ve böylece onu görünür kılmak için çocuğun tehdit olarak algılayacağı durumlar oluşturulmuştur. Bu sebeple periyotlar sırasında oluşturulan çalışma düzeneğine göre bebeğin annesi ve bir yabancı odaya girip çıkmıştır ve deney toplamda yaklaşık 20 dakika sürmüştür (Grossmann ve Grossmann, 2009; Gloger-Tippelt, 2015). Kısacası her biri maksimum üç dakika süren sekiz periyot, yabancı durum testinin araştırma sürecini oluşturmaktadır:

Tablo 2.1. Yabancı durum deneyi araştırma süreci

Periyot:	Odada Bulunan:	Gözlem Odağı:
1	Anne, bebek, tanıtan kişi	Odaya giriş ve deney hakkında açıklamalar
2	Anne, bebek	Keşif, oyun kalitesi, ikisi arasındaki iletişim
3	Anne, bebek, yabancı	Yabancıya tepki, yabancıyla oyun ilişkisi kurma, anneye güvence
4	Bebek, yabancı	İlk ayrılık: Ayrılık acısı, oyun ilişkisi, arama davranışı, oyun kalitesi
5	Anne, bebek	İlk birleşme: Selamlama davranışı, bağlanma davranışı, güvenli üs, oyuna geri dönüş, etkileşim ölçeklerinde derecelendirme, yakınlık arama, temas alma, temasa direnme ve yakınlıktan kaçınma
6	Bebek	İkinci ayrılık: Ayrılık acısı, oyun kalitesi, başa çıkma stratejisi
7	Bebek, yabancı	Yabancılarla özel selamlaşma davranışı, teselli edilmeye isteklilik, oyun kalitesi, arama davranışı
8	Anne, bebek	İkinci Birleşme: Selamlama davranışı, bağlanma davranışı, güvenli üs, oyuna geri dönüş, etkileşim ölçeklerinde derecelendirme, yakınlık arama, temas alma, temasa direnme ve yakınlıktan kaçınma

* Her biri en fazla 3 dakika süren periyotlar, bebeğin ağlaması durumunda kısaltılmıştır. (Grossmann & Grossmann, 2009)

Tablo 2.1., bölümlerin sırasını ve sınıflandırma için kullanılan çocuğun davranışlarını açıklamaktadır. Yabancı durum deneyi esnasında anne ve bebek, tanımadıkları bir kadının da sonradan dâhil olduğu bir laboratuvar oyun odasında vakit geçirirler.

Burada temel amaç, bebeğin bağlanma biçimini ortaya çıkaracak şekilde bebekte giderek artan orta dereceli stres düzeyleri oluşturmaktır. Gözlem yaparken, bebeklerin yabancı bir ortamda “keşif” yaparken annelerini ne derecede “güvenli üs” olarak kullandıkları, yabancı kadının yakınlık kurma çabalarına nasıl tepki verdikleri, anneden ayrılma ve sonra tekrar bir araya gelme sırasında gösterdikleri duygusal tepkileri ve annenin yokluğunda kaygılı durumla nasıl baş edebildikleri, incelemeye yönelik odak noktaları oluşturmuştur. Bu sebeple anneden, odadan tekrarlayan bir şekilde ve kimi zaman içeride bir yabancı olduğu durumlarda, odayı terk ederek kısa bir süreliğine bebeğinden ayrılması istenmiştir. Böylelikle bebeklerin güvenli ve tehdit edici ortamlarda sergiledikleri “keşif davranışı” ile “bağlanma davranışı” dikkate alınmıştır. Özetle, bebeklerin işlem boyunca vermiş olduğu tepkiler gözlemlenerek ne tür bağlanma örüntüleri sergiledikleri araştırılmıştır (Karataş, 2017; Grossmann ve Grossmann, 2009). Yabancı durum deneyi sonucunda üç ayrı anne-bebek ilişkisi belirlenmiş, buna bağlı olarak da “güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan” olmak üzere üç farklı bağlanma stili tanımlanmıştır (Ainsworth ve diğ., 1978). Main ve Solomon (1986) ise, kendi çalışmalarına dayanarak, “dezoryante-dezorganize” adını verdikleri dördüncü bir bağlanma stili eklemiştir.

Ainsworth’un Üçlü Bağlanma Modeli:

Ainsworth ve arkadaşları “Yabancı Durum Deneyi” ile laboratuvar ortamında gözlemledikleri bebeklerin bağlanma davranışlarına göre üç bebek tipi tespit etmişlerdir:

- 1. grup bebekler; çevreleriyle fazla ilgilenmemiş, annelerinin odadan ayrılma durumunda aşırı ağlama tepkisi vermiş, anneleri yanlarına geldiğinde dahi ağlamaya devam edip sakinleşmemişlerdir. Ainsworth’un araştırmasına göre C grubuna giren bebekler, anneleri odada bulunduğu dahi keşif davranışında bulunmazlar ve anneleri odadan ayrıldığında çok sıkıntıda olup çok ağlamaktadırlar. Fakat anneleri geri döndüğünde de kolayca rahatlatılamayıp, yakınlık arayışı içindedirler. Aynı zamanda yakınlıktan kaçınma davranışı göstermeleri de dikkat çekmektedir.
- 2. grup bebeklerin; anneleri odadayken çevreyi keşfetmeye çalışmış, anneleri odadan ayrılınca bu keşif davranışı azalmış ve üzüldükleri gözlemlenmiştir. Anneleri tekrar odaya gelince onlara yakınlık gösterip ortamı keşfetmeye

devam etmişlerdir. Buna göre B grubuna giren bebekler, anneleri odadan ayrıldığında huzursuz olup stres belirtileri gösterip bir süre sonra sakinleşirken, anneleri geri döndüğünde ise neşeli bir tutumla tekrar yakınlık kurmaya çalışırlar.

- 3. grup bebeklerin ise, bulundukları ortamda ayrılık öncesi bile aşırı kaygı durumu yaşadıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca anneleri odadan ayrıldığında üzüldükleri, ancak anneleri ile tekrar kavuştuklarında anneyi reddettikleri dikkat çekmiştir. A grubunda yer alan bebekler ise anneleri odadan ayrıldığında hiçbir tepki göstermemiş, anneleri geri geldiğinde ise onları görmezden gelip yakınlık kurmak istemeyerek bu yönde herhangi bir davranışta bulunmamışlardır (Ainsworth, 1989; Gloger-Tippelt, 2015).

Ainsworth ve arkadaşları, bebeklerin anneleriyle ayrılma ve bir araya gelme durumlarında, bağlanma örüntülerine göre farklılıklar gösterdiklerini gözlemlemişlerdir. Bu gözlemlerden yola çıkarak güvenli ve güvensiz olmak üzere üç grup bağlanma stili (attachment patterns) tanımlamışlardır:

- Güvenli bağlanma stili – B Grubu (secure attachment)
- Kaygılı-karasız bağlanma stili – C Grubu (anxious/ ambivalent attachment)
- Kaçınan bağlanma stili – A Grubu (avoidant attachment)

Belirlenen her üç bağlanma stili; tutarlı-tutarsız, sürekli-sürekli ve tepkisiz anne tutumlarına karşılık çocuğun ilk döneminde şekillenen bağlanma örüntüleri olarak belirlenmiştir (Brisch, 2019; Ainsworth ve diğ. 1978). Main ve Solomon (1986), Ainsworth ve arkadaşlarının yapmış olduğu bu sınıflandırmaya dördüncü bir grup eklemiş ve “dezoryante-dezorganize bağlanma stilini”, güvensiz bağlanmanın üçüncü bir türü olarak belirlemiştir. Bu grupta yer alan bebekler, Main ve Solomon’un yürüttükleri yabancı durum testinde Ainsworth tarafından belirlenen üç gruptan hiçbirine uymamış, bağlanma davranışlarında farklılıklar göstermiştir. Özellikle çelişkili davranışlar göstermeleriyle dikkat çeken bu grubun, anneye bakmadan yaklaşma, ilk temasta çılgınlık atma, eksik veya kesintili hareket, hareketlerde yavaşlama ve donup kalma gibi eylemlerle, korku, karışıklık ve yönelim bozukluğu içeren dengesiz davranışlar sergilemişlerdir.

2.3.2. Ergenlikte ve genç yetişkinlikte bağlanma

Bowlby bağlanmanın deneyimleri ile ilgili hassas bir aşamadan söz etse de, bu süreyi yaşamın ilk üç yılıyla sınırlamamış, ergenlik çağında elde edilen deneyimlerin de anlam ve boyutuna dikkat çekmiştir. Aynı zamanda ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde bağlanma davranışları ve bağlanma figürleri açısından bazı farklılıklardan bahsetmiştir (Zimmermann, 2009).

Ergenlik dönemi, çocukluktan genç yetişkinliğe geçişte pek çok değişikliğin meydana geldiği ve bu değişimlere bağlı olarak çocuk ile ailesi üzerinde belirgin bir etkinin gözlemlendiği, aynı zamanda da etkileşim bağlarının yeniden düzenlendiği bir dönem kapsamaktadır. Bu dönem genel olarak, çocukta gözlenen duygusal, fiziksel, bilişsel, psikolojik ve hormonal pek çok gelişimi ve değişimi içinde barındırmaktadır. Buna paralel olarak ebeveyn ile bağlar zayıflamakta ve yaş ilerledikçe onlara karşı bağlanma ilişkileri azalarak uzaklaşma eğilimi gösterilmektedir. Kesebir ve diğ. (2011, s. 329), ebeveynlerle kurulmuş olan bağların artık gençler tarafından “sınırlanacak güvenli bağlar” olarak değil, “sınırlayıcı bağlanmalar” olarak algılandığını ifade etmektedir. Gençler artık daha çok akranları ile olan ilişkilerine önem vermekte ve hayatlarına ebeveynleriyle aynı öneme sahip ya da daha önemli gördükleri bireyler alabilmektedir.

Solmuş (2012) ergenlik döneminde bağlanmayı etkileyen en önemli değişimin bilişsel anlamda gerçekleşen değişim olduğuna dikkat çekmiş, ergenlerin somut işlemsel düşünceden soyut işlemsel düşünceye geçiş yaptıklarının altını çizmiştir. Soyut düşünme becerisi geliştiren gencin, olaylarla ilgili bir çıkarımda bulunma ve akıl yürütme becerilerine de sahip olduğunu ve bu sebeple ergenlerin “bağlanmaya dair zihinsel temsillerinin yanı sıra bağlanmanın; her bağlanma ilişkisinin niteliğine, ilişki kurulan kişinin özelliklerine, tepkilerine ve iletişim tarzına göre değişebileceğini” (Solmuş, 2012, s. 260) ifade etmiştir. Bunu ise, erken çocukluk döneminde sınırlı sayıda bağlanma figürleriyle iletişim kurarken, ergenlik döneminde zor duygusal durumlarla başa çıkabilmeye yardımcı olacak çok sayıda kişiyle ilişki kurma ihtimallerinin olması olarak açıklamaktadır. Bu sebeple ebeveynlerin yanı sıra yakın arkadaşlar, romantik ilişkiler, akrobalar, öğretmenler ve psikolojik danışmanlar bağlanma figürleri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu duruma Solmuş yine bilişsel gelişim ile açıklık getirmektedir:

“Ebeveynleri ile kurduğu bağlanma ilişkilerini soyut biçimde kavramak, ergenlerin, ebeveynlerinin bazı açılardan ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığını görmelerine neden olarak yakınlık ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak üzere ebeveynlerinden farklı bireylere yönelmelerine yol açmaktadır. Öte yandan, ben ve öteki ayrımının daha fazla belirginleşmesi, ergenlerin kendilerini bağlanma nesneleriyle kurdukları ilişkiden bağımsız olarak değerlendirmelerine neden olmakta ve kendilerini ebeveynlerinden ayrı ve bağımsız bireyler olarak görmelerini sağlamaktadır” (Solmuş, 2012, s. 261).

Böylelikle ergenlik dönemindeki bilişsel yetilerinde gelişim ve soyut düşünme becerisinin kazanımı ile birlikte bağlanma ilişkisine yönelik farklılıklar da belirginleşir. Özellikle akranlar, ikincil bağlanma figürleri olarak bu dönemde ön plana çıkmakta, fakat önceki dönemlerde gerçekleştirilen bağlanmalara kıyasla önemli farklılıklar içermektedir. Bu sebeple akran grubunda yer edinme, gruba kabul edilme, gruba uyum gibi durumlar, bu dönemin görevleri olarak bağlanma ilişkilerini etkilemekte olup ergenlerin kendini ve akranlarını tanıması ve her iki bakış açısıyla dünyayı tanıması açısından önemlidir (Aydın, 2005). Kısacası, bu dönemde bağlanma işlevlerinin ebeveynlerden akranlara aktarımı bulunmaktadır. Bu ise hem fiziksel yakınlığı sürdürme işlevinin, hem de destek ve güvence arama olarak nitelendirilebilecek sözde “güvenli sığınak” işlevinin, ebeveynlerden öte arkadaşlık ilişkileri tarafından üstlenildiği anlamına gelmektedir. Akran grubu, ergene bu duygusal açıdan güvensiz aşamada, gerekli koruyucu alanı sunmalıdır. Arkadaşa güvenme ve onu bağlanma figürü olarak seçme eğilimi, aynı zamanda ebeveynlerden bağımsız olmayı aramanın bir yoludur (Kesebir ve diğ., 2011). Güvenmenin ebeveynlerden arkadaşlara aktarılması, ergenlik döneminde önemli bir süreçtir. Dolayısıyla ebeveynlerle kurulmuş olan bağlanma ilişkileri bu dönemde farklılaşarak yakınlık ilişkisi ile değil, duygusal bağ ilişkisi olarak devam etmektedir.

Ergenlikte Bağlanma ve Özerklik:

Bağlanma ve özerklik bazen zıt kutuplar olarak anlaşılsa da, gelişimsel bir bakış açısıyla bakıldığında her iki olgunun özelliklerinin kutuplaşmayı zorunlu kılmadığı ortaya çıkar. Bu durum ergenlik dönemi için de geçerlidir. Zimmermann ve İwanski (2014) her iki olgu arasında zıtlığın olmamasının önemli ölçüde ergenin bağlanma örüntüsünün kalitesine bağlı olduğuna dikkat çekmektedir. Ergen davranışlarına ilişkin gözlemler, bağlanma ve özerkliğin ergenlikle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Bir yandan açık bir bağlanma ihtiyacı varken, diğer taraftan ergenin özerklik ihtiyacının büyük olduğu görülmektedir.

Özerklik, öz-yönetim ve öz-düzenleme anlamına gelir ve bağıllık ve yetkinliğin yanı sıra bir insan ihtiyacı olarak görülür (Ryan & Lynch, 1989). Özerklik, kişinin kendi niyetlerini, hedeflerini ve ilgilerini geliştirmesi ve bunları eylemlerine uygulamaya çalışmasıyla kendini gösterir. Kelimenin anlamı açısından bu, bağımsızlık değil, kendi kaderini tayin etme ve kendi kendini düzenleme yeteneği anlamına gelir. Zimmermann (2009, s. 212) ergenliği “ikinci meydan okuma” veya “bireyselleşme aşaması” olarak tanımlamıştır. Havighurst’ un (1953) “gelişimsel görevler modeli”ne göre özerklik, kimlik gelişimi ve ilk romantik ilişkilerin kurulmasının yanı sıra, ebeveynlerden ayrılma olarak ergenliğin merkezi bir görevi olarak görülmektedir. Bu durum aynı zamanda duygusal özerklik olarak yorumlanır. Buna göre ergenlikte özerklik, başarılı bir ayrılma ve zihinsel olarak sağlıklı bir gelişim için büyük önem taşımaktadır. Steinberg ve Silverberg (1986), başarılı ve sağlıklı bir ergenlik için, ebeveynlerin idealden uzaklaştırılmasının ve ebeveynlerden bağımsızlaşmanın bireyselleşme adına çok önemli özellikler ve ön koşullar olduğunu ifade etmiştir.

Bağlanma kuramı açısından özerklik değerlendirildiğinde; gerekli duygusal güvenlik ve destek sunulduğunda gelişebildiği görülmektedir. Ergenin, çocukluk dönemindeki güvenli bağlanmanın yanı sıra, ergenlikte aile dışı bağlamlara yönelmesi ve bu bağlamlarda özerk hareket edebilmesi için, ergenin ebeveynlerle güvenilir bir bağlanma ilişkisine ihtiyacı vardır. Bu duygusal bağ temelinde ergen, kendi değer ve görüşlerini geliştirebilecek ve özerklik gösterebilecektir (Zimmermann, 2009; Zimmermann & İwanski, 2014). Schuster’in (2005, s. 22) işaret ettiği gibi, “özerkliğin optimal gelişimini sağlayan bağlamı oluşturan şey duygusal çözüm değil, yalnızca ebeveynlerle kurulan güvenli duygusal bağdır (...)”. Artık günümüzde mevcut olan yaklaşımlar, ergenlik dönemindeki ebeveyn-çocuk ilişkilerindeki değişimi ayrılma veya bağımsızlık çabası olarak görmemekte, aksine artan kendine bakma ve özerk hareket etme yeteneği olarak tanımlamaktadır. Bununla ilgili Zimmermann ve İwanski de (2014) özerkliğin genelde bağımsızlık ve ebeveyn yardımının temelden reddi olarak anlaşıldığına fakat bunun hatalı bir yaklaşım olduğuna dikkat çekmektedir. Bağımsızlık veya ebeveyn iletişiminin reddini duygusal bir kopukluk ve bağıllıkların yıkımı olarak açıklayan Zimmermann, başarılı özerkliğin ise sadece güvenli bir bağlanma ile gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır. Buna göre güvenli bağlanma özerkliğin işaretidir. Gençler her ne kadar özerkliği hedefleseler de, ihtiyaç duyduklarında ebeveynlerinin onlara destek olacağını bilmeyi arzu etmektedir.

Dolayısıyla gençlerin ebeveynleriyle tartıştığı sıklıkla gözlemlenebilse de, ebeveynler veya birincil bakıcılar, bakım ve bağımsızlık açısından değişikliğe rağmen, arkadaşlara kıyasla hâlâ birincil güvenlik kaynağı olarak görülmektedir. Buna göre, bu değişim hiçbir şekilde gençlerin anne babalarına veya ailelerine olan bağlılıklarından vazgeçmeleri ile eş tutulmamalı, sadece “yön ve yoğunlukta” değişiklik olarak algılanmalıdır (Zimmermann, 2009).

Gençlik Döneminde Bağlanma ve Etkileşim Davranışları:

Ergenlik dönemi bağlanma kuramı perspektifinden ele alındığında, bireyin bu dönemle nasıl baş edeceği, erken çocukluk döneminde geliştirmiş olduğu bağlanma stilleri tarafından belirlenmektedir. Aynı zamanda bebeklik döneminde geliştirilen bağlanma stilleri, ergenlik ve yetişkinlik döneminde kurulan ilişkilerde etkisini göstermektedir (Kesebir ve diğ., 2011). Dolayısıyla genç bir bireyin erken çocukluk döneminde geliştirdiği bağlanma stili, hem zihinsel modellerde temsil edilerek hem de sosyal ilişkilerinde ve karşılaşacağı güçlüklerde uyum sağlama başarısını belirleyecektir. Ergenlik döneminde bağlanma üç şekilde gerçekleşebilmektedir. Buna göre ergen; ya ebeveynleriyle bağına tamamen koparma eğilimindedir ya ebeveynleriyle bağına yoğun tutup başkalarıyla bağ kurmamayı tercih etmektedir ya da hem ebeveynleriyle hem de çevreleriyle güçlü bağlar oluşturabilmektedir. Bu dönemde ilişki boyutuyla kazanılan tüm tecrübeler, yetişkinlik döneminde eş ve çocuklarıyla geliştirecekleri bağlanma örüntülerini belirlemede önemli bir etkiye sahiptir (Grossmann ve Grossmann, 2009; Deniz, 2006).

Güvenli bağlanma geliştirmiş ve içselleştirmiş olan bir ergen, olumlu bir kendilik duygusuna ve olumlu bir benlik modeline sahiptir. Buna bağlı olarak güvenli bağlanma temsiline sahip ergenler, aile bireyleri ve akranları ile daha uyumlu, kendilerine ve başkalarına daha çok güvenen ve daha az sosyal problem yaşayan bireylerdir. Hem ebeveynleriyle hem de arkadaşlarıyla ilişkilerinin daha tatmin edici olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi deneyimlediklerinden ötürü kolayca ilişki kurabilirler, ilişkilerinde daha az öfke gösterirler ve ilişkilerinde problem durumlarını çözmeye gayretindedirler. Bu gençler, başarıyla duygularını düzenleme yeteneğini içselleştirdiğinden, bağlanma figürlerinin dışındaki kişilerle olan iletişimlerinde de daha kolay uyum sağlarlar. Güvenli bağlanma geliştiren ergenler, olumlu duygu düzenleme yeteneği içselleştirdiğinden, olaylarla başa çıkma

stratejilerinde daha az yersiz öfke sergilemekte, sorundan kaçmayıp çözmeye çalışmakta ve stres ile daha iyi başa çıkabilmektedirler (Uytun ve diğ., 2013; Grossmann ve Grossmann, 2009). Ergenin ebeveyni ile güvenli bağlanma geliştirmiş olması, hem kimliğin ve benliğin gelişiminde hem de benlik saygısını arttırmada önemli bir yere sahiptir.

Olumsuz yaşantıların gerçekleşmesi durumunda, örneğin travma, annenin depresyonu, kayıp veya göç gibi, güvensiz bağlanma stili geliştiren gençlerin, daha az uyumlu olduğu, kendi duygularını düzenlemede zorlandığı, stresle başa çıkma durumunda daha az dayanıklılık gösterdiği ve yardım istemekten kaçındığı belirtilmektedir. Güvensiz bağlanma geliştiren ergenler, olumlu ‘kendilik duygusu’ oluşturamadığından olumsuz, dağınık ve düzensiz bir ‘kendilik duygusuna’ sahiptir. Bu sebeple, bu dönemde ya daha kontrol edici ya daha bağımlı ya da daha düzensiz ilişkiler göstererek çevreleriyle ilişkilerinde zorlayıcı pozisyonadadırlar (Uytun ve diğ., 2013). Özellikle güvensiz-dezorganize bağlanma geliştirmiş olan ergenler, bu sebeple kendilerini yalnızlığa itilmiş hissetme, düşük benlik saygısı, stres ile baş etmede organize bir davranış gösterememe, sıklıkla fiziksel şiddet uygulama ve kurallara uymama gibi sosyal uyumu zorlayan davranışlar gösterebilirler. Güvensiz bağlanma geliştiren ergen ve gençlerin, bu dönemde aile içi problemlerini de daha sık yaşadığını Uytun ve arkadaşları şu şekilde ifade etmektedir:

“Çünkü böyle gençler, ebeveynleri tarafından bireyselliklerinin ellerinden alındığına dair bir düşünce geliştirirler. Ebeveyni bireyselliğine yönelik tehdit olarak algıladığı için ebeveyni ile çatışma içerisine girer ve ebeveyn, sık sık bu çatışmadan dolayı ergene yönelik bezginliğini dile getirir. Ayrıca bu ergenler, çoğu zaman ailesi dışındaki ilişkilerinde de sorunlar yaşamaktadırlar” (Uytun ve diğ., 2013, s. 179).

Güvensiz bağlanma geliştiren bu çocuklar, ergenlik dönemlerinde çevrelerinde bulunan kişileri güvenilmez ve ilişkilerini de gereksiz bulmaya başlar ve sıklıkla agresyon ve öfke davranışı gösterebilir. Bu agresyonun özellikle çocukluk döneminde gelişen bağlanma sürecinde çocuğun bağlanma talebinin geri çevrilmesi veya ihmal edilmesi sonucu ortaya çıktığını belirtmektedir.

2.3.3. Yetişkinlikte bağlanma

1980’li yıllar itibarıyla bağlanma kuramı kapsamlı bir şekilde yetişkinlik dönemini de dikkate alarak yaşam boyu süren bir olgu olarak araştırılmaya başlanmıştır. Yetişkinlik dönemini bağlanma kuramı perspektifinden inceleyen ilk bilimsel çalışmalar, 1986

yılında Main ve Solomon'un, 1987'de Hazan ve Shaver'in ve 1991 yılında Bartholomew ve Horowitz'in çalışmalarıdır. Araştırmalarının sonucunda Hazan ve Shaver (1987) yetişkinler için "üçlü bağlanma modeli"ni, Bartholomew ve Horowitz (1991) ise "dörtlü bağlanma modeli"ni geliştirmişlerdir.

Hazan ve Shaver'in Üçlü Bağlanma Modeli:

Hazan ve Shaver (1987), bağlanma davranışının bebeklik döneminde olduğu kadar yetişkinlik döneminde de devam ettiğini savunmuş ve yetişkinlik dönemi için bir model geliştirmiştir. Bağlanma teorisini bakım verenle ilişkinin dışında, yetişkin ilişkilerini de inceleyerek irdeleyen ve yetişkin romantik ilişkilerinde de bağlanma gerçekleştiğini ileri süren ilk kişiler olarak literatüre geçmişlerdir. Çalışmalarında Bowlby ve Ainsworth'un görüşlerini ve bağlanma kuramı için geliştirdikleri temel kavramları romantik ilişkiler bağlamında ele almışlardır. Bunun için Bowlby'nin içsel çalışma modellerini ve Ainsworth'un geliştirdiği bebeklikteki üçlü bağlanma modelini (güvenli, kaçınan ve kaygılı-kararsız stiller) referans alarak üçlü yetişkin bağlanma stillerini tanımlamışlardır. Yetişkinler için üçlü bağlanma modelini sahada test etmek için bir ölçek hazırlamış ve bu ölçek ile katılımcıların romantik ilişki durumlarını, bağlanma stillerini ve bağlanma geçmişlerini incelemişlerdir.

Hazan ve Shaver (1987), bağlanmanın yalnızca bebekliğe özgü olmadığını savunmuş, yetişkinliği de kapsayan bir davranış örüntüsü olduğunu varsaymışlardır. Bundan yola çıkarak yetişkin bağlanma stillerini belirleyebilmek için oluşturdukları ölçek ile iki çalışma gerçekleştirmiş ve Ainsworth'un tanımladığı bağlanma stillerinin, yetişkinlik dönemine uyarlanarak romantik ilişkilerde geçerli olacağını açıklamışlardır. Buna göre yetişkin bağlanma stilleri güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan olmak üzere üç grup bağlanma biçiminden oluşmaktadır.

Çalışmanın sonuçları ele alındığında, bulgular erken çocukluk döneminde geliştirilen bağlanma stilleri ile yetişkinlik döneminde geliştirilen romantik ilişkiler arasında korelasyon göstermektedir. Farklı bağlanma stillerine sahip katılımcıların, ailelerinde farklı ebeveyn-çocuk ilişki kalıpları bildirdikleri dikkat çekmektedir. Kendilerini romantik ilişkiler konusunda güvenli, çekingen veya kararsız olarak tanımlayan yetişkinler, ebeveynleriyle olan ilişkilerini tanımlarken de farklılıklar göstermiştir. Aynı zamanda farklı bağlanma stillerine sahip katılımcıların aşk ilişkilerini tanımlama

biçimlerinin de farklılık gösterdiği görülmektedir (Hazan ve Shaver, 1987; Collins ve Read, 1994).

Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeli:

Bir diğer yetişkinlik bağlanma modeli Bartholomew ve Horowitz (1991) tarafından öne sürülmüştür. Bartholomew ve Horowitz, Ainsworth'un geliştirdiği bağlanma stillerinin genç yetişkinlik dönemine kadar süreceğini savunmuş ve bu teorilerine bağlı olarak dörtlü bağlanma modelini geliştirmiştir. Bowlby'nin içsel çalışma modelinden yola çıkarak tanımladıkları bu dörtlü bağlanma modeli, Hazan ve Shaver'in Ainsworth'un modelini uyarlamasından çok, literatüre yeni kavramlar kazandıracak şekilde düzenlenmiştir. Buna göre dörtlü bağlanma modeli güvenli, saplantılı, korkulu ve kayıtsız olmak üzere dört çeşit bağlanma stilinden oluşmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Sümer, 2006).

Bartholomew ve Horowitz (1991) araştırmalarının neticesinde; yetişkin bağlanma stillerini, Bowlby'nin içsel çalışma modellerine ait kavramları üzerine inşa etmiş, benlik ve diğeri modelinin geliştirdikleri stilleri belirleyen temel boyutlar olduğunu varsaymıştır. Buna göre yetişkin bağlanma stilleri, benlik ve diğeri modelinin olumlu veya olumsuz olması bakımından farklılık göstermektedir ve bağlanma stillerini ona göre belirlemektedir. Olumlu benlik modeli içselleştirmiş bir birey, kimsenin onayına ihtiyaç duymadan kendini sevmeye ve desteğe layık görür ve öz saygı tutumu yüksektir. Olumsuz benlik modeline sahip bir yetişkin ise kendini değersiz hisseder ve başkalarının onayına ihtiyaç duyar. Bundan dolayı sürekli başkalarının onayını almak için çaba gösterir. Olumlu diğeri modeline sahip bireyler, edindikleri bağlanma tecrübelerinden yola çıkarak çevresindeki insanları güvenilir ve kendisine yardım edebilecek kişiler olarak düşünür. Olumsuz diğeri modeline sahip yetişkinler ise başkalarını güvensiz veya reddedici olarak kabul eder ve çevresindeki insanlarla yakınlık kurmak istemez. Kısacası Bartholomew ve Horowitz (1991) benlik ve diğeri modellerini olumlu ve olumsuz olmak üzere ayrı kutuplarda değerlendirmiş, bu modellerin kesiştiği noktada da dört ayrı kombinasyonda modelleri birleştirerek dört temel bağlanma stiline ortaya çıkacağını ileri sürmüştür. Böylece yetişkin bağlanma stilleri olan “güvenli, saplantılı, korkulu ve kayıtsız” bağlanmayı, her iki boyutun çaprazlanmasıyla tanımlamış ve kavramsallaştırmıştır (Sümer 2006). Aşağıda sunulan

şekilde ise Bartholomew ve Horowitz'in (1991) dörtlü bağlanma modeli, olumlu/olumsuz benlik ve diğeri modellerinin kombinasyonlarıyla tablo ile gösterilmiştir.

Tablo 2.2. Dörtlü bağlanma modeli ve benlik/ diğeri algıları

		Benlik Modeli	
		Olumlu	Olumsuz
Diğeri Modeli	Olumlu	Güvenli	Saplantılı
	Olumsuz	Kayıtsız	Korkulu

Not: Bartholomew & Horowitz (1991) ve Sümer (2006) kaynaklarından uyarlanmıştır.

Bartholomew ve Horowitz'in geliştirmiş olduğu yetişkinlik bağlanma stillerinin boyutları aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

- **Güvenli Bağlanma:**

Güvenli bağlanma stili, olumlu benlik modeli ile olumlu başkaları modelinin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Yüksek değerlilik içeren kendilik duygusu, güvenilir ve duyarlı başkaları imajı içerir. Bu sebeple güvenli bağlanma stiline sahip bireyler, özsaygısı ve özerklik düzeyleri yüksek, aynı zamanda da sosyal hayatta ilişki kurmakta zorlanmayan kişiler olarak nitelendirilmektedir. Bu kişiler, kendileri ve başkaları hakkında olumlu algıya sahiptir. Kendilerini sevmeye layık biri olarak görür ve diğerlerini de güvenilir ve destekleyici algılar. Dolayısıyla, olumlu ilişkiler kurma, grup içinde uyum sağlama ve duygularını düzenleyebilme gibi özelliklere sahiptir. Aynı zamanda ihtiyaç duyduğunda yardım istemekten çekinmez, destek bulabileceğini bilir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Güvenli bağlanma stiline sahip bireyler, yakın ilişkilerden rahatsızlık duymaz, terk edilme korkusu yaşamazlar. Bu sebeple diğer bağlanma stillerine kıyasla ilişkilerinde daha fazla doyum yaşadıkları görülmektedir. Güvenli bağlanan bireyler, ebeveynleriyle olan ilişkilerinden olumlu bahsederek, ebeveynlerini genelde sıcak ve duyarlı kişiler olarak tanımlar ve çocukluk anıları genelde olumlu yaşantılardan oluşmaktadır (Zimmermann, 2009).

- **Saplantılı Bağlanma:**

Saplantılı bağlanma stili, olumsuz benlik modeli ile olumlu başkaları modelinin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Bu bağlanma stiline sahip kişiler, kendilerine karşı olumsuz, başkalarına karşı olumlu algıya sahiptir. Benlik saygısı düşük olduğundan özgüvenleri de çok düşük, başkalarına boyun eğen ve terk edilmekten korkan bir yapıya sahiptir. Çevreleri tarafından sevilmediğini düşünerek herkese şüpheyile yaklaşır. Aynı zamanda sürekli olarak onay alma çabası ve ilişki arayışı içindedir. Özellikle değerli olarak gördüğü kişilerin onayını kazanarak kendini kabul etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca ilişkilerinde takıntılı davranışlara sahiptir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler, ebeveynleri tarafından tutarlı bir şekilde sevilmemiş ve değer görmemiştir. Bu durumun sonucu olarak birey kendini değersiz hissetmektedir. Değerlilik duygusunun eksik olmasının nedeni, ebeveynine olumsuz bağlanmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple birey kendini başkalarına kanıtlamak ister. Fakat diğerlerine karşı beslediği olumlu tavırlar, bazen kendisini gerçekçi olmayan beklentilere sürüklemesine neden olmaktadır (Zimmermann, 2009).

- **Korkulu Bağlanma:**

Korkulu bağlanma stili, olumsuz benlik modeli ile olumsuz başkaları modelinin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Yani korkulu bağlanan yetişkin, hem kendi hem de başkaları hakkında olumsuz bir algıya sahiptir. Bu kişiler, hem kendilerini sevgiye layık görmemekte hem de başkalarının güvensiz olduğunu ve kendisini reddedeceğini düşünmektedir (Sümer ve Güngör, 1999). Bu sebeple acı çekmekten ve terk edilmekten korktukları için, yakınlık kurmaktan kaçınırlar. Aşırı güven problemi yaşamalarından ötürü romantik ilişki kurmayı istemezler. Çünkü bağ kurmak, bu bağlanma stiline sahip bireyler için reddedilebilecekleri anlamını taşımaktadır.

Korkulu bağlanma stili, güvenli bağlanma stiline tam karşıtıdır ve olumsuzluk ile korku hâkimiyetindedir. Bu bağlanma stiline sahip bireyler, ebeveynlerinden ilgi ve destek görmemiş, bu durumun sonucunda ise hem kendilerine hem de başkalarına yönelik olumsuz modeller geliştirmiştir. İlk olarak öz saygıları çok düşüktür. Aynı zamanda başkalarının güvenilmez olduğunu, kendileri ilişki kurmak istese dahi karşısındaki kişinin reddedeceğini düşünürler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

- **Kayıtsız Bağlanma:**

Kayıtsız bağlanma stili ise, olumlu benlik modeli ile olumsuz başkaları modelinin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Bu kişiler, kendilerini yönelik olumlu, başkalarına yönelik ise olumsuz algıya sahiptir. Hatta kendilerini sevmeye layık ve diğer kişilerden üstün görürler. Bağımsızlıklarına oldukça önem verirler. Diğer insanları olumsuz olarak değerlendirdikleri için onlarla yakın olmaktan hoşlanmaz, ilişki kurmayı reddederler (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Zimmermann, 2009). İkili ilişkilerde kaçınan davranır, kendilerini açmak istemezler.

Bartholomew ve Horowitz tarafından geliştirilen bu bağlanma biçimlerinin, Sümer ve Güngör (1999) tarafından Türk örneklemini üzerinde geçerlik ve güvenilirliğini gösteren bir araştırması yapılmış ve Batı örneklemine benzer bir örüntü elde edilmiştir.

2.4. Bağlanmanın Değerlendirilmesi

Alan yazını ile ilgili bilimsel çalışmalar incelendiğinde yetişkinlerde bağlanma stilini belirlemeye yönelik pek çok ölçeğin mevcut olduğu görülmektedir. Bunların büyük bir kısmının yalnızca güvenlik çalışmasının yapılmış olması dikkat çekmektedir. Bağlanmanın değerlendirilmesinde en güvenilir yaklaşım ise bağlanma stilinin kişiyle görüşerek belirlenmesidir. Özellikle ergenlik ve genç yetişkinlikte bağlanmanın önemine ilişkin ampirik araştırmalar çerçevesinde, Bowlby'nin teorik varsayımlarına atıfta bulunan, ancak içsel çalışma modellerini kaydederken metodolojik yaklaşımlarda farklılık gösterebilen araştırma gelenekleri gelişmiştir. Bununla ilgili ebeveynlerin bir güvenlik kaynağı olarak öneminin değerlendirilmesiyle ilgili anketler mevcuttur. Aynı zamanda, içsel çalışma modellerinin zihinsel temsili elde etmek için bağlanma içerikli belirlenmiş sorularla görüşmeler yapılmaktadır (Brisch, 2015). Fakat Kesebir ve diğ. (2011) kişinin kendi hakkındaki geri bildirimindeki nesnelliğin düşük olmasının, bu tür ölçeklerin en önemli kısıtlılığı olduğuna dikkat çekmektedir.

En yaygın kullanılan görüşme tekniği orijinali George ve diğ. (1985) tarafından geliştirilen “Yetişkin Bağlanma Görüşmesi” (AAI = Adult Attachment Interview) olarak bilinir. George ve arkadaşları bu görüşme tekniğini Ainsworth’un yabancı durum deneyi ile oluşturduğu sınıflandırma sisteminden yola çıkarak geliştirmiştir. Bu görüşme tekniği çocuklarda gözlemlenen bağlanma stillerinin nedenlerini anlamak için geliştirilmiş bir ölçek olsa da, yetişkinlerin bağlanma stillerini belirlemede ve

bağlanma örüntülerini araştırmada kullanılmaktadır. AAI, yaşa özel yetkinlik gelişimi dikkate alındığında ergenler ve gençler için de değerlendirilebilir. Özellikle görüşülen kişilerin, edindikleri erken bağlanma tecrübelerinin kendi kişilikleri ve ebeveynlikleri için önemini güncel perspektiften nasıl değerlendirdiklerini belirlemeyi amaçlamaktadır (Ecarius ve diğ., 2011). Soruların içeriği özellikle teselli, reddedilme ve ayrılma deneyimleri hakkındadır ve kişinin bu deneyimlerin kendi gelişimleri ve kimlik oluşumları üzerindeki etkisi hakkında sübjektif değerlendirmeler içermektedir. Bu görüşmenin önemli bir özelliği ise, kişinin hassas çocukluk konularına hızlı ve tutarlı bir şekilde geçmesi ve Mary Main'in ifade ettiği gibi “bilinçdışına bir sürpriz” yaparak şaşırtmasıdır (Main akt. Fonagy, 2003).

Literatür incelendiğinde yetişkin ilişkilerini bağlanma kuramı kapsamında inceleyen ilk bilimsel çalışmalar Main ve arkadaşlarının yanı sıra Hazan ve Shaver'in 1987'de yapmış olduğu çalışmalardır. Bunun için Ainsworth ve arkadaşlarının yabancı durum deneyinde belirledikleri bağlanma stillerine karşılık gelen üç paragraflık kendini tanımlama türünde bir “Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeği” geliştirmiş ve Ainsworth ve arkadaşları tarafından belirlenen üçlü bağlanma modelindeki bağlanma stillerini yetişkin duygusal ve romantik ilişkilerine uyarlamışlardır. Öz-bildirim şeklinde yaklaşımı olan bu ölçek birçok araştırmada çok maddeli ölçekler yada boyutlar olarak kullanılmıştır (Hazan ve Shaver, 1987; Collins ve Read, 1994). 1979 yılında ise Parker ve arkadaşları “Ana Babaya Bağlanma Ölçeği”ni (PBI = The Parental Bonding Instrument) Bowlby'nin bağlanma kuramını temel alarak geliştirmiştir (Parker ve diğ., 1979). Bağlanma kuramı kapsamında ilk ölçeklerden biri olarak kabul gören PBI, çocuk-ebeveyn bağlanma örüntüsünü belirlemek için kullanılmaktadır ve Kapçı ile Küçüker (2006) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Bir diğer bağlanma değerlendirmesi ise Bartholomew ve Horowitz (1991) tarafından dörtlü bağlanma modelini belirlemek için geliştirdikleri “İlişki Anketi” (İA) ve “İlişki Ölçekleri Anketi”dir (İÖA). Bu anket Sümer ile Güngör (1999) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. 1998 yılında ise Brennan ve diğ. (1998) tarafından “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri” ölçekleri geliştirilmiştir ve Sümer (2006) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır.

Bağlanma kuramı kapsamında yapılan tüm araştırmalarda, yetişkin bağlanma örüntülerini ölçmeyi amaçlayan tüm yaklaşımların ortak temel amacı yetişkin

bireylerin çocukluk dönemindeki bağlanma tecrübeleri ile yetişkinlik dönemindeki bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi araştırmak ve belirlenen çeşitli değişkenler ile arasındaki ilişkileri saptamaktır.

2.5. Bağlanma Biçimlerinde İstikrar ve Değişim

Bowlby (1988), bağlanma stiline “beşikten mezara kadar” devam eden bir olgu olduğunu ifade ederek birincil bağlanma örüntülerinin genellendiğini belirtmektedir. Buna göre erken dönemlerde tecrübe edinilen duygusal ilişkiler, çocuğun gelecekte kuracağı ilişkilere yön vermektedir. Fakat araştırmacılar, zamanla bağlanmanın yönünün de değişebileceğini vurgulamışlardır. Genel olarak aile içi etkileşim kalıplarının büyük bir ölçüde değişmediğinde, bağlanma örüntüsünün göreceli bir kararlılığı olduğu varsayılmaktadır. Kesebir ve arkadaşları bu durumu şu açıklamayla ifade etmiştir:

“Yaşamın erken dönemlerinde bakım veren kişi ile olan ilişkiyi yansıtan bağlanma biçimi görece olarak aynı kalmaktadır. Kişinin başka bir kişi ile yakın bir ilişki kurup kurmadığı ve bu ilişkinin destekleyici ve koruyucu özellikler taşıyıp taşımadığı, hayatının her döneminde ve yakın ilişkilerde gözlemlenebilir” (Kesebir ve diğ., 2011, s. 323).

Aile ilişkilerinin niteliklerinde ayrılma, boşanma, ölüm, şiddet gibi ciddi değişiklikler olması durumunda ise, geliştirilen bağlanma stillerinde farklılıklar meydana gelebilmekte, bağlanma davranışları değişebilmektedir; örneğin güvenli bağlanmadan güvensiz bağlanmaya geçiş yapılabilir. Kişinin geliştirmiş olduğu bağlanma stili, özellikle genç yetişkinlik dönemi itibarıyla daha istikrarlı bir hâl alsa da, köklü etkileri olan bir kayıp, ayrılma veya travma sebebiyle bağlanma stillerinin hayatın her aşamasında etkilenebileceği aktarılmıştır (Braun ve diğ., 2009; Kavak, 2017). Unutulmamalıdır ki, bağlanma stiline oluşmasında ve şekillenmesinde pek çok ilişki örüntüsü ve süreç bulunmaktadır. Bununla ilgili Soysal ve diğ. (2005), bağlanma stiline istikrar ve değişiminde üç temel faktörün etkili olduğunu vurgulamış; bu faktörleri bireyin kişilik özellikleri, aile sistemiyle ilgili faktörler ve sosyo-kültürel etkenler olarak açıklamışlardır.

AAI ile gerçekleştirilen araştırmalarda genel olarak erken dönem yaşantılarında olumsuz hatıraları olan ve ebeveynleriyle çocukluk ilişkilerini olumsuz tanımlayan erişkinlerin, yetişkinlik yaşantılarında da güvensiz bağlanma stiline oldukları görülmüştür. Çocukluk dönemlerinde olumsuz hatıralardan bahseden, anne babalarını olumsuz hatırlayan bazı yetişkinlerin ise, tüm bu olumsuz tecrübelerle rağmen

yetişkinlikte güvenli bağlanma örüntüleri gösterdikleri araştırmalarda gözlemlenmiştir. Aynı zamanda çocukluk döneminde elde edilen güvenli bağlanmanın, ileriki yaşamda yaşanan olaylar ve duygu durum bozuklukları sebebiyle de bozulabileceği tespit edilmiştir (Gloger-Tippelt, 2015). Bu nedenle bağlanma stillerinin, her gelişim döneminde ayrı değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

2.6. Bağlanma Kuramı ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Arasındaki İlişki

Bağlanma kuramının sosyal hizmet uygulamalarında dikkate alınması önemli bir yere sahiptir. Bununla ilgili McMillen (1992) erken çocukluk dönemindeki bağlanma deneyimlerinin insanın gelişimine olan etkisini vurgulamış ve dolayısıyla kuramın sosyal hizmet vaka çalışmalarında önemli bir rol üstlenebileceğini belirterek özellikle klinik sosyal hizmet müdahalelerindeki önemini altını çizmiştir. McMillen'e göre bağlanma kuramını dikkate almak sosyal hizmet uygulamalarında önemli avantajlar sağlayabilmektedir. Bağlanma kuramının sosyal hizmet uygulamalarında değerlendirilmesi, hem müracaatçıları anlama ve değerlendirmede, hem müdahalelerde karar vermede, hem başarılı bir müdahale için önemli olan süpervizyonda, hem de sosyal hizmet uzmanının kendisini değerlendirmesinde kullanabileceği bir imkânı sunmaktadır (Demirel ve Batman, 2023). Böylelikle bağlanma kuramı hem müracaatçıya yardım etmede katkı sunacak, hem de müdahaleden kaynaklı zararın önlenmesinde etkili olacaktır.

Sosyal hizmet uygulamalarında bu yönelimi Brisch de (2014) savunmakta ve “sosyal hizmette bağlanma yönelimi” olarak tanımlamaktadır. Brisch, Bowlby'nin bağlanma kuramını temel alarak yaptığı çalışmaları sosyal hizmetle birleştirmeye çalışmış ve sosyal hizmet uzmanının bağlanma kuramını nasıl kullanılabileceğine ilişkin kriterleri belirlemiştir. Buna göre ilk olarak sosyal hizmet uygulamalarında sosyal hizmet uzmanı ile müracaatçı arasında güven duygusunun oluşmasında bağlanma kuramı önemli bir yere sahiptir. Görüşme yapılan müracaatçı ile olumlu güven duygusunun oluşması, daha sağlıklı bir görüşme sağlayacaktır. Bu sebeple sosyal hizmet uzmanları gibi psikososyal bakım ve danışmanlık alanında çalışan profesyoneller, bu tür destek hizmetlerini kullanmak zorunda olan müracaatçıların korku ve belirsizlik hissettiklerinin ve kararsızlık yaşadıklarının farkında olmalıdır. Tüm boyutlarıyla bağlanma kuramını dair bilgiye sahip olan bir uzmanın, müracaatçı ile güvenli bir ilişki kurması sağlanacak, bireysel görüşme yaparken bütüncül bakış açısı ile müdahale

planı hazırlamasında etkili olacaktır. Brisch, bağlanma kuramının kullanılabileceği önemli alanların başında çocuk ve gençlik alanlarının olduğunu ifade etmektedir. Özellikle ihmal ve istismar vakasının tespitinde, velayet ile ilişkili konularda çocukların bağlanma örüntülerinin vakayı değerlendirme ve karar vermede sosyal hizmet uzmanına önemli bir katkı sağlayacağını açıklamaktadır. Aynı zamanda sosyal hizmet uzmanının aile çalışmalarında çiftlerin bağlanma ilişkilerini değerlendirmesi müdahalesinin nasıl yapılacağı konusunda uygulamacılara yön gösterecektir. Karataş ise (2017) evlat edinme ve koruyucu aile uygulamalarında da bağlanma kuramının sosyal hizmet uzmanlarına rehber niteliğinde değerlendirilebileceğini ifade etmektedir.

2.7. Bağlanma Kuramı İle İlgili Yapılan Araştırmalar

John Bowlby ile başlamış ve daha sonra gelişerek devam etmiş olan bağlanma kuramı ile ilgili hem yurt içinde hem de yurt dışında çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Özellikle ilk yıllarda bağlanma stilleri ile ilgili çalışmalar bebeklik yıllarıyla sınırlı kalmış, çocuk ve bakım veren kişi arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Sonraki dönemlerde ise yetişkinlikte bağlanma ilişkilerine, romantik ilişkilerdeki ve evlilikteki etkisine, aynı zamanda yetişkinlikteki yas tutumuna ağırlık verilmiştir. Son yıllarda ise çok boyutlu çalışmalar sıklaşmıştır. Çalışmanın bu kısmında ise literatür taraması sonucu seçilmiş yurt içi ve yurt dışı çalışmalara yer verilecektir.

2.7.1. Konu ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar

Konu ile ilgili uluslararası bilimsel çalışmalar incelendiğinde, bağlanma kuramı farklı bakış açılarıyla incelenmiş bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alandaki çalışmalar çoğunlukla bağlanma davranışının etkilerini incelemekte ve bireyin öznel iyi oluşu, duygu düzenlemesi sosyal etkileşimi gibi değişkenler ile ilişkisel bağlamda araştırmalar gerçekleştirilmektedir.

Alan yazın incelendiğinde; bağlanma nitelikleri ile sosyal ve sorunlu davranışlar arasındaki bağlantıların daha sık incelendiği görülmektedir. Çocukların bağlanma ve gelişim ihtiyaçlarının ihlal, ihmal ve hatta istismarının yalnızca bireysel düzeyde belirgin olmakla kalmadığı, sosyal uyum için de olumsuz etkilere sebep olduğu ve toplumu etkileyen sonuçlara yol açabildiği araştırmalar sonucu tespit edilmiştir. Bu sebeple bağlanma deneyimlerinin bireylerin sosyal ilişkilerinde önemli bir rol

oynadığına dikkat çeken çalışmalar mevcuttur. Özellikle bağlanma stilleri ile sosyal davranışlar arasındaki bağlantıların ve etkileşimin daha sık incelendiği görülmektedir. Konu ile ilgili incelenen çalışmalar, araştırma sonuçlarıyla birlikte kısaca tanıtılacaktır:

Main ve diğ. (1985) ilkökul çağındaki çocuklarla yaptıkları bir araştırmada, 12 aylıkken ebeveynlerine güvenli bir şekilde bağlanan çocukların, altı yaşındayken ayrılık kaygısı ile ilgili sorulara daha fazla duygusal açlık ile yaklaştıklarını, daha yapıcı çözümler ürettiklerini ve bir aile fotoğrafına mutlu tepkiler ile karşılık verdiklerini gözlemlemiştir. Güvensiz bağlanan çocuklarda ise tedirginlik, hırçınlık ve kaygı gibi gözlemler elde edilmiştir. Erken çocukluk döneminde görülen bağlanma davranışının nörobiyolojik oluşumuna yönelik araştırmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalar ile aynı zamanda içsel çalışma modellerinin yapısıyla ilgili incelemeler de gerçekleştirilmiştir. Bununla ilgili Chambers (2017) bir çalışma yapmış ve birincil bakım veren kişinin bebeğin bakımı esnasındaki davranışlarını incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre; bakım veren kişinin olumsuz yöndeki davranışlarının bebekte ilerleyen dönemlerde nörobiyolojik sorunlara yol açabileceği ve risk faktörü olduğu tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde bağlanma ile psikopatoloji arasındaki etkileşime yönelik araştırmaların olduğu da görülmektedir. Mack ve diğ. (2011) çalışmalarında bağlanma stilleri ve psikopatik davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kaçınan ile kaygılı bağlanma stili geliştiren bireylerin daha fazla psikopatolojik davranışlar sergiledikleri sonucuna varmışlardır. Aynı zamanda güvensiz bağlanma stillerinin depresyon için bir risk faktörü olduğunu saptamıştır. Outcalt ve diğ. (2016) bağlanma örüntüleri ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve güvensiz bağlanmanın borderline kişilik bozukluğunun şiddetini etkilediğini saptamışlardır. Araştırmalarında aynı zamanda ebeveyni borderline kişilik bozukluğuna sahip çocukların güvensiz bağlanma geliştirdiklerini de gözlemlemişlerdir. Milan ve Acker (2014) araştırmaları ile güvensiz bağlanma ve yeme bozukluğu arasındaki ilişkiyi incelemiş ve güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerde ergenlik döneminde yeme bozukluğuna daha sık rastlandığını tespit etmişlerdir. Benzer bir çalışmayı Tasca ve Balfour (2014) gerçekleştirmiş ve güvensiz bağlanmanın ergenlerde yeme bozukluğuna yol açabileceğini belirtmişlerdir. Schindler ve Bröning (2015) ise yapmış oldukları

araştırma ile güvensiz bağlanma ile madde kullanımı arasında bir ilişki olduğu tespit etmiş ve güvensiz bağlanmanın madde veya alkol bağımlılığı potansiyelini yükselttiğini bildirmiştir. Bağlanma kuramı ile medya kullanımı ve salgın hastalıklar gibi günümüzde güncel olan konular üzerinde de araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Steele (2020) ise covid-19 virüsünün dünyayı etkilediği pandemi sürecinde, bireylerin yakınlarını kaybetme korkusunu bağlanma perspektifinden incelemiş ve bağlanma stilleri ile yakınlarını kaybetme korkusu arasındaki ilişkiye odaklanmıştır.

Yetişkin dönemi bağlanma stilleri üzerine araştırmacılar konuya farklı yönlerden odaklanarak birtakım çalışmalar gerçekleştirmiş ve bireyin sosyal hayatında veya romantik ilişkilerinde bağlanma stillerinin etkileri üzerine odaklanmıştır. Kobak ve Hazan (1991) yürüttükleri araştırmalarında içsel çalışma modelleri ve bağlanma stillerinin evlilik ilişkilerine yönelik etkilerini incelemiştir. Güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin evlilik uyumunun daha yüksek olduğu ve duygu kontrolünü daha iyi sağladığı sonucuna varmıştır. Güvensiz bağlanmanın ise evlilik ilişkilerine olumsuz etkilerini gözlemlemiş, bunun özellikle olumsuz problem çözme becerisi ile yetersiz iletişim koruma becerilerinden kaynaklandığını bildirmişlerdir. Buna göre kaygılı bağlanma stiline sahip bireyler eşlerinden sevildiklerine dair onay beklerken, kaçınmacı bağlanan bireylerin ilişkilerinde soğuk ve mesafeli olduklarını tespit etmişlerdir. Khalifian ve Barry (2016) yeni evli çiftlerde bağlanma stilleri, güven ve farkındalık arasındaki etkileşimi incelemeye yönelik bir çalışma gerçekleştirmiş ve ilişki normlarının ihlalinin kaynaklı çatışma durumunun ilişkilerine etkisini araştırmıştır. Sonuçlara göre; ilişki normlarının ihlalinin çiftler arasında çatışmalara neden olduğu, tartışma ve çatışmaları çözmeye yönelik girişimlerin güvenli bağlanma stiline sahip bireylerde daha olumlu yaklaşımlar sergilediği ortaya çıkmıştır. Scott ve Cordova (2002) bağlanma stilleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bağlanma stillerinin evlilik uyumunu etkilediği sonucuna varmıştır. Buna göre kaygılı-kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin puanlarının her iki cinsiyette de depresif semptomlar ile evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi belirleyici etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Güvenli bağlanma stiline sahip bireylerde ise, yalnızca kadınlarda evlilik uyumu ile depresif semptomlar arasındaki ilişkiyi belirlediği tespit edilmiştir. Mikulincer (1998), araştırmasında bağlanma stili ile ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiş ve çalışmanın sonucunda, güvenli bağlanan bireylerin en yüksek ilişki doyumuna sahip olduklarını tespit etmiştir. Diğer yandan kaygılı-kararsız bağlanan

kişilerin ise en düşük ilişki doyumuna sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Erwin ve diğ. (2001) tarafından benzer bir çalışma gerçekleştirilmiş ve güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin ilişkilerinde daha yüksek doyuma ulaştıkları sonucuna varmışlardır. Aynı zamanda bu kişilerin diğerlerine kıyasla ilişkilerine daha fazla bağlılık gösterdiklerini bildirmişlerdir.

2.7.2. Konu ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar

Yurt içinde bağlanma kuramını konu alan çalışmalar incelendiğinde, ülkemizde de farklı bakış açılarıyla ele alındığı dikkat çekmektedir. Araştırmaların yanı sıra, bağlanma stillerini ve bağlanma boyutlarını ölçmeye yönelik ölçeklerin Türkçeye uyarlandığı çalışmalara da rastlanmıştır. Türkiye genelinde literatür incelendiğinde; bağlanma ilişkileri ve kimlik gelişimi arasındaki ilişkiye yönelik birçok araştırma sonucuna rastlanmak mümkündür.

Ulusoy ve diğ. (2018), bağlanma stilleri ile kişilik özelliklerini konu edindikleri bir çalışmada bireylerin ebeveynlerine bağlanması ile dışa dönüklük, yumuşak başlılık ve uzlaşabilirlik özellikleri arasında anlamlı ilişki saptamışlardır. Akbağ ve Ümmet (2018) yapmış oldukları çalışma ile genç yetişkinlerin ebeveynlerine bağlanma stilleri ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucunda genç yetişkinlerdeki temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ile öznel iyi oluş arasında ilişki tespit edilmiştir. Dolayısıyla anne-babanın çocuklarına yönelik gerçekleştirdiği bakım ve ilgi davranışlarının gençlerin öznel iyi oluş düzeylerini anlamlı bir şekilde yordadığına işaret etmektedir. Zerenoglu (2011) bağlanma stilleri ve örselenme yaşantılarını birtakım değişkenler açısından incelemiş ve güvensiz bağlanma stilleri ile fiziksel istismar arasında anlamlı ilişki saptamıştır. Ayrıca korkulu bağlanma stili ile örselenme yaşantısının ilişkili olduğuna dair sonuçlar elde etmiş, depresyon ile örselenmişlik düzeyinin arasında anlamlı düzeyde pozitif ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak anne baba tutumlarının, çocuk üzerinde kalıcı etki bıraktığını bildirmiştir. Keser-Çamurlu (2006) tarafından ebeveynin bağlanma düzeyinin çocuğun bağlanma düzeyine etkisini inceleyen bir çalışma gerçekleştirilmiş ve çocuk yetiştirmede anne baba tutumunun bağlanma stilleri ile anlamlı ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Buna göre güvenli bağlanma stiline sahip ebeveynlerin çocuklarına karşı daha ilgili ve kabulü yüksek, sıkı kontrollerinin ise daha düşük olduğu yönünde bir tutum sergiledikleri tespit edilmiştir. Güvensiz

bağlanma stiline sahip ebeveynlerde ise sıkı kontrol davranışının yüksek olduğu dikkat çekmiştir.

Aynı zamanda bağlanma deneyimlerinin bireylerin sosyal ilişkilerindeki önemine ve psikososyal uyuma ilişkin araştırmalar da dikkat çekmektedir. Gezer (2001) gençlerin bağlanma stilleri ve aile yapıları arasındaki ilişkiyi incelemiş, düşük uyuma sahip ailelerde yetişen gençlerin, korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma örüntüsü gösterdiğini tespit etmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, yüksek uyuma sahip ailelerde yetişen gençlerin güvenli bağlanma biçimleri geliştirdiğine de ulaşmıştır. Serra ve diğ. (2010) üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdikleri bir çalışmalarında madde kullanma ile anne babaya bağlanma biçimleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve güvensiz bağlanmayla madde kullanım bozukluğu arasında anlamlı ilişki olduğunu saptamıştır. Çetin (2008) lise öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, gençlerin kendi bağlanmalarına ilişkin algılarını incelemiş ve bunu depresyon, madde kullanımı, yeme ve kişilik bozukluklarıyla ilişkili bulmuştur. Er ve Büyükbayraktar (2019) sokak çocuklarında bağlanma stilleri ve aleksitimi ilişkisi üzerine bir araştırma gerçekleştirmiş ve bağlanma stilleri ile duygu düşünce bozuklukları arasında bir bağlantı olduğunu saptamıştır. Verilerin sonuçlarına göre, saplantılı bağlanma düzeyinin artması ile dışsal yönelimli düşünmenin arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca verilerde korkulu ve saplantılı bağlanma düzeyi arttıkça duyguları tanıma güçlüğüne de arttığına yönelik sonuçlar elde edilmiştir.

Yetişkin bağlanma stilleri ve romantik ilişkiler veya evlilik ilişkileri ile arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalar da mevcuttur. Sümer ve diğ. (2009) çalışmalarında yetişkin bağlanma stilleri ile farklı psikopatoloji türleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kültürel faktörleri de dikkate alarak bir araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, kaygılı ve kaçınan bağlanma stillerinin psikopatolojiye yatkınlık bakımından bir risk faktörü olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda yetişkinlikte bağlanma ile psikopatoloji arasındaki ilişkiye yönelik incelemelerde depresyon tanısı almış kişilerin kaçınan bağlanma düzeylerinin, obsesif kompulsif bozukluk ve panik bozukluk tanısı almış kişilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Subaşı ve Kazan (2020) çalışmalarında erken çocukluk döneminde gelişen bağlanma stillerinin yetişkinlik döneminde iletişim becerilerine etkilerini incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre bireyin sahip olduğu bağlanma stili ile iletişim şekli arasında anlamlı bir ilişki olduğu

ortaya konmuştur. Ayrıca kadınların erkeklere göre daha fazla kaygılı bağlanma stiline sahip olduğu tespit edilmiştir. Bahadır (2006) romantik ilişkilerde bağlanma stilleri ve çatışma çözme stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve araştırmasında, güvenli bağlanmaya sahip bireylerin duygu durum düzenleme beklentisi en yüksek grup oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Görüldüğü gibi, yurt içinde ve yurt dışında bağlanma ilişkilerinin psikolojik ve davranışsal değişken üzerindeki etkilerine yönelik birçok araştırma bulunmaktadır. Tüm bu bilimsel çalışmalar, bağlanma deneyimlerinin sosyal-duygusal beceriler, psikolojik ve davranışsal bozukluklar, saldırganlık ve öfke kontrolü, ilişkisel yeterlilik ve kronik ağrı bozuklukları gibi birçok davranışsal ve psikolojik değişkenler üzerinde anlamlı düzeyde etkisi olduğunu göstermektedir.

3. ALMANYA’YA GÖÇ, TÜRKİYE KÖKENLİ GENÇLER VE GENÇLERLE İLGİLİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

Göç, her bireyin karşı karşıya kalabileceği bir fenomen olma özelliğine sahip olup insanlığın varoluşundan bu zamana dek tüm insanları ve toplumları ilgilendiren ve insanlık tarihinin her döneminde canlılığını ve dinamik etkisini koruyan bir olgudur. Birçok hadiseyi bünyesinde barındırmakla birlikte, sadece bir mekân veya ülke değişikliği olmayıp göç eden birey ve grupları çok boyutlu etkilemektedir. Aynı zamanda, gerçekleşen göç hareketliliği göç veren ülke ile göç alan ülkenin yerleşik topluluklarını da etkilemekte, dolayısıyla sosyal, siyasal ve ekonomik sonuçlara yol açmaktadır. Küreselleşmenin dinamiklerinden olmasından ötürü de ülkelerin demografik hareketliliğini eşzamanlı etkilemektedir. Bu sebeple göç ülkeleri, olasılıkları öngörerek buna yönelik çeşitli politika ve uygulamalar ortaya koymaktadırlar. Bu bağlamda göç olgusu, ulusal veya uluslararası düzeyde gerçekleşen göçleri ele alan pek çok çalışmanın araştırma konusu olmuştur (Yaman, 2016). Yapılan çalışmalar kapsamında; göçe neden olan etmenler ve motivasyonlar, göç kararının alınma ve uygulanma biçimi, göç sonrası ortaya çıkan toplumsal, siyasal, mekânsal ve ekonomik ortam, göç eden kitlenin bu ortamdan hem etkilenme hem de etkileme süreçleri gibi pek çok soru araştırmalara konu olmuştur. Günümüzün göç çalışmaları ise göçü “sınır aşan sosyal ağlar” (Diefenbach, 2008) doğrultusunda yeniden tanımlama gayretindedir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde; göç olgusu, literatürdeki tanımı, nedeni ve türleriyle ele alınacak ve 1960’lı yıllar itibarıyla Almanya’ya işgücü göçünün seyri ana hatları ile takdim edilecektir. Ayrıca Alman toplumundaki göçmen algısına ve Alman devletinin göçmenlere uyguladığı uyum politikalarına ışık tutularak, göçün kuşaklar arası etkileri incelenecektir. Bu inceleme esnasında göçmenlerin yerel topluma uyumu bağlanma kuramı ışığında izah edilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın bu kısmında ele alınan tüm konular; araştırma bölümündeki hususların tasvirine, anlaşılmasına ve yorumlanmasına kılavuzluk edeceğinden büyük önem taşımaktadır.

3.1. Göç Kavramı ve Tanımı

İnsanların, zorunlu veya gönüllü olarak ekonomik, sosyal, siyasal, eğitim, sağlık, iklim ve doğa olayları gibi bireysel veya dış etkenler nedeniyle çoğunlukla doğup büyüdüğü

bir yerden ÷lke içinde ya da dışında başka bir yere gidişine ve çoğu zaman yerleşik hâle gelişine “göç” (‘migration’) denilmektedir. Göç kavramı, genel anlamda insanların farklı sebeplerden dolayı devamlı olarak yaşadıkları yeri bırakıp başka bir yere hareket etmeleri ve oraya yerleşmeleri olarak ifade edilmektedir (Beyaz, 2019). Dolayısıyla göç, yaşanan bölgenin kalıcı veya geçici şekilde değiştirilmesini içermekte ve kendini bir mekândan başka bir mekâna doğru hareketlilik olarak göstermektedir.

Her ne kadar göç ile ilgili evrensel kabul edilecek bir tanım bulunmasa da Birleşmiş Milletler göç olgusunu, ikametgâhın başka bir yere veya ÷lkeye nakledilmesi anlamında kullanmaktadır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göç kavramını Göç Hukuku ve Göç Terimleri Sözlüğünde tanımlarken, bu olguyu sadece uluslararası hareketlilikle sınırlı bırakmayıp ulus devlet sınırları içerisinde gerçekleşen hareketlilikleri de tanımlamaya dahil etmiştir. Bu tanımlamaya göre göç:

“Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiğı nüfus hareketleridir. Buna mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir” (IOM, 2013, s. 22).

Tumani (2016) bu tanım ışığında göç kavramını, kişilerin hayatlarının geri kalan kısmının tümünü ya da bir kısmını farklı bir mekânda geçirmek maksadıyla devamlı yaşama bölgelerini toplu veya bireysel olarak terk edip geçici veya sürekli olarak yaşamak amacıyla bir yerden başka bir yere gitme hareketi olarak ifade etmektedir.

Türk Dil Kurumunun 2022 yılında yapmış olduğı tanıma göre göç: “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ÷lkeden başka bir ÷lkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme, işi taşınma, hicret, muhaceret” (TDK, 2022) olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla göç; insanların ekonomik, sosyal, dini, kültürel, eğitimsel gibi nedenlerden ötürü devamlı yaşadıkları ÷lkeleri, şehirleri, köyleri ve buna benzer yerleşim yerlerini kişisel olarak, aileler veya gruplar hâlinde bırakıp bir yerleşim alanından diğer bir yerleşim alanına coğrafi olarak yaptıkları yer değiştirme davranışı olarak anlaşılmaktadır.

Göç kavramında olduğı gibi göçmen kavramında da uluslararası düzeyde kabul edilmiş bir tanımlama bulunmamaktadır. Göçmen (‘migrant’) kavramı, en genel hâli ile göç eden kişi veya kendi rahatını iyileştirmek için yer değiştiren kişi olarak

anlaşılmakta, çoğu kez tek bir bireyi akla getirse de kitlesel topluluğu da ihtiva edebilmektedir. Birleşmiş Milletlerin Uluslar Arası Göç Hukuku ve Göç Terimleri Sözlüğü'nde göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları şu şekilde tanımlanmıştır:

Göçmen: (migrant)“Uluslararası ölçekte, evrensel olarak kabul edilmiş bir ‘göçmen’ tanımı bulunmamaktadır. Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar. Bu tanım kapsamında, turist veya işadami statüsüyle daha kısa sürelerde seyahat eden kişiler göçmen olarak değerlendirilmemektedir. Ancak yaygın kullanım, tarım ürünlerinin ekimi veya hasadı için kısa sürelerde seyahat eden mevsimsel tarım işçileri gibi kısa dönemli göçmenlerin bazı türlerini de kapsar” (IOM, 2013, s. 37).

Burada göçmen, mülteci ve sığınmacı olmak üzere üç ayrı kavram ve tanımlama gözetilmelidir. Yukarıda yapılan göç tanımlamasına göre bir mülteci veya sığınmacı göçmen olarak adlandırılabilirse bile, her göçmen kişiyi sığınmacı veya mülteci olarak tanımlamak mümkün değildir.

3.1.1. Göç olgusu, nedenleri ve türleri

Göç kavramı ile ilgili genel çerçeveye bakıldığında, yapılan tüm tanımlarda ortak olarak göç için insanların belirli nedenlerden dolayı bir yerden başka bir yere hareketi ifadesi kullanıldığı görülmektedir. Fakat göç, salt bir mekân değişikliği değildir. Yaman'ın (2019) ifade ettiği gibi göç, hayatın doğal ve zorunlu bir parçasıdır ve insanların bireysel veya kitlesel olarak gerçekleştirdiği, aynı zamanda zorunlu veya gönüllü olarak fiziki, kültürel, sosyal ve ekonomik yaşam alanlarını bırakmak şartıyla başka coğrafyalara yerleşmek için yer değiştirmesidir. Bu durum ise birçok boyutu bünyesinde barındırmaktadır ve göç olgusunun birçok değişim ve dönüşümün önünü açan işlevsel bir olgu olduğunu göstermektedir. Bu açıdan ele alındığında göç olgusu; birey, aile, grup ve toplum özelinde gelişmekte, dolayısıyla psikolojik, sosyolojik, ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkiler genelinde gerçekleşmektedir. Castles ve Miller (2008, s. 30) göç olgusunu “toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreç” olarak betimlemektedir. Buna göre göç hadisesi, sadece fiili olarak göç eden kişiyi değil, onun kuşaklar ötesi tüm ailesini de etkileyecek olan uzun soluklu bir süreçtir. Bu durumda olgusal boyutun yanında, sosyal, kültürel ve ilişkisel boyutları da dikkate alınmalıdır.

Adıgüzel (2018) göç olgusuna benzer bir açıdan yaklaşmakta ve göç olgusundan toplumsal değişme sürecinin bir yansıması olarak bahsetmektedir. Göçlerin toplumsal değişimden kaynaklı sosyal, siyasal, ekonomik, demografik ve antropolojik boyutuyla meydana gelen kolektif bir eylem olduğunu belirten Adıgüzel, göç veren ülke ile göç alan coğrafik mekân arasında çok boyutlu toplumsal değişimlerin meydana geldiğini ifade etmektedir. Bu sebeple göçü sosyal hareketlilik süreci olarak tanımlamakta ve göç olgusu ile insanlara sosyal, ekonomik ve kültürel fırsatlar sunulduğunu, aynı zamanda da mekânda nüfusun ve emeğin dağıtımının etkin kılındığının altını çizmektedir:

“Göçleri bu denli önemli kılan faktör ise, ulusal ve uluslararası toplumun sosyal, siyasi, güvenlik ve ekonomik ilişkileri bağlamında toplumsal ilişkilerini etkilemesi olmuştur. Göç fenomeni her şeyden önce bireylerin ya da kitlelerin yeni sosyoloji ve kimliklere açılmasını sağlayan sosyolojik bir hadisedir” (Adıgüzel, 2018, s. 131).

Bu açıklamasıyla göçün etki boyutuna dikkat çeken Adıgüzel, göçün çok boyutlu ele alınması gerektiğini ve sebep-sonuç açısından sadece göç güzergâhları üzerindeki ülkelerin değil aynı zamanda tüm ülkelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve sivil aktörlerin gündeminde yer alan bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Bundan yola çıkarak göç olgusunun, sadece modern toplumlara has bir konu olmayıp insanlığın varoluşundan itibaren ortaya çıkan bir olgu olduğu görülmektedir. Bu sebeple insanlığın tarihi kadar göç tarihi de bulunmaktadır. Ancak bütün insanları ve toplumları ilgilendiren göç olgusu, her dönem farklı nedenler ve kavramlar kümesi içermektedir (Demirağ ve Kakışım, 2018).

Göç Türleri

Göç türleri kapsam, içerik ve nitelik bakımından farklı özellikler göstermekte ve göç eden kişi veya grubun nasıl, niçin ve hangi şekilde göç ettiğine bağlı olarak ifade edilmektedir. Buna göre mevsimlik göçler, sürekli-geçici göçler, zorunlu-gönüllü göçler, emek göçü, işçi göçü, beyin göçü gibi türlere ayrılım göstermektedir (Günay ve diğ., 2017). Göçleri sınıflandıran kuramlara ve çalışmalara bakıldığında ise, göç eylemini hangi açıdan inceledikleriyle orantılı olarak ele aldıkları görülmektedir. Buna göre Petersen (1958) göçü tarihsel bir bakış ile çözümlemeye çalışmış ve ilkel, zorlama, serbest ve kitlesel göç olmak üzere dört başlık altında incelemiştir. Aynı zamanda göçe sebebiyet veren hususları dikkate alarak tanımlamalarını yapmıştır.

Fichter ise (1990), göçün kişinin kendi iradesiyle mi yoksa sebeplerin kaçınılmaz kılmasıyla mı geldiğini dikkate alarak göç sınıflandırmasını yapmış ve “gönüllü göç” ile “zorunlu göç” olmak üzere sebeplerine göre iki kategoriye ayırmıştır. Buna göre gönüllü göç, kişilerin belli bir bölgeden farklı bir bölgeye yerleşme amaçlı yaptıkları göç türüdür ve daha iyi iş, eğitim, sağlık veya daha çok imkân gibi olanakları içermektedir. Zorunlu göç ise; savaş, doğal afet, kıtlık, sürgün gibi nedenlerden ötürü kişiyi göçe zorunlu kılmaktadır. Giddens (2019) yapmış olduğu sınıflandırmada, göç edenlerin gidilen yerde edindikleri konumu ve göç kimliklerini ön planda tutmuştur.

Aynı zamanda bireysel, kitlesel ve zincirleme göç ile göçün biçimsel boyutu ele alınmakta, geçici göçler ile sürekli yerleşim amacıyla yapılan kalıcı/ daimi göçler ile de süre bakımından tasnifler yapılmaktadır (Yaman, 2019). Bununla birlikte göç olgusu, mekânsal ve kat edilen mesafe olarak iç ve dış göçler veya uluslararası göçler diye tarif edilmektedir. İç göçler, bir ülke sınırları içinde bulunan yerleşim birimleri (şehir, kasaba, köy) arasında gerçekleşen nüfus hareketliliğini kapsarken, dış göçler bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan ve uzun süre kalmak, çalışmak veya yerleşmek için uluslararası yapılan nüfus hareketleridir. Dış göçler, özellikle gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere veya gelişmiş ülkeler arasında gerçekleşmektedir. Göç hareketlerinin yönleri ise kırdan kente, kentten kente, kentten kıra ve kırdan kıra diye ayrılmaktadır. Göç türleri genellikle ülke sınırlarını aşp uluslararası göç hareketliliğini kapsayan tarifler içermektedir (Beyaz, 2019; Ekşi, ve diğ., 2016). Bunlara ek olarak kişinin tek başına göç etmesine “bireysel göç”, ailece göç etmelerine “aile göçü”, belirli bir grup olarak hareket etmelerine “grup göçü” denilmektedir.

Göç Nedenleri

İnsanların yaşadıkları mekânları bırakıp yeni yerlere göç etmesinin temelinde birçok neden yatmaktadır. Göçün tarihsel sürecine bakıldığında göçe neden olan etkenlerin tarih boyunca değişiklik gösterdiği dikkat çekmiştir. İklim koşulları, meydana gelen doğal afetler, ekonomik sorunlar, savaşlar, siyasi sorunlar ve istikrarsızlık, ayrımcılık, toplumsal huzursuzluklar gibi sebepler, bireylerin gönüllü veya zorunlu olarak göç etmesine yol açarken, bireyler ekonomik sebeplerden ötürü veya eğitim amaçlı olarak da kendi istekleriyle göç edebilmektedir. Bu gönüllü olma durumuna ekonomik sebeplerden ötürü mecbur kaldığında “iş gücü göçü”, eğitim maksatlı olduğunda da “beyin göçü” olarak adlandırılmaktadır. Aynı zamanda ticaretin ve teknolojinin

gelişimiyle birlikte bu etkenlere yeni faktörler de eklenmeye devam etmektedir. Küreselleşmeyle birlikte ulaşımın geçmişten bugüne kolaylaşması, insanların yeni yaşam alanlarına erişimini kolaylaştırmakta ve daha iyi yaşam, daha iyi iş imkânı, daha iyi eğitim alma gibi nedenlerle de göç etmelerine neden olmaktadır (Yurdakul ve Çaha, 2018; Beyaz, 2019; Giddens, 2005). Göçün oluşmasını sağlayan nedenler sosyal, siyasal, ekonomik, güvenlik ve doğal nedenler temelinde şekillenmektedir. Özellikle ekonomik nedenler, hem ülke için hem de uluslararası göç hareketlerinin en önemli etmenleri arasında yer almaktadır. Daha iyi bir istihdam ve buna bağlı olarak daha iyi bir gelir ve yaşam arzusundan kaynaklı bir göç süreci olarak tasvir edilebilir. Bunun yanı sıra iç savaş, baskı, toplumsal karışıklık, zor hayat şartları gibi güvensizlik ortamları da göç hareketliliğine zemin hazırlamaktadır (Günay ve diğ., 2017). Özet olarak; tarihte gerçekleşen dönemin baskın göç çeşidine ve göç etmenlerine bakıldığında o döneme ait sosyolojik bilgiler elde etmek mümkündür.

3.1.2. Göç olgusuna yönelik kuramsal açıklamalar

Göç hadisesinin yaygın ve çok yönlü bir olgu olması sebebiyle, onun tanımlanması ve ölçülmesi çok zordur. Bu sebeple göçü bir bütün olarak açıklayan genel bir kuram bulunmamaktadır. Göçün boyutlarının ve süreçlerinin daha iyi anlaşılmasına yönelik göçü farklı açılardan ele alan teoriler ve yaklaşımlar mevcuttur. Kuramların bir kısmı göç olgusunu zaman ve mekândan bağımsız olarak ele alırken diğer kısmı ulus devletler arasında gerçekleşen göç hareketliliğinin doğa ve yapısını inceleyerek muhtemel devamlılığı sorunuyla yaklaşmaktadır. Özellikle iş gücü göçüne yönelik birbirinden oldukça farklı teoriler geliştirilmiştir. Bu teoriler sosyal, siyasal ve ekonomik etkileri ele almakla birlikte, bireysel ve ailesel değişkenleri de araştırmıştır. Kısacası göç üzerine yapılan çalışmalarda farklı noktalara odaklanılmakta, buna bağlı olarak da tanımlamalar ve kuramlar değişiklikler göstermektedir. Castles ve Miller (2008) geliştirilen bu kuramları birbirlerini tamamlayıcı olarak görmemin mümkün olduğundan bahsetmektedir. Yaptıkları açıklamaya göre göç kuramları, “göçe ve bunun etkilediği diğer boyutlara neden olan karmaşık etmenler kümesinin ve bunların etkileşiminin bir özetidir. Bu nedenle göç üzerine yapılan araştırmalar özünde disiplinler arası” (Castles ve Miller, 2008, s. 30) bir özellik taşımaktadır. Öyleyse konunun genişliği sebebiyle göç olgusu, çalışmanın odaklandığı noktaya göre anlam

kazanmakta ve her bir göç tanımı ve göç kuramı farklı bir ayrıntıyı ifade edebilmektedir.

Tarihteki göç hareketlerinin kuramsal olarak ele alınmasındaki sebep ise göçün sistematik olarak incelenmesinin amaçlanmasıdır. Literatürde yer alan kuramlar da bundan dolayı göçü tetikleyen sebeplere yoğunlaşmıştır. Özellikle son dönemlerdeki kuramlar makro olgulardan ziyade mezzo ve mikro düzeyde sınıflandırmalarda bulunmakta ve Beyaz'ın da ifade ettiği gibi “göçmenin kendi eylemi ve bağlamının göç sürecindeki etkisini anlamaya ve açıklamaya yönelik bir yönelimin mevcudiyeti de dikkat çekmektedir” (Beyaz, 2019, s. 21). Bu çalışmada ise Almanya'ya yerleşen Türk göçmenlerin göç sürecini anlayabilmek amacıyla ve metodolojik bölüme faydası olacağı düşüncesiyle dünya sistemleri kuramı ile ağ kuramının göç olgusunu nasıl ele aldıkları incelenecektir.

- **Dünya Sistemleri Kuramı:**

“Merkez-Çevre kuramı” olarak da bilinen Dünya Sistemi Teorisi, Wallerstein (1974) tarafından tanımlanmış olup iş gücü alan ülkelerle iş gücü veren ülkeler arasındaki birbirine bağımlılığı ve simetrik olmayan ilişkileri temel alan bir yaklaşım içermektedir. Buna göre sanayisi ve ekonomisi gelişmiş ülkeler ekonomik sistemin merkezinde yer alıp “merkez ülkeler” olarak adlandırılırken gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler ise bu sistemin çevresinde bulunduğundan “çevre ülkeler” olarak tanımlanmaktadır. Ülkeler dünya ekonomisi sisteminde bulundukları yerlere göre ya göç alır ya da göç verirler. Bu kuram sosyoekonomik temeller üzerinde durur ve göç, sosyoekonomik olarak gelişmemiş çevre ülkelerden ekonomik olarak gelişmiş merkez ülkelere doğru, uluslararası bir iş gücü hareketliliği olarak gerçekleşir. Bu durumda göç uluslararası ekonomik dinamiklerin belirleyiciliği çerçevesinde gerçekleşmektedir. Güçlü kapitalist ekonomiler, zayıf ekonomileri kendilerine bağlamakta ve böylelikle dünya sistemi oluşturmaktadır (Yalçın, 2004). Merkez ülkeler ham madde ve ucuz iş gücü bakımından gelişmemiş veya gelişmekte olan çevre ülkelere ihtiyaç duymaktadır. Çevre ülkelerse mevcut ekonomik alt yapı ve artan nüfus oranları yüzünden yaşadıkları istihdam sorunları için gelişmiş merkez ülkelere ihtiyaç duymaktadır. Bu durumun neticesinde de çevre ülkelerin hem fiziksel hem de zihinsel olarak nitelikli iş gücü sanayileşmiş merkez ülkelere akmaktadır (Abadan-Unat, 2016; Demirağ ve Kakışım, 2018; Yaman, 2019).

- **Ağ Kuramı**

“Göç ağları kuramı” veya “ilişki ağı kuramı” olarak da bilinen ağ kuramı (network), ekonomik temelli gelişen uluslararası teoriler içerisinde sosyal ilişkilere de önem yükleyen bir yaklaşıma sahiptir. Bu kuram, göçün sebeplerinden çok, sürekliliği ve gelişimi ile ilgilenererek zamansallığına vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda, göçün sebepleri ile göçmenlerin mekân tercihlerinin sosyal yapılara bağlı olduğunu da ileri sürmektedir. Göç kararının temelinde ekonomik sebepler bulunsa da, göçmenlerin tercih sebeplerinde sosyal ağların da göç kararı için öncül bir etmen olduğunu savunmaktadır. Buna göre kişi; göç etme kararı aldığı andan itibaren bir sosyal ağ inşasına başlamaktadır ve kendisiyle birlikte giden, aynı zamanda daha önce gitmiş olan akrabalar ve arkadaşlar ile bir bağ oluşturur (Yurdakul ve Çaha, 2018; Massey, 2012; Erkan, 2021). Bu durum ise göç etmek isteyen kişilerin o ülkeye daha rahat göç edebilmelerini sağlar. Dolayısıyla daha göçmeden kurulmaya başlanan bu ağlar, Erkan’ın (2021, s. 430) ifadesiyle “göçün sürmesini sağlayan bir etmen olmaktadır”. Massey (2012) ise bu durumda ilk göç eden bireylerin her zaman daha fazla zorluk çektiğine dikkat çekmektedir. Daha sonra göç edenler ise, ev ve iş bulmada ya da topluma uyumda daha az sorun yaşamaktadır. Bu ise ağ kuramına göre şöyle açıklanmaktadır; bir ülkeye ilk olarak göç eden kişiler, hem göç veren hem de göç alan toplumlar arasında bir sosyal ağ oluşturmaktadır. Bu oluşan sosyal ağ sonradan göç etmek isteyen kişiler için bir rehber ve cesaretlendirici etki niteliğindedir. Bu kişiler, öncü olarak göç edenlerin ülkede kurduğu ağlardan ve her iki ülke arasında kurulan ağlardan istifade eder. O hâlde her yeni göç eden kişi, kendinden sonra gelecek olanlar için bir kolaylaştırıcı etkiye sahiptir. Bu nedenle göç daha cazip hâle gelerek devamlılığını korumaktadır. Kısacası göç, “devam edebilmek için ihtiyaç duyduğu sosyal yapıyı kendi kendine oluşturur” (akt. Yurdakul ve Çaha, 2018, s.149). Bu açıklamalarda görüldüğü gibi, göçmenlerin ağları, sadece göç edilen ülkedeki göçmenler arasında oluşan bir bağ olarak kalmayıp geride bırakılan ülke ile de bağın devam ettiğini göstermektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerine gerçekleşen sistemli ve düzenli iş gücü göçünü ağ kuramı ile akraba/ arkadaş ilişkileri ve sosyal ağlar üzerinden açıklamak uygun görünmektedir.

3.2. Almanya'ya Türk İş Gücü Göçünün Tarihsel Süreci

Almanya ve Türkiye arasındaki köklü dış göç tarihi Osmanlı Devletine kadar uzanmasına rağmen, Avrupa'ya yönelik yoğun göç süreci İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına dayanmaktadır. Savaşın yıktığı Avrupa'yı yeniden inşa etmek ve kalkınmalarını hızlandırmak için Avrupa ülkelerine, özellikle Almanya'ya, yoğun bir iş gücü göçü yaşanmıştır. Göç alan devletler arasında Almanya dünya genelinde ikinci, Avrupa'da ise ilk sırada yer almaktadır (Çetin ve Şenoğlu, 2021).

İkinci Dünya Savaşı'ndan büyük bir yıkımla çıkan Almanya, hem bu kayıpların etkisini azaltmak, hem sanayileşmeyi canlandırarak ekonomik gelişimin devamını sağlamak, hem de savaşta kaybolan iş gücü açığını karşılamak için birçok ülkeyle anlaşmalar yaparak “geçici işçi” alımı yoluna gitmiştir. Bu sebeple 1955 tarihi itibarıyla İtalya, İspanya ve Yunanistan'dan işçi talebinde bulunarak açığını karşılamaya çalışmıştır. 1961 yılında ise Türkiye ile iş gücü anlaşması yapan Almanya, 1963 yılı itibarıyla Fas, Portekiz, Tunus ve Yugoslavya'dan işçi göçü almaya başlamış, böylelikle 1955 ve 1968 yılları arasında birçok ülke ile iş gücü anlaşması imzalamıştır⁵. Aynı zamanda söz konusu ülkelerde “iş gücü bürosu” açarak işçi alımını standartlaştırma yoluna gitmiştir (Demirağ ve Kakışım, 2018; Yurdakul ve Çaha, 2018). Acil ihtiyaç sebebiyle kısa süreli işçi telafisi şeklinde gerçekleştirilmek istenen bu yabancı işçi alımı için ülkelerle anlaşmalar yaparak işçi göçü alımını hukuki zemine oturtmuş ve göçmenlerin kalıcı yerleşmesine engel olmaya çalışmıştır. Bu sebeple geçiciliği vurgulamak için gelen göçmen işçileri “misafir işçi” yani “Gastarbeiter” olarak tanımlamış ve rotasyon süresi olarak iki yıl düşünülmüştür (Tekin, 2007).

Türkiye devleti ise bu dönemde hem Almanya ile hem de diğer Avrupa ülkeleri ile ikili anlaşmalar yaparak bu ülkelere vatandaşlarını göçmen işçi olarak göndermiş ve anlaşmalarını gidenlerin geri döneceği esası üzerine kurgulamıştır. 1961 yılından 1973 yılına kadar nitelikli iş gücünün %17'sini yurt dışına kayıtlı olarak göndermiştir. Türkiye'nin bu atılımdaki amacı ise; Türkiye'deki işsizliği azaltabilmek, aynı zamanda da işçi olarak gidenlerin ülkelere gönderecekleri dövizleri

⁵ Federal Almanya'nın iş gücü anlaşması yaptığı ülkelerin seçiminde ekonomik tercihlerin yanı sıra, politik tercihleri de önem taşımaktadır. 1955'te NATO üyesi olan Almanya ilk olarak birliğe üye olan Yunanistan, Türkiye, Portekiz gibi ülkelerle anlaşmayı tercih etmiştir. O süreçte bağımsızlığını yeni kazanan Fas ve Tunus da Almanya'nın nüfuz politikası açısından önem taşıyan ülkeler arasındadır (Tekin, 2007).

değerlendirebilmektir. Ayriyeten bu işçilerin ülkelerine geldiklerinde Avrupa ülkelerinde kazandıkları deneyim ve teknik bilgileri Türk sanayisine de kazandırmayı amaçlamıştır (Demirağ ve Kakışım, 2018; Akgündüz, 2013). Türkiye’den Almanya’ya yönelik göç 1950’lerin ortalarında bireysel göçler şeklinde başlamış olsa dahi, 1961 yılında iki ülke arasındaki iş gücü anlaşması ile hız kazanmıştır. Almanya ile Türkiye arasında 30 Ekim 1961 tarihinde “Türk İşçilerinin Almanya’ya Gönderilmesine Dair Anlaşma” imzalanarak yasal bir zemine kavuşmuş ve bu anlaşma kapsamında misafir işçi statüsü ile Türkiye’den Almanya’ya resmi göç hareketliliği başlamıştır. “İkili İş Gücü Mübadele Antlaşması” olarak da bilinen bu anlaşmada, diğer ülkelerden gelen misafir işçiler için imzalanan iş gücü anlaşmalarından farklı olarak Türk işçilerine çalışma ve oturma müsaadesinin iki yıllık şartı ile verilmesi ve aile birleşimi imkânı sağlanmamıştır. Ayrıca Almanya’da kalıcı olmanın önünü kesmek ve yoğun göçe engel olmak amacıyla işçi pasaportları üç yıl olarak belirlenmiş, çalışma ve oturma müsaadeleri ise iki yıla sınırlı tutulmuştur (Özdemir ve Coştu, 2021). Fakat iki yıllık rotasyon süresi öngörülmesine rağmen, işverenlerin baskısıyla bu rotasyon uygulanamamış, işe alıyan işçilerin geri gönderilerek yeni işçilerin getirilmesiyle üretimdeki verimin düşeceği endişesi buna gerekçe gösterilmiştir. Böylelikle “Türk emek göçünde en önemli rolü oynayan Federal Almanya, 1950-1970 yılları arasında “dönüşümlü göç” (rotation) usulünü uygulamaya çalışmış, ancak bu politika kâğıt üzerinde kalmıştır” (Abadan-Unat, 2016). Fakat yine de Federal Hükümet bu dönemde kalıcılığı engellemek için yasal bariyerlerini kullanmaya yönelik hazır tutmuştur.

1970’lerin başında ekonomi büyümesinin durması ve 1973 yılında petrol krizine bağlı olarak Almanya taraf ülkelerin hepsini kapsayacak şekilde iş gücü alımını durdurma kararı almış, böylelikle ülkedeki yabancı sayısını düşürmeyi amaçlamıştır. Ancak 1974 yılında yürürlüğe giren “aile birleşmesi yasası” ile Almanya’ya göç bir müddet daha devam etmiştir. İşçi alımının durdurulmasıyla yabancı işçilerin ailelerini getirmeleri hızlanmış, aile birleşmesi ile gelenlerin sayısında ciddi bir artış görülmüştür. Aynı zamanda 1975 yılında yürürlüğe giren “çocuk parası düzenlemesi” ile birlikte Türkiye’deki çocuklara az para ödendiği gerekçesiyle Türkiye’de bulunan ailelerin Almanya’ya getirilmesi hızlanmıştır (Tekin, 2007; Çetin ve Şenoğlu, 2021). Artık bulundukları ülkelerde ailesel bağlarının da olması nedeniyle ülkelerine dönme düşüncesi olmasına rağmen, bu ülkelerde yerleşik konuma geçiş gerçekleşmiş, ilerleyen zaman içerisinde alınan vatandaşlıklar ve mülkiyetlerle birlikte de

sağlamlaştırılmıştır. Böylece Türk göçmenlerin Almanya'daki durumu, iş gücü göçünden ziyade aile birleşimi ve genel bir nüfus göçüne evrilmiş, 1980 yılı itibarıyla ise tamamen Almanya'ya yerleşim hâline geçmiştir. Yurdakul ve Çaha (2018) bu dönemi Türk işçi göçü açısından bir dönüm noktası olarak ifade etmekte, bu tarihten sonraki süreçte Türk işçi göçünün durmasına rağmen göçmenlerin ülkeye yerleşiminin devam ettiğini belirtmektedir. Türkiye'de yaşanan ekonomik sıkıntılar, baskı, terör ve siyasi çekişmeler ve özellikle 12 Eylül Askeri Darbesi ve sonrasında yaşanan baskı rejimi sebebiyle Almanya'ya siyasi sığınmalar da gerçekleşmiştir. Bir yandan Almanya'ya ve diğer Avrupa ülkelerine göç hareketliliği devam ederken, diğer yandan özellikle Almanya Hükümeti tarafından göçmenlere yönelik geriye dönüşü özendirecek yasalar icra edilmiştir. Bu bağlamda 1983 yılının sonunda 'Geri Dönüş Teşvik Kanunu' yürürlüğe girmiş ve 30 Haziran 1984 tarihine kadar kesin olarak geri dönenlere 10.500 Alman Markı ile çocuk başına 1.500 Alman Markı verileceği ve sigorta primlerinin iade edileceği teklifi sunulmuştur. Bunun neticesinde 250 bin kişi bu yıllarda geri dönüş yapsa da, bu sayı beklentinin altında kalmıştır. Alman devleti bu maddi teşvik ile geri dönüşlerin yüksek oranda olacağını planlarken, teşvik yasasından yararlananların sayısı beklenenden bir hayli düşük olmuştur (Beyaz, 2019; Abadan-Unat, 2016; Adıgüzel, 2010; Şahin, 2010). Gidilen ülkeler artık olağan ikamet yerine dönüşmeye başlamış ve ülkelerin geriye dönüş planı göçmenlerin ülkeye yerleşmesiyle kalıcılığa evrilmiştir. Bununla birlikte 1980'lerden sonra dernekleşme eğilimi başlamış ve giderek artış göstermiştir. Böylelikle 1973 ile 1991 yılları arasındaki süreç, ailelerin geldiği, kurumsallaşmaların gerçekleştiği ve geri dönüş düşüncelerinin yerini kalıcılığa bıraktığı dönem olarak ifade edilmiştir.

Almanya'ya Türk iş gücü göçü tarihi incelendiğinde 'klasik göçün' büyük oranda göç alan ülkenin imkân ve ihtiyaçlarına yönelik şekillendiği görülmektedir. Buna rağmen günümüze dek iniş çıkışlarla devam eden bu göç hareketliliğinin her iki ülkenin toplumsal, ekonomik ve siyasal yapılarına etki ettiği dikkat çekmektedir.

3.3. Almanya'da Kuşakların Oluşumu ve Karşılaştırması

Günümüzde Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli toplum, genel itibarıyla üç hatta dört kuşak Türklerden oluşmaktadır ve bu dört kuşak Türkleri bir arada görmek mümkündür. Literatür incelendiğinde Almanya'daki Türk kuşaklarının adlandırılması ve tanımlanması konusunda farklı eğilimler dikkat çekse de, genel olarak 60'lı ile 70'li

yıllar arasında iş gücü anlaşması çerçevesinde Almanya'ya göç eden Türklerin ilk kuşak, onların çocuklarının ikinci kuşak, torunlarının ise üçüncü kuşak olarak nitelendirilmesi kabul görerek yaygınlık kazanmıştır. Buna göre Almanya'da bulunan Türkiye kökenli neslin ilki olan “birinci kuşak Türkler”, 1961’de ve sonrasında gerçekleşen işçi göçü dalgalarıyla gelen ve Almanya’da kısa süreli ve geçici işçi statüsünde bulunan birinci nesildir (Başkurt, 2009; Aslan, 2018).

3.3.1. Birinci kuşak Türkler

Almanya’ya ilk gelen birinci kuşak Türkler, 1960’lı yıllarda Türkiye’deki işsizlik sorununa bağlı olarak iş bulmak ve daha iyi kazanç elde etmek için göç etmişlerdir. Yurt dışında kısa süre kalıp belli bir kazanç elde ettikten sonra kendi ülkelerine dönmeyi planlamışlardır. İlk defa farklı bir kültüre sahip olan bir ülkeye göç eden bu nesil, gittikleri ülkenin dili başta olmak üzere, neredeyse hiçbir alanla ilgili bilgi sahibi olmadıklarından dil problemini ve kültür şokunu yoğun şekilde yaşamışlardır. Aynı zamanda Alman toplumu da birinci kuşak Türkleri merak ve şaşkınlıkla karşılamıştır. Türkiye’den gelen bu misafir işçiler dilleriyle, inançlarıyla, gelenekleriyle ve eğitimleriyle, kısacası kültürel açıdan farklılık göstererek Alman toplumunun dikkatini çekmiştir. Alman toplumunda dil sıkıntısı yaşayan bu neslin, geri dönüş düşüncesi ve yoğun çalışma temposu sebebiyle dil kurslarına katılarak Almancayı öğrenme yönünde girişimleri ve imkânları olmamıştır (Şahin, 2010; Demirağ ve Kakışım, 2018). Yaşadıkları dil problemlerini günlük hayat içerisinde ve iş yerlerinde kulaktan dolma öğrenebildikleri kadarıyla çözmekle yetinmişlerdir. Bu sebeple birinci kuşağın Alman kültürü ve toplumu ile iletişim ve etkileşimleri sınırlı düzeyde kalmış ve yaşadıkları topluma mesafeli bir hayat yaşamışlardır.

Misafir işçi statüsünde Almanya’ya gelen ilk nesil, ilk yıllarda çok fazla zorluk çekmiş, dil sıkıntılarının yanında, barınma sorunları da yaşamış ve Alman kökenli çoğu vatandaşın tercih etmeyeceği, kas gücü gerektiren zor işlerde çalıştırılmıştır. Bu sebeple mesleki deneyimlerini zor koşullarda çalışarak kazanmışlardır. Ayrıca çalıştıkları yerlere ait hostel denilen kötü yerlerde veya işverenlerin hazırlamış oldukları baraka, çatı katı, eski atölye, bodrum katı, depolar veya apartman şeklindeki yurtlar gibi derme çatma yerlerde ve kötü şartlarda konaklamışlardır. Her ne kadar Avrupa standartlarına uyma konusunda anlaşma sağlansa da misafir işçilerin barınak

kalitesi sağlıklı yaşam koşullarına uygun olmamıştır (Başkurt, 2009; Yurdakul ve Çaha, 2018).

Zamanla kültürel ve sosyal karşıtlıklar ortaya çıksa da, bu göçün kalıcı planlanmamış olması gibi nedenlerden ötürü hem bu ilk kuşak Türkler sahip oldukları düşük statüyü kabullenmiş hem de Alman Hükümeti ‘geçici’ olma durumunu dikkate alarak sosyokültürel, sosyoekonomik ve siyasi politikalarını bu çerçevede oluşturmuştur (Abadan-Unat, 2016). Bu sebeple birinci kuşak Türkler, geldikleri ülkenin bir parçası olmaya çalışmamış, herhangi bir sosyal role talip olmamış ve kendilerini tanımlayan ‘misafir işçi’ kimlikleriyle yetinmişlerdir. Başkurt (2009) bunun temel nedenini Türkiye’ye yönelik planlar ve Türkiye’de iyi bir hayat kalitesi hedeflemeleriyle açıklayarak, “geri dönüş stratejisi” olarak nitelendirmiştir. Bu sebeple Almanya’ya göç eden ilk nesil, geri dönüş planlarıyla tüketim ve hayat standartlarından feragat ederek tasarrufa yönelmiş, Türkiye için para biriktirmiş, bu sebeple Alman toplumu ile iletişim kurma, bütünleşme veya kültürel tanınma gibi bir gayretleri olmamıştır. Bu durum ise gettolaşmalarına neden olmuştur. Alman Hükümeti birinci kuşak Türkleri misafir olarak nitelendirdiği için, aradan uzun yıllar geçmesine rağmen, bu gelişmeleri bir sorun olarak görmemiş ve uyum politikasına gerek duymamıştır.

3.3.2. İkinci kuşak Türkler

İkinci kuşak Türkler özellikle 1974’ten 1984 yılına kadar olan süreçte yetişen nesilden oluşmaktadır ve Almanya’ya ilk olarak gelen ilk kuşağın çocuklarıdır. Küçük yaşlarda Almanya’ya geldikleri veya Almanya’da doğdukları için Almanca dilini bilen bu kesimin bir kısmı Alman okullarında eğitim görmüştür. Türkiye’deki eğitimlerini yarıda bırakarak Alman eğitim sistemine devam etmek zorunda kalan bu nesil, eğitim sistemine uyum sağlamakta zorlanmış ve dil sorunu ile birlikte birçok sorunla karşılaşmıştır. Aileleri tarafından geleneksel, kapalı, gettolaşmış ve toplumdan uzak bir ortamda yetiştirilmelerine rağmen bu gençlerin sosyalleşme tecrübeleri, gerek Almanya’da okumaları veya çalışmaları, gerekse kültürden oldukça etkilenmeleri sebebiyle, birinci neslin geleneksel ve dinsel sosyalleşme sürecine kıyasla oldukça farklılık göstermiştir (Yurdakul ve Çaha, 2018). Demirağ ve Kakışım (2018) yaşanan sorunların en önemli nedenlerini şu şekilde ifade etmektedir: Sosyalleşme süreçlerine Türkiye’de başlayıp Almanya’da devam etmiş bu kuşak, iki farklı kültür, iki farklı dil, iki farklı din ve inanç yapısı ve iki farklı eğitim sistemi arasında kalmıştır. Bu sebeple

ne kendi kültürlerini, ne Alman kültürünü, ne de her iki ülkenin dillerini yeterli derecede öğrenebilmişlerdir. Her iki dilde de bildikleri kelime sayısı günlük hayatta lazım olan birkaç yüz kelimeyi geçmemektedir. Bu nedenle kimlik karmaşası yaşayan bu nesil literatürde “kayıp kuşak” olarak da geçmektedir. Başkurt’un da (2009) altını çizdiği gibi, bir türlü gerçekleşemeyen geri dönüş hayalinin ağır faturasını bu genç nesil ödemek zorunda kalmıştır. Özellikle Almanya’ya daha sonra getirilen çocuk ve gençler, Almanya’da doğanlara kıyasla bazı zorluklarla daha yoğun mücadele etmek zorunda kalmıştır. Dil öğreniminde de zamana ihtiyacı olan bu gençler Alman toplumu ile ilişkilerini geç geliştirebilmiş ve çevreye zamanla uyum sağlayabilmiştir. Almanya’da doğup büyüyen nesil ise Almanca dilini çok daha iyi bilmektedir.

Alman toplumu ile etkileşime girmekten çekinmeyen bu nesil, sosyal ve kültürel yaşamda kendilerini göstermeye çalışmıştır. Aynı zamanda ülkenin aynı yaş grupları ile kıyaslarda bulunarak, yoksun kaldıkları imkân ve fırsatları keşfetmiş ve her alanda varlıklarını topluma kabul ettirmişlerdir. Ekonomik anlamda da olumlu gelişmeler yaşamış olan bu neslin, refah seviyesi de artmıştır. Dolayısıyla Alman Hükümeti Türk göçmenlerinin kalıcılığını kabul etmek zorunda kalmış ve bu yönde siyasal değişikliğe gitmek zorunda kalmıştır (Demirağ ve Kakışım, 2018). Kısacası ikinci kuşak Türkler, birinci kuşağın birikimlerini, sosyal yapıda kazanca dönüştürmeyi başarmışlardır.

3.3.3. Üçüncü ve dördüncü kuşak Türkiye kökenli gençler

Üçüncü kuşak Türklerinin ekseriyeti Almanya’da doğmuş, büyümüş, eğitim-öğretimini bu ülkede almış, sosyalleşmesini ve yaşamın devamını bu ülkede devam ettirmesi düşünülen bir grubu teşkil etmektedir. Bu neslin gittikleri okullar, edindikleri meslekler Alman kökenli gençlerin konumuna eş değerdir. Eğitim-öğretimlerine bu ülkenin sisteminde başladıklarından Alman toplumunun kültürel değerleri ile daha bütünleşmişlerdir. Dolayısıyla Almanca diline daha iyi düzeyde hâkimdirler fakat Türkçeleri zayıf ve günlük hayatta kullanılan kelimelerin ötesine geçmemektedir. Bu neslin ekseriyeti Almanya’da doğup büyüdüğünden ve Alman kültürünü bilen ebeveynler tarafından yetiştirildiklerinden, nesiller ilerledikçe Alman toplumu içinde daha iyi yaşam şartlarına sahip olmuşlardır (Demirağ ve Kakışım, 2018). Bu sebeple üçüncü kuşaktan itibaren yeni nesil daha eğitilidir ve Alman sosyal ve ekonomik yaşamının içinde yer almaktadır. Dördüncü kuşak Türkler ile üçüncü kuşağın çocukları kastedilmekte ve bu grup Almanya’daki Türklerin en genç nüfusunu temsil

etmektedir. Almanya’da yaşayan göçmen kökenli gençlerin çoğunluğunu üçüncü ve dördüncü kuşak çocukları oluşturmaktadır.

Her ne kadar üçüncü ve dördüncü kuşak Türklerin sosyalleşme süreçlerinin çok daha rahat ve kolay geçtiği algısı ön planda olsa da, yeni kuşak gençlerin Türk kültürüne ve diline karşı uzaklaştığı dikkat çekmektedir. Bu duruma hassas yaklaşan aileler olmakla birlikte, yeteri kadar başarılı olamadıkları görülmektedir. Özellikle dil konusunda yeni kuşak gençlerin ve çocukların kendi ana dillerine yabancı kaldıkları ve günlük hayatlarında da Almanca konuşmayı tercih ettikleri bilinmekte, özellikle okulda derslerin Almanca verilmesi ve sosyal yaşantılarının da Alman dili üzerine kurulmuş olması bu nesli Almanca konuşmaya zorladığı bir gerçektir. Yeni kuşak Türk gençlerinin aynı zamanda Türk kimliğinden görece koptukları, önceki kuşaklarla çatışma içerisinde oldukları ve aileleriyle bu sebeple belirli anlaşmazlıklar yaşadıkları görülmektedir (Başkurt, 2009). Kısacası, yeni kuşak çocuk ve gençler, Almanya’da doğmuş büyümüş, sosyal yaşam alanı olarak Almanya’yı benimsemiş, sosyalleşme süreçlerini burada gerçekleştirmiş ve geleceğe yönelik hayallerini ve planlarını bu ülke üzerine kurmuş bir kitleyi temsil etmektedir.

Alman devletinin merceğinde olan ve etkisi altına almaya çalıştığı asıl kesim bu üçüncü ve dördüncü kuşaklardır. İlk nesil, Alman Hükümeti tarafından geçici işçi konumunda görülürken, üçüncü ve dördüncü nesil Türkler kalıcı olduklarından, Alman devleti onları topluma entegre etme çabasıdadır. Yukarıda belirtilen yeni kuşak Türklerine ait özelliklerin, uygulanan entegrasyon çalışmaları sonucu olduğu düşünülse de, yeni kuşaklardaki değişimin çoğu örnekte entegrasyonu aşacak düzeyde gerçekleşmiş olduğuna dikkat çeken Şahin (2010), Alman devletinin üçüncü ve dördüncü kuşak göçmen kökenli gençleri bir potansiyel olarak gördüğünü ve uygulanan entegrasyon politikaları ile bu kitlenin kimlik ve aidiyet duyguları üzerine etki ettiğini vurgulamaktadır. Bu sebeple de yürütülen politikaların entegrasyondan ziyade asimilasyonu hedeflediği düşüncesini savunmaktadır. Ayrıca her ne kadar kuşaklar arası farklılıklar oluşsa da, en büyük farklılıkların birinci ve üçüncü kuşak arasında olduğunun altını çizmektedir.

3.4. Almanya’da Yaşayan Türk Nüfusuna Dair İstatistik Verileri

Geçtiğimiz yarım asırdan günümüze önemli bir göç ülkesi hâline gelen Almanya’da dört kuşak Türkleri bir arada görmek mümkündür. Günümüzde Almanya’da yaşayan

ve kökleri Türkiye'ye dayanan insanların sayısı tam olarak bilinmese de, bunların büyük bir kısmının 1961 yılı itibarıyla iş göçü yoluyla Almanya'ya çalışmak için gelmiş insanlardan ve onların çocukları ile torunlarından oluştuğu bilinmektedir (Bozdağ, 2015). Fakat Alman devletinin elindeki verilerle kuşakların toplam Alman nüfusundaki oranlarını belirlemek mümkün değildir.

Türkiye kökenli göçmenlerin en çok göç ettikleri ve dolayısıyla demografik olarak en yoğun yaşadıkları ülke Almanya'dır. Toplam nüfusu 2021 yılı itibarıyla yaklaşık 83,1 milyon olan Almanya'da, göçmen ve göçmen kökenlilerin sayısı 22,3 milyon olarak tahmin edilmektedir. Bunun 4,3 milyonunu Türkiye'den giden göçmen ve göçmen kökenliler oluşturmaktadır (DESTATİS, Statistisches Bundesamt, 2022). Göçmen ve göçmen kökenlilerin toplam oranı ise Alman nüfusunun %26'sında tekabül etmektedir. Bazı metropol bölgelerde bu oranın %40'ı bulunduğu görülmektedir. Bu oranların içerisinde ise en büyük payı %21,3 nüfus oranı ile Türkiye'den gelen göçmenler ve %15,1 oranı ile Türkiye kökenli Alman vatandaşı grup teşkil etmektedir (DESTATİS, 2022). Dolayısıyla Almanya'da yaşayan göçmen nüfusunun büyük bir oranı Türkiye kökenli göçmenlerden oluşmaktadır.

3.5. Almanya'da Göçmenlere Yönelik Uyum Politikaları

Almanya başta olmak üzere iş gücü göçmeni alan Avrupa ülkeleri, göçün süreklilik kazanması üzerine göç alımı ile ilgili belirli sınırlamalar getirmeye çalışsa da engellemekte yetersiz kalmıştır (Şahin, 2010). 1973 tarihi itibarıyla aile birleşmeleri sonrası artan göçmen nüfusu hem Alman toplumunu hem de devletini endişelendirmeye başlamış, uyum sorunlarının yanı sıra yabancı düşmanlığını da artırmaya başlamıştır. Bu durum bazı kültürel, toplumsal ve siyasal sorunları beraberinde getirmiş, ilgili ülkeler de bu sorunların çözümüne yönelik birtakım stratejiler geliştirmek zorunda kalmıştır. Almanya gibi bazı devletler göçü kısıtlama çözümleri ararken, diğer ülkeler belirli derecelerde kültürel çoğunluğu baştan itibaren benimsemiştir. Alman devleti ise ikinci, özellikle de üçüncü kuşağın oluşmasıyla birlikte, göçmenlerin ülkelere geri dönmeyip kalıcı olduklarını ve kültürleri, yaşam biçimleri ve dilleriyle toplumun birer parçası olmaya geldiklerini anlamıştır. Göçmenlerin ülkedeki varlıklarını devam ettireceğini ve homojen ulus devlet yapılarının değişime uğradığını kabullenen Alman devleti, göçmenlerin Almanya'ya uyum sağlaması için birtakım stratejiler geliştirerek politikalar uygulamaya

başlamıştır (Demirağ ve Kakışım, 2018). İlk etapta ABD’de uygulanan ‘eritme potası’ modelini baz alarak ‘asimilasyon’ politikaları uygulayan Alman devleti, daha sonra bunu yumuşatma yoluna giderek ‘adaptasyon’ politikaları ortaya koymuştur. Bu politikaları ile verim alamayan hükümet daha sonra ‘entegrasyon’ politikaları ile iki farklı ülkenin bir arada bütünleşmesini hedeflemiştir. Devletin “çok kültürlülük” ile ilgili çalışmalara yoğunlaşması ise 1990’lı yıllar itibarıyla gerçekleşmiştir (Kohlmeier ve Schimany, 2005).

Almanya’nın entegrasyon politikalarının tarihi seyri incelendiğinde, uzun yıllar boyunca kendisinin göçmen ülkesi olduğunu kabullenmemesi dikkat çekmektedir. Bu sebeple de göçmen politikalarını uygulama konusunda çok geç kalmış ve çok kültürlülük olgusunu gündemine almamıştır. Yarım yüzyılı aşkın göç geçmişine rağmen, 2000’li yılların başına kadar bu gerçek göz ardı edilmiş ve göç ülkesi olmadığı devlet tarafından savunulmuştur. Almanya’nın bu tutumu ise toplumdaki göçmen azınlıkların yerel toplumda, eğitimde ve iş piyasasında dışlayıcı ve ayrımcı tutumla karşılaşmasına sebep olmuştur. Hatta bu durum, bir dönem göçmenlerin geri dönecekleri düşüncesiyle ötekileştirilerek yok sayılmalarına kadar varmıştır (Aslan, 2019; Akgün, 2012).

Göçmen ülkesi olduğunu yeni yüzyılda gönülsüz olarak kabul eden Almanya’nın bu tavrı uyum politikalarında da belirleyici olmuştur. Bu sebeple politik uygulamalarda göze çarpan, ya geldikleri ülkeye geri dönüşü teşvik edici yasaların kabulü ya da hâkim kültürü benimseterek uyum sağlatma çabasıdır. Böylelikle Alınan devleti göçmenlere yönelik dışlayıcı, asimile edici politikalar uygulamış, uyum politikaları geliştirmeyi geciktirerek toplumda oluşan sorunların çözümünü zorlaştırmıştır. 1970’li yıllardan itibaren entegrasyon konusu kamuoyunda tartışılırken, görüldüğü gibi ilk yıllarda göçmenlerin Almanya’ya uyumu çoğunlukla tek taraflı olarak ele alınmış, 1980’ler itibarıyla bunun toplumsal uyum meselesi olarak değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu sebeple toplumsal bütünleşmeye dair uygulamalar ise 90’lı yıllarda istenmeyen göçmen ve sığınmacılarla nasıl baş edilebileceğine yönelik gerçekleştirmeye başlamıştır. 2000’li yıllardan itibaren ise yeni göç yasasıyla birlikte entegrasyonu hedefleyen yasalar getirilmeye başlanmıştır. 2007 yılında kamuoyu ile paylaşılan Ulusal Entegrasyon Planı politik yaklaşımdaki değişimin göstergesidir. Buna göre çok kültürlülüğü ve entegrasyonu içeren uygulamalar öngörülmüş ve dil kursları,

entegrasyon kursları, özel eğitim programları, istihdamlarda kültürel çeşitliliğin dikkate alınması gibi uygulamalar hızlıca hayata geçirilmiştir. Aynı zamanda Ulusal Entegrasyon Zirvesi kurulmuş ve dâhil olan üyeler ile sürekli ve yapılandırılmış diyalog temin edilmiştir. Ayrıca bu zirve bünyesinde Alman hükümetinin entegrasyona ilişkin politikaları değerlendirilmiş ve göç kökenine sahip vatandaşların sosyal yaşam, statü, eğitim, gelir, barınma ve sağlık gibi yaşam koşullarına yönelik rapor hazırlanmıştır. İlk rapor 2009 yılında hazırlanmıştır (Bozdağ, 2015; Aslan, 2019). Son dönemlerde ise “salata kâsesi metaforu” yaklaşımı ile çok kültürlü toplumda entegrasyona yönelik çalışmalar dikkat çekmektedir. Bu yaklaşım ise farklı kültürlerin toplum içindeki entegrasyon sürecinde kendi kimliklerini ayrı tutarak sürdürmelerini ifade etmektedir. Asimilasyonda olduğu gibi tüm kültürleri bir potada eritmek yerine herkes kendine has kültür ve kimlikleriyle kâsenin içinde yerini almaktadır (Çetin ve Şenoğlu, 2021). Kısacası çok kültürlülük politikalarının başarıya ulaşabilmesi için genel toplumda kültürel çoğulculuğun kabul edilmesi önem arz etmektedir.

Her ne kadar entegrasyonu içeren çok kültürlülük politikaları geliştirilse de, Yaman (2019), Almanya’nın asimilasyonu içeren ve hissettiren uygulamalara yer verdiğine dikkat çekmektedir. Örneğin bir dönem Türkçenin okul gibi çeşitli yerlerde kullanımının yasaklanması, Türkçe derslerinin zorunlu ve kredili ders grubundan çıkarılması veya ders planından kaldırılması gibi göçmenlerin “çabuk entegre olmaları” amacıyla uygulanan entegrasyon politikaları, çoklu entegrasyondan ziyade asimilasyon politikalarına yakın özellikler içermekte, bu sebeple de eleştirilmektedir. Entegrasyon olgusunun yıpratılmış bir kavram olduğunu ifade eden Yaman, sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik alanda “katılım” kavramının öne çıkarılmasını teklif etmektedir. Aynı zamanda bu yaklaşım ile toplumun tüm kesimlerini denk paydaşlar olarak kabul ederek ortak bir geleceğin inşa edilmesine yönelik geniş bir imkân sağlanacağını savunmaktadır. Demirağ ve Kakışım (2018) da bu konuya dikkat çekmiş ve bir ülkede hâkim olan bir toplumun azınlık grupla bütünleşmeyi reddetmesinin, onu görmezden gelmesinin, grup mensuplarının belirli haklardan mahrum bırakılmasının bir “dışlama” (exclusion) olgusu olduğunu ve entegrasyonun karşısında yer aldığını hatırlatmaktırlar. Ayrıca dikkat çektikleri bir ayrıntıyı ise şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Ancak bir dışlamayı içermese de belirli bir azınlık grubunun başka bir toplumsal grup içinde, çoğu zaman baskı yoluyla özgül kültürel özelliklerini yitirecek düzeyde absorbe edilmesi de entegrasyonun amaçlarına uzak düşmektedir. Zira eğer hâkim kültür diğer kültürü etkisi altına alıp, kendi kültürünü azınlık durumundaki kültüre empoze etmeye çalışırsa bu durumda asimilasyon olgusu gerçekleşmektedir” (Demirağ ve Kakışım, 2018, s. 133).

Altuntaş’a (2010, s. 194) göre durumun en önemli sonuçlarından birisi de “Türkiyeli göçmenlerin Alman toplumuna sosyal, siyasal ve kültürel olarak entegre olmaya çalışması ve bu yönde hak taleplerinde bulunmasıdır”. Özellikle üçüncü ve dördüncü kuşaklar artık Alman ana toplumunun bir parçası olarak sosyal hayat, siyaset, hukuk, iş dünyası gibi birçok alanda aktif rol almaktadır. Bunun yanı sıra son yıllarda Türkiye kökenli göçmenlerin kültürüne ve diline uygun hizmet yerlerinin çoğalması, hem uyum davranışını hem de gurbeti kabullenmişlik düzeylerini artırmıştır.

3.6. Almanya’da Göçmen Kimliği ve Türk Göçmen Algısı

Almanya, 1980’lere kadar “göçmen ülkesi” olmayı kabul etmediği için işçi göçü alımıyla birlikte ülkedeki yabancıları “misafir işçi” (Gastarbeiter) olarak tanımlamıştır. Zamanla geri dönüşlerin gerçekleşmeyeceği anlaşıncı “yabancı” (Ausländer), “öteki”, “yabancı işçi” ve “çalışma/ iş arkadaşı” anlamına gelen “Mitarbeiter” terimi kullanılmış, kalıcı oldukları kesinleşince de “göçmen” (Migrant) olarak tanımlamışlardır. 2005 mikro nüfus sayımı ile birlikte de ‘göçmen kökenli’ nüfustan bahsedilmektedir. “Göçmen kökenli” tanımı geniş anlamda kullanılmakta ve bu tanım içerisinde Almanya’ya göç etme sürecinde olan kişilerin yanı sıra, göç etmiş olan ya da kendileri göç etmemiş ancak ebeveynleri göç etmiş kişiler de bulunmaktadır. Federal İstatistik Kurumuna ait “göçmen kökenli nüfus” tanımlaması incelendiğinde, genel olarak göçmen kökenli nüfusun, Alman vatandaşlığı ile doğmamış veya Alman vatandaşlığı ile doğmayan en az bir ebeveyne sahip kişilerden oluştuğu ve Alman nüfusunun yaklaşık dörtte birini oluşturdukları belirtilmektedir. Aynı zamanda sosyo-kültürel bakımdan da göçmen kökenli nüfusu homojen bir grup olarak ele almamak gerekir (Tumani, 2016). Aksine Almanya, her biri farklı alt kültürlere sahip 180’den fazla milletten insana ev sahipliği yapmakta, tıpkı yerel nüfus gibi çeşitli göçmen grupları bulunmaktadır.

Alan yazın incelendiğinde Türk işçilerinin ve sonrasında da Türkiye kökenli göçmenlerin yukarıda belirtilen tanımlamalar dışında bu sürece ilişkin farklı isimlerle de tarif edildikleri görülmektedir. Bu anlamda özellikle Türkiye’de bu kişiler için

“gurbetçi”, farklı gelen giyim, tavır ve davranışları sebebiyle “Almancı”, “Alamancı”, “Avrupalı Türkler” gibi kavramlar kullanılırken, Almanya’da iş gücü olan “Gastarbeiter” tanımlamasının yanında dinleri ve yaşam tarzlarıyla yerel toplumdan farklı oluşları sebebiyle yabancı anlamında “Ausländer” gibi tanımlar kullanılmıştır (Çelik, 2008; Tumanı, 2016). Türk göçmenler hakkındaki bu söylemler, dıştan yapılan bir tanımlama olmamakla birlikte, göçmenlerin de kendini bu isimler ile ifade ettiği gözlemlenmektedir. Kısacası Türk göçmenler her iki ülkede de yabancı statüsünde olup, tanımlamalar ötekileştirme ve bir boyutuyla da dışlama içermektedir. Ayrıca bu tanımlamalar ön yargı içeren, dışlayıcı ve aşağılayıcı ifadelerle birlikte kullanılarak geniş anlamda da kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra günümüzde “Alman-Türk” veya “Euro-Türk” ifadeleri daha sık kullanılmakta ve güçlü “Batılılık” ima dikkat çekmektedir.

Yarım asırdan fazla bir süredir Almanya’da bulunan Türk göçmen grubu ilk dönemlerde Türk işçi göçmenleri olarak genel anlamda homojen bir yapıda bulunsada günümüzde heterojen bir yapı olarak Alman sosyal hayatının her alanında, farklı sosyal konum ve statülerde yer almaktadır. Hem Alman toplumunun hem de Almanya tarihinin bir parçası hâline gelmiştir. Fakat tarihi gelişmeler incelendiğinde, Almanya farklı kökenlerden gelen çok sayıda göçmene ev sahipliği yapmasına rağmen, Türklerin konum ve statü bakımından hep yoğun tartışmaların başında yer aldığı görülmektedir. Zira Türk göçmenler; dinleri, dilleri, kültür-gelenekleri ve yaşam tarzları bakımından Almanlardan ve diğer yabancı işçilerden ilk dönemden itibaren belirgin farklılıklar göstermekte ve dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Alman toplumu içerisinde bu bağlamda en büyük etnik grubu teşkil etmekle birlikte, en az asimile olan grup olarak görülmektedir. Bu sebeple toplumsal algı içerisinde en fazla ötekileştirilen etnik grup olan “Türk göçmenler” 1970’li yıllar itibarıyla gelişen Alman göç ve uyum politikalarında en çok hedef alınan grup olarak göze çarpmaktadır (Demirağ ve Kakışım, 2018; Tosun, 2006).

Bu süreçte özellikle Türk göçmenler “öteki” veya “başkaları” olarak tanımlanmış ve “başkalıkları” nedeniyle topluma uyumlarındaki zorluklar hem siyasette hem medyada, hem de akademik çalışmalarda tartışma konusu olmuştur. Türk etnik grup Almanya’da hem toplum tarafından, hem medyada hem de siyasi anlamda ötekileştirilmekte ve olumsuz söylem ile dışlayıcı bir tutum sergilenmektedir. 1973

tarihi itibarıyla aile birleşmeleri sonrasında göçmen gruplarının nüfusunda artış olması, başta Alman devleti olmak üzere Alman toplumunda endişeye ve yabancı düşmanlığına, bununla birlikte de uyum sorunlarına neden olmuştur. Kalıcılığın reddiyle gelişen sorunlar, hem toplum hem de ulus-devlet tarafından göçmenlerin getirdiği sorunlar olarak algılanmış ve göçmenler bu dönemden itibaren sorunların kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple politik yaklaşımlar hep sorunlu ‘yabancı’ların nasıl geri döndürülebileceği veya ülkede kaldıkları takdirde nasıl asimile olabileceklerine dair çözümler üzerinde durmuştur. Ayrıca Almanya’nın göç politikasının 1982 yılında “Yabancılar Sorunu”ndan bahsetmesi, 1991 yılında “Yeni Yabancılar Yasası” ve 1992’de “Sığınmacılar Yasası”nın yürürlüğe girmesi ile kamuoyunun dikkati göçmenler üzerine yoğunlaşmıştır. 1989’da Berlin duvarının yıkılması ve 1990 yılında Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesiyle ise işsizlik sorunu büyümüş, bununla birlikte 90’lı yıllarda Türk göçmenler ırkçı grupların hedefi hâline gelmiştir. (Söylemez, 2022; Abadan-Unat, 2016; Aksoy, 2010). Aynı zamanda göçmen mahallelerinin oluşumu da dışlanmayı ve ayrımcılığı tetiklemiştir.

Özellikle ikinci ve üçüncü kuşak Türklerin ırkçı nitelik taşıyan yabancı düşmanlığından etkilenen ve hedef gösterilen azınlık grup olduğuna dikkat çeken Demirağ ve Kakışım (2018), yabancı düşmanlığı sorununun artarak devam ettiğini vurgulamaktadır. Yalçın (2002) bu duruma sebep olan en temel etkenleri; yeni kuşakların yerli toplumda aktif olarak yer almaları, edindikleri eğitim ve kültürle iş ve yükseköğretim alanlarında rekabete girebilmeleri ve ilk kuşak Türklerin yaptığı işleri yapmak istememeleri olarak sıralamaktadır. 11 Eylül 2001 saldırıları ise ön yargıların artmasına, Türkofofinin yanında İslamofobinin gelişmesine ve böylece yabancı düşmanlığının yayılmasına yol açmıştır. Yaşanan tüm bu hadiseler yerel toplumun Türk göçmenleri uzun bir süre tehdit olarak algılamasına ve Türk göçmenlerin ırkçı saldırılara maruz kalmasına sebep olmuştur (Tekin, 2007).

Günümüzde göçmen algısıyla ilgili çalışmaları bulunan Esser (2001; 2000) yerel toplumun bir kısmının, göçmenleri hâlâ ekonomik ve siyasi sistem üzerinde bir yük olarak algılamak; göçmenlere ve göçmen kökenlilere olumlu yaklaşım ülke için zenginlik ve destek olarak algılayanların da bulunduğunu tespit etmiştir. Çalışmalardan elde edilen bu sonuçlar yerel toplumda göçmenler hakkında hem olumlu hem de olumsuz olmak üzere farklı algıların olduğunu göstermektedir. Buna

göre göçmenlere karşı sempati ve anlayış gösteren grup aynı zamanda entegrasyon sürecinin önündeki engellerin aşılmasında destekleyici ve istekli davranışlar sergilemektedir.

3.7. Üçüncü Kuşak Türkiye Kökenli Gençlerde Göçün Kuşaklar Arası Etkileri

Kolektif bir eylem olarak tanımlanan göç olgusu, Danieli' ye (1998) göre, sadece fiili olarak göç eden bireyi değil onun kuşaklar ötesi tüm ailesinin hayatını da etkileyecek uzun soluklu bir süreci içermektedir. Bu bağlamda göç süreci ve bunun neticesinde gerçekleşen yerleşme faaliyetinin sadece olgusal boyutuyla değil, aynı zamanda kuşaklar arası kültürel, sosyal ve ilişkisel boyutlarıyla da incelenmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlere yönelik bilimsel çalışmalar incelendiğinde, tarihsel boyutuyla üç farklı kısımda geliştiği dikkat çekmektedir. 1960'lardan sonra yapılan ilk çalışmalar; çoğunlukla göçün ekonomik boyutlarını incelemiş, başta Türkler olmak üzere, göçmenlerin geri dönüş planlarını ve yaşanılan "kültür şokunu" konu edinmişlerdir. Aile birleşmesiyle birlikte göçmenlere yönelik çalışmalar; aile ilişkilerini, çocuk-ebeveyn ilişkilerini, özellikle göçmen gençlerin gelişimi ve topluma uyumuna yönelik araştırmaları içermektedir. Aynı zamanda da kültürel etkileşim ve entegrasyon gibi konular çalışmaların odak noktası olmuştur. Kültürel çatışma, kültür şoku, kimlik krizi, arada kalma durumu gibi kavramlar bu çalışmaların anahtar kelimeleri arasında yer almıştır. Diğer taraftan toplumsal yapı ile bireyler arasındaki ilişkiler ve kültürel üretim süreçleri yer almakta, vatandaşlık, ırkçılık, kurumsal ayrımcılık gibi konular bilimsel çalışmaların içeriğini oluşturmuştur.

Çalışmanın bu kısmında göç olgusunun kuşaklar arası etkileri, gençlerde kimlik inşası, aidiyet arayışları ve sosyalleşme süreci kapsamında ele alınacak ve nesiller arası aktarım ile travma deneyimleri boyutuna değinilecektir.

3.7.1. Kimlik inşası ve aidiyet arayışları

Psikolojide kimlik, bireyin bir özne olma sürecine odaklanırken, sosyolojide ise bireyin toplumsal bir özne olma ve topluma katılma sürecini içermektedir. Bununla ilgili Giddens (2005) kimlik kavramının sosyolojide çok yönlü olduğundan bahsetmiş ve bu kavrama değişik açılarda yaklaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Bauman (1998, s. 19) ise kimlik kavramını "belirsizlikten kaçış" olarak tanımlarken, Bilgin (2007),

bireyin kendini kavrayışının bir ifadesi olarak betimlemiş ve kendinin bilincine varma eylemi olarak ifade etmiştir. Bu eylemin aniden ortaya çıkmadığını, insanın gelişim sürecinde bireyle birlikte geliştiğini açıklamıştır. Kimlik, bu bağlamda kişinin kendisiyle ilgili sahip olduğu fikirlerin tamamını kapsamakta ve zaman içinde değişiklik gösterebilmektedir. Rutherford da (1998) kimliğin sabit ve durağan olmadığını ifade ederken geçmiş ve geleceğin izlerini taşıdığına dikkat çekmiştir. Yurdakul ve Çaha (2018) ise kimliğin, bireyin kendisiyle birlikte var olan, gelişen ve değişen bir olgu olarak tanımlanabileceğini ifade etmektedir. Kısacası kimlik, genel anlamda bireyin kim olduğu ve kendisiyle ilgili benimsediği anlayışlarla ilgilidir. Bu bağlamda kimlik, bireyin kendisiyle ilgili sahip olduğu algı olarak da tanımlanabilir. Bu algı ise, kendisini başkalarından ayıran farklılıklar veya sahip olduğu benzerliklerden oluşur. Bu tanımlama grupların kimliği için de geçerlidir. Böylelikle kimlik bir ihtiyaç olup, bir bireyin veya belli bir grubun, kimliği ile kim olduğunu ifade etmesi ve kendisine dair belirli sınırlar çizmesi anlamını taşımaktadır.

Özdemir ve Coştu (2021) postmodern zamanda bireylerin çoklu ve değişken kimliklere sahip olduğundan ve kişinin geliştirdiği bu kimliklerin akışkan olduğundan bahsetmektedir. Gelişen bu kimlikler arasında bilhassa bireysel kimlik, sosyal kimlikler, kolektif kimlik, etnik kimlik, dini kimlik ve ailevi kimlikler ön plana çıkmaktadır. Buna göre bireyler farklı mekân ve durumlarda farklı kimliklere bürünebilir. Örneğin birey, sosyal kimlik içerisinde farklı kimlikleri taşıyarak bazen ebeveyn veya eş olabilirken, bazen de öğretmen kimliğine veya arkadaş çevresinde dost kimliğine bürünebilir. Bu ise kimliklerin akışkanlığını göstermektedir. Dolayısıyla kimliğin önemli bir özelliği, içinde bulunan bağlama göre şekil alabilmesidir. Bu ise her bireyin, kimlik duygusunu sosyal olarak inşa ettiği ve her sosyal pozisyonda yeniden ayarlayabildiği anlamını taşımaktadır. Göç olgusu örneğinde olduğu gibi kişinin yaşamında kırılma dönemleri olduğunda veya sosyal, siyasal ve ekonomik sınırların yeniden çizilmesi gerektiğinde, kişinin geliştirdiği kimlikler de yeniden inşa edilebilmekte ve konumlanabilmektedir (Altuntaş, 2010). Bireyin geliştirdiği kimliklerin çokluğu, gelişebilir ve akışkan olması, göç eden bireylerin yeni ve yabancı kültür içerisinde de öteki ile uyum konusunda “ortak bir kimlik” geliştirme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir çünkü göçmen, Özdemir ve Coştu’nun (2021) da belirttiği gibi azınlık konumundadır ve “öteki” ile arasında olan farklılıkları giderme ihtiyacı hisseder. Bu sebeple yeni göçmen kimliği

bağlamında kültürel kimliği de içeren “diasporik kimlikler” ortaya çıkmıştır ve bu kimlikler uyumlu, izole, kapalı ve hatta getto kültürüne kadar uzanan farklı sosyolojik değerlendirmeler içermektedir (Çelik, 2008). Özünü yabancıya tamamen kapatmak ise, hem birey hem de toplum için sağlıklı bir gelişime engel olarak görülmektedir. Kültürel varoluş etkileşimi gerektirir. Bundan yola çıkarak göç kapsamında kimlik, bireyin kendisini “ötekilerle” mukayesesi ile oluşan, “biz ve diğerleri” kategorisine göre inşa edilen bir kavramdır. O hâlde göç aynı zamanda bir kimlik arayışı sürecidir. Goffman ise göçmen kimliğini, üç boyutlu kimlik tanımı üzerinden açıklamaktadır:

“(1) Toplumsal Kimlik: Eğer bir toplumda göçmenlik bir toplumsal kategori haline gelmişse (stereotipleşmişse), göçmenlik görüntüsü veren ve bu stereotipe uygun kişilere “göçmen” kimliği verilmiş olur ve bu kategoride sınıflandırılır.

(2) Kişisel Kimlik: Bir kişi toplum tarafından “göçmen” olarak tanımlandığı halde, kendisini “göçmen” olarak görmüyorsa, kişisel kimliği göçmen değildir.

(3) Ego Kimlik: Bir kişi öznel olarak kendisini göçmen hissediyorsa, başkaları onu göçmen olarak görmese bile göçmendir” (Goffman akt. Adıgüzel, 2010).

Bu durumda göç ile birlikte göçmen durumuna düşen birey, hem yeni bir mekân ve yeni bir kültür içine girmekte hem de bunun sonucunda kültürel değerlerinde ve aidiyetinde bir değişime uğramaktadır. Kimliğin bu denli dinamik olması, içinde geliştiği bağlamlardan etkilenererek dönüşüme uğraması, göç ve yeni bir yere yerleşme tecrübesinin de insanın kimliğinde değişikliklere yol açabileceğini gösterebilmektedir.

Göçmen kimliği ile ilgili akademik çalışmalarda sosyolojik özneyi dışlayıcı bir analiz ve argüman kullanılması dikkat çekmektedir. Özellikle Almanya’da yaşayan yeni kuşak Türkiye kökenli gençler için kimlik sorunları bağlamında yapılan tanımlar “iki kültür arasında sıkışmış kurbanlar” (Sauer, 2009) olarak yorumlanır. Genel olarak gençlerin kimlik oluşturmada ve topluma entegrasyonunda sıkıntı yaşadıkları gözlemlenmekte ve karşılaştıkları problemler arasında kimlik, sosyal davranışlar, iletişim, dışlanma ve ayrımcılık gibi konular yer almaktadır.

Ötekileştirme durumu gettolaşma eğilimini getirmekle birlikte, ikinci kuşak Türk çocuklarında ve gençlerinde kimlik kaybına kadar varmıştır. Evlerinde Türk kültürüyle iç içe olan bu kuşak, okulda ve sosyal çevresinde Alman kültüründe bulunmuş, kültürel çatışma yaşayarak arada kalmış, ne kendi kültürüne ne de Alman kültürüne uyum sağlayabilmiştir. Bu sebeple ya suça daha meyilli hâle gelmiş ya da milliyetçi kimliğiyle dikkat çekmiştir. Tüm bu gelişmelerden yola çıkarak, ikinci kuşaktan itibaren üçüncü ve dördüncü kuşak olan çocuklarda ve gençlerde tespit edilen

sorunlar arasında kimlik bunalımı, Türk kültüründen kopuş, bir yere ait olmama hissi ve eğitim sıkıntıları gelmektedir. Bu kuşakların sorunlarına yönelik ise iki yaklaşım dikkat çekmektedir:

İlk yaklaşım; üçüncü ve dördüncü kuşak Türkiye kökenli çocuk ve gençlerde görülen kültürel farklılıkları tehlikeli bir gelişme olarak görmektedir. Buna göre yeni kuşak Türklerin çok az Türk kültürü bilgisine sahip, yabancı kültürden fazlasıyla etkilenmiş ve yabancı kültüre daha fazla meyilli oldukları iddia edilmektedir. Diğer yaklaşımda ise; daha çok melez kimlikler üzerine yoğunlaşıp, yeni neslin hem yerel kültürden hem de Türk kültüründen parçalar taşıdığını ve doğal olarak melez kimlikler geliştirdiğini vurgulanmaktadır. Burada söz konusu olan melez kavramı, üçüncü kuşak gençlerin yabancı bir toplumda iki yönlü sosyalleşmelerini içermektedir. Çünkü göç geçmişine sahip çocuk ve gençler kendi ailelerinden Türk kültürü birikimini ailenin sahip olduğu kadarıyla alacaktır, yaşadığı toplumla ilgili gerekli bilgiyle kültürü de okullarda, diğer kurumlarda ve sosyal çevresinde edinecektir (Aslan, 2018; Adıgüzel, 2010; Yalçın, 2002). O hâlde her iki kültürden de öğeler taşıyan kimlikler gelişmektedir. Buna örnek olarak melez kimliklerin kendi aralarında iki dili karıştırarak konuşmaları, cümleyi Türkçe başlayıp Almanca bitirmeleri veya konuşma esnasında spontane geçişler yapmaları gösterilebilir. İki dile sahip olmak, bir tehdit olarak algılanmamalı, tam tersine her iki dile de hâkim olunduğunda ve iyi kullanılması durumunda kişi için getiriler sunabilecek bir avantaj olarak görülmelidir. Görüldüğü gibi üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençler, yalnızca kendi kültürlerine bağlı kalmamış, diğer kültürlerle de oldukça açıkkişiler olarak gelişmektedirler. İki dilli sosyal alanlar olmak üzere bulundukları yaşam şartları onlara bu özelliği vermektedir. Her ne kadar yeni kuşak Türkiye kökenli gençler ile ilgili olumsuz algı ön planda olsa da, bu gençlerin toplum ile bütünleşme seviyelerinin olumlu yönde değişken olduğu bilimsel araştırma sonuçları ile sabittir. Çelik'in de ifade ettiği gibi göçmen kökenli yeni neslin “kültürler arasındaki o hareketli zemin üzerinde var olma yeteneği geliştirmiş özel bir kimliği temsil etmektedir” (Çelik, 2008, s. 112).

3.7.2. Psikososyal uyum

Göç süreci bireysel ve toplumsal anlamda değişiklikleri beraberinde getirmekte ve göçmenin yaşamını psikolojik, sosyal ve ekonomik anlamda etkilemektedir. Bu süreçte göç eden kişi, ister istemez bir uyum süreci içinde kendini bulmakta; bu ise

Saygın ve Hasta'nın (2018) da ifade ettiği gibi göçmenin yaşamını yeni kültürün talepleri doğrultusunda revize etmesini içermektedir. Buna göre uyum süreci sosyo-kültürel anlamda yeni sosyal beceriler kazanmayı, sosyal ilişkiler kurmayı ve yerel toplum ile etkileşime girmeyi kapsarken, psikolojik boyutuyla bireysel deneyim ve psikolojik iyilik hâlini içermektedir. Yeni kültürün toplumsal düzenine ayak uyduramamak ise hem uyumsuzluğu meydana getirmekte hem de uyum sürecini başarısızlığa götürmektedir.

Göç ve psikososyal uyum süreci ile ilgili bilimsel araştırmalar incelendiğinde, çoğunluğun psikolojik ve sosyal sorunlara ve göçmenlerin yaşadığı uyumsuzluklara yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle göçmenlerin uyumsuzluklarına neden olan etkenler ve etkilerinin boyutu çalışmaların temel konularını içerir. Göç sürecinin olumsuz ve travmatik etkileri dikkate alınarak açıklamalarda bulunmaktadır. Bu bağlamda göç, bireyi köklerinden ve sosyal ilişkilerinden kopararak yaşadığı ve alışlagelen sosyal ağını zedelemekte, böylelikle travmatik etkilere yol açabilmektedir (Gündüz, 2013). Aynı zamanda maddi-manevi kayıpların yanı sıra, göç sonrası yaşanabilecek olan ekonomik problemler, niteliksiz ve düşük ücretli iş koşulları gibi karşılaşılabilecek sorunlar göçmenlerde ciddi psikolojik etkilere sebep olabilmekte ve göç edilen topluma uyumu zorlaştırmaktadır (Uzunkaya ve Yılmaz, 2021).

Göç sürecinin gerçekleşmesi, Bhugra'ya (2004) göre göçmenin bu eylemi istemli veya zorunlu gerçekleştirmesine göre belirgin ölçüde farklılıklar gösterebilmekte, bu ise bireylerin göç motivasyonunu ve yeni kültürde topluma psikososyal uyumunu etkileyebilmektedir. Gönüllü olarak göç eden bir birey, zorunlu olarak göç eden bireylere kıyasla daha az psikolojik zorluk çekerek göç olgusunu daha çabuk kabullenip yerel toplum ile iletişime geçmektedir. Bu bağlamda göç eden bireyin psikolojik sağlamlığı da psikososyal uyumla yakından ilgilidir. Bireyin çevresel etkenlerle ve stresli olaylarla başa çıkabilme gücü olup, bu göç süreci boyunca bireyi etkileyen tüm risk ve koruyucu faktörleri içermektedir. Bu sebeple göç eden birey, Folders ve Langhammer'e (2006 akt. Yalçın, 2017) göre "kendi psikolojik bavulu" ile hareket etmekte ve bavulunda geride bıraktığı hayatın temsilleri ile yeni ülkeye yönelik beklentiler bulundurmaktadır.

Uyumlu etkilerin meydana gelişindeki bileşenlerden biri de dış göç veya iç göç olma durumudur. Dış göç ile birlikte yabancı bir ülkeye geçişin deneyimi, iç göçe kıyasla

daha çok stres içermekte, buna bağılı olarak da yeni ülkede uyumda zorlukların yaşanmasına yol açabilmektedir. Ayrıca göçmenin psikososyal uyum sürecini; öz kültür ile g  edilen kültür arasındaki etkileşim veya ikili ilişkiler gibi sosyal etkenler ile g  eden kişinin eēitim seviyesi, dil bilgisi, g  sürecinde algılanan stres seviyesi ve kişisel özellikleri gibi bireysel etkenlerde etkilemektedir. Saygın ve Hasta (2018), olumlu yönde etkileyen faktörler arasında yeni kültürü kabul etme, dilini bilme veya  ērenme, eēitim düzeyinin yüksek olması ve algılanan ayrımcılık düzeyinin düşük olması gibi durumlardan bahsetmektedir. Eēitim düzeyinin yüksek olması, hem daha kolay iş bulma hem de iletişim kurabilme gibi avantajlar saēlayarak göçmenin uyumu kolaylaştıracak bir faktörü oluşturmaktadır. Fakat yeni kültürü reddetme, eēitim düzeyinin düşük olması, yeni dil edinme becerisinin düşük olması, buna bağılı olarak iş ve sosyal ortam yoksunluēu ile ayrımcılıēı yüksek algılama gibi durumların ise uyum sürecini zorlaştıran veya geciktiren etkenler olduēunu bildirmektedir. Schachner (2019) genç göçmenler ile yaptığı bir çalışmada; uyumsuzluk görülen bireylerin yerel toplum ile çok az veya minimum düzeyde iletişimi getiēini, bu sebeple kültürel oēulculuēu benimsemediēini ve eēitsizliēe dair bir algıya sahip olduēunu tespit etmiştir. Araştırmasında tüm bu etkenlerin psikososyal uyum kapasitesini azalttıēına dair sonuçlara ulaşmıştır. Portes ve Rumbaut (2005) ise kişisel özellikler kapsamında göç eden bireyin eēitim düzeyini ve mesleki yeteneklerini önemsemekle birlikte, yerel toplumun özelliklerini de ön planda tutmaktadır. Dolayısıyla psikososyal uyum sürecindeki farklılıkları iki etken ile açıklamaktadır: Bunlardan ilki, yerel toplumun göçmenlere karşı olan tutumu ve göçmen algısı, diēeri ise bu toplumun sahip olduēu sosyoekonomik, kültürel ve demografik özellikleri içermektedir. Berry ise uyum sürecini kültürel boyutuyla ele almış ve Oberg'in (1960) "kültürel çok" terimine alternatif olarak Berry ve arkadaşları (1987) bu süreci "kültürleşme stresi" olarak nitelendirmiştir. Berry'ye göre g  süresini takip eden yalnızlık, işsizlik, statü kaybı gibi travmatik ve stres kaynaēı olabilecek durumlar, bireyin hem fizyolojik ve psikolojik saēlıēını olumsuz etkileyebilmekte hem de topluma uyum sürecini zorlaştırabilmektedir. Buna göre göçmenin yaşam koşullarındaki deēiřimi nasıl nitelediēi belirleyici bir faktördür.

Kısacası güç ve uyum dinamikleri arasındaki ilişkiler yakından incelendiēinde, göçmenin yaşı, cinsiyeti, eēitim düzeyi, tutumları gibi bireysel özelliklerinin yanı sıra; göç hareketinin türü, niteliēi, yerleşilen bölgenin sunduēu imkânlar da g  eden

kişinin psikososyal uyumu için olumlu veya olumsuz etkiler oluşturmakta ve bu süreci etkilemektedir (Abay, 2004). Aynı zamanda göç sürecinin ve göç eden bireylerin deneyimlerinin sonraki kuşakları da etkilediği yönünde araştırmalar bulunmaktadır. Buna göre göç yaşanma sebebi ve koşulları, göç edilen ülkenin kültürüne uyum, algılanan ayrımcılık, ev sahibi kültürün göçmen algısı ve göç politikası göç alan ülkede bulunan sonraki nesilleri de etkilemekte olup doğup büyüdüğü ülkedeki sosyalleşmelerinde önemli bir yere sahiptir. Uluslararası göç literatürü incelendiğinde; göç öncesinde, göç esnasında ve göç sonrasında yaşanan güçlüklerin doğrudan göçü yaşamamış fakat göç eden ailelerde doğmuş kişileri de etkilediği yönünde bulgulara rastlanmaktadır.

Eğitim fırsatlarına ve başarılarına yönelik çalışmalar incelendiğinde eğitim ile ilgili eşitsizliklerin sonraki nesillerde de ön plana çıktığı görülmektedir. Misafir işçi olarak gelen ilk iki nesle göre üçüncü ve dördüncü neslin eğitim ve istihdam durumlarında bir iyileşme gözlemlense de Türkiye kökenli gençlerin eğitim ve istihdam başarısı Alman kökenli vatandaşların gerisinde bulunmaktadır. Bu ise gençlerin toplumdaki konumuna ve istihdam olanakları üzerine etki eden önemli faktördür. Alan yazınında bu konu ile ilgili incelemelerde; göçmen kökenli öğrencilerde ailenin eğitim düzeyini ve mesleki statülerini dikkate almanın yeterli olmadığı, göç öyküsünün de bulunmasıyla birlikte ebeveynlerin toplumdaki statüsü ile çocukların eğitimdeki başarıları ve eriştikleri fırsatlar arasında doğrudan ilişkinin zayıf kaldığı görülmektedir (Boos-Nünning, 2011). Kroneberg (2008) ise bu durumu göç geçmişi olan çocukların, eğitilmiş ebeveynlere sahip olsalar dahi, kültürel bütünleşme, dil, ayrımcılık ve buna bağlı olarak da psikososyal uyum sorunları sebebiyle yerli grubun çocuklarına kıyasla daha düşük oranda eğitim fırsatı ve başarısı tecrübe edinmeleriyle açıklamaktadır. Bu konu ayrıca Almanya bağlamında; başta Türkiye'den misafir işçi olarak gelenlerin sonraki kuşaklarında uzun vadede eğitim fırsatlarına erişimin gecikmesi ve eğitim fırsatlarındaki eşitsizlikler, sosyoekonomik şartların yanında göçmen toplulukların yerleştikleri kentler ve etnik anlamda göç ettikleri toplumdan izole olmalarıyla da açıklanmaktadır. Kristen ve Olczyk (2013) bu göçmen tecridini ifade ederken, göçmen yoğunluğu yaşayan kentlerde yetişen çocuk ve gençlerin yerel dili daha az kullandıklarını, yerli akranlarıyla daha az arkadaşlıklar kurduklarını, aynı zamanda da yerel toplumsal ağlara erişimde zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Bu sonuçları ikamete dayalı izolasyon ile açıklarken Almanya'da öğrencilerin ikamet ettikleri

mahallelere göre okullara kayıt olabildiklerinden, göçmen kökenli öğrencilerin yoğunlukla göçmen sayısının yüksek olduğu okullara gitmek zorunda kaldıklarını, bunun ise fırsat eşitsizliğini güçlendirdiğini vurgulamışlardır (Acar, 2018). Türkiye kökenli göçmenlerin Alman toplumu ile uyumunda genç nesilleri de etkilemeye devam ettiği gözlemlenmiştir. Bununla ilgili Alman Vakıfları Uyum ve Göç Bilirkişi Konseyi⁶ tarafından yapılan bir araştırmada, özellikle Türkiye ve Müslüman kökenli göçmenlerin, göç geçmişi olmayan kişilere ve diğer göçmenlere kıyasla daha sık ayrımcılık yaşadıkları tespit edilmiştir (Peucker, 2010).

3.7.3. Travma ve nesiller arası aktarım

Uluslararası göçün son yüzyılda yeniden artmasıyla birlikte göç olgusu kuşaklar arası yansımalarıyla birlikte gündeme gelmektedir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde, olumlu ve olumsuz etkileriyle göç yaşantısı sadece göç sürecine doğrudan maruz kalan kişilerle sınırlı değildir. Göç sürecinde oluşan travmanın kuşaklar arası aktarımı ise; bireyin yaşamış olduğu travmatik etkilerin, çeşitli mekanizmalar aracılığıyla ailenin sonraki kuşaklarına da aktarılması ve onlarda da kısmen de olsa görülebileceği anlamına gelmektedir. Konuyla ilgili çalışmalarda, göçün kuşaklar arası etkilerine ve özellikle travmatik stresin önemine vurgu yapılmaktadır.

Göç olgusunun etkilerinin uyum boyutuyla ilgili nesiller arası aktarımının yanı sıra bu süreçte yaşanan travmanın da kuşaklar arası aktarımı bilimsel çalışmaların dikkatini çekmektedir. Bununla ilgili ‘Travmanın kuşaklar arası aktarımı’ yaklaşımına göre ise bireyin göç süresi boyunca deneyimlemiş olduğu travmatik yaşantıların etkisi sonraki kuşaklarda da görülebilmektedir (Danieli, 1998). Kellermann (2001) tarafından yapılan klinik gözlemlerde, Holocaust’tan etkilenen kuşakta yer alan kişinin, travmatik olaya doğrudan maruz kalmamış, hatta travma esnasında doğmamış olsa bile benzer psikolojik belirtiler gösterebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Kellermann bu travma aktarımını, sonraki nesillerde ebeveyn ile aynı belirtileri göstermesi olarak değil; yeni neslin, ‘dolaylı’ bir aktarım ile ebeveynin travmaya bağlı olarak göstermiş olduğu belirtilere nasıl tepki verdiği yönünde açıklamaktadır. Buna göre travmatik bir yaşantıya sahip bireylerin çocuklarının, travma geçmişi olmayan kişilerin çocuklarına kıyasla daha fazla psikopatolojik belirtilere sahip olduğu tespit edilmiştir ve bu yeni

⁶ Alm. “Sachverständigenrat deutscher Stiftungen für Integration und Migration, SVR”

nesillerde daha fazla depresyon, anksiyete ve somatik belirtilerin görüldüğü Kellermann ve ekibinin klinik gözlemleri sonucunda bildirilmiştir.

Travmatik stresi yüksek olan bireylerin çocukları, psikolojik belirtiler açısından daha fazla risk altındadır ve göç sürecinde edinilen travmatik deneyimlerin aktarımı muhtemeldir. Dolayısıyla gönüllü veya zorunlu göçe maruz kalan kişinin etkilene düzeyine bağlı olarak sonraki nesillerin de etkilendiği varsayılmaktadır. Özellikle zorunlu göçlerde travmatik stres düzeyinin yüksek olmasının, göç kararı ile göç süresince kaygı yaşanmasının ve göç edilen mekân ile ilgili deneyimlenen olumsuz tecrübelerin sonraki nesillerde de psikolojik belirtileri artırdığına işaret edilmektedir. Göç yaşantısının sonraki kuşaklardaki etkilerini Vaage ve diğ. (2011) incelemiş ve ebeveynlerin travma deneyimlerinin sonraki nesillerin psikolojik belirtilerini etkilediğini fakat bu belirtileri açıklamakta yeterli olmadığını bildirmiştir. Buna göre travmatik yaşantıların kuşaklar arası etkileri açısından travmaya maruz kalmak tek başına yeterli değildir. Aynı zamanda göç yaşayan bireyde travmatik stres düzeyinin önemine vurgu yapılmıştır. Göç bağlamında travmanın nesiller arası aktarımıyla ilgili Uzunkaya ve Yılmaz (2021) da incelemelerde bulunmuş ve ebeveynin maruz kaldığı travmatik yaşantıdan ötürü ebeveynlik becerilerinin azaltabildiğini açıklamıştır. Bunun sonucu olarak da bu ailede yetişen çocuğun travmaya doğrudan maruz kalmadığı hâlde, ebeveyni ile olan kişiler arası ilişkilerinde, iletişimde, sosyalleşme sürecinde ve genetik faktörler aracılığıyla ebeveynin travma deneyimlerinden etkilenebildiğini belirtmiştir.

3.7.4. Göç, bağlanma ve topluma uyum ilişkisi

Teorik olarak bağlanma ile kimlik gelişimi, aidiyet ve uyum arasındaki bağlantı bağlanma kuramının temelinde bulunmaktadır. Bağlanma kuramı, erken çocukluk döneminde gelişen ebeveyn-çocuk ilişkisinin sonucunda oluşan beklenti ve davranışları içermektedir. Geliştirilen bağlanma stilleri, duyguların nasıl ifade edildiği ve bir tehdit anı ile nasıl başa çıkıldığı, kendi ve başkası hakkındaki değer tutumunu içeren zihinsel şemalardan oluşmaktadır. Erken çocukluk döneminde geliştirilen bağlanma örüntüsü, gelecekte kurulacak ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Bu sebeple bağlanma örüntüsünün göçmenlerin göç deneyimini nasıl algılayacakları, göç süreci ile nasıl baş edecekleri ve göç sonrası kuracakları ilişkilerinin nasıl şekilleneceği ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Kavak, 2017; Ecke ve diğ., 2005). Genel anlamda

bağlanma örüntüleri ve sosyalleşme ile ilgili araştırmalarda güvenli bağlanmanın uyum davranışı ile pozitif ilişki gösterdiği; güvensiz bağlanmanın ise olumsuz duygular ile ilişkili olduğu yönünde birçok bulguya rastlanmıştır (bkz. bölüm 2.2.3.). Bu araştırmalardan çıkan sonuçlarla birlikte ebeveyne karşı geliştirilen güvenli bağlanmanın; benlik saygısı, yaşam kalitesi, efektif durum, psikolojik iyilik hâli, kimlik ve okul ile topluma karşı geliştirilen uyumla ilişkili olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, çocukların bağlanma ve gelişim ihtiyaçlarının ihlali, yalnızca bireysel düzeyde belirgin olmakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal uyum için de olumsuz sonuçlara yol açabilecek yaşam boyu sonuçlar doğurabilmektedir.

Bu durum göç olgusu açısından dikkate alındığında; göç sürecinin travmatik olarak deneyimlendiği ve bunun sonucunda güvensiz bağlanma stillerinin gelişme ihtimalinin yüksek olduğu ifade edilebilir. Buna göre göç ile birlikte yaşanabilecek çeşitli olumsuzlukların ihtimali, kişi güvenli bir bağlanma stili geliştirmiş olsa dahi, süreç içinde yaşanan kayıp, ayrılıklar ve duygu durum bozuklukları sebebiyle güvenli olan bağlanma stilinin bozulup yerini güvensizliğe bırakmasına sebep olabilmektedir. Bu sebeple çoğu göçmenin güvenli bağlanmaya sahip olmadığı düşünülebilir. Yapılan çalışmalar ise, çoğunlukla kayıtsız bağlanma stiline yönelik sonuçlar elde etmiş ve göç ile ilişkili olduğuna dair açıklamalarda bulunmuştur (Ecke ve diğ., 2005).

Göç eden kişinin doğup büyüdüğü vatanından ayrılması, tıpkı bağlanma figüründen ayrılması gibi bireyin geçmişteki bağlanma örüntülerini yeniden ortaya çıkarabilmektedir. Bu durumda yeni girilen toplumun göçmenleri nasıl karşıladığı, kabul edip etmediği, göçmenin bağlanma örüntüsü açısından çok önemlidir (Kavak, 2017). Çünkü birey göç sebebiyle geçmiş yaşamını, hatıralarını, aile bağlarını, arkadaşlarını, kısacası tüm sosyal çevresini geride bırakmak zorundadır. Bu da kişiye tehlike altında olduğu ve bir yere ait olmadığı hissini verebilmektedir. Aynı zamanda göçmen, alıştığı toplum kültüründen, sosyalliğini sağlayan örüntülerden, alıştığı kurallardan ve çeşitli haklarından ayrılmaktadır. Bu da alıştığı ve güven duyduğu toplumdan uzak olup yalnızlaşmasına, yabancılaşmasına, kendini değersiz hissetmesine ve güven duygusundan mahrum kalıp bocalamasına sebep olabilmektedir. Kısacası bağlanma kuramı perspektifinden bakıldığında göç ile birlikte yeni topluma adapte olma durumu tehdit edici veya tehlikeli olarak algılanmaktadır. Bu nedenle yeni topluma karşı tutum, ön yargı ve davranışın temelinde bağlanma

süreçlerinin ve bağlanma geçmişinin etkileri bulunmaktadır. Carnelly ve Boag (2019) bu durumda göç ile birlikte yeni topluma yönelik tehdit algısının kişide korku ve ön yargının yüksek olduğu bir bağlanma sistemini aktifleştirmesiyle açıklamıştır ve güvensiz bağlanma temsillerinin sosyal etkileşimlere kapalı olduğunu vurgulamıştır.

Van Oudenhoven ve Hofsta (2006) göçmenlerin uyum sürecini ve yerel toplumun tutumlarını bağlanma kuramı ekseninde incelemiştir. Elde ettikleri sonuçlara göre; güvenli bağlanan yetişkinlerin sosyal etkileşimlere açık olduğu ve göçmenlerin uyum stratejilerine olumlu yaklaşıldığı bulgusuna ulaşmışlardır. Kayıtsız bağlanma stiline sahip bireylerin göçmenlerle iletişime geçmekten kaçındıkları, saplantılı yetişkinlerin ise asimilasyonu kabul ettikleri, fakat göçmenlerin kendi kültürlerine sahip çıkmalarını reddettikleri verisi dikkat çekmiştir. Korkulu bağlanan yetişkinlerde ise güven konusunda olumsuz yaklaşım sergiledikleri ancak asimilasyonlarını önemsedikleri gözlemlenmiştir. Benzer bir çalışmayı Almanya’da Rüssmann ve diğ., (2010) gerçekleştirmiş ve bağlanma stilleri ile yabancı düşmanlığı tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; kişilik özelliklerinin ve bireysel sosyal durumların yabancı düşmanlığı tutumlarıyla ilişkili olduğu ve bağlanma stillerinin sosyal ayrışmanın meydana gelmesi için bir etken olabileceği saptanmıştır. Bu durumda bağlanma stillerinin yabancı düşmanlığının boyutunu da etkilediği tespit edilmiştir. Elde edilen verilere göre, güvenli bağlanma stili daha fazla sosyal entegrasyonu getirir ve sosyal ayrışmanın ve yabancı düşmanlığının boyutunu azaltır. Güvensiz bağlanmada ise kişiler düşük entegrasyon seviyesine sahiptir ve yabancı düşmanlığı eğilimi yüksektir. Her iki araştırma da gösteriyor ki; güvenli bağlanma stiline sahip yerel toplum üyeleri göçmenlere daha açık, daha kucaklayıcı ve daha olumlu yaklaşmaktadır. Aynı durumu göçmen boyutuyla da açıklamak mümkündür. Olumlu bir benlik imajı geliştiren bir birey, başkalarına güven konusunda daha olumlu yaklaşabilir, yeniliklere açık olabilir ve tutumlarında da kültürler arası olumlu yaklaşım gösterir. Bununla ilgili Mikulincer ve diğ. (2001) bir çalışma gerçekleştirmiş ve bağlanma stillerinin dış gruplara yönelik tutumlar üzerindeki etkisini konu alan bir araştırma yapmıştır. Sonuçlara göre güvenli bağlanma stiline sahip bireyler, kendi grupları dışında olan kişilere daha az olumsuz tutum sergilemektedir.

Kısacası göç ile birlikte yeni topluma uyumu, yeni yaşam standartlarını ve yeni çevrede kendini gerçekleştirmeye çalışan göçmen, bu süreçte nereye ait olduğunu ya

da olacağını sorgulamakta, bu da belirsizlik ve güvensizlik hissini beraberinde getirmektedir. Buna bağlı olarak göçün kişilik ve bağlanma stilleri üzerinde de etkisi olduğu, bu sebeple kişinin kuracağı ilişkiler, yetiştireceği bireyler ve hatta onların kuracağı ilişkiler üzerinde de etkili olabileceği varsayılmaktadır. Göç yaşantısının kuşaklar arası etkileri de göz önünde bulundurulduğunda, yeni nesil göçmen kökenli gençlerde de bağlanma tecrübelerinin yerel topluma uyumu etkilediği ve göçün olumsuz yönlerine rağmen aile, okul gibi koruyucu unsurların varlığında topluma başarılı bir psikososyal uyumun mümkün olduğu düşünülmektedir.

3.7.5. Almanya’da gençlerle ilgili sosyal hizmet uygulamaları

Federal Almanya’da çocuk ve gençlere yönelik yardım kurumları ve hizmetleri oldukça gelişmiş olup yasal olarak 1.1.1991 tarihli Çocuk ve Gençlik Refahı Yasası’na⁷ (ÇGRY) dayanmaktadır. Bu kanunla devlet, çocukların ve gençlerin gereksinimlerini, haklarını ve aile içinde korunmalarını dikkate alan bir yaklaşım benimsemiş ve çocuklarla gençlere yönelik yardımı bütünsel bir yapı içine almıştır. çocuklarla gençlerin tehlikeye düşmelerini önlemeye, tehlikeyle karşılaşmış olanları korumaya; ve çocukların, gençlerin ve genç yetişkinlerin aileleriyle birlikte topluma uyum sağlamaları için yardım etmeye yönelik hizmet, etkinlik ve tedbirlerin bütünüdür. Tüm bu hizmetler ve tedbirler hem önleyici, hem tedavi edici hem de rehabilite edici olmak üzere tek elde toplanmış, önleyici hizmetlere ise ağırlık verilmiştir. Ayrıca hizmet biçimleri çeşitlendirilmiş, gençlere/ ailelere sunulacak danışma ve destek hizmetleri genişletilmiştir (socialnet, 2023; BMJ, 2023). 10.06.2021 tarihi itibarıyla ise Çocukları ve Gençleri Güçlendirme Yasası⁸ (ÇGGY) yürürlüğe girmiş, bununla birlikte SGB 8’de birçok yenilikler olmuştur. Bu kanunun amacı, özel desteğe ihtiyaç duyan çocukları, gençleri ve genç yetişkinleri güçlendirmek için modern çocuk ve gençlik refahından yararlanmaktır (BMFSFJ, 2023). Buna bağlı olarak yasa ile hizmet biçimleri çeşitlendirilmiş ve özellikle dezavantajlı gençlere ve ailelere sunulacak destek ve danışma hizmetleri genişletilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde Federal Almanya’nın günümüzdeki gençlik sosyal hizmet alanlarındaki uygulamalarına değinilecektir.

⁷ Kinder- und Jugendhilfegesetz

⁸ Gesetz zur Stärkung von Kindern und Jugendlichen

Federal Almanya’da gençlik dairesi “Jugendamt” olarak adlandırılmakta ve ÇGRY kapsamında olup VIII. Sosyal Kanun Kitabı (Sozialgesetzbuch VIII – SGB 8) hükümlerine göre faaliyet göstermektedir. Buna göre her bir belediye, kendi sorumluluk alanında bulunan ve ilçelerde bir gençlik dairesi kurmakla yükümlüdür. Diğer küçük ilçelerde (Kreis/ Landkreis) ise gençlik dairesi kurma sorumluluğu kaymakamlıklara verilmiştir. Belediye ve kaymakamlıklarda hizmet veren gençlik dairelerinin birincil görevi, Gençlik dairesinin birincil görevi çocuğun esenliğini korumaktır. Dolayısıyla çocukların, gençlerin ve ailelerin sorunlarına karşılık vererek hizmet geliştirmek, destek sunmak, planlamalar yaparak çalışmalar yürütmek asli görevleri arasındadır. Buna göre gençlik dairesinin başlıca görevleri çocukları ve gençleri her türlü tehlikeden korumak; çocuk eğitiminde ebeveynlere yardımcı olmak; ebeveynlerin çocukları üzerindeki davranışlarını devlet kontrolü altına almak; çocuk ve gençlerle ilgili davalara katılmak ve aile mahkemelerinin karar aşamasında yardımcı olmak; nafaka davalarında, velayet ve ziyaret hakkı davalarında danışmanlık sunmaktır. Gençlik dairesi ayrıca, çocukların ve gençlerin yetiştirilmesi, bakımı ve eğitimi konusunda ebeveynleri ve yasal vasileri desteklemektedir. Bunun yanı sıra çocuğun veya gencin selametinin tehlikeye düştüğü tespit edildiğinde onları koruma altına alıp bünyesindeki yetiştirme yurduna yerleştirmekte veya koruyucu ailelere verebilmektedir (MKJFGFİ, 2023). Ailelerinden alınan gençler genellikle yetiştirme yurtlarında barınırken, daha küçük çocuklar koruyucu ailelere verilmektedir. Çocuğun veya gencin gençlik dairesi himayesine alınması “acil durumlarda” uygulanacak “geçici bir tedbir” olarak görülmekte ve çocuğun/ gencin hayati tehlikesi olduğunu düşündüğü durumlarda mahkemeye intikal ettirmeksizin, gerekirse polis gücü ile müdahale etmektedir (BAG, 2023).

Gençlere yönelik sosyal hizmet uygulamaları arasında gençlik çalışmaları (“die Jugendarbeit”) da bulunmaktadır. Gençlik refahının bir parçası olan gençlik çalışmaları ÇGRY’da düzenlenmiştir. Evde, anaokulunda veya okulda verilen eğitim ve mesleki eğitimin yanı sıra okul ve iş dışında çocuklara ve gençlere sunulan bir diğer eğitim alanını oluşturmaktadır. Gençlik çalışmalarından gençlik dairesi, sosyal yardım dernekleri ve kiliselerin yanı sıra özellikle gençlik dernekleri sorumludur. İçerik açısından gençlik çalışmalarının odak noktası serbest zaman etkinliklerini içermektedir ve gençlerin kendi kaderini tayin etmelerini güçlendirmeye yardımcı olmayı ve onları sosyal sorumluluk ve sosyal uyuma teşvik etmeyi ve yönlendirmeyi

amaçlamaktadır. Buna bağlı olarak dezavantajlı ve savunmasız gençlere yönelik özel programlar da mevcuttur (BMBF, 2023). Örneğin “Kültür sizi güçlü kılar” programıyla “Eğitim İttifakları” kapsamında Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı, 2013 yılından bu yana ders dışı kültürel eğitim tekliflerini desteklemektedir. Yerel eğitim ittifaklarında eğitime erişimi zor olan çocuklar ve gençlere yönelik projeler hayata geçirilmekte, mentörlük programları, okuma desteği, tatil kampları, müzik, dans, tiyatro veya sirk faaliyetleri gibi imkânlar ücretsiz olarak sunulmaktadır. Program tüm federal eyaletlerde kullanım görmektedir.

Gençlik sosyal hizmetleri (“Jugendsozialarbeit”) SGB 8 § 13 uyarınca gençlik çalışmalarının bir parçası olarak federal, eyalet ve yerel düzeylerde finanse edilmektedir. Finansman bütçeleri öncelikle federal çocuk ve gençlik planı, eyalet gençlik (finansman) planları ve belediye çocuk ve gençlik fonlarından oluşmaktadır. Gençlik çalışması temelde tüm gençlerin kullanımına açık olsa da, bir çocuk ve gençlik refah hizmeti olarak sunulan gençlik sosyal hizmeti, özellikle sosyal açıdan dezavantajlı veya bireysel engelli gençlerle yöneliktir. Bu gruba, düşük başarıya sahip öğrenciler, göçmen kökeni olan çocuklar/ gençler ve zihinsel sağlık sorunları olan kişileri girmektedir. Amaç, gençlerin okul ve mesleki eğitimlerinin yanı sıra iş dünyasına entegrasyonlarını desteklemek ve genel sosyal entegrasyonu teşvik etmektir. Gençlerin sosyal dezavantajlarını telafi etmek veya bireysel dezavantajların üstesinden gelmek için özellikle desteğe ihtiyacı olan gençlere yönelik hizmetler sunarak onların okullarına, mesleki ve sosyal entegrasyonuna destek olmaktır. Bu öncelikle okul sosyal hizmetini, gençlik istihdam yardımını ve gençlik konutlarını içermektedir. Gençlik sosyal hizmeti, gençleri okuldan işe geçişte sosyal eğitim olanaklarıyla da desteklemektedir (Caritas, 2023; Jugendhilfeportal, 2023).

Sosyal hizmet uygulamaları arasında gençlere ‘gençlik kariyer yardımı’ projeleri sunulmaktadır. Bu uygulamalar ile okuldan eğitime ve istihdama geçişte 25 yaşına kadar gençler desteklenmektedir. Öncelikli olarak okul bitirme belgesi olmayan, eğitim yeri bulamayan veya işsiz olan dezavantajlı ve engelli gençlere yöneliktir. Gençlerin bir işe, eğitime veya ileri mesleki eğitime girmelerine yardımcı olmayı amaçlayan hizmetler sunulmaktadır. Bunların arasında profesyonel oryantasyon ve yeterlilik hizmetleri, danışmanlık hizmetleri, okul diplomalarını elde etmeye yönelik teşvikler, kariyer hazırlığı, mesleki eğitim, ileri eğitim, işe yerleştirme ve istihdam

destekleri sunulmaktadır. Bu hizmetler kamusal veya özel gençlik sosyal hizmet sağlayıcıları tarafından yürütölmektedir. Bu çalışmalarda gençlere kariyer yardımı teklifleri çeşitli hizmet sağlayıcıları (istihdam kurumları, iş merkezleri, Avrupa Birliği programları) tarafından sunulmakta ve federal hükümet, eyalet ve yerel makamlar aracılığıyla finanse edilmektedir (Caritas, 2023).

Aynı zamanda suç mağduru, madde bağımlısı ve evsiz gençlere yönelik yardım, danışmanlık ve rehabilitasyon hizmetleri sunulmakta ve ilk temas noktaları bulunmaktadır. Özellikle büyük şehirlerde evsizlik riskiyle karşı karşıya olan gençler için barınma yardımı ve acil barınma yerleri mevcuttur. Aynı zamanda gençlik yardım büroları ve gençlere yönelik diğer danışma merkezleri de bu konuda yardım sunmaktadır. Öncelikli olarak gencin durumunu iyileştirmesine ve durumu tekrar kontrol altına almasına yardımcı olmaya yönelik hizmet ve destek sunulmaktadır. Bir eğitim yeri, iş veya uygun bir okul bulmanın yanı sıra daha iyi bir yaşam düzenlemesi konusunda da tavsiyeler ve destek sunulur. Buna bağılı olarak sosyal hizmet çalışanları olası gençlik yardım tekliflerini kontrol ederek, genellikle sorumlu gençlik yardım büroları ve uyuşturucu tavsiyesi, borç tavsiyesi, hukuki tavsiye ve sosyal tavsiye gibi uzman hizmetlerle yakın işbirliği içinde çalışarak ilerlemektedir. Gençlere yönelik acil barınma evleri, kendileriyle temasa geçen tüm gençleri kabul etmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının barınma ve destek masrafları genellikle sorumlu gençlik sosyal yardım büroları tarafından karşılanır. Kızlara ve genç kadınlara yönelik genellikle özel konaklama seçenekleri de bulunmaktadır (Caritas, 2023).

Göçmen kökenli gençlerin sosyal entegrasyonuna yönelik programlar ve uygulamalar da ayrıyeten sunulmaktadır. Genç Göç Servisi (Jugendmigrationsdienste – JMD) 12 ile 27 yaş arasındaki göçmen kökenli gençlere ve Almanya'da kalıcı olarak kalma ihtimali olan genç mültecilere danışmanlık ve destek hizmetleri sunmaktadır. Bu alanda çalışan uzmanlar, bu gençlere eşit fırsatlar ve katılım sağlamak amacıyla okuldaki, eğitim sürecindeki ve iş dünyasındaki yolculuklarında destek olmaktadır. Hedefler gençlerle birlikte belirlenerekkişiye özel planlamalar hazırlanmaktadır. Uzmanlar, eğitim ve öğretim konularında ebeveynleri de dâhil ederek tavsiyelerde bulunmakta ve destek hizmetleri sunmaktadır (Jugendhilfeportal, 2023).

4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın metodolojisine uygun tasarlanmış olan araştırmanın deseni, çalışma evreni ve örnekleme açıklanmakta, veri toplama araçları ve süreci tanıtılmakta ve verilerin nasıl analiz edildiğine dair bilgiler yer almaktadır. Gerek veri toplama araçlarının seçiminde, gerekse örneklem tasarımında bir önceki bölümde incelenmiş olan bağlanma kuramına dair literatürün ön plana çıkarmış olduğu hususlar, bu araştırmanın ilgilenmekte olduğu ana problem ile ilişkili olarak göz önünde bulundurulmuştur. Aynı zamanda bu araştırmanın yapılması için, T.C. Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 23.03.2022 tarih ve 2022/31 sayılı yazısıyla onay alınmıştır (bkz. EK-1).

4.1. Araştırmanın Modeli

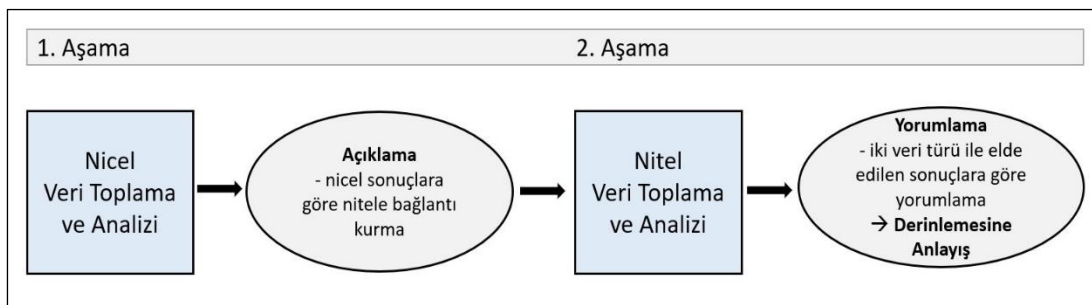
Bu çalışmada araştırma yöntemi olarak karma yöntem tercih edilmiştir. Araştırılan konunun daha detaylı ve derinlemesine incelenebilmesi, araştırma sonucunun daha güvenilir çıkarımlarda bulunulabilmesi ve en doğru sonucu elde edebilme açısından nitel ve nicel yöntemin birlikte kullanıldığı karma yöntemin uygun olduğu düşünülmüştür. Yapılan araştırmada nicel yada nitel araştırma desenlerinin tek başına yeterli olmayacağı, bu sebeple karma yöntem ile araştırmanın sonucunda daha güvenilir çıkarımlar elde edileceği düşünülmektedir.

“Zenginleştirilmiş desen” (Büyüköztürk akt. Aslan, 2018) olarak da tanımlanan karma yöntem ile ilgili birçok desenin önerilmesinin yanında üç ana desen dikkat çekmektedir. Bunlar; yakınsayan paralel desen, açıklayıcı sıralı desen ve keşfedici sıralı desen olarak Creswell ve Plano Clark (2018) tarafından tanımlanmıştır. Ayrıca içi içe dönüştürücü desen ve çok aşamalı desen olarak belirlenen daha gelişmiş desenleri de öneren Creswell ve Plano Clark, araştırmacının araştırmanın niteliğine uygun bir strateji belirleyip araştırma desenini seçmesini tavsiye etmektedir. Buna bağlı olarak bu çalışmada yüzeysel bir çalışma yerine derinlemesine bir araştırma gerçekleştirebilmek adına çalışmanın karma yöntem desenlerinden “açıklayıcı sıralı desen”e (explanatory sequential mixed methods design) göre tasarlanması tercih edilmiştir. Bu desen ile sıralı bir zamanlama kullanılarak nicel verilerin toplanmasına ve çözümlenmesine öncelikli olarak yer verilmiştir. Akabinde nicel yöntem ile keşfedilen sonuçların oluşturduğu veriler üzerinden nitel aşama uygulanmış ve özel

sonuçlar elde edilmiştir (Creswell, 2014). Bu desen ile özellikle nicel verilerde dikkat çeken, şaşırtıcı olan veya detaylandırılmak istenen sonuçlar, nitel veriler ile ayrıntılı olarak incelenebilmektedir. Nitel veriler ile daha çok soyutlanmış bilgiler toplanıp sorunun boyutu sayısal anlamda ele alınırken, nitel yöntem ile görüşülen kişilerin orijinal düşüncelerine yer verilmekte ve araştırılan sorunun insan üzerindeki etkisinin sübjektif veriler üzerinden değerlendirilerek ayrıntılı sonuçlara ulaşılabilmektedir (Krysik & Finn, 2015). Yıldırım ve Şimşek’in ifade ettiği gibi, karma yöntem ile hem nicel verilerin “genelleme ve tahmin” boyutu hem de nitel verilerin “derinlik ve ayrıntı” boyutu ile analiz edilip yorumlandığında yüzeysel bir çalışma yerine derinlemesine bir araştırma elde edilip “araştırılan konu ile ilgili okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir resim sunma” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 48) imkânı bulunmaktadır.

Bu bağlamda üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin Almanya’ya sosyal uyum düzeyleri ile bağlanma deneyimleri arasındaki etkileşime yönelik detaylı herhangi bir akademik çalışma bulunmadığından, araştırma yönteminin hem betimleyici hem de keşfedici bir araştırma olarak ilerlemesi ve nicel ile nitel metodunun bir arada kullanılmasını zorunlu kılınmıştır. Bu nedenle, bu çalışmada açıklayıcı sıralı desen ile hem araştırılan sorunun sebep-sonuç ilişkisinin ortaya konulması hem de durum tespitinin yapılmaya çalışılması önem taşımaktadır.

Bu amaçla araştırma açıklayıcı sıralı desene uygun bir şekilde dört aşamada gerçekleşmiştir (Creswell ve Plano Clark, 2018):

Şekil 4.1. Açıklayıcı sıralı desenin prototipi⁹

İlk aşamaya geçmeden önce betimleyici bir yaklaşım tercih edilerek konu ile ilgili kavramlar belirlenmiş ve bu yönde literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Böylelikle mevcut durumu tanımlamak ve tanımlamaların sınırlarını ortaya çıkarmak

⁹ Not: Creswell ve Plano Clark’dan (2018) uyarlanmıştır.

amaçlanmıştır (Creswell, 2014). Akabinde nitel veriler Griffin ve Bartholomew (1994) tarafından geliştirilen İlişkiler Ölçeği Anketi (İÖA) kullanılarak toplanmıştır. Bu anket, Sümer ile Güngör tarafından 1999 yılında Türkçeye uyarlanmıştır. Sonraki aşamada ilişkiler ölçeği anketi ile elde edilen verilerin sonuçları esas alınarak görüşmeci belirlenmiş ve nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada elde edilen veriler analiz edilerek nitel safha tamamlanmıştır. Son aşamada ise nitel sonuçlar nicel bulgularla bütün olarak ele alınıp çalışmanın genel amacına cevap olacak şekilde yorumlanmıştır.

Dolayısıyla bu çalışmada nicel yöntemlerden anketin yanında nitel yöntemlerden mülakatlar da kullanılarak “veri çeşitlemesi” gerçekleştirilmiş ve yöntemde “çeşitleme” uygulanmıştır. Araştırma bu bağlamda genel olarak üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin diasporik bir alanda sosyalleşme ve sosyal uyum olgularını incelediği için betimsel, bu olguların bağlanma stilleri ile ilişkisini araştırması açısından ilişkisel bir araştırmayı içermektedir.

4.2. Evren ve Örneklem Seçimi

Karma yöntem ile yapılan araştırmaların örneklemi araştırma süresince farklı veri toplama teknikleri kullanıldığı için tek yöntemli araştırmalara kıyasla daha karmaşıktır. Çünkü karma yöntemlerle gerçekleştirilen araştırmalarda hem nicel örneklem, hem de nitel örneklem seçilmektedir.

4.2.1. Araştırmanın nicel kısmı için evren ve örneklem

Araştırmanın genel evrenini Almanya’da ikamet eden 18-30 yaş arası Türkiye kökenli gençler oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel çalışma grubunu Türkçe dilini ve kültürünü bilen, farklı okullardan mezun, farklı şehirlerde yaşayan ve farklı alanlarda çalışan 18-30 yaş arası üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençler kapsamaktadır. Bu doğrultuda, araştırmanın çalışma evrenine ulaşabilmek için Almanya’da ikamet eden Türkiye kökenli gençlere yönelik alanlarda faaliyet gösteren Sivil Toplum Kuruluşu temsilcilerine, gençlik merkezlerine, cami derneklerine ve Türk derneklerin gençlik kolları ile irtibata geçilmiştir. Bu kuruluşların elektronik posta grubu aracılığıyla mail gruplarına kayıtlı Türkiye kökenli gençlere ulaşım hedeflenmiş, aynı zamanda da bu

kuruluşların aktif oldukları sosyal medya aracılığıyla ve telefon grupları vasıtasıyla anket linki gönderilerek ulaşım sağlanmıştır.

Yapılan araştırmada, nicel örneklem yöntemlerinden ‘basit rastlantısal örneklem’ (simple random sampling) ve ‘kartopu örneklem’ (snowball sampling) yolu tercih edilmiştir. Basit rastlantısal örneklem yöntemine göre; katılımcıların 18-30 yaş arasında olması, Türkiye kökenli olması, Almanya’da ikamet ediyor olması ve Türkçe dilini biliyor olması ölçütleri kullanılmıştır. Her hangi bir şehir veya eyalet ile sınırlandırma getirilmediğinden, evrenin sınırlarının ve evrene üye olanların kesin olarak belirlenmesinin mümkün olmaması sebebiyle de kartopu örneklem yöntemi seçilmiştir (Altunışık ve diğ., 2012) Ulaşılan kişilerden anketin devam iletilmesi ricasıyla yeni kişilere kartopu gibi zincirleme şekilde ulaşılması sağlanmış ve örneklem ulaşım gerçekleşmiştir. Mayıs 2022 ve Temmuz 2022 tarihleri arasında gerçekleşen anket uygulamasında, kişilerin gönüllülüğü ilkesinden yola çıkılarak anket formu hem online link olarak derneklerin e-posta grubu aracılığıyla kayıtlı olan gençlere, hem de sosyal ağ gruplarına gönderilmiştir. Çok sayıda katılımın sağlanması için iki ay boyunca her iki haftada bir anket formları tekrar gönderilmiştir.

Örnekleme elde edilen veriler, nicel araştırmalarda evrene genellenmektedir. Bu sebeple örneklemin temsil kabiliyeti büyük önem arz eder. Toplumbilimlerde evreni temsil edecek örneklem miktarının genel olarak 300-500 aralığında olması, Büyüköztürk’ün (2002) örneklem büyüklüğü için dikkate alınmasını önerdiği ilkelerden biridir. Bu çalışmanın örneklem boyutu için gerekli katılımcı sayısı 384 olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda 479 kişinin ankete katılım sağlaması nitel bölüm için yeterli görülmüştür.

4.2.2. Araştırmanın nitel kısmı için evren ve örneklem

Açıklayıcı sıralı desen araştırmasında üzerinde çalışılacak nitel örneklem, nicel örnekleme yer alan bireylerden seçilmektedir. Yani nitel bölümün çalışma grubu nicel bölüm çalışma grubuyla aynıdır. Çünkü bu desenin amacı nicel bulguları takip etmek ve var olan bulguları derinlemesine incelemektir. Bu mekanizmayı açıklayabilmek ve nitel bir takip ile değişkenlerin birbirleriyle olan etkileşimini derinlemesine inceleyebilmek açıklayıcı sıralı desene ait özelliği oluşturmaktadır (Creswell, 2014, s. 224). Bu sebeple araştırmanın nitel bölümüne katılan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin belirlenmesinde ankete katılan gençlerden oluşmasına

dikkat edilmiştir. Bunu sağlayabilmek için ise, anket doldurulurken e-mail adresleri talep edilmiştir.

Araştırmanın temel amacını ve araştırma sorularının cevabını en iyi şekilde karşılayacak katılımcılara ulaşabilmek için nitel kısmın çalışma grubunu oluşturmada; “amaçlı örnekleme” (purposive sampling) yöntemi tercih edilerek bireylerin kasıtlı seçimine (Krysik ve Finn, 2015, s. 201) karar verilmiştir. Bu sebeple amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan “maksimum çeşitlilik örnekleme” kullanılmıştır. Buradaki amaç; göreceli olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme, çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.136). Ayrıca araştırma konusuna ilişkin bilgi çeşitliliğini de maksimum derecede yansıtmaktan dolayı tercih edilmiştir. Çeşitleme, nitel araştırmalarda geçerliğin ve güvenilirliğin sağlanmasında kullanılan önemli stratejilerden biridir.

Dolayısıyla araştırma boyunca verilerde çeşitliliği sağlamak, anket yolu ile elde edilen verileri desteklemek ve daha kapsamlı sonuçlara ulaşmak amacıyla, nitel örneklem grubu belirlenirken maksimum çeşitlilik yöntemi dikkate alınmış, dört farklı bağlanma stili değişken olarak göz önüne bulundurulmuştur. Bu yöntem ile farklı bağlanma stiline sahip bireylerin çalışma içinde temsil edilmesi bu şekilde sağlanmıştır. Araştırmada nitel veriler için oluşturulan çalışma grubu 17 üçüncü kuşak Türkiye kökenli genç olarak belirlenmiştir. Anket sonuçlarına göre görüşmecilerin üçü güvenli bağlanma stiline, geri kalan katılımcılar ise güvensiz bağlanma stiline yönelik yakın sonuçlar elde etmiştir. Anket sonuçlarının akabinde 25 kişi ile kişisel e-mail adreslerinden irtibata geçilmiş, 17 kişi gönüllü olarak görüşmeyi kabul etmiştir. Çalışma grubu, 18-28 yaş arasında yer alan, 9 kadın ve 8 erkekten oluşan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerden oluşmaktadır. Görüşülen katılımcıların kişisel özellikleri çalışmanın sonunda, ekler kısmında bulunmaktadır. Örnekleme oluşturan gençlerin çeşitli değişkenlere göre dağılımı Tablo 4.1’de detaylı olarak sunulmuştur.

Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Yapılan bu araştırma kapsamındaki katılımcıların tanıttıcı özelliklerine ilişkin bilgiler dikkate alındığında 9 kadın ve 8 erkek olmak üzere toplam 17 kişinin dengeli bir dağılım ile görüşmeye katılım sağladığı dikkat çekmektedir. Görüşmelere katılanların hepsi Almanya doğumludur ve üçüncü kuşak Türk olarak Almanya’da ikamet

etmektedir. Araştırma grubunu oluşturan katılımcıların yaşları 18 ile 28 arasında değişmektedir. Yaş dağılımına bakıldığında 8 katılımcının 26 ile 28 yaşları arasında olduğu ve böylelikle katılımcıların büyük çoğunluğunun 26-28 yaş arasında dolayısıyla genç yetişkinlik döneminde oldukları görülmektedir. Ayrıca katılımcılar arasında 3 kişi 18, 2 kişi ise 19 yaşında bulunmaktadır. 20-25 yaş aralığında ise birer katılımcıya rastlanmıştır. Medeni durum dağılımı incelendiğinde; araştırmaya katılan gençlerin ikisi evli, diğer tüm katılımcıların bekâr olduğu görülmektedir. Araştırma grubunu oluşturan gençlerin tümü Alman eğitim sistemini ziyaret etmiş ve eğitimini Almanya’da tamamlamıştır. Katılımcılardan 3 kişi üniversite mezunudur. 4 katılımcı ise lise mezunu, 6 kişi meslek eğitimi almıştır. Katılımcılardan 4 kişi ise “Hauptschulabschluss” diplomasını (ortaokul seviyesi) alarak çalışmaya başlamıştır.

Nicel bölümde uygulanan ankete göre katılımcılar bağlanma stillerine göre aşağıdaki gibi ayrılmaktadır:

- Güvenli bağlanma stili (n=3): K1, K7, K10
- Saplantılı bağlanma stili (n=4): K4, K6, K8, K17
- Korkulu bağlanma stili (n=5): K9, K12, K14, K15, K16
- Kayıtsız bağlanma stili (n=5): K2, K3, K5, K11, K13

Tablo 4.1. Demografik verilere dair bilgiler

	Yaş	Cin-siyet	Medeni Durum	Eğitim Düzeyi	Meslek	Kardeş Sayısı	Kiminle Yaşadığı	Doğum Yeri	Nesil	Ankete Göre Bağlanma Stili	Görüşme Tarihi
K1	27	K	Bekar	Lisans	Sosyal Hizmet Çalışanı	2	Aile	Almanya	3.	Güvenli	07.09.2022
K2	18	E	Bekar	Lise (H) ¹⁰	Meslek Öğrencisi	1	Aile	Almanya	3.	Kayıtsız	09.09.2022
K3	26	E	Bekar	Lise	Meslek Öğrencisi	2	Aile	Almanya	3.	Kayıtsız	10.09.2022
K4	21	E	Bekar	Lise (H)	Meslek Öğrencisi	1	Anne	Almanya	3.	Saplantılı	11.09.2022
K5	27	E	Bekar	Lise (H)	Firma Çalışanı	3	Aile	Almanya	3.	Kayıtsız	11.09.2022
K6	24	K	Evli	Lise (H)	Ev Hanımı	3	Eş	Almanya	3.	Saplantılı	14.09.2022
K7	26	E	Evli	Lisans	Psikolog	1	Eş	Almanya	3.	Güvenli	15.09.2022
K8	18	K	Bekar	Lise	Meslek Öğrencisi	2	Aile	Almanya	3.	Saplantılı	17.09.2022
K9	22	E	Bekar	Lise	Meslek Öğrencisi	2	Tek	Almanya	3.	Korkulu	24.09.2022
K10	26	E	Bekar	Lisans	İnşaat Mühendisi	2	Anne	Almanya	3.	Güvenli	25.09.2022
K11	23	K	Evli	Lise (H)	Meslek Öğrencisi	2	Eş	Almanya	3.	Kayıtsız	05.10.2022
K12	20	K	Bekar	Lise	Üniversite Öğrencisi	2	Aile	Almanya	3.	Korkulu	14.10.2022
K13	28	K	Bekar	Lise	Hemşire	2	Aile	Almanya	3.	Kayıtsız	29.10.2022
K14	18	K	Bekar	Lise (H)	Öğrenci**	1	Aile	Almanya	3.	Korkulu	10.11.2022
K15	26	E	Bekar	Lise (H)	Satış Memuru	1	Tek	Almanya	3.	Korkulu	25.11.2022
K16	28	K	Bekar	Lise	Ana Okulu Eğitmeni	3	Anne	Almanya	3.	Korkulu	12.12.2022
K17	18	K	Bekar	Lise (H)	Öğrenci**	2	Anne	Almanya	3.	Saplantılı	14.12.2022

¹⁰ Lise (H) = “Hauptschulabschluss”; başarı durumları iyi olmayan öğrencilerin gittiği “Hauptschule” okullarından alınan diploma. Bu diploma ile üniversite yolu teorik olarak mümkün değildir. “Abitur” veya “Fachabitur” diploması alınması gerekir.

** Diploma yükseltmek için açık lise öğrencisi olarak akşam okulu (“Abendschule”) ziyaret ediliyor.

4.3. Veri Toplama Araçları ve Süreci

Bu çalışmada araştırma konusu ile ilgili gerekli bilgileri toplamak ve değerlendirebilmek amacıyla öncelikle açıklayıcı sıralı desene uygun olarak nicel veri toplama araçlarından anket kullanılmış, akabinde yarı yapılandırılmış görüşmeler ile nitel bölüm gerçekleştirilmiştir.

4.3.1. Araştırmanın nicel kısmı için veri toplama araçları ve süreci

Çalışmanın nicel kısmında anket tekniğinden yararlanılmıştır. Anket tekniği kullanılırken ölçek olarak ‘İlişki Ölçekleri Anketi’ ve sosyodemografik bilgileri içeren sorulardan oluşan ‘Kişisel Bilgi Formu’ kullanılmış ve bu yol ile bağlanma stiline ait bilgiler elde edilmesi planlanmıştır. Anket güvenli bağlanma stili ile güvensiz bağlanma stillerinden kayıtsız, korkulu ve saplantılı bağlanma stillerini ölçmeyi amaçlayarak bir öz değerlendirme biçimi şeklinde hazırlanmıştır (EK-3).

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından gençlerin doldurması için hazırlanan ve katılımcı gençler hakkında sosyodemografik bilgiler elde etmek için kullanılan bu formda katılımcıların cinsiyeti, yaşı, yaşadığı şehir, eğitim durumu, mesleği, geliri, aile tipi, evde yaşayan kişi sayısı ve anne ve babalarının öğrenim düzeylerine yönelik sorular yer almaktadır.

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA): ‘*Relationship Scales Questionnaire*’, Griffin ve Bartholomew (1994) tarafından geliştirilen ve 17 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. Dört farklı bağlanma prototipini güvenli, kayıtsız, saplantılı ve korkulu bağlanma stilini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek oluşturulurken Hazan ve Shaver’ın (1987) yetişkinlere bağlanma ölçümündeki maddelerden, Bartholomew ve Horowitz’in (1991) İlişki Anketi’nden (İA) ve Collins ve Read’in (1990) Yetişkin Bağlanma Ölçeği’nde kullanılan maddelerden derlenmiştir. Sümer ile Güngör (1999) tarafından ise geçerlik-güvenirlik çalışmaları yapıp Türkçeye uyarlanmış, ve yeterli düzeyde psikometrik özellikler taşıdığı belirtilmiştir.

Katılımcılardan, her bir maddenin kendilerini ve yakın ilişkilerdeki genel tutumlarına en yakın puan üzerinden kendilerini değerlendirmeleri istenmektedir. Bu maddeler, kişiye uygunluk seviyesine bağlı olarak ‘beni hiç tanımlamıyor’ (= 1 puan) ve “tamamıyla beni tanımlıyor” (= 7 puan) aralığındaki ifade ve puanlamalardan oluşmaktadır. Ankette güvenli bağlanma (3,7,8,10,17) ve kayıtsız bağlanma

(2,5,12,13,16) beşer maddeyle, saplantılı bağlanma (5,6,11,15) ve korkulu bağlanma (1,4,9,14) stilleri dörder madde ile ölçülmektedir. Ölçekteki ters maddeler; 5, 7 ve 17 olarak belirlenmiştir. 5. madde olan “Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım” ifadesi ters kodlanarak hem kaygılı hem de saplantılı bağlanma stilini ölçmek için kullanılmaktadır. Bu alt ölçeklerden elde edilen puanlara göre katılımcılar gruplandırılmakta ve en yüksek puan aldıkları bağlanma kategorisinde değerlendirilmektedir.

Yapılan faktör analizinde 18 madde, güvenli bağlanma, korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma ve kayıtsız bağlanma olmak üzere dört faktör altında toplanmıştır. Güvenli bağlanma dışındaki diğer alt boyutlarda puan artışı sağlıklı olmayan yani güvensiz bir bağlanmayı işaret etmektedir. Anketin faktör yapısı incelendiğinde alt boyutların iç tutarlılık sayıları .27 ile .61 alfa değerleri arasında olup, ölçeğin test-tekrar test yöntemiyle alt boyutlar arasındaki güvenirlik katsayıları da .54 ile .78 arasında olduğu hesaplanmıştır. Böylece ölçeğin test-tekrar test güvenirliğinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Sümer ve Güngör, 1999). Griffin ve Bartholomew da yaptıkları geçerlik çalışmasında, alt ölçeklerin az sayıda madde içermesi sebebiyle alfa değerlerin alt ölçeklerde düşük olduğunu belirtmiş, fakat ölçeğin yapı geçerliğinin yeterli düzeyde olduğunu ifade etmiştir (Griffin ve Bartholomew, 1994).

Bu çalışmada ise anket ölçeğin orijinal likert tipine sahip kalarak veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Covid-19 sürecinin devam etmesi sebebiyle anket sadece çevrimiçi olarak dağıtılmıştır. Bu işlem Google formlar üzerinden gerçekleştirilmiş ve veriler yine bu şekilde toplanmıştır. İlk etapta, üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin Türkçelerinin yeterli olmama ihtimali dikkate alınarak, anketin yeterince anlaşılır olup olmadığını doğrulamak amacıyla 20 kişi üzerinden pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Akabinde gerçek uygulamaya geçilmiştir. Anketlerin gönüllü katılım ilkesi esas alınarak doldurulması sağlanmış ve katılımcılara araştırmanın katılım koşullarını, araştırma konusunu ve anket için gerekli olan yönergeleri içeren aydınlatılmış onam formu sunulmuştur (bkz. EK-2).

4.3.2. Araştırmanın nitel kısmı için veri toplama araçları ve süreci

Araştırmanın nitel kısmı için verilerin toplanmasında, literatür dikkate alınarak ve araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Konu ile ilgili daha zengin bulgulara ulaşabilmek ve konu içeriğini

ortaya koyabilmek için, yarı yapılandırılmış soruların tam yapılandırılmış sorulara nazaran daha verimli olacağı düşünülmüştür. Kaplan ve Main tarafından geliştirilmiş ve Brisch (2015) tarafından uyarlanmış olan “Yetişkin Bağlanma Görüşmesi” (Adult Attachment Interview), yarı yapılandırılmış görüşme formunun oluşumunda kılavuz olarak değerlendirilmiştir. Görüşme formunda katılımcılara ilk olarak bağlanma deneyimlerini içeren ebeveynleriyle ilişkilerine yönelik sorular sorulmuş ve en eski anılardan başlayarak anlatılması istenmiştir. Ebeveynleriyle erken dönem ilişkilerinden hatıralar, ergenlik döneminden hatırlananlar, kardeşlerle ve arkadaş çevresiyle olan ilişkiler hakkında sorular yöneltilmiştir. Ayrıca sahip oldukları çevre, ait hissettikleri kimlik, kendini Almanya’ya ait hissetme, Almanya’da yaşanan zorluklar ve kendilerini hangi ülkeye adapte etmeye çalıştıkları gibi açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Görüşme verilen cevaplar doğrultusunda derinleştirilmiş ve belirlenen konu etrafında yürütülmeye çalışılmıştır.

Görüşmeler Eylül 2022 ile Aralık 2022 tarihleri arasında gerçekleşmiş ve toplam 17 kişi ile yapılmıştır. Mülakatların beşi yüz yüze görüşme olarak, 12si ise çevrimiçi görüntülü görüşme olarak gerçekleşmiştir. Katılımcılardan iki kişi ekran görüntüsünü açmayıp, gizli kalmak istemiştir. Mülakata katılanların yaşları 18-29 aralığında değişmekte olup, isimleri ve ikamet edilen şehirler anonimlik ilkesine riayet edilerek gizli tutulmuş, ifadelerde müstear isimler tercih edilmiştir. İfadelerde kullanılan takma isimleri katılımcılar kendileri seçmiştir. Her bir mülakata başlamadan önce katılımcılara araştırmanın amacı ve içeriği tekrar açıklanmış, sözlü ve yazılı olarak katılım rızaları alınmıştır. Aynı zamanda katılımcılara görüşmeyi Türkçe veya Almanca yapma seçeneği sunulmuş, dokuz kişi Almanca görüşme yapmak istemiştir. 3 kişide ise görüşmeye Türkçe başlayıp daha sonra Almanca devam etmesi dikkat çekmiştir.

Konu merkezli olarak hazırlanan mülakatlar, söyleşi tarzında gerçekleşmiş ve görüşme akışı esnek tutulmuştur. Aynı zamanda müdahaleci bir yöntem izlenmemiş, katılımcılar neyi nasıl ve ne kadar cevaplamak istiyorsa onu öğrenmekle yetinilmiştir. Bu şekilde görüşmelerin doğal akışını sağlamak, mülakata katılanların kendilerini daha rahat ifade ederek konu ile ilgili bakış açılarını rahatça sunmaları amaçlanmıştır. Mayring’in de (2011, s. 72) belirttiği gibi “aktardıklarının anlam yapılarının asıl değerini en iyi katılımcılar bileceğinden” katılımcıların kendini arzu ettiği şekilde

ifade etmesi bir ilke olarak öncelenmiştir. Bu sebeple mülakatlar otuz dakikadan yaklaşık iki saate kadar farklı sürelerde ve tek oturumda gerçekleşmiş ve ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmıştır. Ses kayıt cihazı ise katılımcıların rızası alınarak kullanılmıştır. Aynı zamanda mülakatın tamamlanmasının ardından mülakat süreci ile ilgili notlar alınmış ve analiz kısmında beyanları incelenirken içeriğin anlaşılmasında dikkate alınmıştır. Mülakatların hepsi tamamlandıktan sonra kayıt altına alınan görüşmelerin tamamı bilgisayar ortamında yazılı metin hâline getirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmede sorulan açık-uçlu sorular çalışmanın ekler kısmında sıralanmıştır (bak. EK-4).

4.4. Verilerin Analizi

Saha araştırması kısmında verilerin farklı metotlar ile elde edilmesi sebebiyle veri analiz kısmında çözümlemeleri ayrı metotlarla gerçekleşmiş ve araştırma konusuna dair bulgular farklı yöntemlerle elde edilmiştir. Yorumlamada ise ilk olarak nicel aşamada elde edilen bulgular raporlaştırılmış, akabinde nitel bulgular detaylıca sunulmuştur. Son olarak tartışma kısmında nitel ve nicel bulgular birlikte değerlendirilmiş, anket ile elde edilen verilerdeki frekans analizleri ve mülakat verileri bütünleştirilerek betimsel ve analitik olarak incelenmiştir. Temel olarak nitel analiz yöntemiyle değerlendirilen bu çalışma, anket sonuçları ile desteklenmiş, bu şekilde çalışma konusunun açıklanması, derinlemesine incelenmesi ve daha ayrıntılı olarak anlamlandırılması sağlanmıştır.

4.4.1. Araştırmanın nicel kısmı için veri analizi

Araştırma örnekleme çerçevesinde, Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmen kökenli gençlere Mayıs 2022 – Temmuz 2022 tarihleri arasında anket link hâline getirilerek e-mail aracılığıyla ve sosyal medya gruplarında çevrimiçi olarak dağıtılmıştır. Toplanan anketlerden elde edilen veriler gerekli kodlamalar yapılarak bilgisayar ortamına aktarılmış, ardından SPSS 22.0 ve AMOS 24.0 istatistik programları aracılığıyla betimsel ve ilişkisel olmak üzere iki grupta analize tabi tutulmuş, tanımlayıcı ve çıkarımlı istatistik tekniklerinden yararlanılmıştır. Verilerin kontrolü aşamasında yapılan normal dağılım analizlerinde herhangi bir uç değer tespit edilmemiş, dolayısıyla toplamda 479 adet anket ile analizler yapılmıştır.

Öncelikle geçerlilik ve güvenilirlik testi için gerekli analizler yapıldıktan sonra ankete katılan Türkiye kökenli gençlere ait demografik bilgilere ilişkin verilerin analizini açıklamak amacıyla frekans analizi yapılmıştır. Bu frekans değerleri incelenerek çoğunluğun verdiği cevaplar tespit edilmeye çalışılmıştır. Akabinde katılımcıların bağlanma biçimlerine ilişkin doğrulayıcı faktör analizine yer verilmiş ve araştırma değişkenlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler yapılmıştır. Aynı zamanda araştırma değişkenlerinin normal dağılıma uygunluğunun test edilmesi amacıyla tek değişkenli ve çok değişkenli normallik testlerine yer verilmiştir. Bunun yanı sıra duygusal bağlanma biçimlerine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen ortalama değerlerin, demografik bilgilerine göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan analizlere yer verilmiştir. Değişkenlerin normal dağılım gösterdiklerine kanaat getirildiğinden, parametrik testlerden t testi ve ANOVA (Univariate Analysis of Variance) testleri tercih edilmiştir. Ayrıca tek yönlü ANOVA (One Way ANOVA) testi içerisinde, *Scheffe* ve *Bonferroni* testi ile *Tamhane's T2* testinden yararlanılmıştır. Araştırmaya katılan göçmen kökenli gençlerin duygusal bağlanma düzeyleri arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler olup olmadığını test etmek amacıyla ise *Pearson* korelasyon analizi yapılmıştır. Analizlere ilişkin detaylı bilgilere nicel verilere ilişkin bulgu ve yorum bölümünde yer verilmiştir (bak. Bölüm 3.2.).

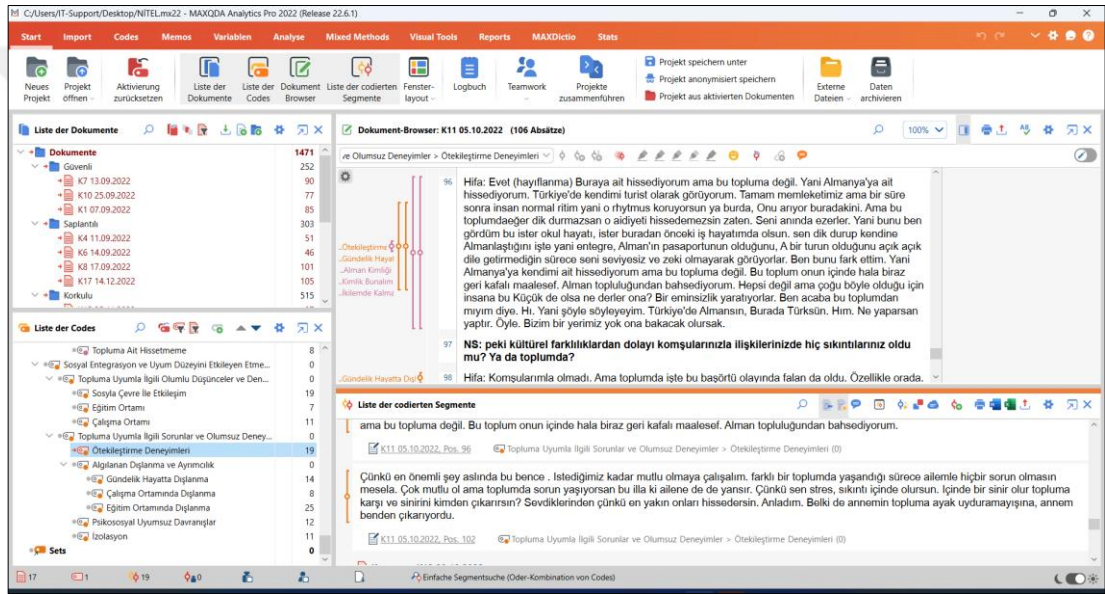
4.4.2. Araştırmanın nitel kısmı için veri analizi

İlk olarak Türkiye kökenli 17 genç ile yapılan bütün görüşmeleri içeren ses kayıtları, bilgisayar ortamında deşifre edilmiştir. Ardından belirlenen başlıklara göre gruplandırılmış, bu şekilde betimsel analiz yapılarak çözümlenmiş ve akabinde belirlenen temalar altında tartışılmıştır.

Nitel verilerinin analizinde Mayring (2002) tarafından önerilen '*içerik analizi*' tekniği kullanılmış ve nitel veri analiz programı MAXQDA 2022 Pro desteği ile analiz edilmiştir. İçerik analizi; yazılı belgeler ya da diğer iletişim ortamlarında yer alan bilgilerin içeriğini, tümevarımcı kategori geliştirmeye dayalı olarak, sistematik bir biçimde inceleme ve anlama tekniğidir (Neuman, 2013: 67). Dolayısıyla bu çalışmada da elde edilen veriler, analiz esnasında genel konu başlıkları ve alt konu başlıklarına ayrılarak sınıflandırmalar yapılmıştır. Yazılı dokümanların incelenmesinde, kodların ve kategorilerin oluşturulması için Mayring (2002) tarafından önerilen içerik analizi,

tümevarımcı ve tümdengelimci kategori oluşturma teknikleriyle birlikte kullanılmıştır. Nitel verilerin analizinde en önemli madde, çalışma konusunu en iyi şekilde betimleyecek kategorilerin seçilmesidir.

Mayring'in içerik analizi tekniğine göre ilk olarak deşifreler tek tek "dikey" bir şekilde okunmuş, veriler incelenerek notlar alınmış ve içeriğe uygun "yalın ön kodlamalar" ve "geçici kategoriler" yapılmıştır. Bu kısımda öncelikli olarak görüşme formunda bulunan her bir ana soru üst kategori olarak düşünülmüş-ve bu soruların cevabı olan veriler MAXQDA 2022 Pro programında satır satır analiz edilerek kategorilere yerleştirilmiştir.

Şekil 4.2. MAXQDA 2022 Pro Programından örnek analiz kesimi

Dikey okumaların tamamlanmasıyla birlikte her bir kategoriye ait cevaplar bir araya getirilerek sorular bazında "yatay" okumalar gerçekleştirilmiştir. Böylelikle veriler belirli kodlama teknikleriyle MAXQDA 2022 Pro programında toplanarak alt temalara ayrılmış, daha dar bir çerçevede toparlanmıştır. Strauss bu süreci "eksenel kodlama" olarak adlandırmaktadır (1987 akt. Layder 2015: ss.98-99). Bu süreçte soruların cevaplarında dikkat çeken ifadeler veya sözcükler de alt kategori olarak kodlanmıştır. Bu şekilde alt kategoriler katılımcıların özgün ifadeleri ve yorumları doğrultusunda oluşturulmuştur. Verilerden hareketle gerçekleşen kodlama sürecini Glaser ve Strauss "in vivo" (1967: 265) kodlama olarak adlandırmakta ve nitel yöntemin orijinal ve yaratıcı etkisine dikkat çekmektedir. Konu ile ilgili olarak seçilen örneklem, nitel araştırma boyutuyla toplum nüfusunun bir örneğini temsil ettiğinden, mülakat yapılan

katılımcıların neyi nasıl ifade ettiği, ne düşündükleri ve eylemlerin sebeplerini keşfetmek, katılımcıların deneyimlerini ve algılarını bağlamlar içerisinde değerlendirerek derinlemesine anlamak amaçlanmıştır.

Son aşamada ise üşt kategoriler, literatürden de istifade edilerek araştırmanın hipotezlerine uygun başlıklar altına alınmıştır. Bu bölümde kategorilerin geliştirilmesi için, araştırmanın probleminden ve teorik temellerinden tanımlama kriterleri belirlenmiş, geliştirilen kategoriler üşt kategorilerde birleştirilerek problem durumuna göre incelenmiştir. Böylelikle mülakatlardan elde edilen veriler çerçevesinde kod ve kategorilere dair benzerlikler ve farklılıklar belirlenmeye çalışılmış ve araştırma sorusu açısından önemli olan bağlanma stilleri boyutuyla analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu tipolojinin oluşturulmasındaki amaç mülakata katılan kişileri kategorilere ayırmak değil, örneklemin içindeki temel eğilimleri ön plana çıkarmak olmuştur. Aynı zamanda literatürde bulunmayan kod ve kategoriler özellikle derinlemesine ele alınmış ve bu şekilde literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Toplanan veriler üçüncü kuşağın aile ilişkileri, erken çocukluk deneyimleri, sosyal çevre ilişkileri, eğitim durumları, aidiyet bağları, kimlik algıları, toplum içinde yaşanılan deneyimler şeklinde kategorize edilmiştir. Bu çalışma Türkiye kökenli üçüncü kuşağın sosyalleşmelerinde ve topluma uyumunda bağlanma tecrübeleriyle ilişkisini inceleme olduğu için kategoriler bu husus göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLARI

5.1. Nicel Verilere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlık altında araştırmaya katılan Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerden elde edilen veriler doğrultusunda yapılan analizler ve bulgularla ilgili yorum ve değerlendirmeler yer almaktadır.

5.1.1. Katılımcılara ilişkin tanıtıcı bilgiler

Bu başlık altında araştırmaya katılan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlere ait demografik bilgilere ilişkin verilerin analizini açıklamak amacıyla frekans analizi yapılmıştır. İlk olarak araştırmaya katılan gençlerin cinsiyetlerine ilişkin bilgiler Tablo 5.1.’de görülmektedir.

Tablo 5.1. Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	272	56,8
Erkek	207	43,2
Toplam	479	100,0

Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %56,8’inin kadın ve %43,2’sinin ise erkek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılan gençlerin çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. Kadın ile erkek katılımcılar arasında dengeli bir dağılım mevcut değildir. Erkek katılımcıların oranı kadın katılımcılara göre daha azdır. Bunun farklı sebepleri olmakla birlikte kadın katılımcıların araştırma konusuna daha duyarlı oldukları düşünülmektedir.

İkinci olarak araştırmaya katılan gençlerin yaş aralıklarına ilişkin bilgiler Tablo 5.2.’de görülmektedir.

Tablo 5.2. Katılımcıların yaş aralıklarına göre dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde
18-20	85	17,7
21-23	94	19,6
24-25	71	14,8
26-27	85	17,7
28-30	144	30,1
Toplam	479	100,0

Tablo 5.2.'e göre, araştırmaya katılan gençlerin yaş aralıkları incelendiğinde katılımcıların; %30,1'inin 28-30 yaş, %19,6'sının 21-23 yaş, %17,7'sinin 18-20 yaş, yine %17,7'sinin 26-27 yaş ve son olarak %14,8'inin 24-25 aralığında olduğu görülmektedir. İlgili verilere göre araştırmaya katılanların yaklaşık üçte birinin 28 ile 30 yaş aralığında olduğu, ayrıca katılımcıların yaklaşık üçte ikisinin (%62,6) en az 24 yaş ve üzerinde olduğu, yaklaşık yarısının ise (%52,1) 18 ile 25 arasında olduğu anlaşılmaktadır.

Üçüncü olarak araştırmaya katılan gençlerin kardeş sayılarına ilişkin bilgiler Tablo 5.3.'de görülmektedir.

Tablo 5.3. Katılımcıların kardeş sayılarına göre dağılımı

Kardeş Sayısı	Frekans	Yüzde
Tek Çocuk	88	18,4
2	178	37,2
3	133	27,8
4	70	14,6
5 ve fazlası	88	18,4
Toplam	479	100,0

Tablo 5.3.'e göre, araştırmaya katılan gençlerin kardeş sayıları incelendiğinde, katılımcıların; %37,2'sinin iki kardeş, %27,8'inin üç kardeş, %18,4'ünün beş ve daha fazla, %14,6'sının dört kardeş sahibi olduğu ve %18,4'ünün ise evin tek çocuğu olduğu görülmektedir. Verilere göre araştırmaya katılanların çoğunluğunun (%81,6) en az bir kardeş sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

Dördüncü olarak araştırmaya katılan gençlerin medeni durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 5.4.'da görülmektedir.

Tablo 5.4. Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımı

Medeni Durum	Frekans	Yüzde
Bekar	250	52,2
Sözlü/ Nişanlı	21	4,4
Evli	197	41,1
Boşanmış	11	2,3
Toplam	479	100,0

Tablo 5.4.'a göre, araştırmaya katılan gençlerin medeni durumları incelendiğinde, katılımcıların; %52,2'sinin bekar, %41,1'inin evli, %4,4'ünün sözlü ya da nişanlı ve %2,3'ünün ise boşanmış olduğu görülmektedir. İlgili verilere göre araştırmaya katılanların yarısından fazlasının (%52,2) bekar olduğu; diğer yandan %45,5'inin ise evli, nişanlı ya da sözlü olduğu anlaşılmaktadır.

Beşinci olarak araştırmaya katılan gençlerin eğitim durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 5.5.'de görülmektedir.

Tablo 5.5. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
İlköğretim	1	0,2
Ortaöğretim	40	8,4
Lise	138	28,8
Lisans	174	36,3
Lisansüstü	44	9,2
Meslek Lisesi	82	17,1
Toplam	479	100,0

Tablo 5.5.'e göre, araştırmaya katılan gençlerin eğitim durumları incelendiğinde katılımcıların; %36,3'ünün lisans, %28,8'inin lise, %17,1'inin meslek lisesi, %9,2'sinin lisansüstü, %8,4'ünün ortaöğretim ve son olarak %0,2'sinin ilköğretim düzeyinde eğitime sahip olduğu görülmektedir. İlgili verilere göre araştırmaya katılanların üçte birinden fazlasının lisans mezunu (%36,3) ve %91,4'ünün ise en az lise mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu ise Almanya'da hâla Türkiye kökenli gençlerin eğitim düzeylerinin düşük olduğu algısının aksi olan bir tabloyu göstermektedir. Üçüncü kuşak gençler arasında yüksek bir oranın eğitim düzeyinin lise ve üstü olarak belirtilmesi dikkat çeken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Altıncı olarak araştırmaya katılan gençlerin iş durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 5.6.'de görülmektedir.

Tablo 5.6. Katılımcıların iş durumlarına göre dağılımı

Düzenli Bir İşte Çalışıyor musunuz?	Frekans	Yüzde
Evet	302	63,0
Hayır	177	37,0
Toplam	479	100,0

Katılımcıların iş durumlarına göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %63'ünün düzenli bir işte çalıştığı, %37'sinin ise düzenli bir işte çalışmadığı görülmektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılan gençlerin yaklaşık üçte ikisinin düzenli bir iş sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

Yedinci olarak araştırmaya katılan gençlerin ekonomik durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 5.7.'da görülmektedir.

Tablo 5.7. Katılımcıların ekonomik durumlarına göre dağılımı

Aylık Gelir Düzeyi	Frekans	Yüzde
0 - 1000 €	215	44,9
1001 € - 2000 €	101	21,1
2001 € - 3000 €	114	23,8
3001 € - 4000 €	38	7,9
4001 € ve üzeri	11	2,3
Toplam	479	100,0

Tablo 5.7.'a göre, araştırmaya katılan gençlerin ekonomik durumları incelendiğinde, katılımcıların; %44,9'unun 1.000 € ve altında, %23,8'inin 2.001 ile 3.000 € arasında, %21,1'inin 1.001 ile 2.000 € arasında, %7,9'unun 3.001 ile 4.000 € arasında ve %2,3'ünün ise 4.001 € ve üzerinde aylık gelire sahip olduğu görülmektedir. İlgili verilere göre araştırmaya katılanların üçte ikisinin (%66) aylık ortalama en fazla 2.000 € gelire sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Sekizinci olarak araştırmaya katılan gençlerin annelerinin eğitim durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 5.8.'de görülmektedir.

Tablo 5.8. Katılımcıların annelerinin eğitim durumlarına göre dağılımı

Annenin Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
İlköğretim	192	40,1
Ortaöğretim	167	34,9
Lise	44	9,2
Lisans	24	5,0
Lisansüstü	5	1,0
Meslek Lisesi	29	6,1
Bir fikrim yok.	18	3,8
Toplam	479	100,0

Tablo 5.8.'e göre, araştırmaya katılan gençlerin annelerinin eğitim durumları incelendiğinde katılımcıların annelerinin; %40,1'inin ilköğretim, %34,9'unun ortaöğretim, %9,2'sinin lise, %6,1'inin meslek lisesi, %5'inin lisans ve son olarak %0,1'inin ise lisansüstü düzeyinde eğitime sahip olduğu görülmektedir. İlgili verilere göre katılımcıların annelerinin dörtte üçünün (%75) ilk veya ortaöğretim mezunu olduğu, dolayısıyla eğitim seviyelerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Dokuzuncu olarak araştırmaya katılan gençlerin annelerinin iş durumuna ilişkin bilgiler Tablo 5.9.'de görülmektedir.

Tablo 5.9. Katılımcıların annelerinin iş durumlarına göre dağılımı

Anneniz Düzenli Bir İşte Çalışıyor mu?	Frekans	Yüzde
Evet	144	30,1
Hayır	332	69,3
Bir fikrim yok.	3	0,6
Toplam	479	100,0

Katılımcıların annelerinin iş durumlarına göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların annelerinin; %69,3'ünün düzenli bir işte çalışmadığı, %30,1'inin ise düzenli bir işte çalıştığı görülmektedir. Bu veri doğrultusunda araştırmaya katılan gençlerin annelerinin büyük kısmının ev hanımı olduğu anlaşılmaktadır.

Onuncu olarak araştırmaya katılan gençlerin babalarının eğitim durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 5.10.'de görülmektedir.

Tablo 5.10. Katılımcıların babalarının eğitim durumlarına göre dağılımı

Babanın Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
İlköğretim	121	25,3
Ortaöğretim	141	29,4
Lise	65	13,6
Lisans	51	10,6
Lisansüstü	15	3,1
Meslek Lisesi	63	13,2
Bir fikrim yok.	23	4,8
Toplam	479	100,0

Tablo 5.10.'e göre, araştırmaya katılan gençlerin babalarının eğitim durumları incelendiğinde katılımcıların babalarının; %29,4'ünün ortaöğretim, %25,3'ünün

ilköğretim, %13,6'sının lise, %13,2'sinin meslek lisesi, %10,6'sının lisans ve son olarak %3,1'inin ise lisansüstü düzeyinde eğitime sahip olduğu görülmektedir. İlgili verilere göre katılımcıların babalarının %40,5'inin en az lise düzeyinde eğitime sahip olduğu, dolayısıyla katılımcıların babalarının eğitim seviyelerinin, annelerine göre nispeten daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

On birinci olarak araştırmaya katılan gençlerin babalarının iş durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 5.11.'de görülmektedir.

Tablo 5.11. Katılımcıların babalarının iş durumlarına göre dağılımı

Babanız Düzenli Bir İşte Çalışıyor mu?	Frekans	Yüzde
Evet	354	73,9
Hayır	120	25,1
Bir fikrim yok.	5	1,0
Toplam	479	100,0

Katılımcıların babalarının iş durumlarına göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların babalarının; %73,9'unun düzenli bir işte çalıştığı, %25,1'inin ise düzenli bir işte çalışmadığı görülmektedir. Bu veri doğrultusunda araştırmaya katılan gençlerin babalarının yaklaşık dörtte üçünün (%73,9) iş hayatında olduğu anlaşılmaktadır.

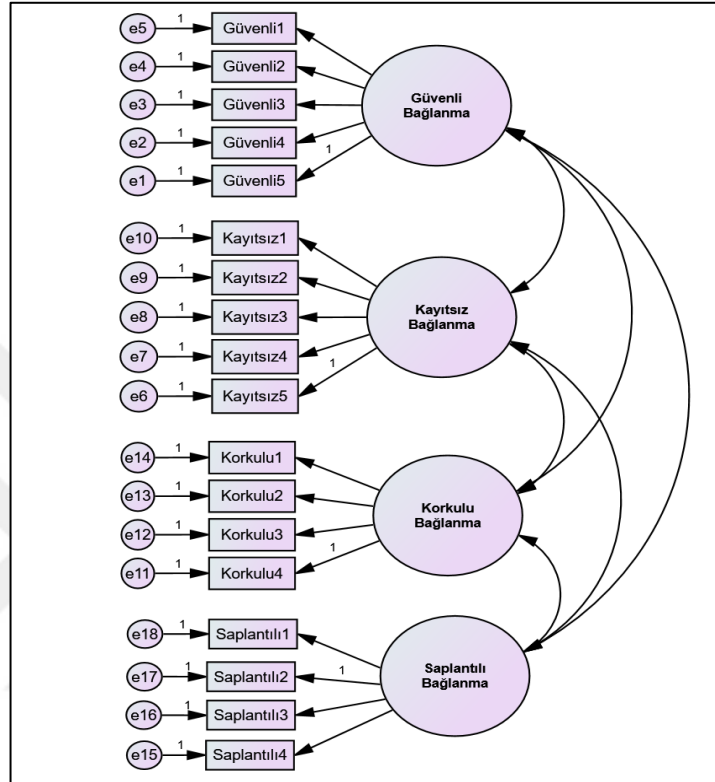
Son olarak araştırmaya katılan gençlerin sosyal çevrelerinin niteliğine ilişkin bilgiler Tablo 5.12.'de görülmektedir.

Tablo 5.12. Katılımcıların sosyal çevrelerinin niteliğine göre dağılımı

Sosyal çevreniz/ arkadaş çevreniz genellikle kimlerden oluşmaktadır?	Frekans	Yüzde
Çoğunlukla Göçmen Kökenli	306	63,9
Çoğunlukla Alman	14	2,9
Göçmen Kökenli ve Alman (her ikisi de)	159	33,2
Toplam	479	100,0

Katılımcıların sosyal çevrelerinin niteliğine göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların sosyal çevrelerinin; %63,9'unun çoğunlukla göçmen kökenli, %33,2'sinin göçmen kökenli ve Alman, %2,9'unun ise çoğunlukla Alman bireylerden oluştuğu görülmektedir. Bu veri doğrultusunda araştırmaya katılan gençlerin sosyal çevrelerinin genellikle kendileri gibi göçmen kökenli bireylerden oluştuğu anlaşılmaktadır.

Bu başlık altında bağlanma stillerine ilişkin doğrulayıcı faktör analizine yer verilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi ile test edilecek faktör yapısı modelinin Şekil 5.1.'de yer almaktadır.

Şekil 5.1. Bağlanma stillerine ilişkin test edilecek faktör yapısı modeli

Doğrulayıcı faktör analizi ile test edilecek faktör yapısı modelinin değerlendirilmesi aşamasında referans alınacak model uyum değerleri ise aşağıdaki Tablo 5.13.'de yer almaktadır.

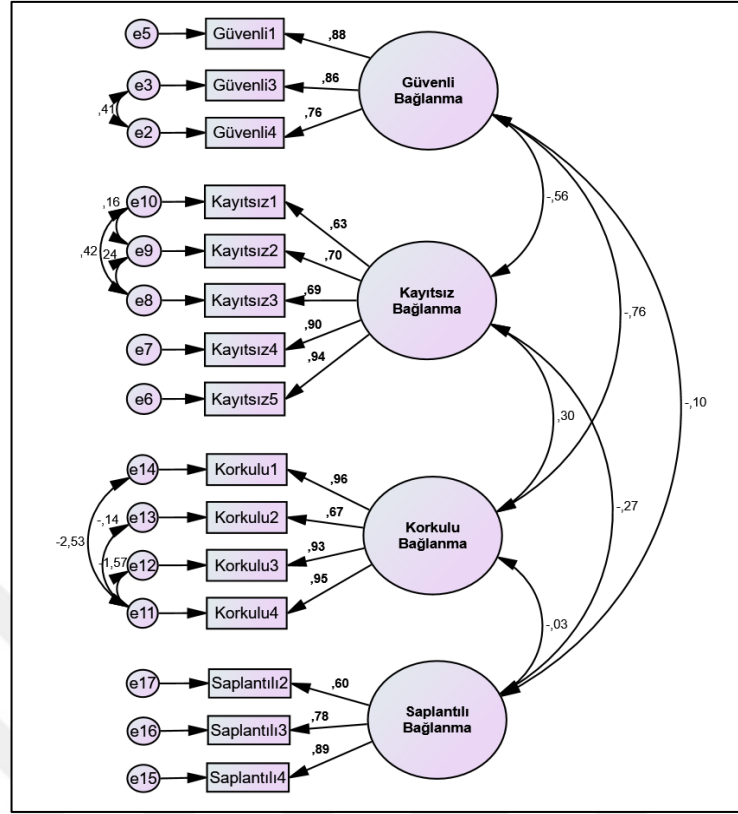
Tablo 5.13. Uyum indekslerine ilişkin uyum ölçütleri

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
X^2 Uyum Testi	$0,05 < p < 1$	$0,01 < p < 0,05$
CMIN/df (X^2/sd)	≤ 3	≤ 5
RMSEA	$\leq 0,05$	$\leq 0,08$
RMR	$\leq 0,05$	$\leq 0,08$
GFI	$\geq 0,90$	$0,89-0,85$
CFI	$\geq 0,95$	$\geq 0,90$
NFI	$\geq 0,95$	$\geq 0,90$
IFI	$\geq 0,95$	$0,94-0,90$

Kaynak: Gürbüz, 2021, s. 38; Karagöz, 2017, s. 466; Meydan ve Şeşen, 2015, s. 37

Griffin ve Bartholomew (1994) tarafından geliştirilen, Sümer ile Güngör (1999) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ve dört farklı bağlanma stilinden oluşan ilişki ölçeğinin faktör yapısını doğrulamak amacıyla AMOS 24.0 programı aracılığıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. İlgili ölçekteki *“Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.”* ifadesi hem saplantılı hem de kayıtsız bağlanma stilleri yer almaktadır, ancak doğrulayıcı faktör analizinin ön şartlarından birisi de her ifadenin sadece bir faktöre yüklenmesi gerekliliğidir (Karagöz, 2017). Bu nedenle ilgili ifade ölçeği geliştiren yazar ve alanında uzman akademisyenlerle yapılan görüşmeler sonucunda sadece kayıtsız bağlanma kapsamında değerlendirilmiş ve faktör analizi öncesinde bu ifade saplantılı bağlanma boyutundan (saplantılı 1) çıkarılmıştır.

Daha sonra yapılan analiz sonucunda faktör yükleri 0,50'nin altında olan ve aynı zamanda güvenilirliği düşürdüğü tespit edilen ifadeler modelden çıkarılmıştır. Bu doğrultuda faktör yükleri söz konusu sınırın altında olan güvenli bağlanma boyutunun sırasıyla; ikinci (*“Yalnız kalmaktan korkarım.”*) ve beşinci (*“Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım.”*) ifadeleri modelden çıkarılmış ve analiz tekrar edilmiştir. Sonraki aşamada ise ideal bir model uyumu yakalamak amacıyla modifikasyon indeksleri doğrultusunda bazı hata terimleri arasında modifikasyon düzeltme yolları kurulmuş ve çizilen kovaryanslar sonucunda aşağıdaki Şekil 5.2.'de yer alan nihai faktör yapısı modeli elde edilmiştir.

Şekil 5.2. Bağlanma stillerine ilişkin nihai faktör yapısı modeli

Şekil 5.2.'de yer alan doğrulayıcı faktör analizi sonrasında elde edilen faktör yapısı modelinde oklar üzerinde görülen değerler, regresyon değerlerini ifade etmektedir. Regresyon değerleri, gözlenen değişkenlerin gizli değişkenleri tahmin etme gücünü, bir diğer ifadeyle faktör yüklenimlerini göstermektedir (Karagöz, 2017, s. 481). İlişki ölçeğinin “güvenli bağlanma” boyutuna dair ifadelerin faktör yüklerinin 0,76 ile 0,88 arasında; “kayıtsız bağlanma” boyutuna dair faktör yüklerinin 0,63 ile 0,94 arasında; “korkulu bağlanma” boyutuna dair faktör yüklerinin 0,67 ile 0,96 arasında ve “saplantılı bağlanma” boyutuna dair ifadelerin faktör yüklerinin ise 0,60 ile 0,89 arasında değiştiği görülmektedir. Faktör yükü; 0,71 üzerinde olan değerler “mükemmel”, 0,63 “çok iyi”, 0,55 “iyi” ve 0,45 üzeri “makul/kabul edilebilir” olarak değerlendirilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2018, s. 509). Bu doğrultuda ilgili faktör yüklerinin tamamının istatistiki olarak yeterli düzeyde olduğu görülmektedir. Ayrıca söz konusu veriler istatistiksel bakımdan da anlamlıdır ($p=0,00$). Bu bağlamda p değerlerinin istatistiki bakımdan anlamlı çıkması, ilgili ifadelerin faktörlere doğru yüklendiği anlamına gelmektedir (Karagöz, 2017, s.482). Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum değerleri ise aşağıdaki Tablo 5.14.'da görülmektedir.

Tablo 5.14. Bağlanma biçimlerine ilişkin modelin uyum değerleri

Uyum İndeksleri	Elde Edilen Değer	Sonuç
X² Uyum Testi	0,000	Uyumlu
CMIN/df (X²/sd)	6,725	Zayıf Uyum
RMSEA	0,109	Zayıf Uyum
RMR	0,381	Mükemmel Uyum
GFI	0,881	Kabul Edilebilir Uyum
CFI	0,917	Kabul Edilebilir Uyum
NFI	0,905	Kabul Edilebilir Uyum
IFI	0,918	Kabul Edilebilir Uyum

Tablo 5.14.'e göre ilgili uyum değerleri incelendiğinde tüm değerlerin uyum aralığında olduğu görülmektedir. Yalnızca x^2/sd ile RMSEA değerlerinin zayıf uyum (Tabachnick ve Fidel, 2018) düzeyinde olduğu, bu durumun ise örneklem sayısının azlığından kaynaklanabileceği (Hu ve Bentler, 1999) düşünülmektedir. Neticede gerek bu veriler gerekse faktör yükleri doğrultusunda test edilen faktör yapısının doğrulandığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda ilişki (bağlanma stilleri) ölçeğine dair verilerin analizinde yukarıdaki modelde yer alan ve dört faktörden oluşan yapı kullanılacaktır.

Geçerlilik analizinin ardından veri toplama aracının güvenilirliğini, bir diğer ifadeyle verilerin içsel tutarlılıklarını tespit etmek amacıyla Cronbach's Alpha değerleri hesaplanmıştır. Söz konusu değerler aşağıdaki Tablo 5.15.'de görülebilmektedir.

Tablo 5.15. Değişkenlerin güvenilirlik değerleri

Değişken	İfade Sayısı	Cronbach's Alpha (α)	CR	AVE
Korkulu Bağlanma	4	0,896	0,933	0,781
Kayıtsız Bağlanma	5	0,898	0,886	0,616
Güvenli Bağlanma	3	0,893	0,873	0,697
Saplantılı Bağlanma	3	0,794	0,807	0,588

Cronbach's Alpha değeri, ifadeler arası korelasyona bağlı uyum değeridir. Bu değer, ölçeklerdeki ifadelerin güvenilirlik düzeylerini göstermektedir. Cronbach's Alpha değerinin 0,70 ve daha üzerinde olduğu durumlarda ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilir. Ancak sosyal bilimlerde bu sınır, ifade sayısının az olduğu durumlarda 0,60 ve üzeri oldukça güvenilir kabul edilmektedir (Sipahi ve diğ., 2008). Bu doğrultuda Tablo 5.16.'da da görüleceği üzere bağlanma stillerinin tümünün istatistiksel bakımdan güvenilir düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer yandan yapısal geçerlilik ile birlikte yakınsak ve ıraksak geçerliliğin test edilmesi amacıyla CR (Composite Reliability) ve AVE (Average Variance Extracted) değerleri hesaplanmış olup Tablo 5.15.'de görülmektedir. Fornell ve Larcker'a (1981) göre CR değeri 0,60'ın üzerinde; AVE değeri ise 0,50'nin üzerinde olmalıdır. İlgili değerler incelediğinde tüm değişkenlere ait CR ve AVE değerlerinin istatistiksel bakımdan kabul edilebilir aralıkta oldukları görülmektedir. Sonuç olarak, araştırma değişkenlerinin hem yapısal geçerliliği bulunmakta hem de genel olarak yakınsak ve ıraksak geçerliliği de sağlamaktadır.

5.1.3. Tanımlayıcı istatistikler

Bu başlık altında, araştırma değişkenlerine ilişkin tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Tablo 5.16.'de araştırmaya katılan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin bağlanma stillerine ilişkin tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 5.16. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler

Değişkenler	N	X	SS	Minimum	Maksimum
Korkulu Bağlanma	479	3,70	1,60	1,00	7,00
Kayıtsız Bağlanma	479	3,75	1,48	1,00	7,00
Güvenli Bağlanma	479	3,99	1,61	1,00	7,00
Saplantılı Bağlanma	479	3,82	1,46	1,00	7,00

Notlar: (i) Ölçekte; 1= "Beni hiç tanımlamıyor", 4= "Beni kısmen tanımlıyor" ve 7= "Beni tamamiyle tanımlıyor" anlamındadır. (ii) X= Aritmetik Ortalama (Mean); SS= Standart Sapma'dır.

Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde, en yüksek ortalama değere sahip bağlanma stiline güvenli bağlanma ($X=3,99\pm1,61$) ve en düşük ortalama değere sahip bağlanma stiline ise korkulu bağlanma ($X=3,70\pm1,60$) olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 7'li Likert ölçeği bağlamında ilgili değişkenlere ilişkin ortalama değerler, "1,00-3,00" düşük düzey, "3,01-5,00" orta düzey ve "5,01-7,00" yüksek düzey olarak değerlendirildiğinde; araştırmaya katılan gençlerin bağlanma stillerinin orta düzeyde ($X=3,70 - 3,99$) olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca araştırmaya katılan gençlerin bağlanma stillerine ilişkin bilgiler Tablo 5.17.'de görülmektedir.

Tablo 5.17. Katılımcıların bağlanma stillerine ilişkin dağılımı

Bağlanma Stili	Frekans
Korkulu Bağlanma	113
Kayıtsız Bağlanma	99
Güvenli Bağlanma	157
Saplantılı Bağlanma	112
Toplam	481*

* 2 katılımcı hem korkulu hem de kayıtsız bağlanma stillerinde en yüksek ortalama değere sahiptir.

Katılımcıların bağlanma stillerine ilişkin ortalama değerlerinin analiz edilmesinin ardından en yüksek ortalama puanı aldıkları bağlanma stillerinin frekans analizleri yapılarak bağlanma stilleri, bir diğer ifadeyle duygusal bağlanma eğilimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda katılımcıların çoğunun güvenli bağlanmayı (n=157), daha azının ise kayıtsız bağlanmayı (n=99) tercih ettiği görülmektedir.

5.1.4. Normallik testleri

Bu başlık altında araştırma değişkenlerinin normal dağılıma uygunluğunun test edilmesi amacıyla tek değişkenli ve çok değişkenli normallik testlerine yer verilmiştir.

Tek Değişkenli Normalliğin İncelenmesi

Bu aşamada amaç, elde edilen verilerin araştırma amaçları doğrultusunda hangi analizlere tabi tutulacağının, parametrik veya parametrik olmayan analiz yöntemlerinden hangisinin kullanılacağını belirlenmesidir.

Verilerin normal dağılıma uygunluğunu test etmek amacıyla istatistik analiz programlarında değişik türde testler anlatılmaktadır. Bu testler arasında en yaygın olarak bilinenler, Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleridir (Altunışık ve diğ., 2012, s. 166). Bununla birlikte genellikle veri sayısının 30 ve üzerinde olduğu durumlarda Kolmogorov-Smirnov; veri sayısının 30'un altında olduğu durumlarda ise Shapiro-Wilk testine ilişkin verilerin göz önüne alınması önerilmektedir (Seçer, 2017, s. 28). Bu testlerin anlamlılık derecesi (significance=p) 0,05'ten küçük ise verilerin normal dağılmadığı, aksi taktirde verilerin normal dağıldığı yorumu yapılmaktadır (Altunışık ve diğ., 2012, s. 166). Bu bilgiler ışığında araştırmanın değişkenlerine ilişkin normallik testlerine aşağıdaki Tablo 5.18.'da yer verilmiştir.

Tablo 5.18. Tek değişkenli normallik testi

Değişkenler	Kolmogorov-Smirnov(a)			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	n	P	İstatistik	n	P
Korkulu Bağlanma	,140	479	,000	,925	479	,000
Kayıtsız Bağlanma	,129	479	,000	,929	479	,000
Güvenli Bağlanma	,112	479	,000	,950	479	,000
Saplantılı Bağlanma	,158	479	,000	,912	479	,000

Not: (a) Lilliefors Anlamlılık Düzeltmesi, n= Örneklem Sayısı, p= Anlamlılık

Tablo 5.18.'e göre araştırmaya ilişkin n değeri, 30'dan büyük olduğu için Kolmogorov-Smirnov testi göz önünde bulundurulmuştur. Bu doğrultuda bağlanma stillerine ilişkin p değerlerinin 0,05'ten küçük olması, ilgili değişkenlerin normal dağılmadıklarının bir göstergesidir. Ancak değişkenlere ilişkin verilerin normal dağılıp dağılmadığına sadece Kolmogorov-Smirnov testi ve çarpıklık-basıklık değerleri ile karar vermek çoğu zaman yeterli olmamaktadır. Bunun yanı sıra ilgili değişkenlere ilişkin histogramlar, Q-Q, P-P, Box Plot ve Stem&Leaf grafikleri ile varyasyon katsayılarının incelenmesi normal dağılım hususunda daha doğru karar vermeyi sağlamaktadır (Seçer, 2017, s. 28). Bu bağlamda öncelikle değişkenlere ilişkin aritmetik ortalama, medyan ve çarpıklık-basıklık istatistiklerine Tablo 5.19.'de yer verilmiştir.

Tablo 5.19. Normal dağılımda temel alınan bazı tanımlayıcı istatistikler

Değişken	X	Medyan	SS	Çarpıklık		Basıklık	
				İstatistik	SH	İstatistik	SH
Korkulu Bağlanma	3,70	3,25	1,60	,495	,112	-,981	,223
Kayıtsız Bağlanma	3,75	3,40	1,48	,635	,112	-,584	,223
Güvenli Bağlanma	3,99	3,67	1,61	,349	,112	-1,180	,223
Saplantılı Bağlanma	3,82	3,50	1,46	,622	,112	-,721	,223

Notlar: (i) X= Aritmetik Ortalama; (ii) SS= Standart Sapma; (iii) SH= Standart Hata

Tablo 5.19.'deki verilere göre öncelikle normal dağılıma uygunluğun belirlenmesinde sıklıkla başvuru çarpıklık ile basıklık değerleri incelendiğinde; tüm değişkenlere ait çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olduğu görülmektedir. George ve Mallery (2010) çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 aralığında olmasının normal dağılım için yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda değişkenlerin normallik

göstergelerinden çarpıklık ve basıklık katsayılarına ilişkin normallik sınırları içerisinde oldukları görülmektedir.

Tek değişkenli normallik göstergelerinde incelenen bir diğer unsur, değişkenlere ait aritmetik ortalama ve medyan değerleridir. Huck'a (2012, s. 29) göre, bir normal dağılımda aritmetik ortalama ve medyan değerlerinin eşit olması beklenirken, bu durumla sıklıkla karşılaşmamaktadır. Dolayısıyla ilgili değerlerin birbirine yakın olması, değişkenlerin normal dağılım göstermesinde kabul gören bir göstergedir. Bu doğrultuda Tablo 5.19.'e göre değişkenlere ait aritmetik ortalama ve medyan değerlerinin genel olarak birbirlerine yakın olduğu, dolayısıyla tek değişkenli normallik koşullarından bir diğerinin de sağlandığı söylenebilir.

Bu göstergelerle birlikte yukarıda da belirtildiği üzere ilgili değişkenlere ilişkin histogramlar, Q-Q, P-P, Box Plot ve Stem&Leaf ile çarpıklık-basıklık değerleri bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi normal dağılım hususunda daha doğru karar vermeyi sağlamaktadır. Bu bağlamda ilgili değişkenlere ait histogramlar, Q-Q, P-P, Box Plot ve Stem&Leaf grafikleri ile betimsel ve istatistiksel bulgular ile birlikte değerlendirildiğinde tüm değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu söylenebilir.

Çok Değişkenli Normalliğin İncelenmesi

Çok değişkenli normallik dağılımının incelenmesinde en sık kullanılan yöntemlerden birisi, Mardia katsayısının hesaplanmasıdır. Mardia katsayısı, AMOS programı aracılığıyla (çok değişkenli basıklık değeri) hesaplanabilmektedir (Byrne, 2010). İlgili katsayı, $p*(p+2)$ formülü (p =gözlenen değişken sayısı) sonucunda elde edilen değer ile karşılaştırılmakta ve Mardia katsayısı, formülle belirlenen değerden düşük ise verinin çok değişkenli normal dağılıma sahip olduğu varsayılmaktadır (Khine, 2013, s. 11). Bu doğrultuda yapılan karşılaştırmada; (Mardia katsayısı=12,85) < $[15*(15+2)=255]$ olarak tespit edilmiş ve bu bulgu ışığında araştırma verilerinin çok değişkenli normallik dağılımına sahip olduğu belirlenmiştir (Mardia, 1974, s. 116).

5.1.5. Farklılık testleri

Bu başlık altında; bağlanma stillerine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen ortalama değerlerin, demografik bilgilerine göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan analizlere yer verilmiştir.

Değişkenlerin normal dağılım gösterdikleri düşünüldüğünden , parametrik testlerden t testi ve ANOVA (Univariate Analysis of Variance) testleri tercih edilmiştir. Tek yönlü ANOVA (One Way ANOVA) testlerinden gruplar arasındaki anlamlı farklılıkların kaynağını tespit edebilmek amacıyla, grup varyanslarının eşit veya homojen dağılım gösterdiği değişkenlerin analizinde *Scheffe* ve *Bonferroni* testlerinden yararlanılmıştır. Grup varyanslarının eşit veya homojen dağılım göstermediği değişkenlerin analizinde ise *Tamhane's T2* testi tercih edilmiştir (İslamoğlu ve Alınacı, 2016, s. 326; Karagöz, 2017, s. 201).

Bu aşamada demografik veriler ışığında, bireylerin bağlanma stillerinde yaş aralıkları arası, cinsiyetler arası, gelir grupları, eğitim düzeyleri arası, ebeveynlerle ilişkiler arası ve sosyal ilişkiler arasında fark olup olmadığı ölçülmeye çalışılacaktır.

- **Cinsiyete Göre Farklılık Testleri**

H₁: Bağlanma stilleri *cinsiyete* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{1a}: Korkulu bağlanma düzeyi *cinsiyete* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{1b}: Kayıtsız bağlanma düzeyi *cinsiyete* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{1c}: Güvenli bağlanma düzeyi *cinsiyete* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{1d}: Saplantılı bağlanma düzeyi *cinsiyete* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre bağlanma stilleri ortalamalarında farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t testine ilişkin veriler Tablo 5.20.'de yer almaktadır.

Yapılan t testi sonucunda, Tablo 5.20.'de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyetlerine göre korkulu bağlanma ($t=5,59$; $p<0,05$), kayıtsız bağlanma ($t=3,31$; $p<0,05$), güvenli bağlanma ($t= -5,36$; $p<0,05$) ve saplantılı bağlanma ($t= -2,07$; $p<0,05$) değişkenlerine ilişkin ortalama değerlerin istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular ışığında H₁ ile H_{1a}, H_{1b}, H_{1c} ve H_{1d} hipotezleri kabul edilmiştir.

Tablo 5.20. Bağlanma stillerinin cinsiyete göre karşılaştırılması

Değişken	Cinsiyet	n	X	SS	t	P
Korkulu Bağlanma	Erkek	272	4,04	1,65	5,59	,000
	Kadın	207	3,25	1,43		
Kayıtsız Bağlanma	Erkek	272	3,94	1,39	3,31	,001
	Kadın	207	3,49	1,56		
Güvenli Bağlanma	Erkek	272	3,66	1,57	-5,36	,000
	Kadın	207	4,43	1,58		
Saplantılı Bağlanma	Erkek	272	3,70	1,44	-2,07	,039
	Kadın	207	3,98	1,48		

Gruplar arasındaki anlamlı farklılıkların tespiti için ortalama değerler incelendiğinde; Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli genç erkeklerin korkulu bağlanma ($X_{\text{korkulu}}=4,04\pm1,65$) ve kayıtsız bağlanma ($X_{\text{kayıtsız}}=3,94\pm1,39$) düzeylerinin, kadınlara ($X_{\text{korkulu}}=3,25\pm1,43$; $X_{\text{kayıtsız}}=3,49\pm1,56$) göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmekte iken; Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli genç kadınların güvenli bağlanma ($X_{\text{güvenli}}=4,43\pm1,58$) ve saplantılı bağlanma ($X_{\text{saplantılı}}=3,98\pm1,48$) düzeylerinin, erkeklere ($X_{\text{güvenli}}=3,66\pm1,57$; $X_{\text{saplantılı}}=3,70\pm1,44$) göre daha yüksek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

• Yaş Aralığına Göre Farklılık Testleri

H₂: Bağlanma stilleri *yaşa* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2a}: Korkulu bağlanma düzeyi *yaşa* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2b}: Kayıtsız bağlanma düzeyi *yaşa* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2c}: Güvenli bağlanma düzeyi *yaşa* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2d}: Saplantılı bağlanma düzeyi *yaşa* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

Katılımcıların yaşlarına göre bağlanma stilleri ortalamalarında farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Anova testine ilişkin veriler Tablo 5.21.’da yer almaktadır.

Tablo 5.21. Bağlanma stillerinin yaşa göre karşılaştırılması

Değişken	Yaş	n	X	sd	F	P	Gruplar Arası Fark (Tamhane's T2)
Korkulu Bağlanma	18-20 ⁽¹⁾	85	3,78	4/474	0,699	,593	-
	21-23 ⁽²⁾	94	3,86				
	24-25 ⁽³⁾	71	3,70				
	26-27 ⁽⁴⁾	85	3,48				
	28-30 ⁽⁵⁾	144	3,67				
Kayıtsız Bağlanma	18-20 ⁽¹⁾	85	3,42	4/474	1,375	,241	-
	21-23 ⁽²⁾	94	3,74				
	24-25 ⁽³⁾	71	3,85				
	26-27 ⁽⁴⁾	85	3,84				
	28-30 ⁽⁵⁾	144	3,84				
Güvenli Bağlanma	18-20 ⁽¹⁾	85	3,75	4/474	0,984	,416	-
	21-23 ⁽²⁾	94	3,88				
	24-25 ⁽³⁾	71	4,03				
	26-27 ⁽⁴⁾	85	4,15				
	28-30 ⁽⁵⁾	144	4,10				
Saplantılı Bağlanma	18-20 ⁽¹⁾	85	4,11	4/474	2,767	,027	1-3, 1-4 2-3, 2-4
	21-23 ⁽²⁾	94	4,05				
	24-25 ⁽³⁾	71	3,63				
	26-27 ⁽⁴⁾	85	3,51				
	28-30 ⁽⁵⁾	144	3,77				

Tablo 5.21.'deki verilere göre, tek yönlü ANOVA testi sonucunda katılımcıların yaş aralıklarına göre saplantılı bağlanma ($F=2,767$; $p=0,027<0,05$) değişkenine ilişkin ortalama değerlerin istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan katılımcıların yaş aralıklarına göre korkulu, kayıtsız ve güvenli bağlanma değişkenlerine ilişkin ortalama değerlerin ise istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Bu bulgular doğrultusunda H_{2d} hipotezi kabul edilirken; H_{2a} , H_{2b} ile H_{2c} hipotezleri ise reddedilmiş, bu durumda H_2 hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

ANOVA testi sonucunda gruplar arasındaki anlamlı farklılıkların tespiti amacıyla grup varyanslarının eşit dağılım göstermediği saplantılı bağlanma ($Levene=2,876$; $p=0,022<0,05$) değişkeni için Tamhane's T2 testi yapılmıştır. Yapılan testten elde edilen bulgulara göre; Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli 18 ile 20 yaş aralığındaki ($X_{\text{saplantılı}}=4,11$) ve 21 ile 23 yaş aralığındaki ($X_{\text{saplantılı}}=4,05$) gençlerin saplantılı bağlanma düzeylerinin, 24 ile 27 yaş arasındaki gençlere ($X_{\text{saplantılı}}=3,63$ ve $3,51$) göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

- **Kardeş Sayısına Göre Farklılık Testleri**

H₃: Bağlanma stilleri *kardeş sayısına* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{3a}: Korkulu bağlanma düzeyi *kardeş sayısına* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{3b}: Kayıtsız bağlanma düzeyi *kardeş sayısına* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{3c}: Güvenli bağlanma düzeyi *kardeş sayısına* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{3d}: Saplantılı bağlanma düzeyi *kardeş sayısına* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

Katılımcıların kardeş sayılarına göre bağlanma stilleri ortalamalarında farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Anova testine ilişkin veriler Tablo 5.22.'da yer almaktadır.

Tablo 5.22. Bağlanma stillerinin kardeş sayılarına göre karşılaştırılması

Değişken	Kardeş Sayısı	N	X	sd	F	P	Gruplar Arası Fark (Tamhane's T2)
Korkulu Bağlanma	Tek Çocuk ⁽¹⁾	10	4,25	4/474	0,533	,711	-
	2 ⁽²⁾	88	3,68				
	3 ⁽³⁾	178	3,73				
	4 ⁽⁴⁾	133	3,72				
	5 ve üzeri ⁽⁵⁾	70	3,52				
Kayıtsız Bağlanma	Tek Çocuk ⁽¹⁾	10	4,20	4/474	1,668	,156	-
	2 ⁽²⁾	88	3,90				
	3 ⁽³⁾	178	3,53				
	4 ⁽⁴⁾	133	3,84				
	5 ve üzeri ⁽⁵⁾	70	3,85				
Güvenli Bağlanma	Tek Çocuk ⁽¹⁾	10	3,47	4/474	0,534	,711	-
	2 ⁽²⁾	88	4,09				
	3 ⁽³⁾	178	3,92				
	4 ⁽⁴⁾	133	4,01				
	5 ve üzeri ⁽⁵⁾	70	4,11				
Saplantılı Bağlanma	Tek Çocuk ⁽¹⁾	10	3,55	4/474	3,316	,011	3-5
	2 ⁽²⁾	88	3,80				
	3 ⁽³⁾	178	4,09				
	4 ⁽⁴⁾	133	3,72				
	5 ve üzeri ⁽⁵⁾	70	3,39				

Tablo 5.22.'daki verilere göre, tek yönlü ANOVA testi sonucunda katılımcıların kardeş sayılarına göre saplantılı bağlanma ($F=3,316$; $p=0,011<0,05$) değişkenine ilişkin ortalama değerlerin istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan katılımcıların kardeş sayılarına göre korkulu, kayıtsız ve güvenli bağlanma değişkenlerine ilişkin ortalama değerlerin ise istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Bu bulgular ışığında H_{3d} hipotezi kabul edilirken; H_{3a} , H_{3b} ile H_{3c} hipotezleri ise reddedilmiş, bu durumda H_3 hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

ANOVA testi sonucunda gruplar arasındaki anlamlı farklılıkların tespiti amacıyla grup varyanslarının eşit dağılım göstermediği saplantılı bağlanma (Levene= $2,954$; $p=0,020<0,05$) değişkeni için Tamhane's T2 testi yapılmıştır. Yapılan testten elde edilen bulgulara göre; Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerden 5 ve üzerinde kardeş sahibi olanların saplantılı bağlanma düzeylerinin ($X_{\text{saplantılı}}=3,39$), 3 kardeşe sahip gençlere ($X_{\text{saplantılı}}=4,09$) göre daha düşük olduğu anlaşılmaktadır.

• Eğitim Durumuna Göre Farklılık Testleri

H₄: Bağlanma stilleri *eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{4a}: Korkulu bağlanma düzeyi *eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{4b}: Kayıtsız bağlanma düzeyi *eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{4c}: Güvenli bağlanma düzeyi *eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{4d}: Saplantılı bağlanma düzeyi *eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

Katılımcıların eğitim durumlarına göre bağlanma stilleri ortalamalarında farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Anova testine ilişkin veriler Tablo 5.23.'de yer almaktadır.

Tablo 5.23. Bağlanma stillerinin eğitim durumuna göre karşılaştırılması

Değişken	Eğitim Durumu	N	X	sd	F	p	Gruplar Arası Fark (Tamhane's T2)
Korkulu Bağlanma	İlk ve Ortaöğretim ₍₁₎	41	4,14	4/474	1,469	,210	-
	Lise ₍₂₎	138	3,72				
	Lisans ₍₃₎	174	3,60				
	Lisansüstü ₍₄₎	44	3,39				
	Meslek Lisesi ₍₅₎	82	3,81				
Kayıtsız Bağlanma	İlk ve Ortaöğretim ₍₁₎	41	3,86	4/474	2,323	,056	-
	Lise ₍₂₎	138	3,47				
	Lisans ₍₃₎	174	3,82				
	Lisansüstü ₍₄₎	44	3,66				
	Meslek Lisesi ₍₅₎	82	4,05				
Güvenli Bağlanma	İlk ve Ortaöğretim ₍₁₎	41	3,66	4/474	4,258	,002	4-1, 4-2, 4-5
	Lise ₍₂₎	138	3,83				
	Lisans ₍₃₎	174	4,18				
	Lisansüstü ₍₄₎	44	4,67				
	Meslek Lisesi ₍₅₎	82	3,66				
Saplantılı Bağlanma	İlk ve Ortaöğretim ₍₁₎	41	3,84	4/474	1,895	,110	-
	Lise ₍₂₎	138	4,07				
	Lisans ₍₃₎	174	3,78				
	Lisansüstü ₍₄₎	44	3,53				
	Meslek Lisesi ₍₅₎	82	3,62				

Tablo 5.23.'deki verilere göre, tek yönlü ANOVA testi sonucunda katılımcıların eğitim durumlarına göre güvenli bağlanma ($F=4,258$; $p=0,002<0,05$) değişkenine ilişkin ortalama değerlerin istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan katılımcıların eğitim durumlarına göre korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stili değişkenlerine ilişkin ortalama değerlerin ise istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Bu bulgular ışığında H_{4c} hipotezi kabul edilirken; H_{4a} , H_{4b} ile H_{4d} hipotezleri ise reddedilmiş, bu durumda H_4 hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

ANOVA testi sonucunda gruplar arasındaki anlamlı farklılıkların tespiti amacıyla grup varyanslarının eşit dağılım göstermediği güvenli bağlanma (Levene= $4,360$; $p=0,002<0,05$) değişkeni için Tamhane's T2 testi yapılmıştır. Yapılan testten elde edilen bulgulara göre; Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerden lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanların güvenli bağlanma düzeylerinin ($X_{\text{güvenli}}=4,67$), ilk ve orta öğretim ($X_{\text{güvenli}}=3,66$), lise ($X_{\text{güvenli}}=3,83$) ve meslek lisesi mezunu ($X_{\text{güvenli}}=3,66$) gençlere göre daha yüksek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

• **Düzenli Bir İşte Çalışma Durumuna Göre Farklılık Testleri**

H₅: Bağlanma stilleri *çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{5a}: Korkulu bağlanma düzeyi *çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{5b}: Kayıtsız bağlanma düzeyi *çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{5c}: Güvenli bağlanma düzeyi *çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{5d}: Saplantılı bağlanma düzeyi *çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

Katılımcıların düzenli bir işte çalışma durumlarına göre bağlanma stilleri ortalamalarında farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t testine ilişkin veriler Tablo 5.24.'da yer almaktadır.

Tablo 5.24. Bağlanma stillerinin düzenli bir işte çalışma durumuna göre karşılaştırılması

Değişken	Düzenli Bir İşte Çalışma	N	X	SS	T	P
Korkulu Bağlanma	Evet	302	3,65	1,60	-0,91	,366
	Hayır	177	3,78	1,60		
Kayıtsız Bağlanma	Evet	302	3,83	1,51	1,53	,127
	Hayır	177	3,61	1,42		
Güvenli Bağlanma	Evet	302	4,03	1,63	0,74	,459
	Hayır	177	3,92	1,59		
Saplantılı Bağlanma	Evet	302	3,69	1,39	-2,52	,012
	Hayır	177	4,04	1,55		

Yapılan t testi sonucunda, Tablo 5.24.'da görüldüğü üzere, araştırmaya katılan katılımcıların düzenli bir işte çalışma durumlarına göre saplantılı bağlanma ($t = -2,52$; $p < 0,05$) değişkenlerine ilişkin ortalama değerlerin istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan düzenli bir işte çalışma durumuna göre korkulu bağlanma, kayıtsız bağlanma ve güvenli bağlanma stilleri ortalama değerlerinin istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0,05$). Bu bulgular ışığında H_{5d} hipotezi kabul edilirken; H_{5a} , H_{5b} ile H_{5c} hipotezleri ise reddedilmiş, bu durumda H_5 hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

Gruplar arasındaki anlamlı farklılıkların tespiti için ortalama değerler incelendiğinde; Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerden düzenli bir işte çalışanların saplantılı bağlanma ($X_{\text{saplantılı}}=3,69\pm1,39$) düzeylerinin düzenli bir işte çalışmayanlara ($X_{\text{saplantılı}}=4,04\pm1,55$) nazaran daha düşük düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

- **Ekonomik Duruma Göre Farklılık Testleri**

H₆: Bağlanma stilleri *ekonomik duruma* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{6a}: Korkulu bağlanma düzeyi *ekonomik duruma* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{6b}: Kayıtsız bağlanma düzeyi *ekonomik duruma* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{6c}: Güvenli bağlanma düzeyi *ekonomik duruma* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{6d}: Saplantılı bağlanma düzeyi *ekonomik duruma* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

Tablo 5.25. Bağlanma stillerinin ekonomik durumuna göre karşılaştırılması

Değişken	Ekonomik Durum (€)	N	X	Sd	F	P	Gruplar Arası Fark (Tamhane’s T2)
Korkulu Bağlanma	0 - 1000 ⁽¹⁾	215	3,81	4/474	1,533	,191	-
	1001 - 2000 ⁽²⁾	101	3,85				
	2001 - 3000 ⁽³⁾	114	3,41				
	3001 - 4000 ⁽⁴⁾	38	3,51				
	4001 ve üzeri ⁽⁵⁾	11	3,66				
Kayıtsız Bağlanma	0 - 1000 ⁽¹⁾	215	3,75	4/474	0,814	,517	-
	1001 - 2000 ⁽²⁾	101	3,85				
	2001 - 3000 ⁽³⁾	114	3,57				
	3001 - 4000 ⁽⁴⁾	38	3,90				
	4001 ve üzeri ⁽⁵⁾	11	4,11				
Güvenli Bağlanma	0 - 1000 ⁽¹⁾	215	3,76	4/474	3,248	,012	1-3
	1001 - 2000 ⁽²⁾	101	3,99				
	2001 - 3000 ⁽³⁾	114	4,42				
	3001 - 4000 ⁽⁴⁾	38	4,11				
	4001 ve üzeri ⁽⁵⁾	11	3,79				
Saplantılı Bağlanma	0 - 1000 ⁽¹⁾	215	4,02	4/474	2,225	,065	-
	1001 - 2000 ⁽²⁾	101	3,62				
	2001 - 3000 ⁽³⁾	114	3,74				
	3001 - 4000 ⁽⁴⁾	38	3,60				
	4001 ve üzeri ⁽⁵⁾	11	3,27				

Katılımcıların ekonomik durumları veya aylık ortalama gelirlerine göre duygusal bağlanma stilleri ortalamalarında farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Anova testine ilişkin veriler Tablo 5.25.'da yer almaktadır.

Tablo 5.25.'daki verilere göre, tek yönlü ANOVA testi sonucunda katılımcıların ekonomik durumlarına veya aylık ortalama gelirlerine göre güvenli bağlanma ($F=3,248$; $p=0,012<0,05$) değişkenine ilişkin ortalama değerlerin istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan katılımcıların ekonomik durumlarına göre korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stili değişkenlerine ilişkin ortalama değerlerin ise istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Bu bulgular doğrultusunda H_{6c} hipotezi kabul edilirken; H_{6a} , H_{6b} ile H_{6d} hipotezleri ise reddedilmiş, bu durumda H_6 hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

ANOVA testi sonucunda gruplar arasındaki anlamlı farklılıkların tespiti amacıyla grup varyanslarının eşit dağılım göstermediği güvenli bağlanma (Levene=3,990; $p=0,003<0,05$) değişkeni için Tamhane's T2 testi yapılmıştır. Yapılan testten elde edilen bulgulara göre; Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerden aylık ortalama 2.001 ile 3.000 € arasında gelire sahip olanların güvenli bağlanma düzeylerinin ($X_{\text{güvenli}}=4,42$), 1.000 € ve altında gelire sahip gençlere ($X_{\text{güvenli}}=3,76$) göre daha yüksek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

- **Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılık Testleri**

H7: Bağlanma stilleri *annenin eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H7a: Korkulu bağlanma düzeyi *annenin eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H7b: Kayıtsız bağlanma düzeyi *annenin eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H7c: Güvenli bağlanma düzeyi *annenin eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H7d: Saplantılı bağlanma düzeyi *annenin eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

Katılımcıların annelerinin eğitim durumlarına göre bağlanma stilleri ortalamalarında farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Anova testine ilişkin veriler Tablo 5.26.'de yer almaktadır.

Tablo 5.26. Bağlanma stillerinin annenin eğitim durumuna göre karşılaştırılması

Değişken	Annenin Eğitim Durumu	N	X	Sd	F	p	Gruplar Arası Fark
Korkulu Bağlanma	İlköğretim (1)	192	3,52	6/472	1,117	,351	-
	Ortaöğretim (2)	167	3,83				
	Lise (3)	44	3,87				
	Lisans (4)	24	4,07				
	Lisansüstü (5)	5	4,20				
	Meslek Lisesi (6)	29	3,63				
	Bir fikrim yok. (7)	18	3,36				
Kayıtsız Bağlanma	İlköğretim (1)	192	3,80	6/472	1,202	,304	-
	Ortaöğretim (2)	167	3,71				
	Lise (3)	44	3,78				
	Lisans (4)	24	3,87				
	Lisansüstü (5)	5	5,12				
	Meslek Lisesi (6)	29	3,36				
	Bir fikrim yok. (7)	18	3,54				
Güvenli Bağlanma	İlköğretim (1)	192	4,18	6/472	1,485	,181	-
	Ortaöğretim (2)	167	3,85				
	Lise (3)	44	3,64				
	Lisans (4)	24	3,67				
	Lisansüstü (5)	5	3,87				
	Meslek Lisesi (6)	29	4,40				
	Bir fikrim yok. (7)	18	4,02				
Saplantılı Bağlanma	İlköğretim (1)	192	3,79	6/472	0,282	,945	-
	Ortaöğretim (2)	167	3,89				
	Lise (3)	44	3,80				
	Lisans (4)	24	3,60				
	Lisansüstü (5)	5	3,65				
	Meslek Lisesi (6)	29	3,97				
	Bir fikrim yok. (7)	18	3,63				

Tablo 5.26.'deki verilere göre, tek yönlü ANOVA testi sonucunda katılımcıların annelerinin eğitim durumlarına göre korkulu, kayıtsız, güvenli ve saplantılı bağlanma stilleri değişkenlerine ilişkin ortalama değerlerin istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Bu bulgular doğrultusunda H_7 , H_{7a} , H_{7b} , H_{7c} ile H_{7d} hipotezleri reddedilmiştir.

- Annenin Çalışma Durumuna Göre Farklılık Testleri**

H₈: Bağlanma stilleri *annenin çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{8a}: Korkulu bağlanma düzeyi *anneninin çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{8b}: Kayıtsız bağlanma düzeyi *anneninin çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{8c}: Güvenli bağlanma düzeyi *anneninin çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{8d}: Saplantılı bağlanma düzeyi *anneninin çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

Katılımcıların annelerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmama durumuna göre bağlanma stilleri ortalamalarında farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Anova testine ilişkin veriler Tablo 5.27.'de yer almaktadır.

Tablo 5.27. Bağlanma stillerinin annenin çalışma durumuna göre karşılaştırılması

Değişken	Annenin Çalışma Durumu	N	X	Sd	F	P	Gruplar Arası Fark
Korkulu Bağlanma	Evet ⁽¹⁾	144	3,92	2/47 6	2,66 2	,071	-
	Hayır ⁽²⁾	332	3,61				
	Bir fikrim yok. ⁽³⁾	3	2,50				
Kayıtsız Bağlanma	Evet ⁽¹⁾	144	3,68	2/47 6	0,73 5	,480	-
	Hayır ⁽²⁾	332	3,77				
	Bir fikrim yok. ⁽³⁾	3	4,67				
Güvenli Bağlanma	Evet ⁽¹⁾	144	3,94	2/47 6	0,22 1	,802	-
	Hayır ⁽²⁾	332	4,02				
	Bir fikrim yok. ⁽³⁾	3	3,56				
Saplantılı Bağlanma	Evet ⁽¹⁾	144	3,81	2/47 6	0,58 8	,556	-
	Hayır ⁽²⁾	332	3,83				
	Bir fikrim yok. ⁽³⁾	3	2,92				

Tablo 5.27.'deki verilere göre, tek yönlü ANOVA testi sonucunda katılımcıların annelerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmama durumuna göre korkulu, kayıtsız, güvenli ve saplantılı bağlanma stilleri değişkenlerine ilişkin ortalama değerlerin istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Bu bulgular doğrultusunda H_8 , H_{8a} , H_{8b} , H_{8c} ile H_{8d} hipotezleri reddedilmiştir.

• Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılık Testleri

H₉: Bağlanma stilleri *babanın eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{9a}: Korkulu bağlanma düzeyi *babanın eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{9b}: Kayıtsız bağlanma düzeyi *babanın eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{9c}: Güvenli bağlanma düzeyi *babanın eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{9d}: Saplantılı bağlanma düzeyi *babanın eğitim durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

Tablo 5.28. Bağlanma stillerinin babanın eğitim durumuna göre karşılaştırılması

Değişken	Babanın Eğitim Durumu	N	X	Sd	F	P	Gruplar Arası Fark (Scheffe ve Bonferroni)
Korkulu Bağlanma	İlköğretim (1)	121	3,50	6/472	1,596	,146	-
	Ortaöğretim (2)	141	3,88				
	Lise (3)	65	3,45				
	Lisans (4)	51	3,47				
	Lisansüstü (5)	15	3,65				
	Meslek Lisesi (6)	63	4,04				
	Bir fikrim yok. (7)	23	3,89				
Kayıtsız Bağlanma	İlköğretim (1)	121	3,64	6/472	1,779	,102	-
	Ortaöğretim (2)	141	3,99				
	Lise (3)	65	3,75				
	Lisans (4)	51	3,29				
	Lisansüstü (5)	15	3,36				
	Meslek Lisesi (6)	63	3,84				
	Bir fikrim yok. (7)	23	3,85				
Güvenli Bağlanma	İlköğretim (1)	121	4,30	6/472	2,639	,016	Gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir.
	Ortaöğretim (2)	141	3,75				
	Lise (3)	65	4,26				
	Lisans (4)	51	4,24				
	Lisansüstü (5)	15	4,02				
	Meslek Lisesi (6)	63	3,57				
	Bir fikrim yok. (7)	23	3,71				
Saplantılı Bağlanma	İlköğretim (1)	121	3,72	6/472	1,419	,205	-
	Ortaöğretim (2)	141	3,87				
	Lise (3)	65	3,63				
	Lisans (4)	51	4,11				
	Lisansüstü (5)	15	4,52				
	Meslek Lisesi (6)	63	3,83				
	Bir fikrim yok. (7)	23	3,47				

Katılımcıların babalarının eğitim durumlarına göre bağlanma stilleri ortalamalarında farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Anova testine ilişkin veriler Tablo 5.28.'de yer almaktadır.

Tablo 5.28.'deki verilere göre, tek yönlü ANOVA testi sonucunda katılımcıların babalarının eğitim durumlarına göre güvenli bağlanma ($F=2,639$; $p=0,016<0,05$)

değişkenine ilişkin ortalama değerlerin istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan katılımcıların babalarının eğitim durumlarına göre korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stili değişkenlerine ilişkin ortalama değerlerin ise istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Bu bulgular ışığında H_{9c} hipotezi kabul edilirken; H_{9a} H_{9b} ile H_{9d} hipotezleri ise reddedilmiş, bu durumda H_9 hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

ANOVA testi sonucunda gruplar arasındaki anlamlı farklılıkların tespiti amacıyla grup varyanslarının eşit dağılım gösterdiği güvenli bağlanma (Levene=1,676; $p=0,125>0,05$) değişkeni için Scheffe ve Bonferroni testleri yapılmıştır. Bu testlerden elde edilen bulgulara göre gruplar arasında istatistiksel bakımdan anlamlı farklılıklara rastlanamamıştır.

- **Babanın Çalışma Durumuna Göre Farklılık Testleri**

H₁₀: Bağlanma stilleri *babanın çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{10a}: Korkulu bağlanma düzeyi *babanın çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{10b}: Kayıtsız bağlanma düzeyi *babanın çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{10c}: Güvenli bağlanma düzeyi *babanın çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{10d}: Saplantılı bağlanma düzeyi *babanın çalışma durumuna* göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

Katılımcıların babalarının herhangi bir işte çalışıp çalışmama durumuna göre bağlanma stilleri ortalamalarında farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Anova testine ilişkin veriler Tablo 5.29.'de yer almaktadır.

Tablo 5.29. Bağlanma stillerinin babanın çalışma durumuna göre karşılaştırılması

Değişken	Babanın Çalışma Durumu	N	X	Sd	F	P	Gruplar Arası Fark
Korkulu Bağlanma	Evet (1)	354	3,79	2/47 6	2,26 5	,105	-
	Hayır (2)	120	3,44				
	Bir fikrim yok. (3)	5	3,35				
Kayıtsız Bağlanma	Evet (1)	354	3,72	2/47 6	0,49 3	,611	-
	Hayır (2)	120	3,81				
	Bir fikrim yok. (3)	5	4,28				
Güvenli Bağlanma	Evet (1)	354	3,94	2/47 6	0,85 0	,428	-
	Hayır (2)	120	4,16				
	Bir fikrim yok. (3)	5	3,87				
Saplantılı Bağlanma	Evet (1)	354	3,84	2/47 6	0,29 7	,743	-
	Hayır (2)	120	3,78				
	Bir fikrim yok. (3)	5	3,40				

Tablo 5.29.'deki verilere göre, tek yönlü ANOVA testi sonucunda katılımcıların babalarının herhangi bir işte çalışıp çalışmama durumuna göre korkulu, kayıtsız, güvenli ve saplantılı bağlanma stilleri değişkenlerine ilişkin ortalama değerlerin istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Bu bulgular doğrultusunda H_{10} , H_{10a} , H_{10b} , H_{10c} ile H_{10d} hipotezleri reddedilmiştir.

- **Sosyal Çevrenin Niteliğine Göre Farklılık Testleri**

H₁₁: Bağlanma stillerisosyal çevrenin niteliğine göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{11a}: Korkulu bağlanma düzeyi sosyal çevrenin niteliğine göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{11b}: Kayıtsız bağlanma düzeyi sosyal çevrenin niteliğine göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{11c}: Güvenli bağlanma düzeyi sosyal çevrenin niteliğine göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{11d}: Saplantılı bağlanma düzeyi sosyal çevrenin niteliğine göre istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermektedir.

Katılımcıların Almanya'daki sosyal çevrelerinin niteliğine göre bağlanma stilleri ortalamalarında farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Anova testine ilişkin veriler Tablo 5.30.'de yer almaktadır.

Tablo 5.30. Bağlanma stillerinin sosyal çevrenin niteliğine göre karşılaştırılması

Değişken	Sosyal Çevrenin Niteliği	N	X	Sd	F	p	Gruplar Arası Fark (Scheffe ve Bonferroni)
Korkulu Bağlanma	Çoğunlukla Göçmen Kökenli ⁽¹⁾	306	3,70	2/476	1,421	,243	-
	Çoğunlukla Alman ⁽²⁾	14	4,38				
	Göçmen Kökenli ve Alman (her ikisi de) ⁽³⁾	159	3,62				
Kayıtsız Bağlanma	Çoğunlukla Göçmen Kökenli ⁽¹⁾	306	3,64	2/476	2,453	,087	-
	Çoğunlukla Alman ⁽²⁾	14	4,09				
	Göçmen Kökenli ve Alman (her ikisi de) ⁽³⁾	159	3,93				
Güvenli Bağlanma	Çoğunlukla Göçmen Kökenli ⁽¹⁾	306	4,01	2/476	0,806	,447	-
	Çoğunlukla Alman ⁽²⁾	14	3,45				
	Göçmen Kökenli ve Alman (her ikisi de) ⁽³⁾	159	4,01				
Saplantılı Bağlanma	Çoğunlukla Göçmen Kökenli ⁽¹⁾	306	3,94	2/476	3,112	,045	1-3
	Çoğunlukla Alman ⁽²⁾	14	3,73				
	Göçmen Kökenli ve Alman (her ikisi de) ⁽³⁾	159	3,59				

Tablo 5.30.'deki verilere göre, tek yönlü ANOVA testi sonucunda katılımcıların Almanya'ya sosyal çevrenin niteliğine göre saplantılı bağlanma ($F=3,112$; $p=0,045<0,05$) değişkenine ilişkin ortalama değerler istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan katılımcıların sosyal çevrelerinin niteliğine göre korkulu, kayıtsız ve güvenli bağlanma stili değişkenlerine ilişkin ortalama değerlerin ise istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Bu bulgular ışığında H_{11d} hipotezi kabul edilirken; H_{11a} H_{11b} ile H_{11c} hipotezleri ise reddedilmiş, bu durumda H_{11} hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

ANOVA testi sonucunda gruplar arasındaki anlamlı farklılıkların tespiti amacıyla grup varyanslarının eşit dağılım gösterdiği saplantılı bağlanma (Levene= $0,158$; $p=0,854>0,05$) değişkeni için Scheffe ve Bonferroni testleri yapılmıştır. Yapılan testlerden elde edilen bulgulara göre; Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerden sosyal çevresi çoğunlukla göçmen kökenli bireylerden oluşanların saplantılı bağlanma düzeylerinin ($X_{\text{saplantılı}}=3,94$), sosyal çevresi hem göçmen kökenli hem de Alman bireylerden oluşanlara ($X_{\text{korkulu}}=3,59$) göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

5.1.6. Korelasyon Analizi

Araştırmaya katılan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin bağlanma düzeyleri arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler olup olmadığını test etmek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Bu analiz neticesinde elde edilen bulgular, Tablo 5.31.'da yer almaktadır.

Tablo 5.31. Değişkenlere ilişkin korelasyon katsayıları

Bağlanma Stili		1	2	3	4
Korkulu Bağlanma (1)	R	1			
Kayıtsız Bağlanma (2)	R	,286**	1		
	P	,000			
Güvenli Bağlanma (3)	R	-,703**	-,487**	1	
	P	,000	,000		
Saplantılı Bağlanma (4)	R	-,069	-,554**	,049	1
	P	,132	,000	,284	

** Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır (2-tailed). $p < 0,01$

*** $n=479$; r =korelasyon katsayısı; p =anlamlılık

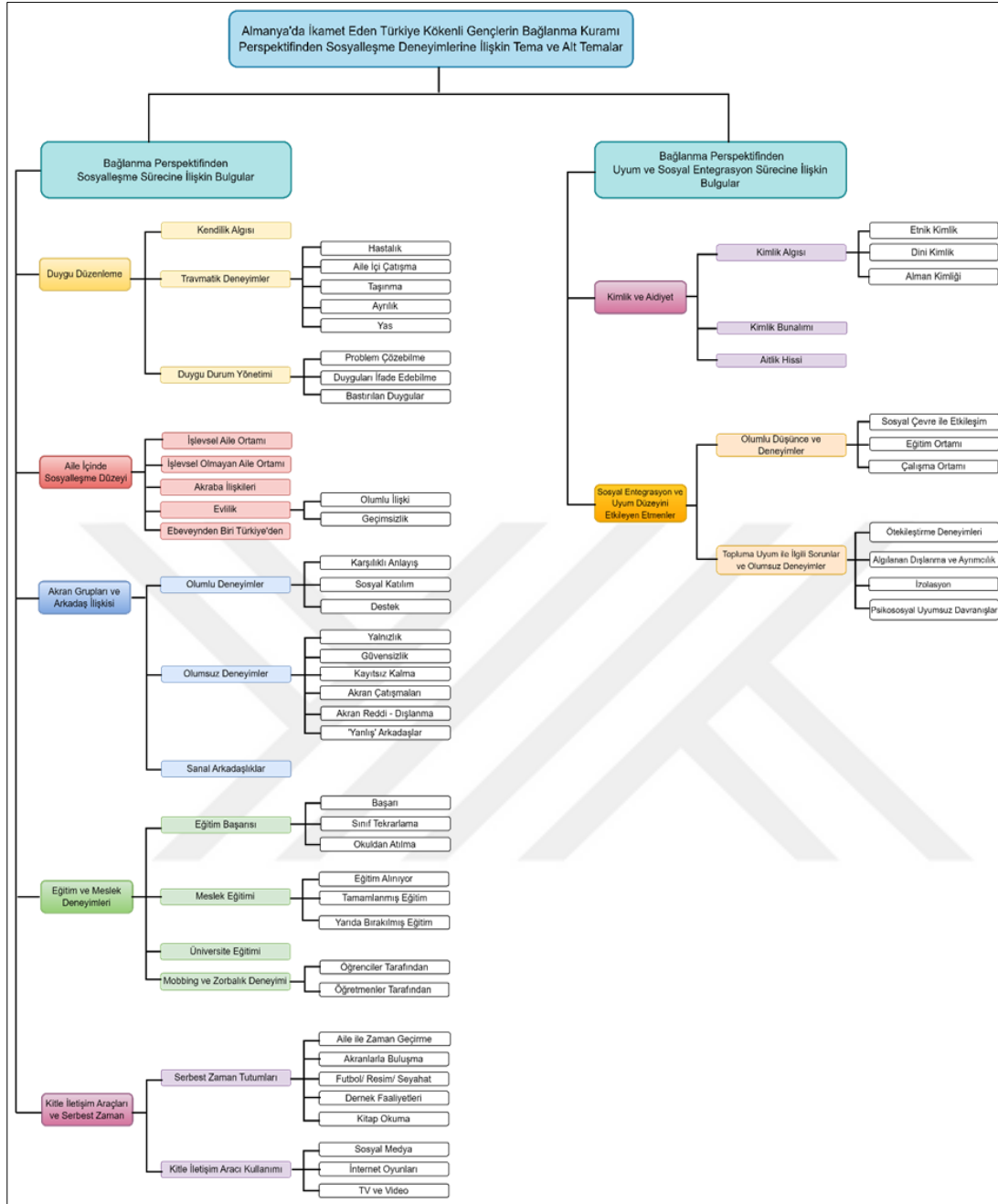
Korelasyon katsayısı, -1 ile +1 arasında değerler alabilmektedir. Katsayı mutlak değeri 1'e yaklaştıkça iki değişken arasındaki ilişkinin gücü artmakta, 0'a yaklaştıkça ilişkinin gücü azalmaktadır. Katsayı değeri 0 ise iki değişken arasında ilişki olmadığı kabul edilmektedir (Karagöz, 2017, s. 343). Korelasyon katsayısı r değeri; 0,10 ile 0,29 arası düşük düzeyde, 0,30 ile 0,69 arası orta düzeyde ve 0,70 ile 1,00 arası ise yüksek düzeyde bir ilişkiye işaret etmektedir (Büyüköztürk, 2002). Bu bağlamda Tablo 5.31.'de görülen Pearson korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde; korkulu bağlanma ile kayıtsız bağlanma arasında düşük düzeyde, pozitif ($r=0,286$; $p<0,01$); korkulu bağlanma ile güvenli bağlanma arasında yüksek düzeyde, negatif ($r= -0,703$; $p<0,01$) ve istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler görülmektedir. Bir diğer ifadeyle katılımcıların korkulu bağlanma düzeyleri arttıkça kayıtsız bağlanma düzeyleri artmakta, güvenli bağlanma düzeyleri ise azalmakta; korkulu bağlanma düzeyleri azaldıkça kayıtsız bağlanma düzeyleri azalmakta, güvenli bağlanma düzeyleri ise artmaktadır.

Diğer yandan kayıtsız bağlanma ile güvenli bağlanma ($r= -0,487$; $p<0,01$) ve saplantılı bağlanma ($r= -0,554$; $p<0,01$) arasında orta düzeyde, negatif ve istatistiksel bakımdan anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların kayıtsız bağlanma düzeyleri arttıkça güvenli ve saplantılı bağlanma düzeyleri azalmakta; katılımcıların

kayıtsız bağlanma düzeyleri azaldıkça ise güvenli ve saplantılı bağlanma düzeyleri artmaktadır.

5.2. Nitel Verilere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlık altında araştırmanın nitel kısmına ait bulgular değerlendirilmektedir. Görüşme yapılan toplam 17 üçüncü kuşak Türkiye kökenli genç ile ailevi durumları, , eğitim hayatına dair deneyimleri, günlük yaşamlarına dair bilgiler, akran ve arkadaş çevreleri, serbest zaman tutumları, Alman toplumu ile ilgili görüşleri ve topluma karşı aidiyet hissi gibi belirli konular ele alınmıştır. Gerçekleştirilen mülakat verilerinin MAXQDA 2022 Pro programında kodlanması sonucu, toplamda iki ana tema oluşturulmuştur. Elde edilen veriler dikkate alınarak oluşturulan bu ana temalar; katılımcıların sosyalleşme sürecine ilişkin bulguları ile uyum ve sosyal entegrasyon sürecine ilişkin bulguları içermektedir. Söz konusu genel temaların altında alt temalar belirlenmiş ve detaylı incelemeler gerçekleştirilmiştir. Betimleyici fenomenolojik analiz sonucunda ana temalar *bağlanma perspektifinden sosyalleşme sürecine ilişkin bulgular (i)* ve *bağlanma perspektifinden uyum ve sosyal entegrasyon sürecine ilişkin bulgular (ii)* olarak belirlenmiştir. Bağlanma perspektifinden incelenen ve Almanya’da ikamet eden üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlere ait ana tema ve alt temalar Şekil 5.3.’de sunulmuştur:

Şekil 5.3. Almanya’da ikamet eden üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlere ait ana tema ve alt temalar

5.2.1. Bağlanma perspektifinden sosyalleşme sürecine ilişkin bulgular

Bireyin sosyalleşme sürecini çeşitli unsurlar etkilemektedir. Bu çalışmada temel unsur olan aile, akran grupları ve okul ortamı en etkili sosyal kurumlar olarak dikkate alınmış, gençlerin sosyalleşme süreci serbest zaman tutumları da eklenerek bağlanma deneyimleri boyutuyla incelenmiştir.

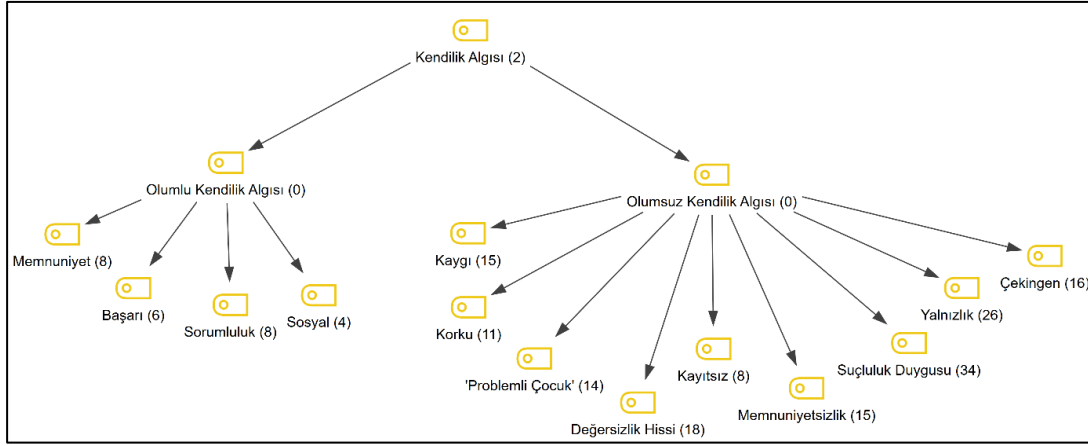
Çalışma grubunda yer alan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin ifadeleri bağlanma perspektifinden incelendiğinde sosyalleşme süreçlerini biçimlendiren bazı öncüller etrafında şekillendiği görülmektedir. Bunların *duygu düzenleme ve başa çıkma stratejileri (i), aile içinde sosyalleşme düzeyi (ii), akran grupları ve arkadaş ilişkisi (iii), eğitim ve meslek deneyimleri (iv), kitle iletişim araçları ve serbest zaman tutumları (v)* olduğu yapılan çözümlemeler sonucunda belirlenmiştir. Gençlerin sosyalleşme düzeyi ve bu sürecin gençler tarafından nasıl algılandığını keşfetmeye yönelik olarak sorulan sorulara katılımcıların yanıtları temelinde oluşturulan bu alt temalar, gençlerin bağlanma deneyimleri dikkate alınarak incelenmiştir.

5.2.1.1. Duygu düzenleme ve başa çıkma stratejileri

Çalışma grubunda yer alan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin görüşme esnasındaki anlatımları duygu düzenleme ve başa çıkma stratejileri ile ilgili birtakım öncüllere işaret etmektedir. Analiz ile birlikte yapılan çözümlemeler neticesinde duygu düzenleme ve başa çıkma stratejileri ile ilgili yanıtların *kendilik algısı, travmatik deneyimler ve duygu durum yönetimi* alt temaları etrafında şekillendiği tespit edilmiştir. Duygu düzenleme ve başa çıkma stratejileri başlığı altında her bir alt tema ayrı olarak incelenmiştir.

Kendilik Algısı

Çalışmanın nitel kısmında yer alan katılımcıların kendilik algısı ile ilgili ifadelerinin kodlanması neticesinde kodların “olumlu” ve “olumsuz” kendilik algısı kategorilerinde toplandığı görülmüştür. Katılımcıların yanıtları temelinde oluşturulan ve iki kategoriden oluşan hiyerarşik kod-alt kod modeli aşağıda yer alan Şekil 5.4.’de sunulmuştur.

Şekil 5.4. Kendilik algısı¹¹

Şekil 5.4.’de yansıtıldığı gibi olumlu yanıtların çözümlenmesi ile birlikte olumlu kendilik algısının büyük oranda “memnuniyet”, “sorumluluk”, “başarı” ve “sosyal” olarak tanımlandığı tespit edilmiştir. Olumsuz kendilik algısı kategorisine ait kodların ise katılımcıların ifadelerde çok daha sık yer aldığı ve çeşitli şekilde tanımlandığı görülmektedir. Bu kategoride kendilik algısı ile ilgili olarak “kaygı”, “korku”, “kayıtsız kalma”, “memnuniyetsizlik”, “problemli çocuk”, “değersizlik hissi”, “suçluluk duygusu”, “yalnızlık” ve “çekingenlik” kodları kendilik algısının ifade edilmesine yer bulmuştur. Özellikle suçluluk duygusu ve yalnızlık hissi kodlarının yoğunlukla ifadelerde yer alması dikkat çekici bulgu niteliğindedir. Elde edilen veriler katılımcıların bağlanma stilleri dikkate alınarak incelendiğinde ve “olumlu kendilik algısı” ile “olumsuz kendilik algısı” kategorileri kodları ile birlikte kıyaslandığında Şekil 5.5.’de sunulan bağlanma stillerine göre dağılım sonuçları elde edilmiştir.

¹¹ Bu bölümde sunulan tüm şekiller yazar tarafından MAXQDA 2022 Pro programı aracılığıyla hazırlanmıştır.

	Güvenli	Saplantılı	Korkulu	Kayıtsız	Total
▼ Duygu Düzenleme ve Başa Çıkma Stratejileri					
▼ Kendilik Algısı			1	1	2
▼ Olumlu					
Memnuniyet	2		1	2	5
Sosyal	2			1	3
Sorumluluk	2		1	1	4
Başarı	2		1	1	4
▼ Olumsuz					
Memnuniyetsizlik		2	2	2	6
Kayıtsız		1	3	1	5
Kaygı		1	3	1	5
Korku			3	1	4
Yalnızlık	1	4	3	1	9
Çekingen	1	3	5	1	10
Suçluluk Duygusu		3	2	3	8
Değersizlik Hissi		2	4	1	7
'Problemlili Çocuk'		4	2	2	8
Σ SUMME	10	20	31	19	80
# N = Dokumente/Sprecher	3 (17,6%)	4 (23,5%)	5 (29,4%)	5 (29,4%)	17 (100,0%)

Şekil 5.5. Kendilik algısı ile ilgili kod ve alt kodların bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17)

Katılımcıların kendilik algılarına yönelik öncüller bağlanma perspektifinden incelendiğinde; olumlu kendilik algısı kod ve alt kodlarına öncelikli olarak güvenli (n=3) bağlanma stiline sahip katılımcılar tarafından ifadelerinde yer verildiği görülmektedir. Saplantılı (n=4) bağlanma stiline sahip hiçbir katılımcının ifadesinde olumlu kendilik algısı kod ve alt kodlarına yer vermemesi dikkat çekmektedir. Korkulu (n=5) ve kayıtsız (n=5) bağlanma stiline sahip katılımcılarda ise olumlu kod ve alt kodlara dair bir veya iki kişinin ifadelerinde yer verdiği tespit edilmiştir. Olumsuz kendilik algısı ve alt kodları incelendiğinde ise tablo tam tersini göstermektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde neredeyse hiçbir olumsuz alt koda yer vermemesi dikkat çekici bir bulgudur. “Yalnızlık” ve “çekingenlik” alt kodlarının yalnızca birer katılımcı tarafından ifade edildiği görülmektedir. Güvensiz bağlanma stiline sahip katılımcılarda ise olumsuz kendilik algısı alt kodlarının yoğunlukla ifadelerde yer bulduğu dikkat çekmektedir. Bu kategoride ise bağlanma stiline bağlı olarak alt kodların gruplarda farklı yoğunlukta yer aldığı öne çıkmaktadır. Saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların hepsinin “yalnızlık” ve “ailede problemlili çocuk olma” alt kodlarına yer verdiği ve ifadelerinde ağırlıklı olarak “suçluluk duygusu” ve “çekingenlik” alt kodlarının yer aldığı görülmektedir. “Korku” koduna hiç değinilmemesi ve “kaygı” ile “kayıtsız olma” alt kodlarının ise birer

katılımcı tarafından ele alınması dikkat çeken bulgular arasındadır. Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcılarda ise “değersizlik hissi” ve “çekingenlik” alt kodlarının ifadelerde yoğunlukla yer bulduğu görülmektedir. Diğer alt kodların da bu bağlanma grubunda sıklıkla yer aldığı ve diğer bağlanma stillerine kıyasla olumsuz kendilik algısı ile ilgili en çok ifadenin korkulu bağlanma stiline sahip katılımcılar tarafından ifade edildiği tablodan çıkan bir sonuç olarak söylenebilir. Kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde ise kendilik algısı ile ilgili yorumlara diğer gruplara kıyasla az yer verildiği, olumsuz kodlardan “suçluluk duygusunun” 3 katılımcı tarafından ifadelerinde yer bulduğu görülmektedir. Kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcılarda hem olumlu hem de olumsuz kendilik algısı kod ve alt kodlarının yorumlarda yer bulması, diğer gruplar ile kıyaslandığında dikkat çeken bir bulgu olarak saptanmıştır.

Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların kendilerini olumlu kendilik algısı üzerinden ifade etmeleri beklendik bir bulgudur. Bunun yanı sıra saplantılı bağlanma stiline sahip gençlerin hepsinin kendilerini ailedeki “problemlili çocuk” alt koduyla tanımlamaları ilgi çeken bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Ortaya çıkan bu bulgu Bartholomew ve Horowitz’in bağlanma modeli ile dikkate alındığında, olumsuz bir kendilik algısına sahip olup karşı tarafla ilgili olumlu model içselleştirdiklerinden kendilerini suçladıkları ve sorunların temeli olarak gördükleri bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinden örnekler:

“Hmmm ben (düşünüyorum) yani kendim hakkında söyleyebileceğim şey, iletişimde çok zorlanan biriyim, nerdeyse hiç iletişim becerim yok. Hayatta bazı şeyler, yani bazı beceriler kendiliğinden gelişmez, bunun için kendinizi geliştirmeniz gerekir veya öğrenmeniz gerekir. İletişim becerisi de öyle, öğrenilmesi gerekir. Ama ben bunun için çok tembelim. Çünkü çabuk vazgeçiyorum.” (K8, saplantılı)

“Ailecek hepimizin çok fazla arkadaşı yok, annemizin de çok fazla arkadaşı olmadığından bizi de etkiliyor. Babamın da hiç arkadaşı yok, benim de hiç arkadaşım yok, ablamın ve abimin de pek arkadaşı yok. Küçüklüğümüzden beri bu böyle. Belki ben bu sebeple arkadaşlık kurmakta zorlanıyorum. Kendimi diğer insanlara bakarak eksik görüyorum. Niye benimle konuşsunlar, niye benimle vakit geçirsinler ki? Aklıma zaten herhangi bir konu gelmiyor. Veya herhangi bir konuyu açtığımda muhtemelen arkadaşlarım gerçekten tuhaf olduğumu düşünecek diye düşünüyor. Hep böyle düşünüyorum. Bu gerçekten çok komik, değil mi? Kendim ile ilgili o kadar çok kaygı duyuyorum ki..” (K8, saplantılı)

“Ben ailenin problemlı çocuğu oldum hep. Sorunlu çocuk bendim hâlâ. Okulda hep kötüydüm, hep başka bir şey yaptığım, o zamanlar zorbalığa uğradığım, öfkemi ve üzüntümü ailemden ve kendimden çıkardım. Ailemden pek ilgi göremediğim için, ailenin sorunlu çocuğu oldum diyebilirim. Hatta ailemden hiç ilgi görmediğim için yalanlar anlatmaya, kendimle ilgili saçma hikâyeler uydurmaya başlamıştım.” (K17, saplantılı)

Örnek olarak paylaşılan bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerin kendilerine karşı olumsuz, diğer insanlara karşı ise olumlu bir algıya sahip oldukları görölmektedir. Düşük bir benlik saygısı, düşük bir özgüvenin yanı sıra çevreleri tarafından sevilmediklerine yönelik bir algı hâkimdir. Bu sebeple olumsuz olaylarda kendilerini suçlu kişi olarak gördükleri, hataları kendilerinde aradıkları ve başkalarının yardım ve kabulünü kazanmak için özel çaba sarf etmeleri gerektiğini düşündükleri ve değersizlik duygusunun ön planda olduğu elde edilmiştir.

Kendilik algısının “olumlu” veya “olumsuz” olarak algılanmasına yönelik diğer katılımcı ifadelerinden örneklere bağlanma stillerine göre aşağıda yer verilmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinden örnekler:

“Kendi hâlinde olan bir ailede büyüsem de benim için durum farklı diyebilirim. Ben sosyal biriyim, çevremdeki insanlarla olmayı severim. Genç biri olarak zamanla daha çok dışarıda olmaya başladım. Camilere ve derneklere giderek daha aktif oldum. Bir şekilde sürekli hareket hâlindeydim, sonra insanlarla tanıştım ya da büyüdükten sonra arkadaşlar edindim. Bu yüzden ben ailemden biraz farklıyım. Şöyle düşünün: Almanya’da köyde kendi hâlinde yaşayan bir ailenin bir oğlu cesaretlenip yolculuğa çıkıyor ve dünyayı görerek keşfediyor?” (K7, güvenli)

“Görme engelimden dolayı kendimi eksik hissetmiyorum, ailemde de öyle. Annemlerde engelimizi bir eksiklik olarak görmüyor. Çünkü zaten hı hı. Gören çocukları yok zaten. Sadece görme engelli çocukları var. Kardeşlerim de görme engelli. Ama arkadaşlarımdan hepsi mesela görüyor dediğim gibi. Ama onların yanında da hani hiç böyle kendimde farklılık hissetmiyorum yani. Doğal, gayet doğal, normal bir insanım, arkadaşlığımız güzel.” (K1, güvenli)

“Genel olarak düşünürsem ben kendimden memnunum. Birçok işimi kendim yapıyorum, yalnız yaşıyorum, çalışıyorum, dernek başkanı olarak aktif bir bireyim ve engelli çocukları olan ailelere tecrübelerimle yardımcı olmaya çalışıyorum. Yalnız ailem çok üzerimize düşüyor (gülüyor) doğal tabi. Özellikle annem (gülüyor), hem yanımda olmak istiyor. Ben bunu istemiyorum. Annemden çekindiğimden falan diye değil, kesinlikle. Ben geleceğimi düşünüyorum. Annem olmadığı zaman hayatımı nasıl sürdüreceğimi düşünüyorum, korkuyorum. Çünkü ben hep gelecek odaklı düşünen bir insanım. Hani bugünü yaşayıp yarın Allah Kerim diyemiyorum hani. Hı hı. Hı hı. O yüzden hani diyordum hani kardeşlerime de, siz de bana destek olun ama onlar hani şey yapmıyorlardı. Annemi ikna etmek zorunda kalıyorum hep.” (K1, güvenli)

“Hayatımda edindiğim tecrübelerle daha empati yapan bir insan oldum, kesinlikle başkalarıyla empati kurdum ama aynı zamanda sadece kendi duygularım hakkında konuşmayı da öğrendim diyebilirim, çünkü biz erkekler genellikle duygular hakkında konuşmayı sevmeyiz. Ama sonra kendimi keşfettim, yardım istemenin veya duygular hakkında konuşmanın doğal olduğunu, bunu saklamanın saçmalık olduğunu anladım. İhtiyacım olduğunda çevreme rahatça söyleyen biriyim, kendimi iyi hissetmiyorum, benimle kalabilir misin? diye mesela.” (K7, güvenli)

Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinden olumlu bir kendilik algısına sahip oldukları ve değerlilik duygusunun yüksek olduğu görülmektedir. Sosyal hayatta ilişki kurmakta zorluk çekmedikleri, diğer insanları güvenilir olarak algıladıkları ve ihtiyaç durumunda yardım isteyebildikleri saptanmıştır. Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde değersizlik hissi ve çekingenlik kavramlarının öne çıktığı saptanmıştır. Bu sonuçlar Bartholomew ve Horowitz’e göre olumsuz bir benlik modeli ile olumsuz başkaları modelinin bir araya gelmesiyle açıklanabilir. Yani bu katılımcılar kendileri hakkında olumsuz bir algıya sahip olup kendilerini sevgiye layık görmemektedir. Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcılardan kendilik algısı ile ilgili örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

“Ben hayata hep negatif taraftan bakarım. Bunun tabii temeli yani çocukluğun daha çok kötü taraflarında kaldığım için. Hani güzellikleri ön plana koymadığım için, hani bundan dolayı. Çok kaybettiğimiz bir dönem çocukluğum.” (K15, korkulu)

“Karakter olarak ben daha çok sakın birisiyim. Çekingen birisiyim. Ama zamanla bu okula başladıktan sonra insanlarla çalışmak gerektiği için sosyalleşmesi icap ettiği için biraz daha açıldım elhamdulillah. Yani aslında daha çok susmayı severim, dinlemeyi severim. Kitap okumayı severim. İyi arkadaşlarla beraber dışarılarda güzel vakit geçirmeyi severim. Bunlar benim hobilerim.” (K9, korkulu)

“Bir çok işi yarıda bırakıyorum veya yapmayı unutuyorum. Okul zamanından beri bu böyle, orada başladı bir şeyler böyle, erteleme hastalığı var tabii ki bende. Evet öyle diyebiliriz. Çok şeyi erteliyorum. Hani o yüzden böyle her işin sonuna kalıyorum. Mesela sendeki de öyle oldu. Kaç kere görüşmeyi erteledim, yada unuttum. Sen ısrar etmesen ve beni aramasan belki hep erteleyip sonunda unuttur giderdim. Herşeyde sonunda geliyorum ama bazen de iyi oluyor işte.” (K15, korkulu)

“Ailenin günah keçisi hep ben oldum. Hep olaylara kaygı ile yaklaşırım, çok temkinliyim. Arkadaşlar herşeyi güzel görmeye çalışıyorsunuz ama öyle olmayacak derim. Her zaman ne olacağını anlatırım, ama kimse bana inanmaz. Bir hep bana karışılır, bunu yapma, bunu yap denir, yaparım.” (K16, korkulu)

“Ben ailenin yüz karası olan koyunuyum”¹² (K16, korkulu)

¹² Almanca gerçekleştirilen görüşmede katılımcı “schwarzer Schaf” tabirini kullanmıştır. Kelime anlamıyla “siyah koyun” anlamına gelse de, “yüz karası” anlamında kullanılmıştır.

Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların hem kendileri hem de diğer insanlar hakkında olumsuz algıya sahip olduğu görülmektedir. Aynı zamanda değersizlik hissi ve çekingenlik kavramlarının öne çıktığı saptanmıştır. Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların anlatımlarında ebeveynlerin ayrılması ve taşınma gibi olayların ön planda olduğu görülmektedir. Yaşanılan bu ayrılık veya taşınmalar sebebiyle olumsuz kendilik algısının yanı sıra olumsuz başkaları modeli geliştirdikleri gözlemlenmektedir. Bu ise düşük bir özsaygının yanı sıra başkalarının da güvensiz olduğuna dair bir algı geliştirmelerine sebep olmaktadır. Aşırı güven problemi yaşamalarından ötürü yardım istemekten veya destek almaktan kaçındıkları, reddedilebileceklerinden korktukları sonucuna varılmıştır. Yaşamış oldukları ayrılık ve taşınma gibi travmatik deneyimlerin, aynı zamanda içselleştirilen olumsuz bağlanma stillerinin temelinde yatan sebepler arasında olduğu düşünülmektedir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde olumlu ve olumsuz ifadelere aynı ölçüde yer verildiği görülmektedir. Aşağıda örnek olarak seçilen ifadelerde kendilik algısının oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir:

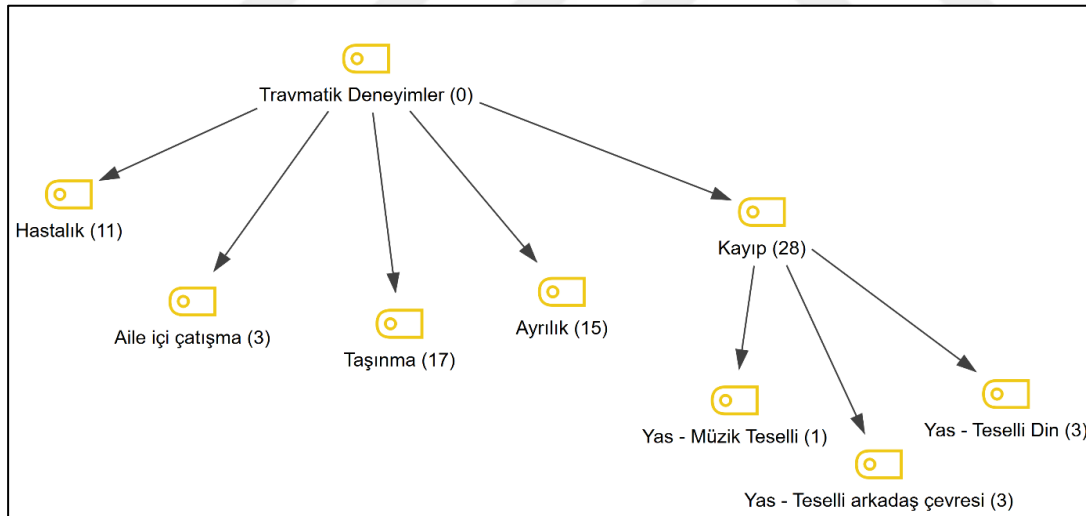
“Cana yakın bir iş kadınıyım. Girişken bir karakterim var. İnsanlarla muhabbet etmeyi seviyorum. Konuşmayı çok seviyorum, hayattan işten genel anlamda konuşmayı çok seviyorum... Başka ne söyleyebilirim? Ne istediğini bilen, hayatında ne istediğine karar verebileceğini, nelerden hoşlanabileceğini gayet çok iyi bilen bir karakterim. İstemediğim şeyleri de dile getirebilirim. Azimliyim. Neyi yapmaya çalışıyorsam, istiyorsam onu yapmaya çalışıyorum. Gerçek bir hanımefendiyim (gülüyor) ve güzelim... Kimseye muhtaç olmayan, bir sıkıntım olduğu zaman sorunum olduğu zaman bunu en yakınlarımla, çok sevdiğim kişilerle paylaşan, beni gerçekten anlayan karakterle problemi çözmeye çalışan bir karakterim.” (K13, kayıtsız)

“Eğitim beni daha da olgunlaştırdı ve artık çocukluğumda olduğu gibi zorbalığa maruz kalmıyorum. Zarafetim sebebiyle insanlar bana karşı daha çekingen davranıyor bu yüzden... Muhtemelen büyüleyici ve çekici bir yanımla var, bilmiyorum. Duruşum ve karşı tarafa yansıttığım kadarıyla pek çok insan benim çok fazla uzmanlık bilgisine sahip olduğumu düşünüyor, hiçbir şey yapmamama rağmen (gülüyor). Duruşum ve çekiciliğim nedeniyle çok fazla bilgiye sahip olduğumu düşünüyorlar. Güzelliğime rağmen akıllı bir insan olmama ön yargılı bakmıyorlar.” (K13, kayıtsız)

“Ben sakin, sabırlı ve sportif bir insanım (gülüyor). Pek fazla çevremde olan şeylere karışmam. Tartışmalara da dâhil olmam. Evde de öyle. Ama bir anlaşmazlık çıkarsa ve tartışma büyürse o zaman müdahale ederim diyorum tabi. Ozaman sadece annemi korumakla kalmıyorum, hem de kendimce adil olduğumu düşündüğüm bir konumu tercih ediyorum.” (K3, kayıtsız)

Kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların özsaygılarının yüksek olduğu ve olumlu bir kendilik algısına sahip oldukları ifadelerden anlaşılmakta, fakat diğer insanlar hakkında olumsuz bir yaklaşım gösterdikleri dikkat çekmektedir. Bu guruba dâhil katılımcıların ifadelerinden kendilerini seilmeye layık, hatta diğer kişilerden üstün gördükleri bir algı içerisinde oldukları sonucuna varılmıştır. **Travmatik Deneyimlere Dair Bulgular**

Duygu düzenleme ve başa çıkma stratejileri ile ilgili araştırma kısmında katılımcıların travmatik deneyimlere sahip olup olmadıkları ve bu konulara nasıl yaklaştıkları da incelemeye alınmıştır. Görüşme yapılan Türkiye kökenli gençlerde travmatik bir durumun ortaya çıkmasına neden olan sebepler ve bu sebepleri duygu düzenleme ve başa çıkma kategorisinde anlamak amacıyla sorulan sorulara verilen yanıtlar çözümlenmiş ve neticede 5 faktör tespit edilmiştir. Bu faktörler *hastalık*, *aile içi çatışma*, *ayrılık (anne babanın ayrılması)*, *taşınma* ve *bir yakının kaybı* olarak belirlenmiştir. Katılımcıların yanıtları temelinde oluşturulan ve travmatik deneyimlerin sebeplerine ilişkin çözümlemeyi içeren hiyerarşik kod-alt kod modeli Şekil 5.6.'de sunulmuştur.

Şekil 5.6. Travmatik deneyimler

Katılımcıların travmatik deneyimlerine dair beş faktör ve buna ilişkin çözümlemeler incelendiğinde, travmatik deneyimlere değinen gençlerin ifadelerinde çoğunluk olarak bir yakının kaybı kodunun yer bulduğu görülmektedir. Aynı zamanda anne babanın ayrılması, buna bağlı olarak sıklıkla taşınmanın belirtilmesi travmatik deneyimler olarak ifade edilen faktörler arasında yer almaktadır. Aile içi çatışmanın ise çok az yer bulması ilginç bir sonuç olarak görülebilir. Zira ayrılık ile ilgili anlatımın yoğun

olduğu görüşmelerde aile içi çatışmalara yoğun bir şekilde değinilmesi beklenmiştir. Elde edilen bu çözümlemeyi bağlanma perspektifinden bağlanma stillerine ait gruplar kıyaslanarak incelendiğinde ise aşağıda sunulan dağılım elde edilmiştir.

	Güvenli	Saplantılı	Korkulu	Kayıtsız	Total
☞ Duygu Düzenleme ve Başa Çıkma Stratejileri					
☞ Travmatik Deneyimler					
☞ Hastalık	1		1	1	3
☞ Aile içi çatışma	1		2		3
☞ Taşınma		1	5	1	7
☞ Ayrılık	2	1	4		7
☞ Kayıp	2	2	2	2	8
☞ Yas - Müzik Teselli		1			1
☞ Yas - Teselli arkadaş çevresi	1				1
☞ Yas - Teselli Din	1	1			2
Σ SUMME	8	6	14	4	32
# N = Dokumente/Sprecher	3 (17,6%)	4 (23,5%)	5 (29,4%)	5 (29,4%)	17 (100,0%)

Şekil 5.7. Travmatik deneyimlere dair kod ve alt kodların bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17)

Katılımcıların travmatik deneyimlerine yönelik öncüller bağlanma perspektifinden incelendiğinde; çoğunlukla korkulu (n=5) ve güvenli (n=3) bağlanma stiline sahip katılımcılar tarafından ifadelerinde yer verildiği Şekil 5.7’de görülmektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip 2 katılımcı “kayıp” ve “ayrılık” faktörlerinden bahsederken, korkulu bağlanma stiline sahip tüm katılımcıların “taşınma” faktörüne ifadelerinde yer vermesi ve 4 katılımcının yanıtlarında da “ayrılık” (anne babanın ayrılması) kodunun yer bulması dikkat çekici sonuçlar arasındadır. Saplantılı (n=4) ve kayıtsız (n=5) bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadesinde ise travmatik deneyimler ile ilgili kod ve alt kodlara nadiren yer vermesi dikkat çekmektedir. Travmatik deneyimlere yönelik katılımcı ifadelerinden örneklere aşağıda yer verilmiş ve yukarıda sunulan kendilik algısı açıklamaları dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinden örnekler:

“Babaannem bizim evde yaşıyordu, biz onunla birlikte büyüdük. Yani dedem ve babannem aslında Almanya’ya geldiklerinde bizimle yaşadılar, 6 ay boyunca bizimle aynı evde yaşadık. Ve babannemin ölümü benim için ağır bir kayıp oldu çünkü onunla büyüdüm ve bizimle çok ilgileniyordu, beni çok seviyordu. O yüzden her zaman böyle onunla kuvvetli bir bağım oldu. Bu sebeple onun ölümü benim için çok ağır bir darbe oldu.” (K7, güvenli)

“Hayatımda birkaç arkadaşımı kaybettim. Yani 2009’dan beri arkadaş olduğum biri vefat etti. 2012’de ölen iyi bir arkadaşım var. Kan kanseriydi ve onu da çok iyi tanıyordum. Aile gibi çok yakın arkadaşlık

diyebilirim. Onun ölümü çok etkiledi beni. (...) 2014 yılında bir komşumuzu kaybettik. Onu küçüklüğümden beri tanıyordum ve bana bir anne gibi yakındı. Onun ölümü de beni çok etkiledi (...). Daha sonra bir arkadaşımı daha kaybettim. Bir arkadaştan çok korumaya çalıştığım ve abi gibi davrandığım bir gençti. Ne yazık ki kötü alışkanlıklarından dolayı öldü. Onunla arkadaşlar vasıtasıyla tanışmıştım, yetimhanede büyümüş bir arkadaştı. Ailesi olmadığı için kendi aileme dâhil etmiştim diyebilirim. İki üç senelik bir arkadaşım olmasına rağmen ölümü beni çok etkilemişti. (...) 2020'de ise çok iyi bir arkadaşımı kaybettim. Uykusunda öldü ve hiçbir hastalığı yoktu. Üniversiteden tanıdığım ve birlikte çok vakit geçirdiğim, tatilde falan gittiğim bir arkadaştı. Corona yüzünden bir süredir birbirimizi görmüyordu. Beklenmedik ölümü beni çok sarstı, tamamen dağıldım. O zamanlar dinime daha da bağlıydım ve bu da bu yas ile başa çıkmama yardımcı oldu” (K7, güvenli)

“Coronada babamı kaybettik. Ben Türkiye’deydim, ailenin hepsi coronaya yakalanmış. Haberi alınca hemen döndüm, belki bir yardımım dokunur diye. Bahçede duruyordum ben, onlarla öyle görüşüyorduk. Babam aslında çok iyiydi, biz annemden korkuyorduk. Onun durumu ağırdı diye. Ama babam da ağırlaşınca onu da hastaneye kaldırdılar. O vefat etti. Onun vefatı beni sarstı. Hani babanın kaybı o yönden aileyi bayağı yıprattı yani. Çünkü önemli bir figürdü yani hâliyle.” (K10, güvenli)

“Babam dört hafta komada kaldı. Bu süreç aile için çok yıpratıcıydı hani. Babamın kaybı beni tabii çok yıprattı. Hani hayalimiz vardı onunla, hayalimiz babamla sırt sırta vermektir, işleri büyötmektir.. Ya ister istemez insan o boşluğun içine düşüyor. En dehşet oydu bence. Çünkü şimdi ne yapacaksın? Hani sen zaten öyle bir boşluğun içine düştün. Ama Almanya’nın o güzel sistemi var, iş sistemi. O hiç affetmiyor. boşluğu affettirmiyor ve insanın hüznü ve yası affedilmiyor. Galiba o iş yoğununa hemen girmek düşünmeye fırsat vermedi. Hani o kadar stres vardı ki, o kadar çünkü iş verenler de biz hani sık sık devlet için çalışıyoruz. Hı. Hepsi dedi ya hani yapacak mısınız, yapmayacak mısınız? Biz de abimle işleri üstlendik hemen. Yasımızı tuttuk, ama çabuk hayata bağlandık.” (K10, güvenli)

Güvenli bağlanma stiline sahip her iki katılımcının, yakınlarının kaybından bahsederken duygularını dile getirmede zorluk çekmedikleri, yaşadıkları bu travmatik deneyimlerden bahsederken duygularını düzenleyebildikleri görölmektedir. Aynı zamanda ihtiyaç duyduklarında yardım istemekten çekinmedikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu ise olumlu bir kendilik algısının yanı sıra olumlu diğeri modelini de içselleştirdiklerini göstermektedir. Çevrelerindeki insanları güvenilir ve destekleyici algıladıklarının bir göstergesidir. Travmatik durumlar karşısında, çocukluktan itibaren edindikleri güvenli bağlanma deneyimleri onların bu süreci daha az psikolojik zorluk ile atlatalmalarına katkı sağlamaktadır.

Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadeleri dikkate alındığında ise ayrılık ve taşınmaya bağlı olarak, güven duydukları insanları ve ortamları terk etmek zorunda kalmış veya terk edilmiş bireyler olarak anlatımları dikkat çekmektedir. Yaşanılan bu

ayrılık veya taşınmalar sebebiyle korkulu bağlanma stiline sahip bireylerin olumsuz kendilik algısının yanı sıra olumsuz başkaları modeli geliştirdiği görülmektedir. Bu ise düşük bir özgüven ile birlikte başkalarının da güvensiz olduğunu veya kendilerinin sevgiye layık olmadıklarını düşünmelerini, dolayısıyla güven problemi yaşamalarını tetiklemektedir. Olumsuzluğun hâkim olduğu ifadelerde bu sebeple ayrılıklara yer verilmiş ve yaşadıkları bu travmatik deneyimlerin üstesinden gelmekte zorlandıkları tespit edilmiştir. Aşırı güven problemi yaşamalarından ötürü yardım istemekten veya destek almaktan kaçındıkları, reddedilebileceklerinden korktukları gözlemlenmektedir. Aynı zamanda yaşamış oldukları bu ayrılık ve taşınma gibi deneyimler, içselleştirmiş oldukları bağlanma stillerinin temelinde yatan sebepler arasında dikkate alınmalıdır.

Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların travmatik deneyimler ile ilgili ifadelerinden örnekler aşağıda sıralanmıştır:

“Ben yedi yaşında iken annem babamdan ayrıldı. Ben yedi yaşından itibaren babamdan ayrı yaşadık. Dedemlerin oraya taşındık. Ondan sonra başka bir yere daha. Orada arkadaş çok zor edindim. Çünkü bir küçük çocuk mesela yaşadığı ortamda rahat eder. Huzur bulur. Hı hı! Ondan sonra işte o çocuk der ki ya ben en sevdiğim dostlarımı terk ettim. Hı hı! Artık onları görmeyeceğim. Peki ben nasıl yeni bir okula başlayacağım? Bunlar her şey bu çocuğa bir nevi çok ağır bir yük olmaya başlıyor. Şunu da demek isterim ki ben annemi kaybetmekten çok korktum. Çünkü babamı kaybettim. Yani kendisi ayrıldı annemden diyebilirim aslında.” (K9, korkulu)

“Küçüklüğümünden hatırladığım birçok şeyler var. Mesela biz çoğu sefer intikal ettik. Yani bir yerden başka bir yere taşındık. İster okul olsun, ister ev olsun birkaç sıkıntılar yaşadık. Mesela ben annemle beraber ‘Frauenheim’lara (kadın sığınma evi) gittik. Hanımların kaldığı, mevcut olduğu mekânlar oralar. Bu gibi işte zorluklar yaşadık. Ama Rabb’imize hamdüsena olsun. Bugüne kadar işte bunları da atlattık diyebilirim.” (K9, korkulu)

“Annem ile babam ben küçükken ayrıldı. İlginç olan şu ki, neden ayrıldıklarına dair hiçbir bilgim yok. Bu konu hiç konuşulmadı, hatta bunu geçen gün kendi kendime sordum. Hm. Nedenini bilmiyorum, bilmiyorum. Ne zaman gittiğini bile hatırlamıyorum. Sanırım ben okula başladığımda oradaydı ya da yoktu. Artık bilmiyorum, ama zaten altı yaşından beri hayatımdan tamamen çıktığını düşünmüyorum. Kesinlikle.” (K16, korkulu)

“Aslında evet. Düşünüyorum da, biz çok taşındık ben küçükken, ama hep aynı çevrede, aynı semtte, yani şehrin aynı semt ve bölgedeydim yine de. Yani çevremın yakınlarındaydım. İlkokul yılına kadar geçen sürede sadece birkaç ev bloğu değişti, yani dört blok. O andan itibaren yalnızca bir kez uzağa taşındık, aynı şehir ama şehrin farklı bir yerineydi. En son taşınmamız da şehri ve eyaleti değiştirmek oldu, zorunlu bir taşınma diyebilirim. Bu son taşınma ile de herşey tamamen değişti, okul, arkadaş

ortamı, çevre. Her şey tamamen değişti. Gerçek bir değişimdi benim için. Başlangıçta depresyondaydım. Heeeee (derin bir nefes alır).. Öyle bir çukurdaydım ki anlatamam. Ama bunun arkadaş çevremle bir ilgisi var, yani ikinci ailemdi onlar benim. Şöyle düşün, ailen olarak gördüğün bir çevreni bırakmalısın, seni ailenden kopardılar ve buraya getirdiler ve dediler ki ailen burada, bu kadar yeter. Ama öyle değil işte. Diğerleri olan arkadaşlarım, benim ailemdi. Ve onları oldukları yerde bırakmak zorunda kaldım. Bu yüzden çok çok çok zordu.” (K16, korkulu)

“Ölüm veya kayıp tecrübesini aslında çok sevdiğim Sümeyye Abla'nın gidişiyle yaşadım. İlk defa o zaman gerçekten bir ayrılık oluyordu hayatımda. Benim katıldığım bir atölye çalışmasında eğitimcimizdi. 13 ya da 14 yaşındaydım o zamanlar, yani o kadar da genç değildim. Ama onun ayrılması tamamen beklenmedik bir şeydi. Aniden gitti çünkü aniden işinden çıkarıldı. Gerçekten yıkılmıştım onun gidişiyle. Zaten en çok beni etkiledi ve gerçekten sinirlendim çünkü kimse bize onun ayrılacağını önceden söylememişti.” (K14, korkulu)

Saplantılı ve kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde travmatik deneyimlere neredeyse yer vermedikleri dikkat çeken sonuçlar arasındadır. Babasını doğmadan önce kaybeden K4'ün babası ile ilgili çok az bahsetmesi ve bu konu hakkında konuşmak istemediğini ifade etmesi, bu travmatik durum karşısında duygularını düzenleyemediği ve çözülmemiş bir deneyim ile karşı karşıya kaldığını göstermektedir. K4'ün ifadesi şu şekilde olmuştur:

“Babam rahmetli oldu benim doğumumdan önce. Babasız büyüdüm ben. Ama benim çocukluğum gayet normal geçti. Yani diğer çocuklar gibi. Yani her şeyi yapıyordum. Yani bir şeyimiz eksik değildi yani. Babamdan dolayı demiyorum bunu, genel anlamda. Babamın öldüğünü 2. sınıfta anladım zaten.” (K4, saplantılı)

Bu örnekte babanın ani ölümü muhtemelen hamile olan annede ağır travmatik problemlere yol açmıştır. Annenin bebeğin ihtiyaçlarına, duygusal ve mental açıdan uygun ve duyarlı tepki verememesi durumunda bu çocuklar güvensiz, genellikle düzensiz bağlanma kalıpları geliştirme riskine sahiptir. Aynı zamanda ebeveynlerin çözülmemiş travmalarının çocuklarda güvensiz bağlanma kalıplarına yol açtığı bir gerçektir. Bununla ilgili Bowlby (1988) çocukların bilinçaltında ebeveynleriyle özdeşleşme eğiliminde olduklarından bahsetmektedir. Bu örnekte de görüldüğü gibi, saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler, ebeveynlerin tutarsız tutum ve davranışlarından ötürü kendini değersiz hissetmekte, buna bağlı olarak da kendini başkalarına kanıtlamak istemektedir. Fakat diğerlerine karşı beslediği olumlu tavırlar, bazen kendisini gerçekçi olmayan beklentilere sürüklemesine neden olmaktadır.

Saplantılı bağlanma stiline sahip bir diğer katılımcı olan K17'nin ifadelerinde ise yaşanan travmatik deneyimlerde olumsuz bir tutuma sahip ve kendini suçlayan bir kişiliği göstermektedir. Kendisine karşı olumsuz, çevresine karşı olumlu algıya sahip olduğundan, anne babasının ayrılma sebebi olarak kendini görmekte, fakat terk edilmekten korktuğu için duruma boyun eğerek kabullendiğini göstermektedir:

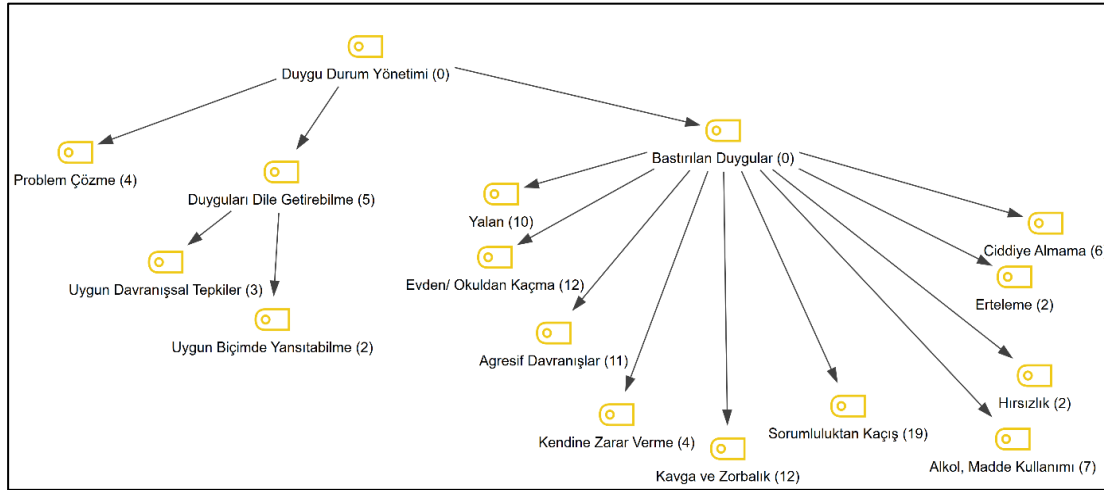
“Annemle babamın ayrılması benim için hiç kolay olmadı. Boşanmanın ne kadar zor olduğunu birçok çocuktan duymuştum ve bundan hep korkmuştum. Sonunda kendi başıma geldi. Bu beni çok etkiledi ve bugün hâlâ zihinsel olarak bunun yükünü taşıyorum. Annemle babamın ayrılığıyla baş edemediğim için evle okulu ayıramıyorum. Biri bana, aileme ya da arkadaşlarıma karşı geldiğinde çok çabuk saldırganlaşıyorum. Evet ama artık bununla başa çıkmaya çalışıyorum. Annemle babamın artık bir araya gelemeyeceğini anladım. Ayrı yaşadıklarını kabul ettim diyebilirim. Ama kendimi suçluyorum ister istemez, belki birşeyler yapabilirdim diye.” (K17, saplantılı)

Kayıtsız bağlanma stiline sahip olan K11 ise travmatik deneyim olarak babaannesinin ölümünden bahsetmekte ve aynı zamanda kendisinde ortaya çıkan ve uzun süren bir tedaviyi gerektiren rahatsızlığına değinmektedir. Hastalığıyla ilgili ifadelerinde ailesini suçlayıcı bir dil kullanması dikkat çekicidir. Bu ise bağlanma deneyimlerinden ötürü kendisine yönelik olumlu, ailesine yönelik olumsuz olarak geliştirmiş olduğu algı ile açıklanabilir. K11'in değişken ve travmatik yaşam süreçlerinde ailesinden destek ve oryantasyon görmediği özetle ifade edilebilir:

“Ben on iki yaşından sonra ameliyatlara geçirdim işte belimden. Bir sene içerisinde mesela o sene hem babaannem vefat etmişti hem de ben yedi ameliyat geçirdim o sene. Evet. Ve yaklaşık her ay hastanede yatıyordum. Ağır terapi, ağrı terapisi görüyordum ve on iki yaşındaydım. Çocuktum. Ailemle aramızdaki bağ o zaman bozuldu. Neden mi? O da ben hastanelerde hayatım geçiyordum. Ama annem ve babam benden otuz yaşındaki bir kadın gibi olgunluk bekledi. Mesela ameliyat olacağım gün illa ki üç ay o sene iki bin on ikide üç ayda bir ameliyat oluyordum. Öyle bir oluşmuştu artık, Eğer iki gün evde bir kontrolüm oluyordu benim. Kendim gidiyordum. Okulumuz yakındı. On beş dakikalık mesafeye de yürüyerek kendim gidiyordum kontrole. Hatta doktorlar bile şaşırды. Sen niye velisiz geldin? Hı! Bu beklenti de beni o zamanlar yoruyordu. Hani her iki gün tamam tabii ki annem babam da zorlanıyor. Babam çalışıyor. Annemin ehliyeti yok. Kendim hastaneye gidiyordum ve ameliyat randevularımı kendim belirliyordum. Doktorlar artık hani böyle el sıkışarak işte aaa sen mi gel yine falan diyordu. Artık senli belli olmuştuk ve üç aya bir doktora gidiyordum, maalesef işte yara geri açılmış oluyordu, yara kapanmıyordu. Bende o var işte. Yani şöyle söyleyeyim, anneme çektiren taraf bendim. Öyle dile getirdi hep annem... (duygusallık).” (K11, kayıtsız)

Duygu Durum Yönetimi

Yapılan çözümlemeler sonucunda katılımcıların duygu durum yönetimi ile ilgili ifadelerinin *problem çözme*, *duyguları dile getirebilme* ve *bastırılan duygular* kodları etrafında şekillendiği görülmektedir. Katılımcıların yanıtları temelinde oluşturulan hiyerarşik kod-alt kod modeli aşağıda yer almaktadır.

Şekil 5.8. Duygu durum yönetimi

Katılımcıların duygu durum yönetimi ile ilgili strateji ve davranışlarını keşfetmeye yönelik sorulan sorulara verilen cevapların kodlanması neticesinde duygu durum yönetiminin yoğunlukla “bastırılan duygular” ile ilişkili olarak cevaplandığı tespit edilmiştir. Bastırılan duygular kodunun alt kodlarının *yalan*, *evden veya okuldan kaçma*, *agresif davranışlar*, *kendine zarar verme*, *kavga ve zorbalık*, *sorumluluktan kaçış*, *alkol veya madde kullanımı*, *hırsızlık*, *erteleme davranışı* ve *olayları ciddiye almama durumu* olarak ifade edildiği saptanmıştır. Duygu durum yönetimi ile ilgili duyguları dile getirme veya duyguları ifade edebilme kodu ile ilgili alt kodlar ise *uygun davranışsal tepkiler*, *duyguları uygun biçimde yansıtabilme* olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda *problem çözme becerisi* kodu da duygu durum yönetiminin ifade edilmesinde yer bulmuştur.

Duygu durum yönetimi ile ilgili duyguların bastırılmasına yönelik alt kodların çeşitliliği ve yoğun bir şekilde ifade edilmesi dikkat çekmektedir.

	Güvenli	Saplantılı	Korkulu	Kayıtsız	Total
☞ Duygu Düzenleme ve Başa Çıkma Stratejileri					
☞ Duygu Durum Yönetimi					
☞ Problem Çözme	2			1	3
☞ Duyguları Dile Getirebilme	3			1	4
☞ Uygun Biçimde Yansıtabilme	2				2
☞ Uygun Davranışsal Tepkiler	2				2
☞ Bastırılan Duygular					
☞ Erteleme			1		1
☞ Ciddiye Almama			2	2	4
☞ Kendine Zarar Verme		1	2		3
☞ Evden/ Okuldan Kaçma		2	2	1	5
☞ Yalan		2	1	2	5
☞ Kavga ve Zorbalık		1	1	2	4
☞ Agresif Davranışlar		2	1	2	5
☞ Sorumluluktan Kaçış		3	2	2	7
☞ Alkol, Madde Kullanımı		1		1	2
☞ Hırsızlık				1	1
Σ SUMME	9	12	12	15	48
# N = Dokumente/Sprecher	3 (17,6%)	4 (23,5%)	5 (29,4%)	5 (29,4%)	17 (100,0%)

Şekil 5.9. Duygu durum yönetimi ile ilgili kodların gruplara göre dağılımı

Duygu durum yönetimi ile ilgili bulgular bağlanma stilleri dikkate alınarak incelendiğinde (Şekil 5.9.) ilk dikkat çeken, güvenli (n=3) bağlanma stiline sahip katılımcıların “problem çözme durumu” ve “duyguları dile getirebilme” kodları ile ilgili alt kodlarda yer aldığı ve “bastırılan duygulara” yönelik alt kodlarda hiçbir ifadenin bulunmadığına yöneliktir. Güvensiz bağlanma stillerine sahip katılımcılarda ise (saplantılı n=4; korkulu n=5; kayıtsız n=5) “problem çözme” ve “duyguları dile getirme” kodları ile alt kodları içeren yanıtlar bulunmamakta, yalnızca kayıtsız bağlanma stiline sahip bir katılımcının değindiği görülmektedir. Bunun yanı sıra ise “bastırılan duygular” kodu ve alt kodlarının güvensiz bağlanma stillerine sahip katılımcıların ifadelerinde yoğunlukla yer aldığı öne çıkmaktadır. Özellikle *sorumluluktan kaçış, agresif davranışlar, kavga ve zorbalık, yalan ve evden veya okuldan kaçış* davranışlarının “bastırılan duygular” alt kodları olarak her üç grubun ifadelerinde yoğunlukla yer aldığı saptanmıştır. “Kendine zarar verme” özellikle korkulu bağlanma stiline sahip katılımcılar tarafından ifade edilirken, *olayları ciddiye almama ve alkol/ madde kullanımı* ile ilgili ifadelerin ise kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcılar tarafından da belirtildiği görülmektedir.

Duygu durum yönetimi ile ilgili katılımcı ifadelerinden örneklerle aşağıda yer verilmiş ve kendilik algısı ile travmatik deneyimleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinden örnekler:

“Bir zamanlar aile içinde olan olaylarda veya yaşadığım kayıplarda biraz kendini suçluyorsun, belki bir şeyler yapabilirdim diye düşünüyordum. Bu da beni nispeten duygusallaştırdı diyebilirim. Ben de aslında nispeten hassas bir insanım ve gözyaşı dökmek gibi bir sorunum yok. Bu düşünce ise oldukça yorucuydu. Bir süre depresyondaydım ve bunu kimseye belli etmek istemiyordum ama yalnız olduğumda özellikle moralim tamamen bozuktu. Artık bir şeyler yapmak isteyen bir insan değildim, sadece bahçede vakit geçiren biriydim. O zamanlar çok kötümserdim. Sonra dinime sarılarak bu süreci atlattım. Bir de şunu fark ettim, yardım istemek ve sevdikleriyle duygularını paylaşmak insana iyi geliyor. Bu beni daha empatik yaptı, başkalarına kesinlikle sempati duyabildim ama aynı zamanda sadece duygularım hakkında da konuşabildim. Arkadaşlarım da bana çok iyi geldi.” (K7, güvenli)

“Bir sorunum olduğunda kendim çözmeye çalışıyorum genelde. Güçsüz görünmeyi hiç sevmiyorum. O yüzden ama eğer hiçbir çıkarı yoksa yardım almaya çalışıyorum. Abimden, ailemden, arkadaşlarımdan... Yani ihtiyacım olduğunda da yardım istemeye çekinmem yani. Öyle işte.” (K10, güvenli)

“Bazen hakikaten kendime soruyorum. Eğer görme engelli olmasaydım bugünkü resourcelarıma (kaynaklarıma) sahip olur muydum diye. Herhâlde olmazdım. Şimdi Allah kimseye hani bir dert vermesin ama herhangi bir problem olduğu zaman mental emsallerimden daha güçlü olduğumu düşünüyorum, mental yönden. Hı. Onlar mesela herhangi bir darbede hemen yıkılacak gibi veya dünyanın sonu gelmiş gibi hissedebiliyorlar.” (K1, güvenli)

Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların duygu düzenleme yöntemi ile ilgili ifadelerinde duyguları düzenleyebilme, ifade edebilme ve problem çözebilme ile ilgili olumlu açıklamaları olduğu görülmektedir. Bu ise, yaşanan zorlukların ve gelişen risk faktörlerin üstesinden gelebilmek için olumlu bir altyapının olduğunun ifadesidir. Güvenli bağlanma deneyimleri biriktirmiş olan bu katılımcıların karşılaştıkları zorluklar karşısında temel donanımdan istifade ettiği anlamına gelir. Duygularını denetleyebildikleri ve karşılaşılan problemlerin aşılmasında destek ve oryantasyona açık oldukları görülmektedir. Bu ise olumlu bir kendilik algısı ve olumlu ve güvenilir başkaları algısına dayanmaktadır. Bu sebeple güvenli bağlanma stiline sahip bireyler sosyal hayatta ilişki kurmakta zorlanmayan ve ihtiyaç duyduğunda yardım istemekten çekinmeyen ve destek bulabileceğini bilen kişiler olarak nitelendirilirler. Örnek ifadelerde görüldüğü üzere kendileri ve başkaları hakkında olumlu algıya sahip oldukları için olumlu ilişkiler kurma, grup içinde uyum sağlama ve duygularını düzenleyebilme gibi özelliklere sahiptir.

Saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların duygularını yönetebilme ve problem çözebilme becerilerini yansıtan ifadelerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

“Annemle babamın ayrılığı beni çok etkiledi. O zamanlar kendimi suçlu hissettim. Hatta kendime jiletle zarar verdim. Bu yüzden intihar düşüncelerim vardı, intihara teşebbüs etmek istedim ama sonra bunu yapmadım çünkü ölmektense yaşamayı tercih ederdim. Ve evet, bu benim için zor bir zamandı ama üstesinden geldim. Bu sürece alışmak zamanımı aldı ve her şeyden önce herkesin sahip olmadığı sabır ve anlayış gerektiriyor. Şöyle anlatayım, kendime zarar verdiğimde özgürlük hissediyordum. İlk kan damlası düşer düşmez kendimi özgür hissedip rahatlıyordum. Bu şekilde yeniden mutlu olduğumu hissettim. Hiç ağrım olmadı. O anda acıyı hissetmedim elbette. Ama sonrasında tabii ki acıyı hissediyorsunuz. Bunlar geride kaldı. Artık tüm bu şeylerden uzaklaştığım için mutluyum.” (K17, saplantılı)

“Birçok kez evden kaçtım, arkadaşşıma, hatta erkek arkadaşımın ailesinin yanına gittim. Beni istemedikleri için bunu yaptım. Beni herkes salak sanıyor, ama ben çok akıllıyım. Bazen kendimi saf gibi gösteririm, ortamdaki durumu çözmek için. Ama hoşuma gitmiyorsa, okuldan da çok kaçtığım oluyordu. Çok yaramazlık yaptım, çok.” (K6, saplantılı)

“O zamanlar gerçekten yanlış yoldaydık. Örnek vereceksem geceleri evden kaçmak, alkol, sigara ve benzeri şeyler gibi. Geçmişimde ailemden pek ilgi göremedim çünkü ailenin sorunlu çocuğu hep bendim. Bu yüzden yaptığım hata şuydu; ailemin ilgisini çekmediğim için başkalarının dikkatini çekebilmem gerekiyordu, ben de yalanlar anlattım. Bu benim çöküşüm oldu, çünkü yalanlarım yüzünden birçok arkadaşımı kaybettim. Sonuç olarak kaybettiğim insanlar gerçekten gözlerimi açtı. Ve o zamandan beri açık bir insan oldum, ne düşünüyorsam onu söylerim, çok yardımseverim ve evet neşeliyim.” (K16, saplantılı)

Örnek ifadelerden de görüldüğü gibi saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların yorumlarından duyguları düzenleyebilme becerilerinde zorlandıkları anlaşılmaktadır. Yaşadıkları travmatik durumların üstesinden gelebilmek için sorunlarla yüzleşmekten veya sorunlar sebebiyle reddedileceklerinden korktukları, bu sebeple evden veya okuldan kaçma ve yalan ifadelere başvurma gibi eğilimlere sahip oldukları dikkat çekmektedir. Kendilerini karşılarındakinden daha aşağı bir konumda gördükleri için, kendilerini yetersiz algıladıkları ifadelerden anlaşılmaktadır. Bu sebeple yaşanan olaylar ile ilgili kendilerini suçlamakta, durum ile başa çıkmakta zorlandıkları için ya gerçeklerden kaçışı (yalan veya evden/ okuldan kaçma) ya da kendilerini cezalandırmayı seçtikleri görülmektedir. Dolayısıyla duygusal dengesizlik, terkedilme endişesi ve kendileri hakkında olumsuz duygulara hakim oldukları tespit edilmiştir. Çevreleri tarafından sevilmediğini düşünerek herkese şüpheyile yaklaştıkları, ama aynı

zamanda onay alma çabası veya ilişki arayışı içinde oldukları ifadelerden anlaşılmaktadır.

Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinden örneklerde de sorunlarla başa çıkmada zorluk çektikleri, farklı yöntemlerle duygularını düzenlemeye çalıştıkları fakat olumsuz davranışlara kayabildikleri gözlemlenmektedir:

“Hani olaylara espritüel yaklaşmaya çalışıyorum çoğu zaman. Mesela çocukluğumdan beri. Belki de ilgi görmek için bir şeydi bu. Belki de duygularımı gizliyordum ya da korktuğumu (sessizlik) bilmiyorum. Hı. Bir çok soğuk şakalarım da oluyordu. Ondan sonra böyle ayarsız bir şekilde şaka yapıyordum. Yersiz espriler yapıyordum. Hep çocukken olan şeyler bunlar. Hani pişman oluyordum ama yine de aynısını, ertesi gün unutuyordum yine aynısını yapıyordum.” (K15, korkulu)

“Dürüst olmak gerekirse hâlâ sorunumun ne olduğunu bilmiyorum. Bugüne kadar beni okuldan kaçmaya iten şeyin ne olduğunu bilmiyorum. Tek bildiğim, öğrenmekten nefret ettiğim ve bir şeyleri değiştirme eğiliminde olduğum. Yoluma gittim. Tüm kuralları göz ardı ettim ve kaçtım. Sadece işimi yaptım ve gittim. (...) Okuldan kaçtığım ortaya çıkınca bunalıma da girdim. Sonra ailem tıbbi açıdan biraz araştırma yaptı, bana psikolojik desteğin gerektiğini düşündü. Çünkü ben de bunu biliyordum. Gizlice babamın uyku haplarını ve güçlü antidepresanlarını aldım. Babam bunu fark etmiş. Böylece gerçekten ıstırapın biteceğini düşünmüştüm. Hatta intiharı bile düşündüm. Çünkü yaşamayı hak etmiyordum.” (K14, korkulu)

Paylaşılan her iki ifadeden de anlaşıldığı gibi korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların yorumları da sorunlarla başa çıkma ve duyguları düzenleme hususunda zorluk çektiklerini göstermektedir. Erteleme, sorunları ciddiye almama, kaçma ve kendine zarar verme gibi durumlar, problemler veya travmatik olaylar ile başa çıkmakta zorlandıklarının göstergesidir. Hem kendileri hem de karşılarındakiler hakkında olumsuz bir algıya sahip olduklarından ihtiyaç durumunda yardım almayı tercih etmedikleri görülmektedir. Başkalarını güvensiz gördüklerinden veya kendilerinin reddedileceğini düşündüklerinden üstesinden gelmekte zorlandıkları durumlarda dahi yardım talebinde bulunmadıkları anlaşılmaktadır. Bu ise güven problemi yaşadıklarını, acı çekmekten veya terk edilmekten korktuklarını, dolayısıyla her türlü yakınlık kurma durumlarından kaçtıklarının göstergesidir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde ise yalan, agresif davranışlar, kavga ve zorbalık gibi başa çıkma stratejilerinin hakim olduğu ve duygu düzenleme becerilerinde sıkıntılar çektikleri gözlemlenmiştir. Örnek ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

“Düşünsene, büyürken her milletten, her inançtan insanla karşı karşıya geliyorsun. Ve evet, bu da böyleydi. Katıldığın gruplar var, onlarla takılıyorsun, sonra cesaretinizi sınadınız, çok eğlendiniz. Sen de pek çok kötü şey yaptın, insanların seninle dalga geçmesi ya da senin insanlarla dalga geçmen gibi.. Çocukken az ya da çok yaşadığım şeyler bunlar. Ama şimdi dramatik bir şey yok. Yanlış arkadaşlar olunca ve aile destek olmayınca da maddi kazançlar düşünüyorsun, hırsızlıkla mesela. Ya da eğlence istiyorsun, kızlar, madde falan (...).” (K5, kayıtsız)

“Artık param ve gücüm vardı ama bu yüzden depresyondaydım. Böyle bir balonun içinde sıkışıp kalmıştım sanki çünkü ben de bir sürü saçmalık yapmıştım. Bu yüzden çok fazla kötü işler yaptım ve işe yaramadı benim için. Bilmiyorum, her şey yolunda gitseydi ve çok zengin olsaydım ya da yakalanma gibi benzer bir şey olmasaydı nasıl olurdu, hayal edemiyorum. Ama tabii ki devam yapabiliirdim isteseydim, ama şunun hep farkındaydım, bir gün bu konudan mahkum olacağım.” (K5, kayıtsız)

Kayıtsız bağlanma stiline sahip bir katılımcı olan K5’in ifadelerinden anlaşıldığı üzere çevrelerine karşı olumsuz bir eğilim sergiledikleri görülmektedir. Kendilerine yönelik olumlu, başkalarına yönelik ise olumsuz algıya sahip oldukları için, kendilerini diğer kişilerden üstün gördükleri ifade edilebilir. Bu sebeple karşı tarafa karşı zorbalıktan kaçınmadıkları, yalan veya olumsuz davranıştan kaçınmadıkları hem ifadelerden hem de tabloda yansıtılan alt kodlardan anlaşılmaktadır. Ayrıca K5’in kendi olumsuz tutum ve davranışlarından bahsederken ikinci tekil şahıs kullanması ve sen diye hitap etmesi dikkat çeken bir bulgudur. Bu durum tüm mülakat süresince devam etmiştir ve içselleştirdiği olumlu benlik modelinde zarar verecek ifadelerden kaçınması bir strateji olarak algılanmıştır. Maddi kazancın önemine dikkat çeken K5’in bağımsızlığa oldukça önem verdiğini ve olumsuz olan tutum ve davranışlarından ötürü başkalarını suçladığı gözlemlenmiştir.

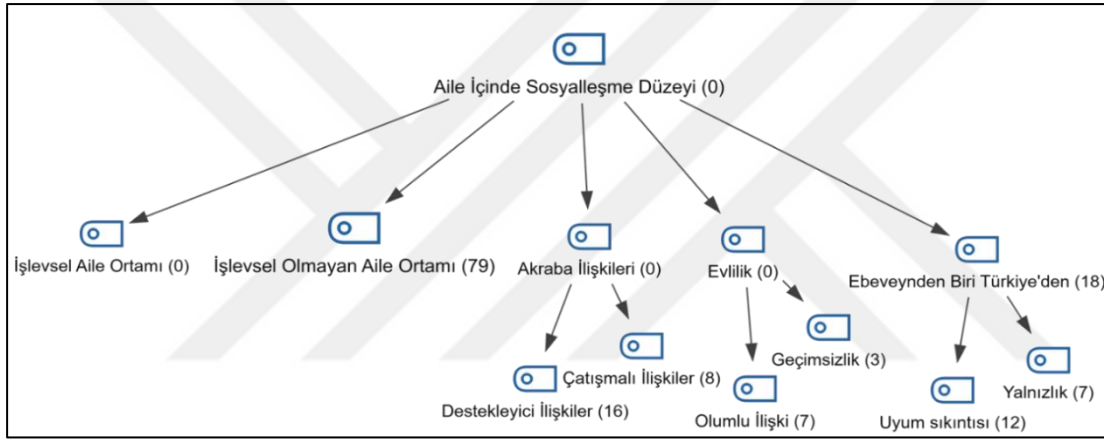
5.2.1.2. Aile içinde sosyalleşme düzeyi

Çalışmanın bu kısmında üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin ebeveynleri ve kardeşleriyle olan ilişkilerini nasıl tanımladığı ve sunduğu analiz konusudur. Ebeveyn ilişkilerinin kalitesi, gençlerin hayatla başa çıkmaları için çok farklı deneyimler sunabilmekte ve gençlerin topluma uyumlarını etkileyebilmektedir. Özellikle görüşme yapılan gençlerden yola çıkarak aile içi sosyalleşme deneyimlerinin oluşturduğu etkiler incelenmiştir.

Gerçekleştirilen görüşmelerde ilk olarak dikkat çeken husus, gençlerin çoğunluğunun ailelerinden bahsederken detaylara girmeleri, hem çocukluk dönemine ait hatıralardan bahsetmeleri hem de güncel aile ilişkilerini rahatça ifade etmeleridir. Babasını

doğmadan kaybeden K4 dışında tüm katılımcılar soruları açıkça cevaplamış ve görüşme sonunda kimseye anlatamadıkları konulara değindiklerini, bunu ise şaşkınlıkla karşıladıklarını ifade etmişlerdir. K4 ise cevapları kısa tutmuş veya cevaplamak istememiştir.

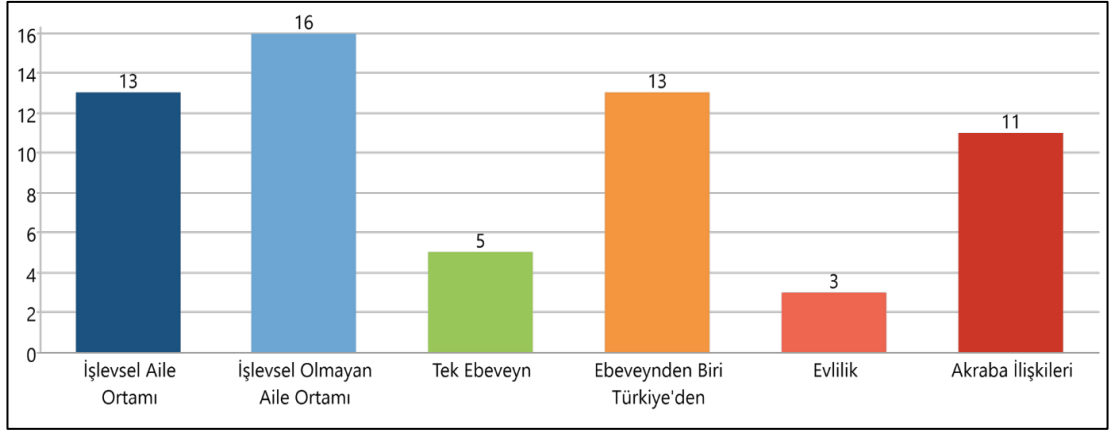
Aile içinde sosyalleşme düzeyi başlığı altında katılımcı gençlerin ifadeleri incelendiğinde, verilerin; *işlevsel aile ortamı*, *işlevsel olmayan aile ortamı*, *akraba ilişkileri*, *ebeveynden birinin Türkiye’den gelmesi* ve *evlilik* kodları etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu bağlamda çalışma grubunda yer alan katılımcıların yanıtları doğrultusunda oluşturulan hiyerarşik kod-alt kod modeli aşağıda sunulmuştur.

Şekil 5.10. Aile içinde sosyalleşme düzeyi

Katılımcıların, aile içinde sosyalleşme düzeyi ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların kodlanması neticesinde, bu temanın büyük oranda “işlevsel aile ortamı” ve “işlevsel olmayan aile ortamı” alt temalarında ele alındığı tespit edilmiştir.¹³ Aynı zamanda “akraba ilişkileri” ve “evlilik ilişkileri” ile birlikte “ebeveynden birinin Türkiye’den gelmesi” veya “tek ebeveyn ile büyüme” kodlarının da aile ilişkileri ve aile içinde sosyalleşmenin ifade edilmesinde yer bulduğu görülmektedir. Şekil 5.11. aile içinde sosyalleşme düzeyine dair frekans dağılımını katılımcı sayısına göre göstermektedir.

¹³ “İşlevsel aile ortamı” ve “işlevsel olmayan aile ortamı” ile ilgili hiyerarşik kod-alt kod modeli çalışmanın ilerleyen kısmında sunulacağı için Şekil 5.10.de detaylı yer verilmemiştir. (bkn. Şekil 5.13. ve 5.16.)

Şekil 5.11. Aile içinde sosyalleşme düzeyi frekans grafiği (n=17)

Katılımcılara aileleriyle olan ilişkilerini nasıl algıladıkları sorulduğunda oldukça farklı yanıtlar alınmıştır. 6 Katılımcı aile bireyleriyle güçlü ve karşılıklı destek içeren ilişkiden bahsederken, içlerinden sadece 3 kişinin güven ve muhabbetli bir ilişkiden söz etmesi dikkat çekmektedir. Aynı zamanda aile içinde şiddet, kavga ve huzursuzluk belirtilerinden bahseden katılımcılar bulunmakla birlikte, aile fertleriyle ilişkiyi kesen veya küs olan katılımcılar da bulunmaktadır. Katılımcılar çoğunlukta işlevsel olmayan aile ortamına dair ifadelerde bulunsa da anne veya babalarıyla olumlu iletişimde olduklarına dair yanıtlar vermişlerdir. Bu sebeple “işlevsel aile ortamı”na dair frekans dağılımı 13 katılımcının yanıtıyla görülmektedir. Dolayısıyla bağlanma stillerine bağlı olarak kod ve alt kodların oluşumunu incelemek için Şekil 5.11.’deki frekans grafiği dikkate alınarak her bir kod ve alt kod için bulgular sunulmuştur. Ayrıca bulguları bağlanma perspektifinden inceleyebilmek adına “işlevsel aile ortamı”, “işlevsel olmayan aile ortamı”, “evlilik ilişkisi” ve “akraba ilişkileri” kategorilerine ait kod ve alt kodların bağlanma stillerine göre dağılımı Şekil 5.12.’de sunulan grup kıyaslama tablosunda öncelikle yer verilmiştir.

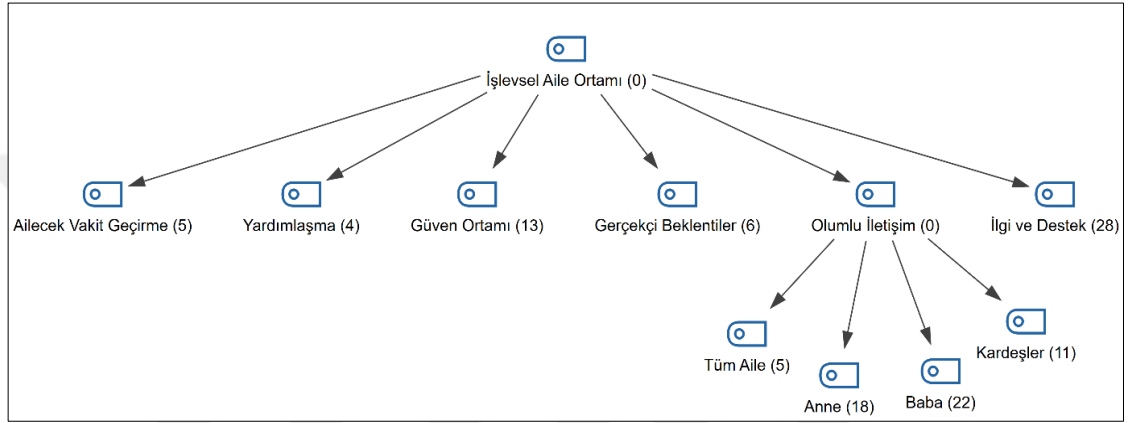
	Güvenli	Saplantılı	Korkulu	Kayıtsız	Total
▼ Sosyalleşme					
▼ Aile İçinde Sosyalleşme Düzeyi					
▼ İşlevsel Aile Ortamı					
▼ Olumlu İletişim					
Tüm Aile	2			1	3
Kardeşler	2	1	3		6
Baba	3	1	2	1	7
Anne	3	1	2	2	8
▼ İşlevsel Olmayan Aile Ortamı					
▼ Kopuk İlişki - İletişim Eksikliği					
Tüm Aile		2	1	2	5
Kardeşler		3	3	2	8
Anne		3	3	2	8
Baba	1	2	4	2	9
▼ Evlilik					
Geçimsizlik		1			1
Olumlu İlişki	1			1	2
▼ Akraba İlişkileri					
Destekleyici İlişkiler	2	2	2	3	9
Çatışmalı İlişkiler			3	1	4
Σ SUMME	14	16	23	17	70
# N = Dokumente/Sprecher	3 (17,6%)	4 (23,5%)	5 (29,4%)	5 (29,4%)	17 (100,0%)

Şekil 5.12. Bağlanma stillerine göre aile ve ebeveyn-Çocuk ilişkisinin dağılımı

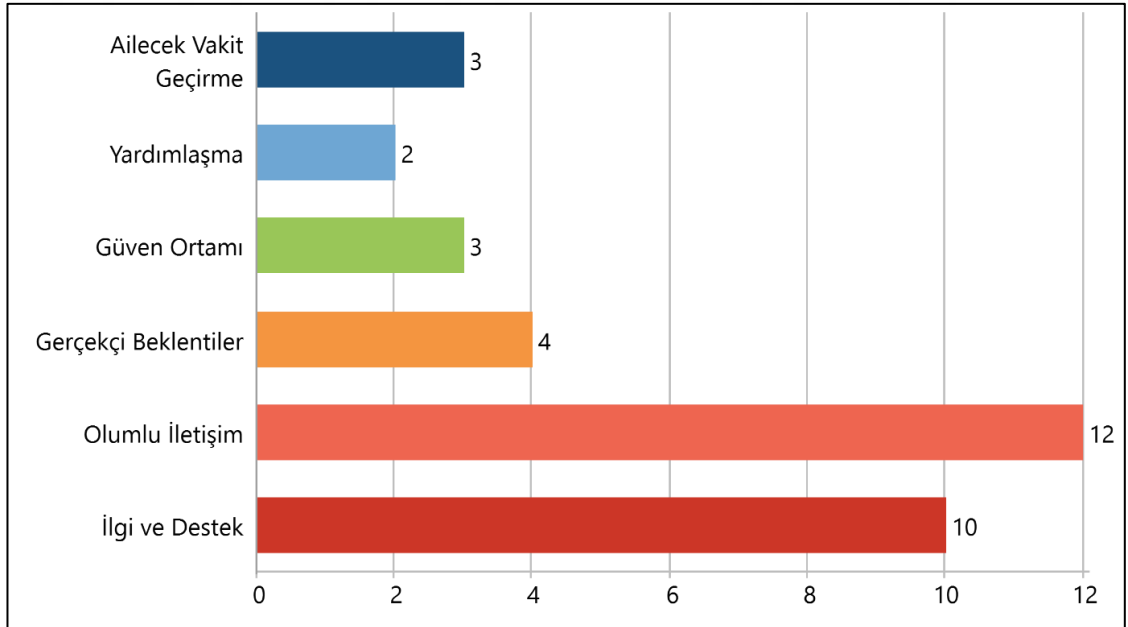
Bağlanma stilleri dikkate alınarak incelenen ilişki ve iletişim düzeylerinde güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinin olumlu ilişki ve iletişime dair alt kodlar içeren “işlevsel aile ortamı”nda ağırlıklı olarak yer aldığı görülmektedir. Güvenli (n=3) bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinin anne, baba ve kardeşlerle “olumlu iletişim” yönünde olduğu, “kopuk iletişim” ve “iletişim eksikliği” kategorisinde ise neredeyse hiçbir ifadenin yer almadığı saptanmıştır. Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcılar (K1, K10) “akraba ilişkilerini” destekleyici olarak tanımlarken, evli olan güvenli stile sahip katılımcı eşi ile “olumlu” ve huzurlu bir ilişkiye dair yanıtlar vermiştir (K7). Saplantılı (n=4), korkulu (n=5) ve kayıtsız (n=5) bağlanma stillerine sahip katılımcıların ifadelerinin ise “kopuk ilişki” ve “olumsuz iletişim”i içeren işlevsel olmayan aile ortamına ait alt kodlarda yer alması dikkat çekmektedir. Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların ebeveynin biri ile “olumlu ilişkiye” yönelik ifadelerde bulunduğu, diğer ebeveyn ile “olumsuz” ve “kopuk ilişki” yönünde cevap verdiği önemli bulgular arasındadır. Bu önemli bulgulara alt başlıkların veri incelemelerinde dikkate alınarak detaylı yer verilmiştir.

İşlevsel aile ortamına dair bulgular

Üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin ifadeleri bağlanma kuramı ekseninde dikkate alındığında, gençlerin aile ortamının işlevsel olmasını destekleyen bazı öncüllerin varlığı dikkat çekmektedir. İşlevsel aile ortamına ilişkin yapılan çözümlemelerde *ailecek vakit geçirme*, *yardımlaşma*, *güven ortamı*, *gerçekçi beklentiler*, *olumlu iletişim* ve *ilgi/ destek* olmak üzere 5 farklı kategoriye ulaşılmıştır. Şekil 5.13.’te “işlevsel aile ortamı” temasına ilişkin çözümleme sunulmaktadır.

Şekil 5.13. İşlevsel aile ortamı

Şekil 5.14. İşlevsel aile ortamı frekans grafiği (n=17)

Hem Şekil 5.13.’teki hiyerarşik kod-alt kod modelinde, hem de Şekil 5.14.’teki frekans grafiğinde görüldüğü gibi “ilgi ve destek” ile “olumlu iletişim” en sık yer bulan kategori olmuştur. “Olumlu iletişim” kategorisi aynı zamanda “tüm aile”, “baba”,

“anne” ve “kardeşler” olmak üzere 4 koddan oluşmaktadır. Tüm aile bireyleri ile olumlu bir iletişimde bulunan katılımcıların yanı sıra, sırf anneleriyle veya babalarıyla ya da kardeşleriyle olumlu iletişimleri olup ebeveynleriyle kopuk ilişkileri olan katılımcılar da bulunmaktadır. Bu sebeple bahsi geçen kodlara ilişkin genç katılımcıların bağlanma stillerine göre dağılımını daha detaylı incelemek faydalı olacaktır.

	Güvenli	Saplantılı	Korkulu	Kayıtsız	Total
▼ Sosyalleşme					
▼ Aile İçinde Sosyalleşme Düzeyi					
▼ İşlevsel Aile Ortamı					
Ailecek Vakit Geçirme	2			1	3
Yardımlaşma	2				2
Güven Ortamı	3				3
Gerçekçi Beklentiler	3		1		4
▼ Olumlu İletişim					
Tüm Aile	2			1	3
Kardeşler	2	1	3		6
Baba	3	1	2	1	7
Anne	3	1	2	2	8
İlgi ve Destek	3		4	3	10
Σ SUMME	23	3	12	8	46
# N = Dokumente/Sprecher	3 (17,6%)	4 (23,5%)	5 (29,4%)	5 (29,4%)	17 (100,0%)

Şekil 5.15. İşlevsel aile ortamının etkenlerinin bağlanma stillerine göre dağılımı

İşlevsel aile ortamına ilişkin öncüller bağlanma stilleri dikkate alınarak incelendiğinde tüm kod ve alt kodların ağırlıklı olarak güvenli (n=3) bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde yer aldığı görülmektedir (Şekil 5.15.). Özellikle saplantılı (n=4) bağlanma stiline sahip katılımcılara ait ifadelerinin nerdeyse hiçbir işlevsel aile ortamı alt kodunda yer almaması dikkat çekmektedir. Korkulu (n=5) ve kayıtsız (n=5) bağlanma stillerine sahip katılımcıların ifadelerinin ise olumlu iletişimde anne, baba veya kardeş ilişkisini içeren alt kodlarda yer aldığı ve ilgi ile destek kategorisinde de 3-4 katılımcıya ait ifadelerin bulunduğu görülmektedir. Bahsi geçen kodlara ilişkin katılımcı ifadelerinden seçilmiş alıntılara bağlanma stillerine göre kategorize edilerek aşağıda yer verilmiştir:

Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinden örnekler:

“Şey, benim ailem, kesinlikle çok ama çok sıcak davranan ebeveynlerdi. Özellikle çocukluğumda, çok fiziksel temas, çok sarılma ile karşılık verirdi. Hatta annem aşırı korumacıydı diyebilirim, mesela neredeyse her zaman atlet giymek zorunda kalıyorum. Babam da aynıydı. Mesela şunu hatırlıyorum,

ben küçükken bir yerde uyuya kaldığımda beni hep kollarına alır ya da yatağıma taşırdı, çok, çok sıcak ve samimi ilişkimiz vardı.” (K7, güvenli)

“Böyle ailecek ve babamla bir şey yaptığımızda çok zevk alırdık yani. Küçüldüğümüzden hatırlarım, çocuk odasında araba bile oynardı bizimle yani.” (K10, güvenli)

“Annem babam çok yoğundu ama bizim ailede babam onu bayağı kontrol edebiliyordu yani. O yoğunluğu sanki çok hissetmiyorduk. Akşam olduğunda bile birşey ters gitse, babam o defteri kapatabiliyordu o akşam için. Bizimle ilgileniyordu ve her akşam ailecek vakit geçiriyorduk. Bir de zaten okullardan iki üç gibi eve geliniyor. Aile ile vakit geçirmek için okul sonrasında çok az bir süre var. Tatil hariç ya da hafta sonu hariç tabii. Hafta içi o süreyi ailem bence çok güzel değerlendiriyordu yani. Küçüldüğümüzde de öyleydi, yine arkadan baktığımızda yani akşam 6, 7 ya da 8 arası o 2-3 saatlik vakti yani o süreyi güzel değerlendiriyorduk biz. Annem de olsun babam da olsun birlikte olmamıza çok dikkat ediyordu sağ olsunlar.” (K10, güvenli)

“Annemle babam sevgilerini her zaman göstermişlerdir. Hatta tabii ki bu sevgilerinden dolayı kesinlikle kötü bir amaçla değil. Bizim de engelli olmamızdan dolayı, hani her zaman bir koruma şeyine girmişlerdir. Aşırı koruma tepkileri var ister istemez. Yani hani her zaman, hele hele annem yani... Babam biraz daha çok mesela bana güzel hitaplarda bulunur falan. Ve biraz daha hani benim kendi ayaklarımın üzerinde durabilmemi falan teşvik eder. Yani arkadaşlarımla falan bir yere gideceksem eskilerden falan şimdi tabii ki daha problem değil de o zamanlar. On sekiz yaşına hani yeni girdiğimde. Babam tabii ki gitsin, etsin. Hemen izin verirdi. Annem hani her zaman bunu biraz böyle kaygılı karşılardı. Bir şey olur falan diye hani çok böyle bana bize bağlı böyle, telaşlı... Korkulu maalesef... O kendini de tabii ki kimi zaman zarar verebiliyor, bize de zarar verebiliyor. Bizim de hani şahsiyet gelişimimizde. Tek problem o. Ama kesinlikle o da hani çok böyle sevgi cümleleri kullanır. Güzel güzel hitaplarda bulunur ve hani ailenizde çok körperkontakt (fiziksel temas) da vardır yani. Hani öpmek olsun. Onların hani bazı ailelerde dediğiniz gibi çok fiziksel yakınlık olmuyor ama bizim ailemizde sarılmak, öpmek gayet hani sürekli gösterilen sevgi şeklidir yani.” (K1, güvenli)

Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların işlevsel aile ortamından bahsetmeleri beklendik bir bulgudur. Bunun yanı sıra güvensiz bağlanma stiline sahip katılımcıların da minimum aile fertlerinden birbiriyle olumlu etkileşim içinde olmalarından ve destekten bahsetmeleri dikkat çekmektedir. Desteğin özellikle meslek bulma yönünde olduğu ifade edilmektedir.

“Bana en çok sevgiyi veren kişi ablamdır. Ama tabii ben bunu küçük bir çocukken fark etmemiştim çünkü benimle çok ilgilendi ve çok oynadı ve tek o ihtiyaçlarımı hissetti. Sanırım beni küçükken en çok ablam sevdi. Ama onun dışında pek bir şey hatırlayamıyorum, sadece babamla pek bir şey yapmadığımızı, annemin de hep meşgul olduğunu hatırlıyorum. Ablamla hâlâ çok kuvvetli bir ilişkimiz var.” (K8, saplantılı)

“Meslek yaptığım iş yerini babam aracılığıyla buldum, o bulmada bana yardımcı oldu çünkü babamın şirket sahibini tanıyan bir arkadaşı var. Babamın arkadaşı müdürün beni işe almasına yardımcı oldu.” (K2, kayıtsız)

Ön plana çıkan diğer bir destek türü ise akraba ilişkilerinin kuvvetli olmasıdır. Katılımcılardan 9 kişi akrabalarla yakın bir çevrede oturduklarından ve karşılıklı destek ve sahiplenme durumundan bahsetmektedir. Özellikle büyükanne ve büyükbabaların kendilerinin eğitiminde rol aldıklarını, sık ziyaretlerin gerçekleştiğini veya kendilerine sahip çıkıldığını dair ifadeler yer verilmiştir. Bu kategoriye ait verilerde tüm bağlanma stillerinden katılımcılara dair ifadelerin yer alması dikkat çekmektedir (bkn. Şekil 5.15.: güvenli n=2, saplantılı n=2, korkulu n=2, kayıtsız=3). Annesi ve babası kendisi yedi yaşında iken ayrılan K9, anne tarafından dedesi ve anneannesinin kendilerine sahip çıkmalarını bir mutluluk olarak açıklamaktadır:

“Bugüne kadar herhangi bir sıkıntı yaşamadık. Daha çok dedemgilin yanında oturduk. [...] Hatırladığım birçok şey var. Mesela biz çok sefer intikal ettik. Yani bir yerden başka bir yere taşındık. İster okul olsun, ister ev olsun birkaç sıkıntı yaşadık. Mesela ben annemle beraber kadın sığınma evinde kaldım. Hanımların kaldığı, mevcut olduğu mekân. Bu gibi işte zorluklar yaşadık... Hatırlıyorum, o sıkıntılı dönemde, anneannem dedem bizi kabul etmişti evlerine. Yaşamaya başladık. O anları hatırlıyorum. Onların kaldığı mekâna intikal ettikten sonra anneannemin ve dedemin bizim yanımızda yaşayın izni beni çok mutlu etmişti. Tekrardan da arkadaşlarımla buluşmuştum.” (K9, korkulu)

Doğuştan görme engelli olan K1 ise annesinin kendi ailesi tarafından destek gördüğünü ve annesini yalnız bırakmadıklarını görüşmenin bir kaç yerinde ifade etmiştir. Özellikle kendi doğumunda babasının Türkiye’den ilk iki yıl gelememesi ve daha sonraları şehir dışında çalıştığı dönemde aile bireyleri annesine ve kendisine büyük destek olmuştur. Diğer iki kardeşinin de görme engelli olması sebebiyle akrabalarının yakın çevrede bulunmasının ailede önemli bir yeri olduğundan bahsetmektedir:

“Ben doğduğumda annem iki yıl yalnız yetiştirmiş beni. Babam hemen gelememiş. O zamanlar hep anneannemlerde duruyordum. Babam yokken. Ondan sonra annem işe gidiyormuş. İşte babamı getirebilmek için. Daha sonra babam gelmiş ve çalışmaya başlamış. Ama o da hemen yakınlarda iş bulamamış ve uzaklara montaja gidiyormuş. Annem yine yalnız kalmış benimle. Ama annemin ailesi burada. Bir dayım, bir teyzem var, onların aileleri var. Onlar da destek veriyorlardı yeri geldiğinde. Anneannem ve dedem de gerçekten çok sağ olsunlar her zaman destekçimizlerdi, evet. Annem ve babamın hep ellerinden tuttular. Hepimiz birbirimize yakın oturuyoruz.” (K1, güvenli)

“Yakın olmak destekten dolayı iyi oluyor. Allah korusun bir Notfall (acil durum) olduğunda her zaman Ansprechperson (iletişime geçilecek birey) var. E tabii, bazen fikir ayrımları oluyor, muhakkak her ailede olduğu gibi. Ama tabii, insanın arada bir sürtüşme olsa bile, insanın hani yakınlarda ansprechen

yapabileceği (iletişime geçebileceği) bir dayısı, teyzesi olduğunu bilmesi tabii ki çok güzel bir şey ve rahatlatıyor insanı.” (K1, güvenli)

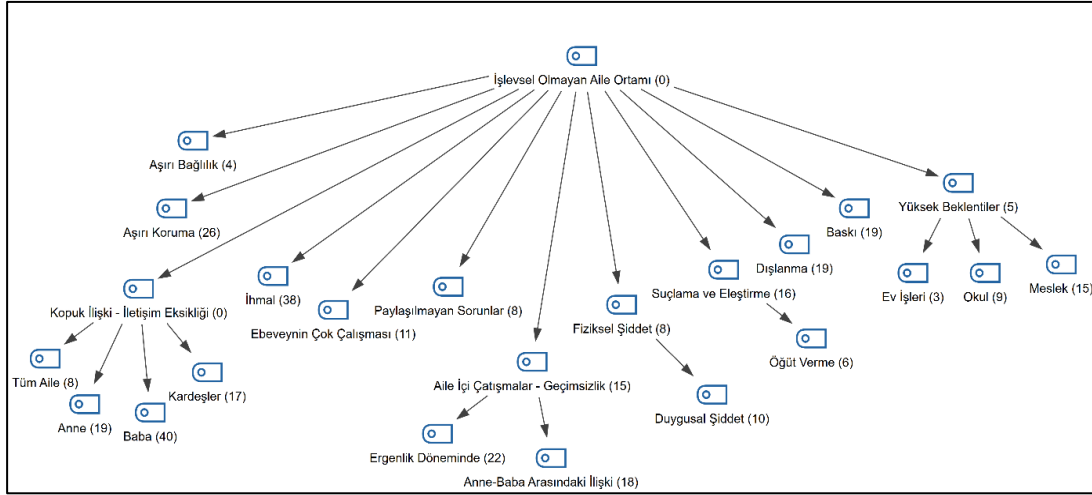
Akraba ilişkilerinin ve akraba ile yakın mesafede oturmanın avantajı olduğu kadar, dezavantajlar da içerdiğine vurgu yapılsa bile katılımcılar genel itibarıyla akrabaya sahip olmanın olumlu etkisini ön plana çıkarmaktadır. K11 bunu şu sözleriyle özetlemiştir:

“Akrabalarımıza yakın olmak çocukken avantajlıydı. Çocukken kuzenlerimle oynamak avantajlıydı. Amcanlara gidebiliyordun. O köşeden diğer amcan çıkıyordu. Sana bir dondurma alıyordu hani böyle. Çocukluktan bahsediyorum. Ama sonra dezavantaj olmaya başladı sanki çünkü büyüdükçe hatta evlendikten sonra herkes bir hatanı aramaya başladı. Bir yere gidiyorsunuz. Ay şurada şuraya gitmiş. Hani hep böyle sadece bir şeylik fitne fesat olayına dönüştü gibi bana geliyor artık. Hani bilmiyorum. Bana gelen yönü böyle..” (K11, kayıtsız)

İşlevsel olmayan aile ortamına dair bulgular

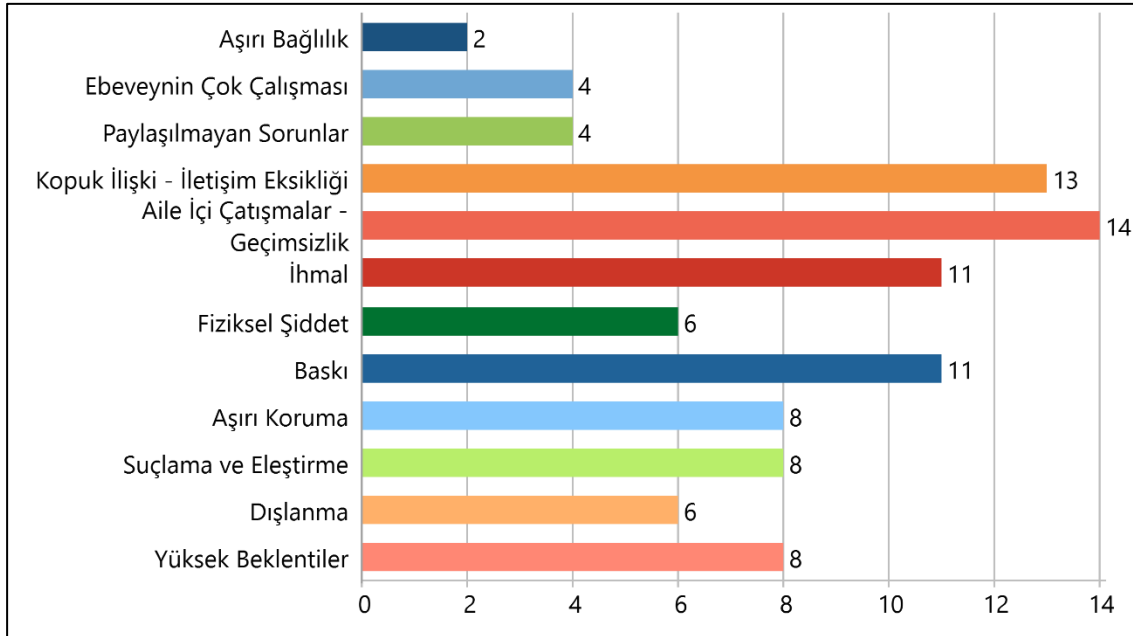
Güvensiz bağlanma deneyimleri aktaran katılımcılarda aile, kardeş ve yakın akraba ilişkileri ile ilgili oldukça farklı yanıtlar alınmıştır. Anlatımlarda konu içerikleri ile ilgili yüksek derecede değişim ve konuların sürekli tekrarı dikkat çekmektedir.

Çalışma grubunun aile ile ilgili sorulara yanıtları bağlanma kuramı ekseninde incelendiğinde, gençlerin ifadeleri aile ortamının işlevselliğini engelleyen bazı öncüllerin varlığına işaret etmektedir. Aile ortamının işlevselliğini engelleyen kategorilere ilişkin çözümlemelerde “*aşırı bağılılık, aşırı koruma, kopuk ilişkiler ve iletişim eksikliği, ihmal, ebeveynin çok çalışması, paylaşılmayan sorunlar, aile içi çatışmalar, geçimsizlik, şiddet, suçlama ve eleştirme, dışlanma, baskı ve yüksek beklentiler*” olmak üzere 12 farklı kategoriye ulaşılmıştır. Bu bağlamda “işlevsel olmayan aile ortamı” temasına ilişkin çözümleme çalışma grubunda yer alan katılımcıların yanıtları doğrultusunda oluşturulan hiyerarşik kod-alt kod modeli ile kategorilerin frekans dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Şekil 5.16. İşlevsel olmayan aile ortamı

Katılımcıların, işlevsel olmayan aile ortamı ile ilgili ifadelerinin kodlanması neticesinde, bu temanın büyük oranda “kopuk ilişki ve iletişim eksikliği”, “aile içi çatışmalar” ve “ihmal” alt temalarında ele alındığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda “aşırı koruma” ve “dışlanma” ile birlikte “suçlama ve eleştirme” ve “ebeveynin çok çalışması” kodlarının da işlevsel olmayan aile ortamına ilişkin ifadelerde sıkça ele alındığı dikkat çekmektedir. Şekil 5.17. ise “işlevsel olmayan aile ortamı”nı etkileyen öncüllerin frekans dağılımını katılımcı sayısına göre göstermektedir.

Şekil 5.17. İşlevsel olmayan aile ortamı frekans grafiği (n=17)

Şekil 5.17’de yansıtılan frekans dağılımında da görüldüğü gibi aile içi çatışmalar ve geçimsizlik (n=14), kopuk ilişki ve iletişim eksikliği (n=13), ihmal (n=11) ve baskı (n=11) kategorileri 10 ve üzeri katılımcı tarafından ifadelerinde ele alınmıştır.

	Güvenli	Saplantılı	Korkulu	Kayıtsız	Total
▼ Sosyalleşme					
▼ Aile İçinde Sosyalleşme Düzeyi					
▼ İşlevsel Olmayan Aile Ortamı					
Aşırı Bağlılık			1	1	2
Ebeveynin Çok Çalışması		1	1	2	4
Paylaşılmayan Sorunlar		1	3		4
▼ Kopuk İlişki - İletişim Eksikliği					
Tüm Aile		2	1	2	5
Kardeşler		3	3	2	8
Anne		3	3	2	8
Baba	1	2	4	2	9
▼ Aile İçi Çatışmalar - Geçimsizlik		3	1	2	6
Ergenlik Döneminde	2		3	3	8
Anne-Baba Arasındaki İlişki		2	3	1	6
İhmal		3	4	4	11
▼ Fiziksel Şiddet		1		2	3
Duygusal Şiddet		2	1	1	4
Baskı	1	3	3	4	11
Aşırı Koruma	2	1	1	4	8
▼ Suçlama ve Eleştirme		2	3	1	6
Öğüt Verme			2	2	4
Dışlanma		3	2	1	6
▼ Yüksek Beklentiler			2	1	3
Ev İşleri		1	1		2
Meslek	1		2	3	6
Okul			2	2	4
Σ SUMME	7	33	46	42	128
# N = Dokumente/Sprecher	3 (17,6%)	4 (23,5%)	5 (29,4%)	5 (29,4%)	17 (100,0%)

Şekil 5.18. İşlevsel olmayan aile ortamı kodlarının bağlanma stillerine göre dağılımı

İşlevsel olmayan aile ortamının etkenleri olan öncüller bağlanma stilleri dikkate alınarak incelendiğinde tüm kod ve alt kodların ağırlıklı olarak üç güvensiz bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde yer aldığı görülmektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcılarda ise neredeyse hiçbir ifadenin bulunmaması önemli bulgular arasındadır. Saplantılı (n=4) bağlanma stiline sahip katılımcılara ait ifadeler özellikle *kopuk ilişkiler*, *aile içi çatışma ve geçimsizlik*, *paylaşılmayan sorunlar*, *ihmal*, *dışlanma* ve *baskı* alt kategorilerinde yer almaktadır. “Kopuk ilişkilerine” dair ifadelerin özellikle anne ile bağlantılı olması dikkat çekmektedir ve “ihmal” kategorisi ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Korkulu (n=5) bağlanma stiline sahip

katılımcıların özellikle babalarıyla kopuk ilişkilerine dair ifadelerinin bulunması, anne ve babaları arasında “geçimsizlik” olduğunu ifade etmeleri ve “ihmal” ile “baskı” ve “suçlama” konularının ifadelerinde sıkça yer aldığı gözlemlenmiştir. Ağırlıklı olarak babaları ile kopuk ilişkilerinden bahseden korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde, “fiziksel şiddete” dair yanıtların yer almaması dikkat çekicidir; “duygusal şiddete” dair bir katılımcı tarafından yanıtlar verilmiştir. Kayıtsız (n=5) bağlanma stillerine sahip katılımcıların ifadelerinde ise işlevsel olmayan aile ortamına ilişkin yanıtlarda *ihmal*, *aşırı koruma* ve *baskıya* dair ifadelerin ağırlıklı olarak ele alındığı saptanmıştır. “Olumsuz” ve “kopuk” aile ilişkilerine dair kodlara ilişkin katılımcı ifadelerinden seçilmiş alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinden örnekler:

“(Babamla) ilişkim anneme göre biraz daha iyi. Annemin hassas olduğu ya da aşırı tepki gösterdiği konuları babamla daha rahat konuşabiliyorum. (...) Annem biraz huysuzdur, bir şeyi yanlış anlarsa ikna etmek zordur. Bu annemde böyledir ve normaldir.” (K14, korkulu)

“Yani annem genelde sessiz olduğu için mesela yanına oturduğumda böyle on beş dakika bile böyle sohbet yani pek edilmez. Bir şey sorarım. Hemen cevap verir bir cümlede, hemen tamam bitirir ya da böyle mesela odamdayken yanıma gelip oturur, işte nasılsın kızım filan, işin nasıldı filan demez. Ama benim babam tam tersi. İşte işten geldiği zaman hele hele bizi ilk gördüğü zaman ise her odamızın tek tek odamız ayrı olduğu için odalar hep tek tek kapıyı çalar dolaşır. Aynen. İşte kızım nasılsın, nasıl geçti? Oturur yanıma, konuşur. Saatlerce bile konuştuğu oldu. Öyle tek tek hepimizi gidip soruyor, oturuyor. Çok konuşuyor.” (K12, korkulu)

Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcılar ebeveynleri ile olan ilişkilerinden bahsederken aile bireylerini daha soğuk, daha az destekleyici veya reddedici olarak tanımlamıştır. K14 görüşmede, özellikle hassas konularda babasını tercih ettiğini, annesinin nispeten çabuk ve aşırı tepki gösterdiğini belirtiyor. Annesini çok huysuz biri olarak tanımlayan K14 görüşmenin birkaç yerinde annesinin çabuk sinirlenip kızabildiğini, bağırıldığını ve azarladığını, bu sebeple babasıyla konuşmayı tercih ettiğini dile getiriyor. Benzer bir açıklamayı K12 de yapmaktadır. Annesi ile iletişiminin kuvvetli olmadığını, babasıyla daha fazla vakit geçirdiğini ve babasıyla fikir alışverişini annesine nisbeten tercih ettiğini dile getiriyor. Annesinin sessiz bir karakter olduğunu, ev işlerine daha fazla vakit ayırdığını vurguluyor. Almanya’da yetişen babasının hem toplumdaki durumları daha iyi anladığını hem de bir yol gösterici olarak onun fikirlerine daha çok değer verdiğini belirtiyor. Ayrıca annesi ile

iletişiminin kuvvetli olmayışını annesinin karakterine ve sessizliğine bağlayan K12'nin babasından tüm görüşme esnasında detaylı bahsetmesi ve “benim babam” ifadesiyle hitap etmesi dikkat çekmektedir. Güvensiz bağlanma stiline sahip katılımcıların bazıları ise anneleriyle olan ilişkilerini kuvvetli olarak nitelendirmiş ve babalarından korku hatta nefretle bahsetmiştir. Özellikle anneden bahsederken yumuşak huylu, sessiz, durumu idare eden ve evlatlarını korumaya çalışan bir anne özelliğinden bahseden 4 katılımcı, babalarını tam zıt bir karakterde, sinirli, hırslı ve kırıncı olarak tanımlamaktadır.

Katılımcılar bağlanma stilleri dikkate alınarak karşılaştırıldığında saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerin çocukluktan itibaren tutarsız davranan ebeveynlerden bahsettikleri görülmüştür. Aynı zamanda ebeveynlerin gençlik döneminde de her zaman ulaşılabilir olmadığı, ebeveynler arası kavga veya ayrılığın ön planda olduğu ve katılımcıların ihtiyaçlarına karşılık verilmediği elde edilen sonuçlar arasında yer almaktadır. Saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinden örnekler:

“Ailem tarafından hep dışlandım ben. Ablam ve abilerim hep iyi anlaşırdı, birlikte oynardı. Ama beni hiç aralarına almadılar, hep dışladılar. Bu annemden kaynaklanıyor. Onun suçu, bizi başka ailelerde olduğu gibi toparlayamadı, hep kendini düşündü, beni hep ihmal etti, babam da annemin sözünden hiç çıkmadı. Annem çok bencil, çok egoist ve sadece kendini düşünen biridir. Beni hep suçlayıp arka plana attı. Hiç ilgilenmedi. İlgisi sadece ablam ve abimlereydi, onlara farklı davrandı. Onun için ablamlarda hep beni dışladı.” (K6, saplantılı)

“Annem çok yardımsever biridir. Onunla kesinlikle her şeyi konuşabilirsin, hatta çok iyi konuşabilirsin. Benim pek sevmediğim tarafı, yeni bir şeye başlamak istememesi. Mesela odamı hâlâ değiştiremedik, istemediği için. [...] Ama evet, annem çoğu zaman benim yanımda ve çoğu zaman babama karşı bizi koruyor. Örneğin, babam ablama, abime veya bana bir şey söylüyorsa, o kesinlikle bizim tarafımızı tutuyor.” (K8, saplantılı)

“Sanırım annem ve babam beni ablam ve abimden daha çok seviyor. Onu hepimiz biliyoruz. Ama artık babamın benim hakkımda ne düşündüğü beni hiç ilgilendirmiyor. Annemin benim hakkımda ne düşündüğü benim için önemli sadece...Çünkü ben bu evden taşınıp gittiğimde babamla bir daha hiçbir iletişim kurmak istemiyorum. Böyle biriyle birlikte olmak istemiyorum. Tırnak içinde soruyorum, iğrenç ve kötü bir baba ile kim temasta kalmak ister ki? O yüzden ablamda bizimle görüşmüyor artık. Sadece ben onu ziyaret ediyorum.” (K8, saplantılı)

Saplantılı bağlanma stiline sahip K8 annesi ve babasıyla ilişkilerinden bahsederken babasının çok agresif ve kavgacı olduğunu ve tüm aile fertleriyle tartıştığını bu sebeple ailenin dağıldığından bahsetmektedir. Kendisine karşı olmasa bile abi ve ablasına karşı

babasının fiziksel şiddet uyguladığına dikkat çekenmektedir. K6 ise tüm aile fertleriyle ilişkiyi kestiğini bildirmekte ve bu durumdan özellikle annesini sorumlu tutmaktadır. K6 annesinin ihmalkar ve suçlayıcı tavırlarından bahsederken, babasının çok pasif kaldığını ve ona arka çıkmadığını dile getirmektedir. Ailenin en küçüğü olması ve ablası ve abileriyle yaş farkının büyük olması sebebiyle onlar tarafından da dışlandığını ifade etmiş ve annesine aileyi bir araya getirememeye ithamında bulunmuştur.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcılar ise olumsuz aile ilişkilerinden bahsetmiş, aile bireylerini reddedici ve eleştiren kişiler olarak tanımlamıştır. Kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinden örnekler:

“Babam her zaman çok çalıştı, bu yüzden babamı çok az, annemi ise daha sık görüyorduk. Annem tabii ki her şeyi konuşabileceğin evdeki en sevimli insandı, hatta o yaşında bile azarlayabileceğiniz o sevgili insandı. Çünkü annemin bana vurmayacağını biliyordum. Ama babam işten eve gelince işler bir başka göründü tabii (gülüyor) hepimiz susardık, onu kızdırmak istemezdik. Herkes suspus olurdu (gülüyor). Tabii çocukken annemin çok iyi kalpli olmasından faydalandığımız oluyordu. Onun sana vurmamasından faydalanıyorduk. Mesela biz 4 çocuktuk, kavgalarımızda o hep sakin bir ses tonuyla ve nazik bir şekilde ya da başka bir şekilde bizi sakinleştirmeye ya da biz çocuklar arasında arabuluculuk yapmaya çalışıyordu. Babam evde olduğunda ise hemen kemer hazırdı (gülüyor).” (K5, kayıtsız)

K5 ise babası ve annesiyle olan ilişkilerinden bahsederken aile içindeki çatışma durumlarını çok yıkıcı ama aynı zamanda ironi içeren bir dille anlatması dikkat çekmektedir.

Olumsuz ve kopuk aile ilişkilerine dair ifadeler incelendiğinde bağlanma figüründen gelen saldırgan sözler veya davranışlar, özellikle çocukluk döneminde reddedilme ve terk edilme korkularına yol açabildiği söylenebilir. Özellikle birincil bağlanma figürü olan anne ve ardından baba sadece temel ihtiyaçları gideren ve bakım veren kişi olarak değil, aynı zamanda güvenli bir duygusal sığınak olarak önem arz etmektedir. Güvenli sığınak işlevi gören anne veya babaların bu örneklerde olduğu gibi aynı zamanda bir korku veya tedirginlik kaynağı da olması durumunda, gençlik döneminde ilişkilerin zayıf veya sınırlı bir seviyede gelişebileceğini göstermektedir. Örneğin K14 ile annesi arasındaki ilişki, baba kız arasındakinden çok daha sınırlı görünmekte, K8’in babasına karşı tavrı reddedici bir boyuta kadar ulaşmaktadır. Tartışmalar ve gergin ortamlar muhtemelen tehdit edici durumlar olarak algılanmış ve ihmal veya istismar gösteren ebeveyn birey tarafından güvensiz olarak yaşanmıştır. Bu tehdit içeren durum

bağlanma figürleri tarafından oluşturulduğu için bireyin çevresini güvensiz hatta tehlikeli olarak algılamasına sebep olabilmekte ve çevresiyle etkileşimlerde sorunlar yaşamasına ya da sosyal ilişkileri reddetmesine kadar varabilmektedir.

Ön plana çıkan diğer olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi ise anne babaları ayrılmış olan katılımcılarda (n=4; K9, K15, K16, K17) görülmektedir. K9, K16 ve K17 ebeveynlerinin ayrılması sonrası anneleriyle yaşadıklarını ve babalarıyla görüşmediklerini anlatmaktadır.

“Aslında bu onların ilk ayrılığı değil, ikincisi. Annemle babam üç yıldır ayrılır ve tekrar bir araya geldiler. Kaç tane olursa olsun bu ayrılık şimdi üç yıldan biraz fazla oldu...” (K17, saplantılı)

“Ben yedi yaşında iken annem babamdan ayrıldı. Ben yedi yaşından itibaren babamdan ayrı yaşadık. Biz toplam üç kardeşiz. Kendi kardeşlerimi ben büyüttüm. Yani babalık yaptım Rabb'imize hamdüsena olsun. Bugün bugüne kadar yani herhangi bir sıkıntı yaşamadık. Onuncu sınıfı veya Realschule'yi bitirdikten sonra da hemen hemen 16 yaşında da işte çalışmaya başladım ve aslında böyle ailenin geçimi ne demektir, aileye yardım etmek ne demektir? İlk tecrübelerimi işte on altı yaşında böylece edinmiş oldum.” (K9, korkulu,)

“O müddet içerisinde de babam zaten Türkiye gitti. Kendisi yeni bir aileye de sahip oldu. Çocukları da hatta geçen sene onu ziyaret ettim. Yani bir baba mesela evladına her ne yanlış yapsa da sonuçta bir babadır. Ben de işte evlatlık vazifemi yerine getirmek için Türkiye'ye gittim. Kendisini gördüm, helalleştik (bekliyor)... İlişkimiz ise daha çok ziyaretten ibaret kaldı. Maalesef.... (sessizlik) Sadece bir seferlik onu göreyim dedim. Küçük yaştan itibaren annem bana hep şöyle derdi, baban şunu şunu şunu yanlış yaptı. Ben de gerçekten bu yanlışların ondan mı geldiğini, yani hakikati araştırmak için Türkiye'ye gittim. Ve gerçekten de fark ettim ki onun yani mesela onunla irtibatı... Eee irtibatı kurmamak ve daha çok biraz böyle geri çekilmenin daha hayırlı olduğunun farkına vardım. Ondan dolayı şu an konuşmamaktayız.” (K9, korkulu)

Her üçünde de bu durumda dikkat çeken husus baba ile birçok kez irtibata geçilmesi ve bu iletişimin tekrardan uzun süre kopması olarak görülmektedir. Örneğin K17, anne ve babasının çocukluğunda birkaç kez ayrıldığını ve bir süre sonra tekrar beraber yaşadıklarını anlatmaktadır.

K16'nın da babasıyla olan ilişkisi benzer bir karmaşa içerisindedir. Altı yaşındayken giden babası, çocukluğunda belirli dönemlerde irtibat kurmuş, daha sonra uzun bir süre K16 ile iletişime geçmemiştir. Bu iletişim kopukluğu uzun yıllar devam etmiş ve K16'nın babasını sosyal medya üzerinden bulmasıyla tekrar irtibat kurulmuş, fakat uzun sürmemiştir. Yedi yaşından beri babasından ayrı yaşayan K9, annesine çok bağlı olduğundan ve küçük yaş itibarıyla kendisine büyük bir destek ve dayanak olduğundan

bahsetmektedir. Ayrılık sonrası babası ile hiç görüşmediğini, yakın bir zamanda kendisiyle irtibata geçip Türkiye’de ziyaret ettiğini fakat hayal kırıklığıyla geri döndüğünü ve irtibatı tamamen kestiğini aktarmaktadır.

K15 ise anne ve babasının ayrıldığı dönem kendisinin on beş yaşında olduğunu ve bu ayrılığı o dönem dahi kaçınılmaz gördüğünü dile getirmektedir. Ayrılık sonrası ilk dönemler babası ile irtibatı tamamen koparmışken, iki yıldır tekrar babasıyla görüşmeye başladığından ve babasının daha ılımlı yaklaştığından bahsetmektedir. Ayrılık sonrası annesiyle yaşayan K15, son 2 yıldır evden ayrılmış ve annesinin isteği üzerine irtibatı tamamen kestiğini ifade etmektedir.

“Mesela 2014 yılında işte annemle baba ayrıldığında, olaylar patlak verdiğinden beri ben mesela o zamanki ben değilim. O zamanki ben babasının evde kalmasını istemiyordum. Ama bunu söylemiyordum. İşime gelmişti... Hoş bir durum değildi bu tabii ki ama ben o zamanlar gerçekten hani, her oğlum yüzde yüz hani haksızdı tabii ki. Hani olaylar işte vesaire. Hani babam istediği kadar haksız olsun da ama ben yine de böyle babamı da sanki silmişim gibi, ozamanlar silmeye hazırmışım gibi böyle bir şey yapmıştım. Hatta helallik istemiştım kendisinden tekrar görüşmeye başladığımızda. Ama böyle yani bugün yine aynısını yapar mıydım? Yapmazdım. Haaa ayrılmalarını isterdim ama. Çünkü annemle babam hiçbir şekilde uyumlu değillerdi. Hani annemle babam hiçbir şekilde devam etmemeliydi, yoksa daha çok zarar verirdi. Şu an mesela hani annem uzun sonra birçok rahatlamıştı hissi veriyor insana. Alışverişe gittiği zaman mesela arabamız olduğu hâlde, annem uzağa gidip yürüyerek gidip getiriyordu. Çünkü babam işte vaktim yok, yok para yok. Böyle bu cümleleri ben çok duyuyordum mesela, maalesef. Tabii o zamanlar en çok farklı dönemler ama bunlar hep hafızamda kalmış hep etkisi altında kalmışım.” (K15, korkulu)

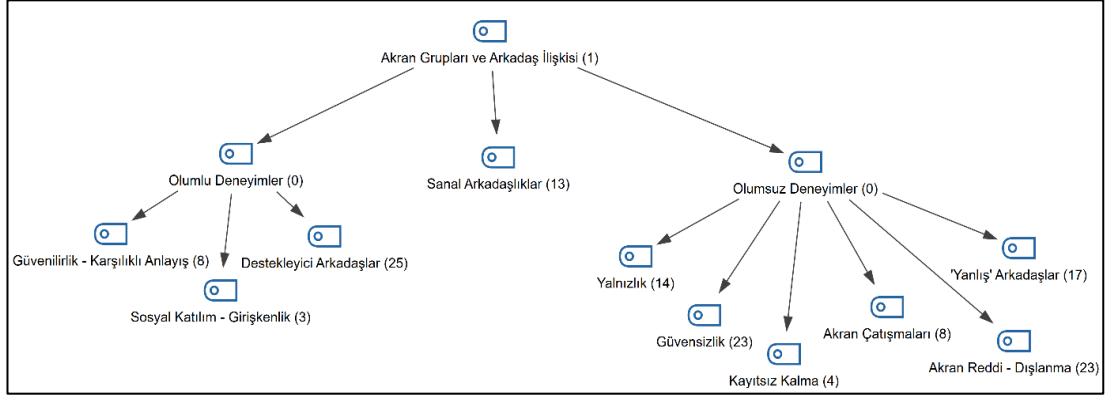
“Bugün mesela onda bunu görüyorum. İşleri yeniden yoluna koymak istiyor. O gayreti var, o şey var hani. Eski babam yok böyle. Çok yumuşamış. Eskiden çok fazla sinirliydi. Çok öfkeliydi. Bugün örnek versem çok farklı bir şeyde hani... Konuşma tabii hâlâ yok ve muhabbet kurmada da çok kötü hâlâ ama ilişkinin devam etmesinde gayreti var.” (K15, korkulu)

Her dört katılımcı, babadan ayrılığa aldırış etmediği imajını sergileseler dahi, baba ile olan ilişki karmaşasının görüşmenin birkaç yerinde geçtiği görülmektedir. Her üç katılımcıda baba görüşme boyunca evladını ihmal eden veya yok sayan bir ebeveyn olarak tanıtılmakta ve teması onların reddettiği vurgulanmaktadır.

5.2.1.3. Akran grupları ve arkadaş ilişkisi

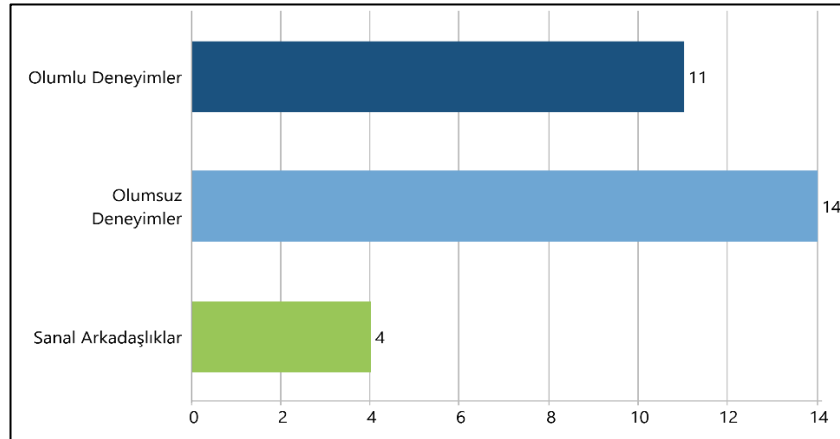
Sosyalleşme düzeyinin “akran grupları ve arkadaş ilişkileri” başlığı altında incelendiğinde, katılımcı gençlerin ifadelerinin *olumlu deneyimler*, *olumsuz deneyimler* ve *sanal arkadaşlıklar* kodları etrafında şekillendiğini görülmektedir. Bu

bağlamda çalışma grubunda yer alan katılımcıların yanıtları doğrultusunda oluşturulan hiyerarşik kod-alt kod modeli aşağıda sunulmuştur.

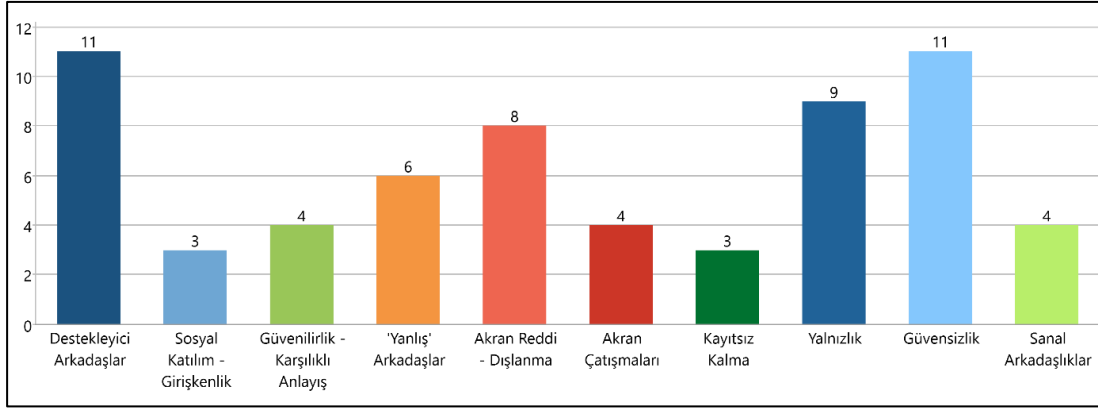

Şekil 5.19. Akran grupları ve akran ilişkisi

Üç farklı kategoride ele alınan “akran grupları ve arkadaş ilişkileri” temasına ilişkin çözümleme incelendiğinde, “olumlu deneyimler” kategorisinin “destekleyici arkadaşlar”, “güvenilirlik ve karşılıklı anlayış” ile “sosyal katılım ve girişkenlik” adlı alt temalarda ele alındığı görülmektedir. “Olumsuz deneyimler” kategorisinde ise “güvensizlik”, “akran reddi ve dışlanma”, “yanlış arkadaşlar”, “yalnızlık”, “akran çatışmaları” ve “kayıtsız kalma” kodları etrafında şekillenmiştir. Şekil 5.20.’de “akran grupları ve arkadaş ilişkileri”ne dair katılımcıların frekans dağılımı tema ve alt temalarla birlikte katılımcı sayısı dikkate alarak sunulmuştur:

Şekil 5.20. Akran grupları ve arkadaş ilişkileri frekans grafiği (n=17)

Şekil 5.21. Akran grupları ve arkadaş ilişkileri alt tema frekans grafiği (n=17)

Frekans dağılımları incelendiğinde katılımcıların akran ve arkadaş ilişkilerine dair oldukça farklı yanıtlar verdikleri dikkat çekmektedir. 11 katılımcı akran grupları ve arkadaş ilişkileri ile ilgili “olumlu deneyimler”den bahsederken her birinin “destekleyici arkadaşlar” kategorisinde değerlendirildiği saptanmıştır. Ayrıca “güvenilirlik ve karşılıklı anlayış” kategorisine 4 katılımcı ifadelerinde yer verirken, 3 katılımcı “sosyal katılım ve girişkenlik” alt temalarına dair yorumlarda bulunmuştur. “Olumsuz deneyimler”in ise 14 katılımcının ifadelerinde yer alması büyük önem arz etmektedir. Üç katılımcı dışında diğer tüm gençlerin akranlarla sosyalleşme deneyimlerinde olumsuz tecrübelerle ifadelerinde yer verdiği görülmektedir. Aynı zamanda katılımcıların görüşme içeriği göz önünde bulundurulduğunda akran grupları ile ilgili üç grup dikkat çekmektedir; “destekleyici arkadaşlar”, “yanlış arkadaşlar” ve “sanal arkadaşlar”.

Dolayısıyla bağlanma stillerine bağlı olarak kod ve alt kodların oluşumunu incelemek için şekil frekans grafikleri dikkate alınarak her bir kod ve alt kod için bulgular incelenmiştir. Ayrıca bulguları bağlanma perspektifinden inceleyebilmek adına “olumlu deneyimler”, “olumsuz deneyimler” ve “sanal arkadaşlıklar” kategorilerine ait kod ve alt kodların bağlanma stillerine göre grup karşılaştırma tablosu sunulmuştur (Şekil 5.22.).

	Güvenli	Saplantılı	Korkulu	Kayıtsız	Total
▼ Sosyalleşme					
▼ Akran Grupları ve Arkadaş İlişkisi			1		1
▼ Olumlu Deneyimler					
Destekleyici Arkadaşlar	3		5	3	11
Sosyal Girişken			2	1	3
Güvenilirlik - Karşılıklı Anlayış	1		1	2	4
▼ Olumsuz Deneyimler					
Güvensizlik	1	2	4	4	11
Yalnızlık		2	4	3	9
Kayıtsız Kalma			2	1	3
Akran Çatışmaları	1	1	1	1	4
Akran Reddi - Dışlanma	1	3	2	2	8
'Yanlış' Arkadaşlar		3	1	2	6
Sanal Arkadaşlıklar		2	1	1	4
Σ SUMME	7	13	24	20	64
# N = Dokumente/Sprecher	3 (17,6%)	4 (23,5%)	5 (29,4%)	5 (29,4%)	17 (100,0%)

Şekil 5.22. Akran grupları ve arkadaş ilişkileri kod ve alt kodlarının bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17)

Akran grupları ve arkadaş ilişkileri ile ilgili olumlu deneyimlere ait öncüller bağlanma perspektifinden incelendiğinde tüm kod ve alt kodların ağırlıklı olarak güvenli ve korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde yer aldığı görülmektedir. Güvenli (n=3) ve korkulu (n=5) bağlanma stiline sahip katılımcıların tümü “destekleyici” arkadaşlıklardan bahsederken, kayıtsız (n=5) bağlanma stiline sahip birkaç katılımcının ifadelerinde de alt kodları içeren yorumlar bulunmaktadır. Saplantılı (n=4) bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde olumlu deneyimlere ait hiçbir kod ve alt kodun bulunmaması dikkat çekmektedir. Akran grupları ve arkadaş ilişkileri ile ilgili olumsuz deneyimlere ait öncüller incelendiğinde ise her üç güvensiz bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde bu kategoriye ait alt kodların yer aldığı tespit edilmiştir. Özellikle “güvensizlik” ve “yalnızlık” alt kodlarının korkulu ve kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcılar tarafından ağırlıklı olarak ifade edildiği, saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların ise ağırlıklı olarak “akran reddi” ve “yanlış arkadaşlıklardan” bahsetmiş olması önem arz etmektedir. Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcılardan çoğunluğun “destekleyici” arkadaşlıklara dair ifadelere yer verirken, aynı zamanda “güvensizlik” ile ilgili yorumlarda da bulunması dikkat çekicidir. Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların neredeyse yok denecek kadar az bir oranla olumsuz deneyimlere ait öncüllere ifadelerinde yer vermesi de önemli bulgular arasındadır (güvensizlik n=1,

akran çatışması n=1, akran reddi n=1). “Sanal arkadaşlıklarla” ilgili bağlanma stillerine ait dağılımlar incelendiğinde güvenli bağlanma stiline sahip hiçbir katılımcının ifadelerinde bu kategoriye yer vermediği saptanmıştır. Korkulu ve kayıtsız bağlanma stillerine sahip katılımcılardan birer kişinin ifadelerinde sanal arkadaşlıklara değinmesi ve saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların yarısının sanal arkadaşlıklardan bahsetmesi elde edilen önemli bulgular arasındadır.

Bu sonuçlar doğrultusunda katılımcıların ifadeleri incelemek için aşağıda “akran grupları ve arkadaş ilişkileri”ne dair “olumlu” ve “olumsuz” sosyalleşme deneyimlerini içeren kodlara ilişkin katılımcı ifadelerinden alıntılara yer verilmiştir.

Olumlu Deneyimler

Arkadaş ilişkilerinden olumlu bahseden katılımcılar arasında güvenli bağlanma stiline sahip K1, K10 ve K7 ile kayıtsız bağlanma stiline sahip K3 ve korkulu bağlanma stiline sahip K9 ve K16 yer almaktadır. Arkadaşları ile düzenli buluştukları, birlikte vakit geçirdikleri ama yaş ilerledikçe yoğunluktan daha az zaman ayırabildikleri dile getirilmektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip K7, arkadaş ortamı ile ilgili şu ifadelerde bulunmaktadır:

“Çocukluk arkadaşlarımla hala çok iyi bir ilişkim var. Yani hâlâ irtibattayız. Hatta zamanla arkadaş çevreme yeni katılanlar da oldu, ama zamanla en sevdiğinizi seçiyorsunuz ve 4-5 kişilik samimi bir grubunuz oluşuyor. Onlarla her şeyi konuşabiliyorum, kendime çok yakın hissediyorum. Ve eğer yardıma ihtiyacım olursa bu arkadaşlarıma güvenebileceğimi biliyorum. Diğer arkadaşlar ise sadece biraz eğlendiğin, biraz sohbet ettiğin, fikir alışverişinde bulunduğun ya da buluştuğun ama çok daha fazlası olmayan insanlar.” (K7, güvenli)

“Evet, babaannemin vefatında babam biraz geri çekilip içine kapandığı için arkadaşlarımdan daha çok destek aldığımı söylemeliyim. Annem de tabii ki o dönem biraz durgundu ama tabii yine de o zor süreçte nispeten iyi işleyen bir ailemiz vardı. Ama ben kendimi o dönem ailemden izole ettim. Yani gerçekten o dönem çok daha sık dışarıda olduğumu söylemeliyim, orada bir dönem evimden daha rahat hissettim kendimi. Evde çok sıkıcıydı çünkü, çok sessizdi, herkes içine kapanmıştı, bir şey hakkında açıkça konuşabileceğin kimse yoktu. Evet, aşağı yukarı böyleydi. Arkadaşlarıma gidip onlarla konuşabiliyordum.” (K7, güvenli)

Arkadaş çevresinin önemine vurgu yapan K7, babaannesini kaybettikleri ve aile içinde sıkıntı olduğu dönemlerde, arkadaşlarının kendisine destek çıktığını ve yanında olduğunu belirtmektedir. Benzer ifadelerde babasını bir yıl önce kaybeden ve güvenli bağlanma stiline sahip olan K10’da bulunmuştur. Arkadaş ilişkilerinden bahsederken

“arkadaş çevremiz güzel ya, o zaten bütün zorluğu kolaylaştırıyor” diye giriş yapmış ve babasının vefatında arkadaşları tarafından gördüğü desteği ve yalnız bırakılmadığını ifade ederken “sağlam arkadaşlar”, “arkadaşlarla güzel bir ortamımız var” diye anlatmıştır. Ayrıca akran ve arkadaş ilişkilerinden bahsederken babasının vefat öncesi ve sonrası diye iki kısma ayırmış ve iş yerinde aldığı sorumluluklar sebebiyle arkadaşlarıyla ilişkilerinde fedakârlıklar göstermesi gerektiğini vurgulamıştır.

Güvenli bağlanma stiline sahip görme engelli K1 ise, çocukluk döneminde arkadaşlarıyla ilgili hatıralarından bahsederken çocukların kendisinden korktuğundan veya oynamak istemediğinden bahsetmekte, o dönemlerde toplumda farkındalık az olduğundan şimdi anlayabildiğini ifade etmektedir. Çocukluk döneminde özellikle görme engelli okulundan tanıdığı sınıf arkadaşlarıyla arkadaşlık kurduğunu ve bu sebeple kardeşleriyle aynı arkadaşlara sahip olduğunu, okuldan ayrıldıktan sonra irtibatın koptuğunu anlatmaktadır. Okulun yanında katıldığı programlarda yine görme engelli gençlerle bir arada olduğu için, ilk yeni açılımı üniversite hayatı ile deneyimlediğini anlatmaktadır:

“Ama üniversitede arkadaşlar edindim. Onlar hani hepsi görüyor. Görme engelli arkadaşlarımla pek görüşemiyorum. Çünkü onlar hani uzaklarda oturuyorlar, o zamanlar okulumuza farklı şehirlerden geliyorduk, ama aynı eyaletteydik. Hani üniversitede hep gören arkadaşlarım var şu an, gören arkadaşlarla problem olmuyor. Hani artık zaten devirlerde geçti, top oyunları falan oynanmıyor artık (gülüyor). Hani beraber bir şeyler yapıyoruz, yani yemeğe gidiyoruz, sinemalara gidiyoruz. Onlarla gayet dâhil olup takılabiliyorum, sıkıntı olmuyor. Kesinlikle olmuyor. Güven problemim de hiç yok. Mesela onlarla gezerken beyaz bastonumu kullanmıyorum bile. Hani koluna girip ona güvenerek bastonumu sallamadan yürüyorum yani mesela.” (K1, güvenli)

Güvensiz bağlanma stiline sahip katılımcılardan olumlu deneyimlere yönelik örnekler:

“Aileme yakın olmadığının bilinçli olarak farkında değildim aslında. Öyle düşün, mesela annem vardı ama sürekli çalıştığı için yanımda olmuyordu. Ben de arkadaşlarımla dışarı çıkma eğilimindeydim bu yüzden. Onlar benim ikinci ailemdi kısacası. Ben zaten çok çekingen, ve utangaç bir insandım, ama sonra bu arkadaşlar ile birlikte kendime güven geldi ve kişiliğim değişti.” (K16, korkulu)

“Eski mahallemize tekrardan taşınınca arkadaş ortamımı gördüm. Ondan sonra rahatlamaya başladım diyebilirim. Şu da bir gerçek ki, o esnada benim bir arkadaşım vardı, ismi Mehmet, benim elimden çok tuttu ve beni hiç yalnız bırakmadı. Hatta beni alıp camiye götürdü, dinimi sevdirdi diyebilirim. Hem anneme, hem de dine bir bağlılık hissediyorum şu an.” (K9, korkulu)

Görüldüğü gibi akran ve arkadaş grupları, gençlerin için sosyal etkileşim alanıdır ve gençlere bir sosyalleşme örneği olarak, aile içinde veya okulda uygulayamayacakları becerileri deneyimleme fırsatı sunmaktadır.

Olumsuz Deneyimler

Çalışmada görüşülen gençler dikkate alındığında arkadaşlarıyla güven ve destek ilişkilerinden bahseden katılımcıların yanı sıra özellikle ergenlik döneminde “yaramazlıklar” yapan ve bunu “yanlış arkadaşlarla” yorumlayan katılımcılar da dikkat çekmektedir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde olumlu ve olumsuz ifadeler aynı ölçüde yer verildiği görülmektedir.

“Yani ben 14 yaşındayken, 13-14 yaşındayken herkesin en iyi arkadaşım olduğunu düşünüyordum hani. Yanlış arkadaşlarıymış onlar.. Şimdi de arkadaşlarım var, elbette herkesin arkadaşı var. Bazılarıyla hâlâ vakit geçiriyorum, sohbet ediyorum ama şimdi 18 yaşındaki tecrübemle onlara arkadaş diyemem.. Şey, o günden beri onların gerçek arkadaş olmadıklarını anladım. Ve benim için gerçek arkadaşlar ya da yakın arkadaşlar diye birşey kalmadı, bu yüzden bu duyguyu kaybettim. Bu yüzden en iyi arkadaşlara sahip olmanın bir önemi yok benim için. Şimdi onlar benim için sadece zaman geçirdiğim insanlar çünkü aksi halde evde tek başıma oturacağım. Onu da denedim, ama olmadı. Evde tek başıma oturup, dışarı çıkmaya çalıştım, onlarla görüşmek istemedim, böylece bir hata yapmam dedim. Ama vakit geçmedi, iki hafta dayanabildim. Arkadaşım değiller ama onlarla vakit geçiriyorum.” (K2, kayıtsız)

“Sonra tabii ki yanlış insanlarla, yanlış arkadaşlarla tanışıyorsunuz. Onlarda sizi etkiliyor. Tabii büyüklerin küçüklere etkisi de çok büyük. Ben söyleyeyim, bana hep kötü örnek oldular. Evet, sonra hata yaptın, sonra onları takip ettin, onlar gibi olmak istedin. Tabi akran baskısı da vardı, birini döverken ya da hırsızlık yaparken yanında olmalısın, sende yapmalısın. Ama benim için bu hiçbir zaman sorun olmadı. Bu yüzden tüm grup bir şey yaptığında illa ben de yapmıyordum... Şimdi diyeceğim şu, o sorunu hiç yaşamadım aslında, akran zorbalığını.. Bunu ben de yapmalıyım, aksi takdirde dışlanacağım diye hiç korkmadım aslında. Ama bir şeyler yapacağım dediğimde, benim inatçı kafam yüzünden sonunda o kötü şeyleri yapıyordum, hırsızlık gibi, madde satışı gibi ama kötü çevre de etkili oldu tabi.” (K5, kayıtsız)

“O zaman elbette gruplarınızda birbirinizle veya diğer gruplar ile çatışmalar ve kavgalar da oluyordu. Bir karmaşıklık vardı. Kendi aranızda hem dost ve bazen de düşmandınız. Öyle oluyordu. Beraber takılıyorduk, sonra birileri anlaşılmadıkları için birbirlerine vuruyorlardı ve sonra genellikle tatlıya bağlanıyordu. Evet, benim çocukluğum ve gençliğim böyleydi. Ama genel olarak aslında güzeldi. Benim de çok güzel anılarım oldu bu arkadaşlarla.” (K5, kayıtsız)

Gençliğinde kavga ve dövüşler sebebiyle çok problemler yaşadığını ifade eden diğer bir isim de K4. O da arkadaş çevresinin yaşadığı problemlerde etkili olduğunu ama tek

etken olmadığını vurgulamaktadır. “Çok yanlışlar denedim”, “çok kötü işler yaptım” diye ifade etse de detayına inmeyen K4, arkadaşlık ilişkilerini şu ifadelerle özetlemektedir:

“Bir sürü yanlış arkadaşım oldu. Ben de onlardan biriydim sonuçta. Ayrıca birçok yanlış şey de denedim, hatalar yaptım. Bağımlı değildim ama kötü şeyler de denedim. Ama bunun yanlış olduğunu biliyordum.. Bu aslında daha kötü, değil mi? Bunun yanlış olduğunu biliyorum ve yine de yapıyorum. Bu çok daha kötü. Bunu ancak şimdi fark ediyorum. [...] o yüzden yaptığım hataların sadece arkadaş çevremle alakalı olduğunu düşünmüyorum. Arkadaş çevresi bir rol oynadı tabi, ancak küçük bir rol oynadı bence. Sonuçta bir şeyi yapıp yapmamak size kalmış. Evet, sen karar veriyorsun. Örneğin, arkadaş çevreniz yanınızdan ayrıldığında, o zaman bunu kendi başınıza da yapabilirsiniz. Sadece arkadaşlarınızın yanında değil. O size kalmış bir şey, çünkü içten gelen bu dürtü.” (K4, saplantılı)

Bu örneklerde de görüldüğü gibi akran ve arkadaş ilişkisinin, sosyal davranışlarda yeni olasılıkları denemek için sosyal özgürlük sunduğu ve grup dışında çok riskli olabilecek sosyal aktivite biçimlerini uygulamaya izin verdiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple aile ve eğitim sistemlerine kıyasla, akran grubunun sosyalleşme işlevlerinin giderek daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Akran ve arkadaş grupları sosyal davranış ve beceriler açısından ele alındığında; yetişkin kontrolünden uzak, bireylerin eşit şartlarda olduğu ve aynı gelişim gereksinimlerine dayanan bir ‘eğitim alanı’ni da sunmaktadır (King 2002). Böylelikle akran ve arkadaş grupları sosyalleşme sürecinde destekleyici ve koruyucu etkiye sahip oldukları kadar, yeni talepler ve gereksinimlerle karşı karşıya kalıp mücadele gerektiren bir alan olarak gençlerin gelişimin ve sosyalleşmesini büyük ölçüde şekillendirmektedir (Ecarius ve diğ. 2011)).

Akran grupları tarafından dışlanan, yalnız kalan veya zarureten doğan bir arkadaşlıktan bahseden katılımcılar da bu gerçeği doğrular niteliktedir. K12 arkadaş çevresi edinirken çok zorlandığından ve sessiz bir karaktere sahip olduğu için arkadaşlık kuramadığından bahsetmektedir:

“Ben pek sosyal birisi olmadığım için bir takım arkadaşlarım vardı. Ama onlarla da sıkıntı yaşamıştım. Okul arkadaşımı onlar, yalnız kalmamak için yanlarında dikiliyordum. Ama sonra ayrıldık. Ben okulda yalnız kaldım. Zaten ben pek böyle sırlarımı söylemezdim. Kendimi tutuyordum, biliyordum ki onlar da benim sırrımı tutmazdı, pek de güvenmezdim onlara.” (K12, korkulu)

“Arkadaş ortamım diye bir şey yok yani. Yalnızım daha çok. Zaten tek iki arkadaşım var. Bi onlarla açık konuşabiliyorum. Ama genelde onlar beni hep ararlar, hadi birşey yapalım derler. Ben genelde insanları pek böyle aramam veya yazmam. Arkadaşlarım sağ olsun, onlar arıyor beni. İşte her fırsatta bir şey olduğunda bilgi veriyor, buluşalım diyor.” (K12, korkulu)

Arkadaş çevresi olmadığı için yalnız kaldığını ifade eden diğer bir isim ise K8:

“Sosyal olarak biraz zayıf biriyim diyebilirim, bu sebeple arkadaş edinmekte zorlanıyorum. Daha çok yalnız takılan biriyim, okulda da. Özellikle 11-12 yaşındayken çok zorlandım. Herkesin zaten bir şekilde arkadaşları vardı ve ben sadece bir arkadaş arıyordum. Sonunda benim de bir kız arkadaşım oldu ama ikimiz de kimseyi bulamamıştık, onun için bir aradaydık.” (K8, saplantılı)

“Gerçek arkadaşla hayatımda hiç sahip olmadım. Dokuzuncu sınıfta bir arkadaş grubum vardı, toplamda dört kişiydik ama 10. sınıfta benimle arkadaş olmak istemediler çünkü diğer kızlar daha önemliydi onlar için ve ayrıca benim daha sessiz bir tip olduğumu ve benim bu kadar sessiz olmamı istemediklerini söylediler, çok üzüldüm. Arkadaşlık konusu bu sebeple benim için güncel bir sorun, çok kafama takıyorum bu aralar. Diğer insanları gördüğümde hepsinin arkadaşları falan var, birlikte vakit geçiriyorlar... Ve sonra kendine bakıyorsun ve tabii ki sen de böyle bir şey istiyorsun [...] Aslında elimden geldiğince çok çaba sarf etmeye çalışıyorum bu konuda, bu yüzden geçen okul yılı aslında arkadaş arama konusunda başarılıydım, ama sonra bir arkadaşım ayrıldı ve o zamandan beri onunla herhangi bir iletişimim olmadı. Bana öyle geliyor ki ben sadece herkes için, sadece yedek bir kız arkadaş oluyorum, yani gerçek kız arkadaş değil, yedek bir kız arkadaş durumundayım herkes için.” (K8, saplantılı)

K8’in arkadaşlık konusunda ifade ettiği duygusallık ve çaresizlik dikkat çekmektedir. Aynı zamanda K12’nin de anlattıkları göz önüne alındığında başarısız arkadaş edinme deneyimlerinin her ikisinde de büyük bir yük olarak tecrübe edildiği görülmektedir. İfadelerde yalnızlık durumunun öne çıkarılıp, arkadaşlık ilişkilerinin de “yalnız kalmamak için mecbur” bir araya gelme olarak yorumlandığı görülmektedir. Ayrıca bu konuda kendilerini suçlamaları dikkat çekmektedir. Ailede bulamadıkları güvenliği ve kişisel onayı onlara sunabilecek bir akran bulamadıkları veya belirleyemedikleri için, kalabalığın içinde kaybolmuş gibi görünmektedirler. K14 de yalnız kalan ve akran ilişkileri hakkında çok az bilgi veren katılımcılar arasında bulunmaktadır. Var olan arkadaşlarıyla bir şeyler yapmaktan hoşlandığını, ancak arkadaşlarının buluşmak için çok az zamanı olduğunu veya tercih etmediğini belirtmektedir. Ayrıca sınıf arkadaşlarıyla da çok az teması olduğunu ifade eden K14, teneffüslerde onlarla sadece sınırlı bir ölçüde konuştuğunu dile getirmektedir:

“Sınıf arkadaşlarımla bu kadar yakın temasım olmadı... Kendim hakkında asla bu kadar açık konuşmadığım için, daha çok açmaya çalışılması gereken bir kasa gibiyim... Birine dost diyebilmem için biraz zamana ihtiyacım var.” (K14, korkulu)

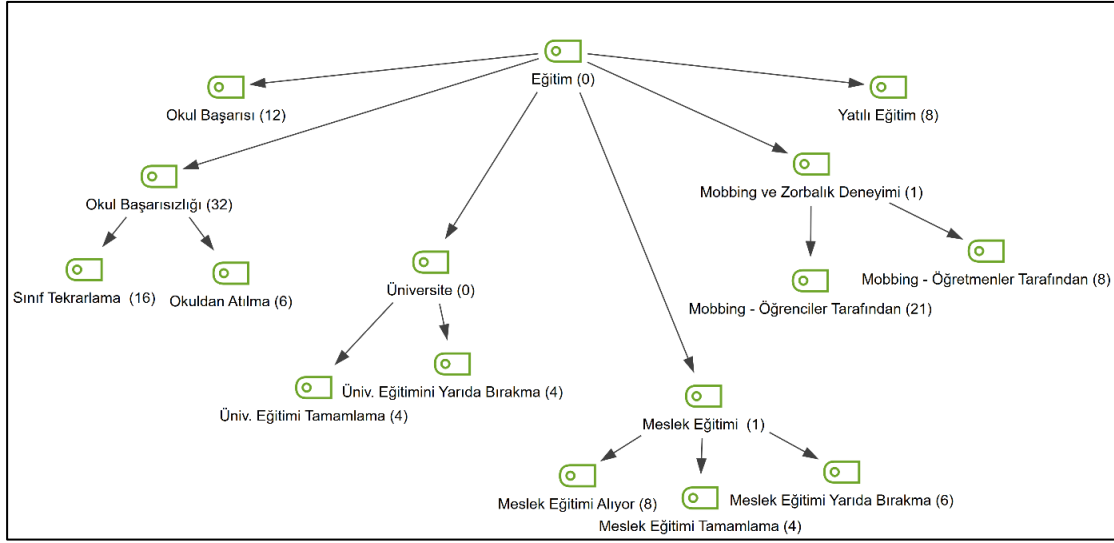
K14’ın arkadaşlarına güvenmekte ne kadar zorlandığı ve içine kapanık olduğu dikkat çekmektedir. Kendi hakkında yaşıtlarıyla açıkça konuşmadığını, yalnız kalmayı tercih ettiğini, arkadaşlarıyla sorunlarını konuşmayı sevmediğini dile getirmektedir.

Çevresinde sadece birkaç kişi ile dertleşebildiğini vurgulayan K14, akranları yerine öğretmenleri veya yetişkin insanlar ile muhabbet etmeyi tercih etmektedir. Bu ise, akranlarıyla ilişkisinin oldukça sorunlu olduğunu göstermektedir. Akran grupları ve arkadaş ilişkileri ile ilgili olumsuz deneyimlerden bahseden ve yalnızlık, akran reddi ve dışlanma ile güvensizlik kategorilerinin ifadelerinde yer aldığı katılımcıların çoğunlukla “sanal arkadaşlıklar”dan da bahsetmeleri dikkat çekmektedir. Güvensiz bağlanma stillerine sahip K3, K8, K14 ve K17 sosyalleşme deneyimlerini sosyal medya ve internet forumları üzerinden edindiklerini ifade etmekte ve sanal arkadaşlıklar üzerinden sosyal etkileşime geçmeyi tercih ettiklerini anlatmaktadırlar. Bu alt tema ile ilgili detaylı analize “Kitle İletişim Araçları ve Serbest Zaman Tutumları” alt başlığında yer verilmiştir (bkz. Bölüm 5.2.1.5.).

5.2.1.4. Eğitim ve meslek deneyimleri

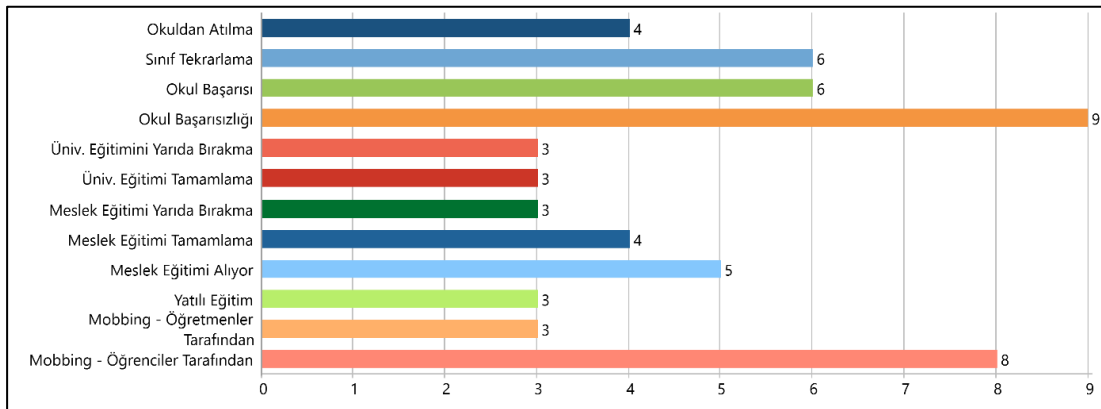
Aile kurumu ve akran gruplarının yanı sıra okul, meslek liseleri ve üniversite gibi kurumlar da gençlerin sosyalleşme sürecinde önemli bir yere sahiptir. Sırf eğitim ve öğretim mekânları olarak değerlendirilmemesi gereken bu kurumlar, bilgi ve becerinin yanı sıra toplumsal sorumlulukları öğreten organizasyonlar olarak da dikkate alınmalıdır. Gençlerin eğitim ve öğretim sürecinde kurumlarda edindikleri tecrübeler, toplum ile uyumu ve toplum ile bütünleşmeyi destekleyen merkezi bir öneme sahiptir (Stauber ve diğerleri. 2011: 25; Geisen & Riegel 2009, s. 8-12). Bu sebeple çalışmada yer alan katılımcıların eğitim ve meslek deneyimleri sosyalleşme kapsamında değerlendirilmiş ve bağlanma stilleri dikkate alınarak incelenmiştir.

Eğitim ve meslek deneyimleri başlığı altında katılımcı gençlerin ifadeleri incelendiğinde, verilerin; *okul başarısı, okul başarısızlığı, üniversite eğitimi, meslek eğitimi, yatılı eğitim ve mobbing ile zorbalık deneyimleri* kodları etrafında şekillendiğini görülmektedir. Bu bağlamda çalışma grubunda yer alan katılımcıların yanıtları doğrultusunda oluşturulan hiyerarşik kod-alt kod modeli aşağıda sunulmuştur.

Şekil 5.23. Eğitim ve meslek deneyimleri

Eğitim ve meslek deneyimleri temasına ilişkin çözümleme incelendiğinde, 6 kategoriden 4'ünün alt temalardan oluştuğu görülmektedir. “Okul başarısızlığı” kategorisinin “sınıf tekrarlama” ve “okuldan atılma” alt temalarına, “üniversite eğitimi” kategorisinin “üniversite eğitimi tamamlama” ve “üniversite eğitimi yarıda bırakma” alt temalarına, “meslek eğitimi” kategorisinin ise “meslek eğitimi alma”, “meslek eğitimi tamamlama” ve “meslek eğitimi yarıda bırakma” olmak üzere üç alt temaya ayrıldığı görülmektedir. “Mobbing ve zorbalık deneyimleri” ise “öğrenciler tarafından” ve “öğretmenler tarafından” olmak üzere iki alt temaya ayrılmaktadır. Aşağıda ise “eğitim ve meslek deneyimleri” ile ilgili katılımcıların frekans dağılımı tema ve alt temalarla birlikte katılımcı sayısı dikkate alarak sunulmuştur.

Şekil 5.24. Eğitim ve meslek deneyimleri alt tema frekans grafiği (n=17)

Katılımcılara eğitim ve meslek deneyimleriyle ilgili sorular sorulduğunda oldukça farklı yanıtlar alınmıştır. Frekans dağılımına dair grafik (Şekil 5.24.) incelendiğinde “okul başarısızlığı” (n=9) ve “öğrenciler tarafından mobbing” (n=8) kodlarının katılımcıların ifadelerinde en çok yer alan temalar olduğu görülmektedir. Okul başarısızlığının yanısıra 4 katılımcının “okuldan atılma” ve yine 6 katılımcının “sınıf tekrarlama” kodlarına yanıtlarında yer vermesi dikkat çekicidir. Okul başarısından ise sadece 6 katılımcı bahsetmiştir. Üniversite ve meslek eğitimine dair frekans dağılımına bakıldığında eğitimlerini tamamlayanların yanı sıra yarıda bırakan katılımcıların olduğu da yansımaktadır. Örneğin meslek eğitimini tamamladığına dair ifadelere yer veren 4 katılımcı bulunurken, 3 katılımcı ise eğitimi yarıda bıraktığından bahsetmektedir. Üniversite eğitimi ile ilgili de benzer bir tablo görülmektedir. 3 katılımcı üniversite eğitimini tamamladığından bahsederken, 3 başka katılımcı ise üniversite eğitimini yarıda bıraktığına dair ifadelere yer vermiştir. Dikkat çeken diğer bir mevzu ise eğitim deneyimlerinde katılımcıların mobbing yaşamış olduklarına dair ifadelerde bulunmalarıdır. 8 katılımcı eğitim hayatında öğrenciler tarafından mobbing ve dışlanma yaşadığına dair ifadelerde bulunurken, 3 katılımcı öğretmenler tarafından mobbinge uğradığından bahsetmiştir.

Elde edilen bu bulguları bağlanma perspektifinden incelemek için “eğitim ve meslek deneyimleri” kategorisine ait kod ve alt kodların bağlanma stillerine göre grup karşılaştırma tablosu aşağıda sunulmuştur.

	Güvenli	Saplantılı	Korkulu	Kayıtsız	Total
▼ Eğitim					
Okul Başarısı	3	1	1	1	6
▼ Okul Başarısızlığı		3	3	3	9
Sınıf Tekrarlama		3	2	1	6
Okuldan Atılma		2	1	1	4
▼ Üniversite					
Eğitimi Tamamlama	3				3
Eğitimi Yarıda Bırakma			2	1	3
▼ Meslek Eğitimi		1			1
Meslek Eğitimi Alıyor		2		3	5
Eğitimi Tamamlama	1		2	1	4
Eğitimi Yarıda Bırakma		1		2	3
Yatılı Eğitim	1	1		1	3
▼ Mobbing ve Zorbalık Deneyimi		1			1
Öğrenciler Tarafından		3	4	1	8
Öğretmenler Tarafından		2	1		3
Σ SUMME	8	20	16	15	59
# N = Dokümente/Sprecher	3 (17,6%)	4 (23,5%)	5 (29,4%)	5 (29,4%)	17 (100,0%)

Şekil 5.25. Eğitim ve meslek deneyimleri kod ve alt kodlarının bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17)

Katılımcı gençlere okul ve meslek hayatı ile ilgili tecrübeleri sorulduğunda gençlerin çoğunluğunun başarısız veya inişli çıkışlı deneyimlerden bahsetmesi dikkat çekmektedir. Eğitim başarısı olarak ele alındığında güvenli (n=3) bağlanma stiline sahip tüm katılımcıların okul başarısının yanı sıra, tümünün üniversiteyi de tamamladığına dair ifadelerle yer verdiği tespit edilmiştir. Bu katılımcıların başarısız veya olumsuz eğitim temalarına değinmedikleri dikkat çekmektedir.

Güvensiz bağlanma stillerine sahip katılımcı gruplarında ise birer kişinin eğitim başarısından bahsettiği görülmektedir. Korkulu (n=5) bağlanma stiline sahip 2 katılımcının üniversite eğitimi alıp tamamlamadan yarıda bıraktığı, kayıtsız (n=5) bağlanma stiline sahip katılımcılarda ise 1 kişinin ifadelerinde bu yoruma yer verdiği görülmektedir. Meslek eğitimi ile ilgili çözümlemeler incelendiğinde korkulu ve kayıtsız bağlanma stiline sahip 3 kişinin eğitimi tamamladıklarına dair ifadelerde bulunmalarının yanı sıra 1 saplantılı ve 2 kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcı meslek eğitimi yarıda bıraktığına dair ifadelerle yer vermiştir. Güvensiz bağlanma stiline sahip 5 katılımcı ise görüşme esnasında meslek eğitimi aldığına dair bilgi vermiştir. Mobbing ve zorbalık deneyimlerine ise ağırlıklı olarak saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde yer vermesi önem arz etmektedir.

Kayıtsız bağlanma stiline sahip tek kişi zorbalık deneyimi ile ilgili yorumda bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda katılımcıların ifadeleri incelemek için aşağıda “eğitim ve meslek deneyimleri”ne dair sosyalleşme deneyimlerini içeren kodlara ilişkin katılımcı ifadelerinden alıntılara yer verilmiştir.

Eğitim Başarısı

Hem demografik bilgilerden hem de yukarıda sunulan şekil ve tablolardan elde edilen bilgilere göre 3 katılımcı üniversite hayatını başarıyla tamamlamışken (K1, K7,K10), 6 katılımcının (K3, K8, K9, K12, K13, K16) lise mezunu olduğu (Gymnasium veya Realschule), 8 katılımcının ise “Hauptschule” diplomalarına sahip olduğu görülmektedir.¹⁴ 6 katılımcı ortaokul döneminde bir veya iki kez sınıfı tekrarlamak zorunda kaldığından bahsederken, 4 katılımcı (K2, K4, K5, K14) başarısızlık veya okula uyumsuzluktan dolayı okuldan atıldığını bildirmiştir. Okuldan atılmaları sonucunda “Hauptschule” diplomalarını daha sonra açık öğretimden (‘Abendschule’) alabildiklerini ifade eden katılımcılardan ikisi bir iş yerinde çalışmakta, K2 ve K4 ise meslek öğrencisi olarak eğitim görmektedir. 2 katılımcı (K3, K16) üniversiteye başlayıp yarıda bıraktıklarını, daha sonra meslek eğitimi tercih ettiklerini anlatmışlardır. Meslek eğitimi alan katılımcılardan da 2 kişinin (K2, K4) meslek eğitimi iki kez yarıda bırakıp yeni bir meslek eğitimine geçtikleri dikkat çeken konular arasındadır. Sebebine değinmek istemeyen K4, durumu şu cümlelerle açıklamaktadır:

“Okuldan sonra meslek yapmaya başladım, büroda. Ama orada bazı olaylar oldu. Bitiremedim, ilişkilerimi kestim orada. Şimdi başka bir yerde mesleğe başladım. Daha fazla anlatmak istemiyorum.” (K4, saplantılı)

Hem açıklamalardan hem de bilgilerden görüldüğü gibi eğitim ve meslek deneyimleriyle ilgili katılımcıların çoğunluğunda istikrarlı bir yol izlemedikleri görülmektedir. Birçok katılımcının eğitim hayatı sınıf tekrarlama, okuldan atılma, üniversite bölümünü değiştirme veya yarıda bırakma, meslek eğitimi bitirmeme

¹⁴ Alman eğitim sisteminde çocuklar için ilkökul dördüncü sınıftan sonra okul seçimleri gerçekleşmektedir. Not ortalamalarına göre çocuklar Gymnasium, Realschule veya Hauptschule diye adlandırılan okullara öğretmen tavsiyeleri dikkate alınarak gönderilmektedir. Gymnasium, en başarılı öğrencilerin, Realschule ise başarı durumu ‘iyi’ olarak değerlendirilen öğrencilerin devam ettiği okullardır. Başarı durumları iyi olmayan öğrenciler ise Hauptschule denen okullara gönderilmektedir.

veya değiştirme durumu içermekte, bu ise eğitim hayatındaki kargaşalı deneyimlere işaret etmektedir. Mesleğe başlamadan önce aynı zamanda Türkiye’ye gidip yatılı okulda eğitimine devam ettiğini ve eğitimini tamamlamaya çalıştığını dile getiren K4, Türkiye’ye gidiş sebebi olan okul dönemindeki başarısızlıklarından da bahsetmektedir:

“15 yaşında Türkiye'deydim ben. Tokat'ta bir sene, sonra ordan İstanbul'a geçtim. İstanbul'da iki sene. İki sene de orada okudum İstanbul'da, Ümraniye'de. Lise. Onuncu sınıftan sonra tekrar buraya geldim. Ausbildung başladım, yani meslek yapmaya başladım. [...] Bayağı bir sıkıntılarım vardı burada okul zamanında. Derslere çalışmadım, biraz şey yaptık burada arkadaşlarla. Biraz yaramazlık, yaramaz arkadaşlarım da vardı, onlar da tabii etkiledi beni. İşte o zaman 5. sınıfta başlamıştı yaramazlıklar. Orda çocuktuk işte. Herkes orada yani ciddiye almıyordu okulları falan, ben de öyle. Sonra iki sefer sınıfta kaldım, okuldan atıldım sonra.. Sonra Türkiye'ye gittik işte.” (K4, saplantılı)

Yatılı okul deneyiminden sırf K4 bahsetmemiş, K3 ve K10 da ergenlik döneminde farklı gerekçelerle 3-4 yıl yatılı okula gittiklerinden bahsetmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcılarda ise başarılı bir eğitim hayatı izledikleri görölmüştür. Her üç katılımcının da okul eğitimlerini ve meslek eğitimlerini tamamladıkları ve zorbalık, dışlanma gibi eğitim sürecini zorlayıcı durumların eğitimlerini tamamlamalarına engel olmadığı tespit edilmiştir. Karşılaştıkları stres, ölüm ya da ebeveynlerin ayrılma durumu gibi travmatik deneyimlerin eğitim süreçlerini olumsuz yönde etkilemediği gözlemlenmiştir. Eğitim dönemi sürecinde zorbalık, dışlanma gibi deneyimlerin de başarıları ve istikrarlarını olumsuz etkilemediği tespit edilmiştir. Bu bulgular, yaşanılan zorlukların ve gelişen risk faktörlerinin üstesinden gelebilmek için olumlu bir altyapının mevcut olduğunu ve zorluklar karşısında temel donanımdan istifade edildiğini göstermektedir.

Mobbing ve Zorbalık Deneyimi

Eğitim deneyimleriyle ilgili soruda 8 katılımcının okul döneminde öğretmen veya çoğunlukla öğrenciler tarafından “mobbing ve zorbalık” yaşadıklarından bahsetmeleri dikkat çekmektedir:

“8. ve 9. Sınıftayken çok zorbalığa uğradım, mobbing yaşadım, çünkü çok utangaçtım. O zamanlar tabii.. 20'li yaşlarımın başındayken sona erdi tabi. Küçük yaşlarda utangaçlığım yüzünden mobbing çok yaşadım maalesef.” (K13, kayıtsız)

“Onlar çocuk, çocuklar çocuklara zorbalık yapıyor, sorun da bu. Ben de haklarını savunan güçlü kişi değıldim maalesef. Ben daha çok her şeye katlanan sessiz, utangaç bir tiptim. O yüzden hiç okula gitmek

istemiyordum. Sabahları hep mide ağrılarım yada mide kramplarım vardı. Aslında bu bir şeylerin ters gittiğinin bir işareti gibiydi. Sanırım annem aslında bu işareti anlıyordu ama ona yönelmeye vakti yoktu, 3 kişi için yaşayan bir kişiydi sadece.” (K16, korkulu)

Bütün bu anlatımların yanında “korku” kavramının da eğitim hayatı ile ilgili anlatımlarda ön plana çıktığı görülmektedir. Sınıfın kendileriyle alay edeceği veya dalga konusu olacakları düşüncesiyle sözlü olarak derse katkı sağlayamadıklarını, parmak kaldıramadıkları belirten 7 katılımcı, çekingen öğrenci hayatı geçirdiklerinden bahsetmektedir. K15 bu korku duygusunu bir türlü yenemediğinden, sınıfa girmeye bile zorlandığından bahsetmektedir:

“Hani oraya girdiğim zaman, sınıfa girdiğim zaman hep heyecan vardı içimde, ama böyle bir korku vardı hep içimde. Sınavlara girerken korkuyordum. Hazırlanmaktan korkuyordum. Yetiştiremeyeceğimden korkuyordum...Hep böyle korku... korkuyu yenemiyordum bir türlü.. Ama söylemiyordum da korktuğumu. Korktuğum için giremiyorum sınıfa demiyordum. Bunları kendi kendime yok etmeye çalışıyordum. Yani kendi başıma bunun üstesinden gelmeye çalışıyordum. Konuşarak da halledebiliyordum aslında ama konuşma şeyim yoktu orda, konuşurken de korkuyordum çünkü.” (K15, korkulu)

K12’nin mobbing ile bağlantılı korku ifadesi diğer katılımcıların korku duygusunu özetleyen bir anlatım olarak tanımlanabilir değerdedir:

“Sınıfta pek bir şey söyleyemezdim. İşte son yıllarda birazcık notlarıma da yansdı malesef. İşte hep şey derlerdi öğretmenler, parmak göster filan. Ama ben biliyordum ki yanlış bir şey söylesem sınıftakiler gülerler. Çünkü insan ne söylediğini biraz dikkat etmesi gerekiyordu. Bayağı ön planda olan başarılı kişiler vardı o zaman sınıfta. Ben de yüzde yüz emin olmadan, böyle, bin hatta bin yüzde bin emin olmadan bir şey söylemeye korkuyordum. Hani gülerler, kendini kötü hissedersin, ya da beni ondan dolayı mobbing filan yaparlar diye korkuyordum.” (K12, korkulu)

Okul hayatındaki sosyalleşme süreçlerini ve başarısızlıklarını zorlu deneyimlerle ilişkilendiren katılımcılar, okul performansının düşmesinde de sınıf arkadaşları veya öğretmenleri tarafından gerçekleştirilen dışlama, mobbing deneyimleriyle açıklamaktadır. Tüm katılımcılarda mobbing ve korku kavramları, zorbalık, reddedilme, alay etme, dışlama, kötü muamele ve değersizleştirme deneyimlerinin genel bir terimi olarak görülebilir. Sosyal ve duygusal dışlanma olarak da karakterize edilebilecek bu durumun, katılımcılarda düşük veya olumsuz özgüvene yol açtığı gözlemlenmiştir.

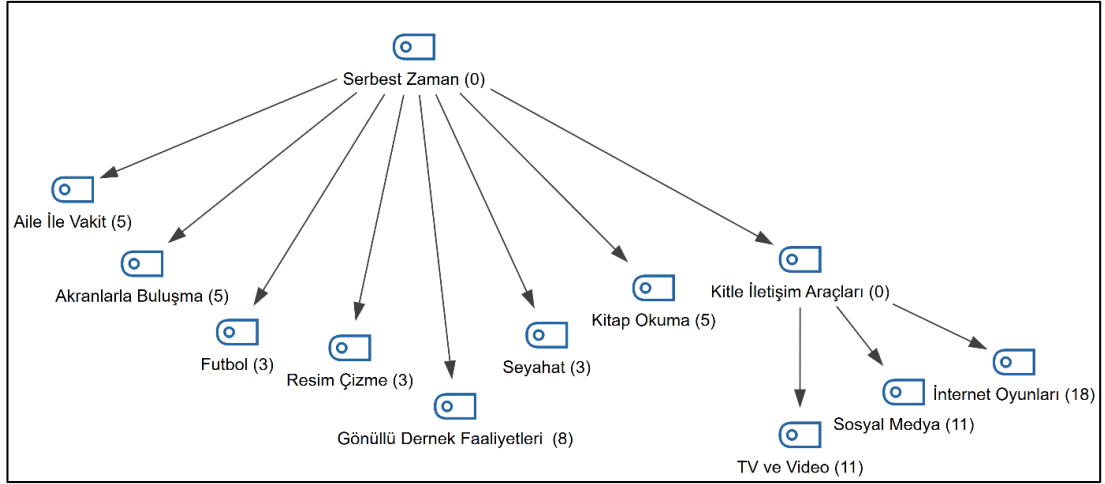
Kaygısız bağlanma stiline sahip katılımcıların eğitimdeki başarısızlıklarını sınıf arkadaşları veya öğretmenlerinin tutumlarıyla ilişkilendirmiş ve başarısızlığın sebebi

olarak onları göstermiştir. Bu bulgu katılımcıların kendilik algısı ile açıklanabilir. Olumlu bir kendilik algısı ve yüksek bir özsaygıya sahip olmaları sebebiyle, eğitim hayatındaki başarısızlıklarının sebebini de çevrelerinde aradıkları görülmüştür. Saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip katılımcılarda ise zorbalık deneyimlerinin yanı sıra korku duygusunun da eğitim hayatını etkileyen bir tema olduğu saptanmıştır. Alay konusu olma, dışlanma, reddedilme, kötü muamele veya değersizlik duygusuna dair deneyimleri, bu katılımcıların eğitim hayatlarını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Olumsuz sosyal ve duygusal deneyimlerin yanı sıra, “diğerleri hakkımda ne düşünür” düşüncesinin de eğitimdeki başarıyı olumsuz etkilediği görülmüştür. Derslere sözlü olarak katılmama, sınıfa girmekten korkma, sınıf arkadaşlarıyla iletişime geçememe gibi bulgular, katılımcılarda düşük özgüveni göstermektedir. Bu bulgular saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların içselleştirdiği değersizlik duygusunun eğitim performansını da olumsuz yönde etkilediğinin ifadesidir. Olumsuz kendilik algısının ve yaşanan travmatik deneyimlerin eğitim hayatını olumsuz etkilediği, ama aynı zamanda eğitim sürecinde de bu deneyimlerin tekrarlandığı tespit edilmiştir.

5.2.1.5. Kitle iletişim araçları ve serbest zaman tutumları

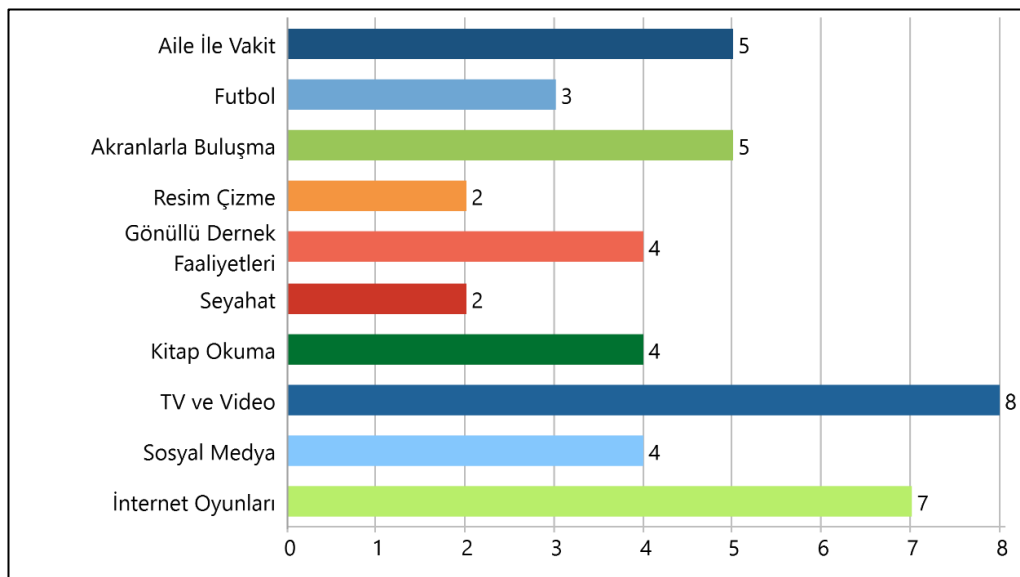
Televizyon, internet ve sosyal medya gibi kitle iletişim araçlarının gençlerin sosyalleşme süreci üzerinde etkisinin yüksek olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, bireyin sosyal hayatını anlamak için kitle iletişim araçlarının kullanımına dair bilgiler de önem arz etmektedir. Bu sebeple çalışmada katılımcı gençlerin sosyalleşme sürecine ilişkin serbest zaman tutumları ve buna bağlı olarak kitle iletişim araçlarının kullanımına yer verilmiş ve bağlanma stilleri kapsamında incelenmiştir.

Çalışmanın bu kısmında katılımcı gençlerin sosyalleşme sürecine ilişkin serbest zaman tutumları ve buna bağlı olarak kitle iletişim araçlarının kullanımına yer verilmiştir. Bu bağlamda gençlerin ifadeleri incelendiğinde; “serbest zaman” temasının *aile ile vakit, akranlarla buluşma, futbol, resim çizme, seyahat, kitap okuma, gönüllü dernek faaliyetleri ve kitle iletişim araçları olan televizyon ve video, sosyal medya ve internet oyunları* kodları etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu bağlamda çalışma grubunda yer alan katılımcıların yanıtları doğrultusunda oluşturulan hiyerarşik kod-alt kod modeli aşağıda Şekil 5.26.’da sunulmuştur.

Şekil 5.26. Serbest zaman tutumları

Serbest zaman temasına ilişkin çözümleme incelendiğinde, 8 kategoriden oluştuğu ve son kategori olan kitle iletişim araçlarının 3 alt temaya ayrıldığı görülmektedir. Serbest zaman ile ilgili ifadelerde kitle iletişim araçlarının alt temalarına çoğunlukla yer verildiği dikkat çekmektedir. Özellikle “internet oyunları” veya “sanal oyunlar” alt kodlarından yanıtlarda sıkça bahsedilmesi göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra “sosyal medya” ve “TV ile video” ifadelerde yerini bulurken gönüllü “dernek faaliyetleri” ve “aile veya akranlarla vakit geçirme” alt temalarının da yanıtlarda ele alındığı görülmüştür. Aşağıda ise “Serbest zaman tutumları” ile ilgili katılımcıların frekans dağılımı tema ve alt temalarla birlikte katılımcı sayısı dikkate alarak aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 5.27. Serbest zaman tutumları frekans grafiği (n=17)

Katılımcıların serbest zaman tutumları ile ilgili ifadeleri incelendiğinde oldukça farklı yanıtlar alındığı görülmektedir. Tema ile ilgili frekans dağılımı incelendiğinde “TV ve video” (n=8) ve “internet oyunları” (n=7) kodlarının katılımcılar tarafından ifadelerinde en çok yer alan temalar olduğu görülmektedir. “Aile ile vakit geçirme” ile “akranlarla buluşma” alt temalarına 5 katılımcı tarafından yanıtlarında değinilmiştir. “Sosyal medya” etmenine sırf 4 katılımcının değinmesi ise dikkat çekicidir. “Gönüllü olarak dernek faaliyetlerinde bulunmak” ve “kitap okumak”ın da 4 katılımcı tarafından değinilen serbest zaman tutumları arasında yer aldığı görülmektedir.

Serbest zaman tutumları ile ilgili bu bulguları bağlanma perspektifinden incelemek için bu temanın kod ve alt kodları bağlanma stillerine göre grup karşılaştırma tablosunda gösterilerek incelenmiştir (Şekil 5.28.).

	Güvenli	Saplantılı	Korkulu	Kayıtsız	Total
▼ Sosyalleşme					
▼ Serbest Zaman					
Aile ile Vakit	3		1	1	5
Futbol	1	1		1	3
Akranlarla Buluşma	3		1	1	5
Resim Çizme		1	1		2
Gönüllü Dernek Faaliyetleri	3		1		4
Seyahat	1			1	2
Kitap Okuma	1		3		4
▼ Kitle İletişim Araçları					
TV ve Video	1	3	2	2	8
Sosyal Medya		3		1	4
İnternet Oyunları		3	3	1	7
Σ SUMME	13	11	12	8	44
# N = Dokumente/Sprecher	3 (17,6%)	4 (23,5%)	5 (29,4%)	5 (29,4%)	17 (100,0%)

Şekil 5.28. Serbest zaman tutumları kod ve alt kodlarının bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17)

Çalışma grubunun serbest zaman tutumları ile ilgili öncüller bağlanma perspektifinden incelendiğinde interaktif olan ve sosyal etkileşim içeren faaliyetlerin özellikle tüm güvenli (n=3) bağlanma stiline sahip bireyler tarafından ifade edildiği dikkat çekmektedir. Bu kodlar “aile ile vakit geçirme”, “akranlarla buluşma” ve “gönüllü dernek faaliyetlerinde bulunma” kategorileridir. “Kitle iletişim araçları” ile ilgili kod ve alt kodların ise ağırlıklı olarak saplantılı (n=4) bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde yer aldığı görülmektedir. TV ve video izleme, sosyal medya kullanımı ve internet oyunları alt temalarının her birine 3 saplantılı katılımcı tarafından ifadelerinde

değinilmiştir. Diğer öncüller ile ilgili neredeyse yorumun yapılmamış olması, saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcılarda dikkate değerdir. Ayrıca korkulu (n=5) bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadeleri incelendiğinde özellikle yalnız yapılan faaliyetleri tercih etmeleri önem arz etmektedir. Aynı zamanda korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların da kitle iletişim araçlarına güvenli ve kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcılardan daha sık değinmiş olmaları önemli bulgular arasında yer almaktadır. Kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinde ise farklı öncüllere yer verildiği görülmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda katılımcıların ifadeleri incelemek için aşağıda gençlerin “serbest zaman tutumları” ile ilgili “kitle iletişim araçları” alt temasına ilişkin katılımcı ifadelerinden alıntılara yer verilmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların aile ile vakit geçirme, akranlarla buluşma ve gönüllü dernek faaliyetlerinde aktif olma gibi interaktif ve sosyal etkileşim içeren faaliyetleri önemsedikleri ve kitle iletişim araçlarına kıyasla daha çok tercih ettikleri görülmüştür. Bu bulgu ise güvenli bağlanma deneyimlemiş gençlerin, sosyal çevrelerindeki kişileri güvenilir bulup daha sosyal bir davranış sergiledikleri sonucunu göstermektedir.

Güvensiz bağlanma stiline sahip katılımcılar sosyal medya, internet gibi kitle iletişim araçlarının kullanımından bahsederken özellikle 8 kişi kendilerini “bağımlı” olarak tanımlamıştır. Dikkat çeken bu bulguda Facebook veya Instagram gibi platformlar üzerinden sosyal medya bağımlılığı ve dizi takibinin kadın katılımcılar tarafından daha yoğun ifade edildiği, erkek katılımcıların ise sanal oyun platformlarından ve oralarda oluşan oyun gruplarından bahsettikleri gözlemlenmiştir. K12 kendisini “dizi bağımlısı” ve “dizi uzmanı” olarak tarif etmekte, K6 “sosyal medyayı saatlik takip” ederek güncel gündemden haberdar olduğunu ifade etmektedir. K16 ve K13 sosyal medyayı vakit buldukça takip ettiklerini, genelde telefonu film izleme ve dizi için kullandıklarını dile getirmektedir. Bunun yanı sıra sosyal medya, sanal oyun platformları gibi kitle iletişim araçlarını yüksek düzeyde kullanarak yalnızlıklarını giderdiklerini söyleyen katılımcılar belirlenmiştir. Akran ve arkadaşlar ile ilgili soruya “yalnızlık”tan dolayı mutsuz olduklarıyla cevap veren K8 ve K17’nin sosyal medya ve internet oyun forumlarında sosyalleşmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Dikkat çeken husus ise, arkadaş çevrelerini de çevrim içi ilişkilerden oluşturup, sırf internet

üzerinden sürdürmeleridir. Kendisini internet bağımlısı olarak tanımlayan K17 gün ve geceler boyu saatlerini internet sitelerinde geçirerek yalnızlığını giderdiğinden bahsetmektedir:

"... ve (ben) internet bağımlılığımı ortaya çıkarana kadar okulda hep yalnızdım (gülüyor). Ve bu sayede bir sürü yeni insanla tanıştım..." (K17, saplantılı)

Yalnızlığına karşın sanal ortamda arkadaş edinmeyi tercih ettiğini dile getiren K8 ise çevresinde akranlarıyla iletişim kurmakta ve arkadaş edinmekte güçlük çektiğini fakat sanal ortamda daha rahat kendini ifade edebildiğinden bahsetmektedir:

"Bu oyun platformu uygulamasını 12 veya 13 yaşımdayken keşfettim ve o zamandan beri orada düzenli olarak aktifim. Tabii ki oradaki ben'in gerçek dünyayla da hiçbir bağlantısı yok, orada her şey daha kolay. Çünkü internette kendimi tamamen farklı gösteriyorum, bu tamamen farklı. Bu yüzden internette çok daha açık ve sosyal bir insanım. Beni internetten tanıdığınızda daha açık sözlüyüm ama gerçek hayatta malesef ne diyeceğimi bilmiyorum. Görüşmelerde hâlâ çok zorlanıyorum, bu benim için bugüne kadar hâlâ çok zor. İletişim kuramıyorum, konuşamıyorum. [...] Ama internette ve sosyal medyada arkadaşlıklarını kendin belirliyorsun. Hoşuna gitmiyorsa veya rahatsız oluyorsan çok kolay iletişimi kesebiliyorsun. Gerçekte bu ama böyle değil." (K8, saplantılı)

Bu gençlerin internet forumları ve sosyal medya yardımıyla sosyalleşme deneyimleri edindikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır. Sosyal ağlara katılmadan, sınıf veya akran grubunun sosyal yaşamına katılımı zor görünmektedir. Her iki katılımcı da saplantılı bağlanma stili geliştirmiş katılımcılardır. Sosyal iletişim becerilerini çevrimiçi platformlarda geliştirmeleri, sorunlarını dahi çevrimiçi paylaşımları ve iletişim aracı olarak bu platformları tercih etmeleri dikkat çekicidir. Dolayısıyla değersizlik duygusunun yüksek olduğu gözlemlenen saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların, reddedilmemek ve başkalarının kabulünü kazanmak için sosyal medya gibi araçları iletişim için tercih ettikleri görülmüştür. K14 ve K3'ün ise online oyun platformlarına bağlılıkları ön plandadır.

Serbest zamanlarının çoğunu evde bilgisayar oyunları, konsol oyunları veya film izleyerek geçirdiklerinden bahsederken, her ikisi de arkadaşlara vakit ayıramadıklarını dile getirmektelerdir. K3 bu durumun sebebini, online oyunların da enerji tükettiğini ifade ederek açıklamaktadır:

"Bilgisayar oyunları çok zaman alıyor. Çok farklı, bazen sabahtan akşama kadar başındayım, bazen de hiç. Değişebiliyor yani. Eskiden kesinlikle daha fazlaydı. Tabii ki okuldayken daha da fazlaydı, o zaman daha çok boş zamanın oluyor. Şimdi çok daha az vakit ayırabiliyorum, işten sonra yorgun olduğumda bilgisayar başına geçemediğim zamanlar da oluyor. Şunu söyleyeyim, oyun oynamak enerjinizi çok

alıyor, tüketiyor. Başka bir şeye zaman ve enerji kalmıyor. Ama yine fırsat buldukça çokça oynadığım aşamalarım oluyor. Genelde iş arkadaşlarımla veya çevremle bu oyunları çevrimiçi buluşarak oynuyoruz, saatlerce sürüyor.” (K3, kayıtsız)

Her iki katılımcının da kayıtsız bağlanma stiline sahip olması dikkat çekicidir. Akranlarla buluşmak, vakit geçirmek yerine, bilgisayar başında sanal ortamda karşılıklı oyun oynamanın tercih edilmesi dikkat çekicidir. Katılımcıların çoğunda akranlar yerine kitle iletişim araçlarının tercihi ve sanal ortamda sanal kimliklere bürünmeleri, akranlardan kaçınma ve böylece güvensiz ortamlardan dışlanma veya yalnız kalma gibi olumsuz deneyimlerden korunma eylemi olarak anlaşılabilir. Sanal dünyaya kaçış, olası çatışmalardan kaçınma, tanınma arzusunun peşinden gitme ve iletişim kurmaya imkân sağlar.

Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcılarda ise kitle iletişim aracı kullanımı yüksek olmasının yanı sıra, serbest zamanlarında kitap okuma, resim çizme gibi tek başına yapabilecekleri faaliyetleri tercih etmeleri dikkat çeken bulgular arasındadır. Düşük bir özgüven ve çekingenliğin yanı sıra güvensiz algılanan sosyal çevreden uzak kalma imkânı olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak elde edilen bu bulgular dikkate alındığında katılımcıların bağlanma deneyimleri ile kişiler arası ilişkiler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmış, bunun ise serbest zaman tutumunu ve kitle iletişim araçları-kullanımını anlamlı düzeyde etkilediği gözlemlenmiştir.

5.2.2. Bağlanma perspektifinden uyum ve sosyal entegrasyon sürecine ilişkin bulgular

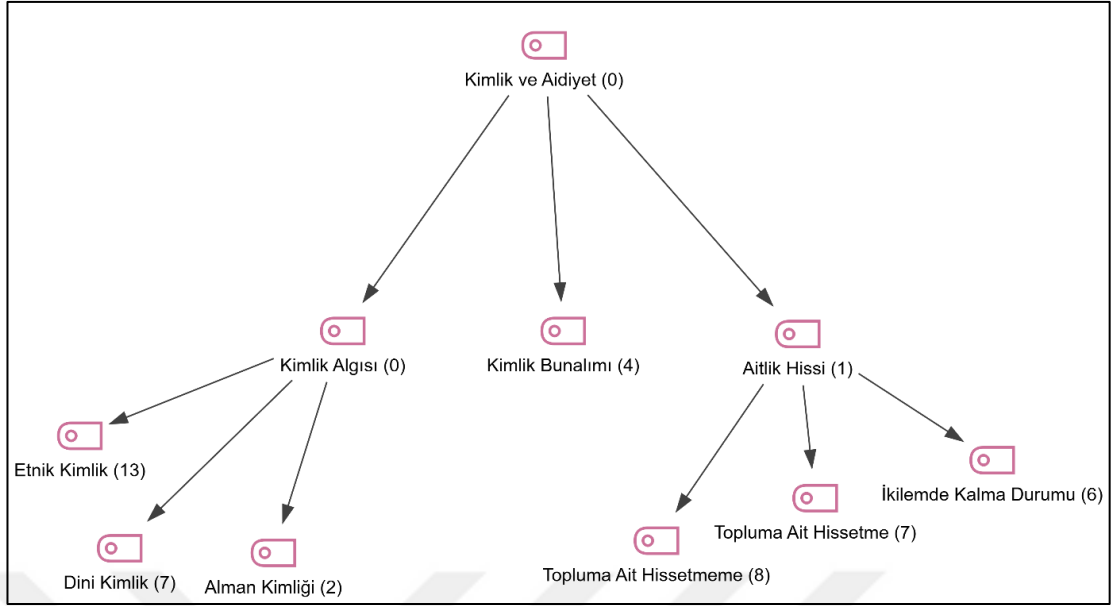
Bu bölümde çalışmaya katılan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin topluma uyum ve sosyal entegrasyon boyutlarına dair bulgular yer almaktadır. Uyum ve entegrasyon süreci ile bireyin dil, kültür ve sosyal yaşam yönünden yerel halka adapte olması ve onların standartlarına ulaşması anlaşılmaktadır. Bir bütün hâlinde topluma uyum ve entegrasyon başarısını belirlemek zor olsa da, bireylerin algıları, bakış açıları ve topluma yönelik iletişimlerini değerlendirerek kısmen ölçmek mümkündür. Bu bağlamda gençlerin kimlik algıları, aidiyet hissi, toplum ile etkileşimi ve dışlanma deneyimleri analiz edilmiş ve bağlanma perspektifinden incelenmiştir.

Öncelikli olarak dikkat çeken husus, tüm katılımcıların Almanya’da doğup büyümüş olması ve dil problemini yaşamamış olmalarıdır. Bu bağlamda dil problemi sebebiyle entegrasyon sorunu yaşadıkları söylemek mümkün değildir. Görüşmeyi de

katılımcılara Türkçe veya Almanca yapma seçeneği sunulmuş, dokuz kişi Almanca görüşme yapmak istemiştir. 3 kişi ise görüşmeye Türkçe başlayıp daha sonra Almanca devam etmiştir. Mülakatı Türkçe gerçekleştiren katılımcıların arada bir Almanca kavram kullandıkları görülse de, görüşmeyi Almanca gerçekleştiren katılımcıların Türkçe kavramlar kullandıkları görülmemiştir. Almanya’da üçüncü kuşağı temsil eden bu yaş grubundan yola çıkarak, Türkiye kökenli gençlerin Almancaya hâkim olduğu saptanmıştır. Dil engeli olmadığından bu gençlerin önceki kuşaklara kıyasla daha başarılı bir uyum süreci geçirdikleri söylenebilir. Bununla birlikte katılımcıların çalışmanın nicel kısmındaki anketi Türkçe olarak doldurmaları sebebiyle Türkçe dilini kullanmayı da sürdürdükleri gözlemlenmiştir. Hem Türkçe hem de Almanca dilini bilme ve hâkim olma konusu ile ilgili bir veri toplanmamıştır. Fakat görüşmeler göz önünde bulundurulduğunda neredeyse yarı yarıya dil tercihlerinin seçildiği, Türkçeyi seçen katılımcıların “Duygularımı Türkçe daha güzel ifade ederim.” (K10, K11) gibi açıklamalarda bulunması, Almanca’yı seçenlerde ise genelde “Türkçem o kadar iyi değil” (K5) veya “Almanca kendimi daha rahat ifade ederim” (K7) demelerinin yanı sıra tüm katılımcılar günlük hayatta genelde Almanca kullandıklarını belirtmişlerdir. Evde veya belirli arkadaş gruplarında Türkçeyi tercih ettiklerini söyleyen katılımcılar da mevcuttur. Türkiye kökenli üçüncü kuşağın günlük hayatta Almanca kullanım alanlarının fazla olması (iş, okul, çevre) bu dil ile iç içe olmalarının bir göstergesidir. Bu nedenle Almanca diline hâkim olmaları ve daha rahat ifade etmeleri doğal bir sonuç olarak görülebilir. Türkçe yapılan mülakatlarda da gençlerin Türkçe ifade konusunda sorun yaşamadıkları gözlemlenmiştir. Mülakata Türkçe başlayıp ilerleyen görüşmede Almanca devam etmek isteyen 3 katılımcı (K4, K6, K13) için ise ana dilde dikkat çeken dil probleminin devam ettiğini gösteren bir bulgu olduğunu ifade edilebilir.

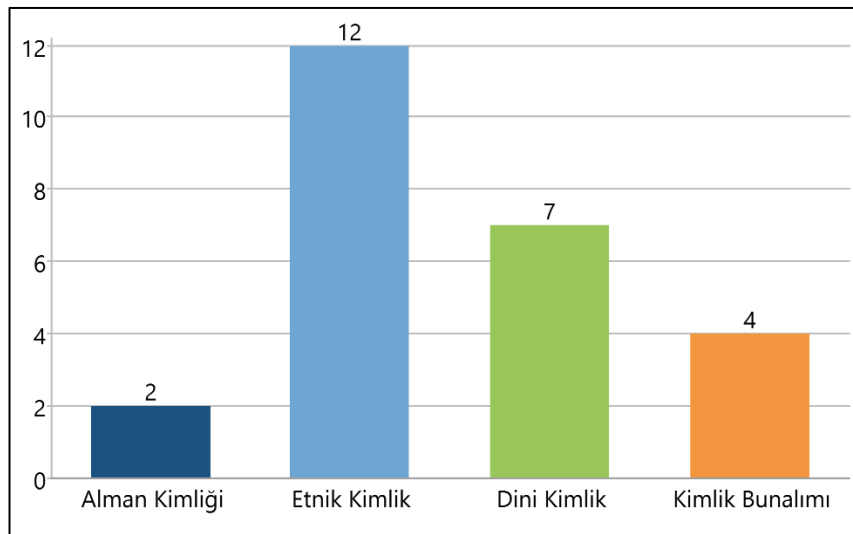
5.2.2.1. Kimlik ve aidiyet algısı

Bu bilgilerden yola çıkarak çalışmanın bu kısmında katılımcıların kimlik gelişimi ve aidiyet algıları analiz konusudur. Üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin kimlik ve aidiyetlerini nasıl algıladıklarını keşfetmeye yönelik sorulara çalışma grubunda yer alan gençlerin cevapları değerlendirilmiş ve katılımcıların yanıtları çözümlenerek aşağıda sunulan hiyerarşik kod-alt kod modeli oluşturulmuştur.

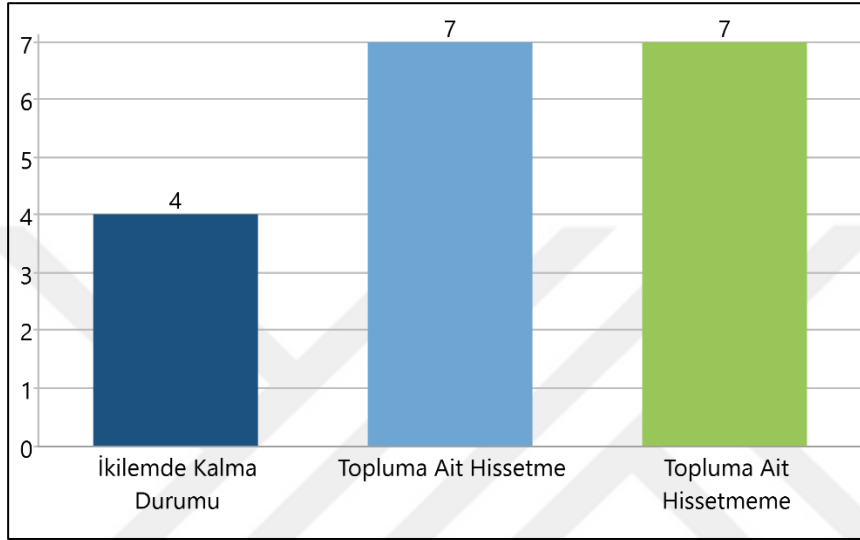
Şekil 5.29. Kimlik ve aidiyet hissi

Kimlik ve aidiyet teması ile ilgili sorulara verilen yanıtların kodlanması neticesinde 3 farklı kategori elde edilmiş ve bu tema “kimlik algısı”, “kimlik bunalımı” ve “aitlik hissi” alt temalarında değerlendirilmiştir. Kimlik algısı ile ilgili yanıtlarda “etnik kimlik” ve “Alman kimliği”nin yanında “dinî kimlik” kodu da yer bulmuştur. Aitlik hissi kategorisinin ise “topluma ait hissetme”, “topluma ait hissetmeme” ve “ikilemde kalma durumu” kodları etrafında şekillendiği görülmektedir. “Kimlik ve aidiyet” temasına dair katılımcıların frekans dağılımı çalışma grubu katılımcılarının sayısı dikkate alınarak aşağıda sunulmuştur.

Şekil 5.30. Kimlik teması frekans grafiği (n=17)

Frekans dağılımına dair şekil incelendiğinde “etnik kimlik” (n=12) ve “dini kimlik” (n=8) kodlarının kimlik algısının ifadesinde sıkça yer bulduğu görülmektedir. 12 katılımcı yanıtlarında etnik kimliğinden bahsederken, 7 katılımcı dini kimliğe ifadelerinde yer vermiştir. “Alman kimliği” koduna 2 kişinin yanıtlarında değinmesi dikkat çekici bir sonuçtur. Ayrıca “kimlik bunalımı” alt temasını içeren ifadelerin 4 katılımcının yanıtlarında yer alması önemli sonuçlar arasındadır.

Şekil 5.31. Aitlik hissi teması frekans grafiği (n=17)

Aitlik hissine dair frekans dağılımı incelendiğinde ise “topluma ait hissetme” kodunun 7 katılımcının ifadesinde yer aldığı görülürken “topluma ait hissetmeme” kodunun da aynı şekilde 7 katılımcı tarafından değinildiği dikkat çekmektedir. Ayrıca 4 katılımcının “ikilemde kalma durumu” kodunu içeren yanıtlar verdiği sonuçlar arasındadır.

Her iki frekans dağılımındaki bu bulgular bağlanma perspektifinden incelendiğinde elde edilen “kimlik ve aidiyet” ana temasına dair kod ve alt kodların bağlanma stillerine dağılımı aşağıda sunulduğu gibi yansımaktadır.

	Güvenli	Saplantılı	Korkulu	Kayıtsız	Total
Kimlik ve Aidiyet					
Kimlik Algısı					
Alman Kimliği		1		1	2
Etnik Kimlik	3	2	3	4	12
Dini Kimlik	1		2	4	7
Kimlik Bunalımı		1	1	2	4
Aitlik Hissi			1		1
İkilemde Kalma Durumu	1	1	1	1	4
Topluma Ait Hissetme	3		1	3	7
Topluma Ait Hissetmeme		3	1	3	7
SUMME	8	8	10	18	44
# N = Dokumente/Sprecher	3 (17,6%)	4 (23,5%)	5 (29,4%)	5 (29,4%)	17 (100,0%)

Şekil 5.32. Kimlik ve aidiyet hissi kod ve alt kodlarının bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17)

Kimlik ve aidiyet algısı ile ilgili kod ve alt kodlar incelendiğinde kimlik algısı ile ilgili öncüllerde özellikle etnik kimliğin tüm bağlanma stillerine ait katılımcılar tarafından ağırlıklı olarak ifade edildiği dikkat çekmektedir. Güvenli (n=3) bağlanma stiline sahip katılımcıların hepsi kendini “etnik” kimliği ile tanıtmıştır, bir katılımcı ise aynı zamanda “dini” kimliğine ifadelerinde yer vermiştir. Saplantılı (n=4) bağlanma stiline sahip katılımcılardan 2’si kendini “etnik” kimliği ile tanımlarken, bir katılımcının “Alman” kimliği ile kendini tanıtmaması ilgi çeken bulgular arasındadır. Aynı zamanda kayıtsız bağlanma stiline sahip bir katılımcı da “Alman” kimliğine ifadelerinde yer vermiştir. Dikkat çeken diğer bir sonuç ise kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların ağırlıklı olarak hem “etnik” kimlik hem de “dini” kimlik kodlarına ifadelerinde değinmeleridir. Burada 4 katılımcı etnik kimliğinden bahsederken ve 4 katılımcı da dini kimliği ile kendini tanımlamıştır. “Kimlik bunalımı” kodu ise kayıtsız bağlanma stiline sahip 2 katılımcının ifadelerinde yer alırken, bu durum saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip katılımcılarda ise birer kişiden ibaret olduğu görülmektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcılarda ise kimlik bunalımı kodu içeren bir yanıt bulunmamaktadır.

Aitlik hissi ile ilgili çözümlemeler incelendiğinde ise; topluma aitlik hissi koduna güvenli (n=3) bağlanma stiline sahip tüm katılımcıların ve kayıtsız (n=5) bağlanma stiline sahip 3 katılımcının ifadelerinde yer verildiği dikkat çeken sonuçlar arasındadır. Korkulu (n=5) bağlanma stiline sahip bir katılımcının da topluma aitlik hissi ile ilgili yanıt verdiği görülürken, saplantılı (n=4) bağlanma stiline sahip hiçbir katılımcının bu

minvalde ifade bulunmaması ilgi çeken sonuçlar arasındadır. Aynı zamanda “topluma ait hissetmeme” kodunun saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerine sahip 3’er katılımcının ifadelerinde bulunduğu görülmektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip hiçbir katılımcı ise bu kodu içeren yanıt vermemiştir. Korkulu bağlanma stiline sahip katılımcılar tarafından ise bu tema ile ilgili soruya tam katılım sağlanmadığı görülmektedir. 5 katılımcıdan 3’ü aitlik hissi ile ilgili soruyu yanıtlamış ve her bir alt kod ile ilgili birer katılımcı ifadelerde bulunmuştur. Bağlanma stillerine göre karşılaştırma tablosu incelendiğinde topluma aitlik hissi ile ilgili ikilemde kalma alt kodunun tüm bağlanma stillerine sahip birer katılımcı tarafından ifade edildiği elde edilen sonuçlar arasındadır.

Bu sonuçlar doğrultusunda katılımcıların ifadeleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve tema olarak belirlenen “kimlik ve aidiyet algısı”, “kimlik algısı” ve “aitlik hissi”ne dair katılımcıların ifadelerinden alıntılara yer verilmiştir:

Kimlik Algısı

Çalışmaya katılan gençlere kimlik algıları ve kendilerini hangi topluma ait hissettikleri ile ilgili sorular sorulmuş ve oldukça farklı ve dikkat çekici yanıtlar alınmıştır. Mülakata katılan gençlerden kendilerini tanıtmaları istendiğinde ilk olarak birçoğunun etnik kimliklerine değinerek başlamaları dikkat çekmiştir. Katılımcılardan 6 kişi kendini tanıtırken “göçmen kökenli” olarak tanıtmış, 4 kişi doğma büyüme Almanyalı olduğunu ama “ailesinin Türkiye’den geldiğini” ifade eden yanıtlar vermiştir. 2 katılımcının ise Türk olduklarını belirterek ve Türkiye’deki bölgesel kimliklerini kullanarak kendilerinden bahsetmesi ilgi çeken cevaplar arasındadır. 2 katılımcı kendini Almanya’da doğup büyüdüğü eyaletle tanıtırken, 3 katılımcı dini kimlikleriyle kendilerini takdim etmişlerdir. Tüm katılımcıların kendilerini tanıtırken Almanya’da doğup büyüdüklerini anlatarak kendilerini tanıtmaya başlamaları dikkat çeken bulgular arasındadır.

Etnik kimlik ile ilgili katılımcı ifadelerinden alıntılar şu şekildedir:

“Ben Almanyalıyım. Almanya’da doğup büyüdüm, ama ailem Türkiye’den geldiği için Türkiye kökenliyim.” (K7, güvenli)

“Almanya’da doğdum ve 26 yaşındayım. Türk kökenliyim. Babam Türkiye’den geldi, annem buraya çocukken gelmiş. Yani bir göç geçmişim var.” (K3, kayıtsız)

Hem Almanya’da doğmalarıyla birlikte Alman pasaportuna sahip olmaları, hem de her iki kültürden çevrelere sahip olmaları, her iki etnik kimlik ile kendilerini tanıtmalarının nedeni olarak açıklanabilir. Bunun yanı sıra etnik kimliği veya dini kimliği önceleyenler de bulunmaktadır:

“Müslüman bir ailede doğdum. Babaannem ve dedem Türkiye’de yaşıyor, bu da demek oluyor ki biz de Türkiye’den geliyoruz.” (K8, saplantılı)

“Biz Türk’üz. Müslüman bir ailede büyüdüm ben. Büyük bir ailemiz var burada.” (K2, kayıtsız)

Katılımcıların kendilerini etnik kimlikleriyle tanıtmaları, dini kimliklerini ön plana çıkarmak istemeleriyle de açıklanabilir. Örnek cevaplardan da görüldüğü üzere gençler hem etnik kimliklerini paylaşma gereği hissetmiş ama aynı zamanda da Almanya’da doğduklarını ifade etme mecburiyeti hissetmiştir. Mülakat esnasında gençler aile içerisinde Türk kültürünü benimsediklerinden bahsederken, okulda, iş yerinde veya arkadaş çevrelerinde Alman kültürüyle de iç içe olduklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla her iki kültürle birlikte büyüdüklerini, her iki kültürün de gelişimlerini etkilediğini ve her iki kültürden özelliklere sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Topluma Aitlik Hissi

Bununla birlikte aidiyet ile ilgili soruya üç farklı boyutta açıklamalar gelmiştir. Bir grup katılımcı kendini Alman toplumuna tamamen ait hissederken, ikinci bir grup kendini ne Almanya’ya ne de Türkiye’ye ait hissetmediğini, ama Almanya’da yaşadığı için bu toplumun normlarına alıştığını ifade etmektedir. Üçüncü grupta ise ikilemde kalanların yanı sıra topluma aidiyet konusunun artık aşılması gereken bir olgu olduğunun altını çizen ifadeler bulunmaktadır. Beklenenin aksine Almanya’da doğup büyüdüğü hâlde, kendisini kültürel anlamda Türkiye’ye daha yakın hisseden bir katılımcı bulunmamıştır.

Kendini Alman toplumuna ait hissedenler arasında şu ifadelerden örnekler yer almaktadır:

“Kendimi toplumun bir parçası olarak görüyorum tabii ki. Buraya ait hissediyorum. Müslüman olduğum için, muhakkak bazen mesafe oluyor, ne yaptıklarına bağlı olarak. Ama o da normal.” (K3, kayıtsız)

“Tam Alman olmayan biri olarak kendimi Almanya’da kesinlikle evimde hissediyorum.” (K2, kayıtsız)

“Kesinlikle. O konuda kendimi ait olarak hissediyorum. Sadece bu toplumda yaşamak değil, göçmen kökenli biri olarak tam ait olarak hissediyorum. Kendimi huzurlu hissediyorum. Ya hani dediğim gibi çevrem de zaten hani multikulturell (çokkültürlü), zaten.” (K1, güvenli)

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere bu grup genç, kendilerini hem Türk kültürüne hem de Almanya’ya ait hissetmekte ve içinde bulundukları durumu olumlu bir şekilde değerlendirmektedir.

Bunun yanı sıra Alman toplumunun kendilerini Türk veya Türk kökenli olarak algıladıklarını ve Türk kimliklerini ön planda tuttuklarını vurgulayan katılımcılar mevcuttur. Alman kimliğini öncelediğini söyleyen, fakat toplumun tutumundan ötürü kendini nereye ait hissedeceğini bilemediğini ifade eden K11 bir kargaşa yaşadığını belirtmektedir:

“Kendimi buraya ait hissediyorum ama bu topluma değil. Yani Almanya’ya ait hissediyorum. Türkiye’de kendimi turist olarak görüyorum. Tamam memleketimiz ama bir süre sonra insan normal ritim yani o hayat ritmini koruyorsun ya burda, onu arıyor insan, buradakini arıyor.” (K11, kayıtsız)

K12 de kendini Almanya’ya ait hissetmediğini ifade eden azınlık arasında bulunsa da, Alman kimliğine ait özellikler taşıdığını ve Türkiye’de yetişenlere kıyasla kendinin çok farklı olduğunu anlatmaktadır:

“Kendimi buraya pek ait hissetmiyorum. Almanya’ya.. ama Türkiye’ye de ait hissetmiyorum. Yani burada olunca yani huzurlu kendi duvarlarım içerisinde yaşıyorum zaten. Ama ait hissetmiyorum işte.. Aslında Türkiye’de oradaki insanlar ve oradaki insanların davranışı ve düşünceleri bana hiç uymuyor. Ama bir yeri seçmek zorundaysam, daha çok Almanya derim, mesela disipline çok önem veririm ondan.” (K12, korkulu)

“Ben her iki yerde de kendimi aynı hissettim. Türkiye’de de burda da, yabancı gibi. Ama burada bazen garip hissediyorum kendimi. Mesela sokakta yürürken herkes bana şöyle bakıyor gibi geliyor, „Hey du Kanacke“ (Hey sen Kanacke)¹⁵.”(K2, kayıtsız)

Katılımcılardan alınan yanıtlardan anlaşıldığı üzere, Türkiye kökenli gençlerin tam anlamıyla toplumdan biri olarak görülmedikleri ve ötekileştirildikleri hissini de içermektedir. Kendini ne Türkiye ne de Almanya üzerinden tanımlayamayan bu genç grup, K12 gibi bir arada kalmışlık olarak açıklanabilir. Bu ise gençlerde aidiyetsizlik hissi olarak yansıyabilmektedir. Topluma uyumda zorluklar yaşadığı dönemde aidiyet sorunundan da bahseden K5’in ifadesi, asıl sorunun kaynağını açıklar niteliktedir:

¹⁵ ‘Kanacke’ Türk kökenli göçmenler için kullanılan argo bir tabirdir.

“Sorun neydi aslında biliyor musun? Bence sorun.. Bu ülkeyle hiçbir bağlantımız yoktu, kendimizi buraya ait hissetmiyorduk. Ve sonunda Almanya umurumuzda olmadı tabi (gülüyor). Biz burada bu memleketle ilgilenmiyoruz dedik. İnsanları bizi sevmiyor dedik ve işte o zaman bu ülkede istediğimizi yaptık. Hırsızlık da yaptık, insanları da dövdük, madde de sattık. (küfür söylüyor) Söylenme şekli için çok özür dilerim. Başka türlü anlatamazdım... Ayrıca buradaki tüm bu şeylerle, bu toplumla hiç bağ kuramamıştık, çünkü biz kendimizi hiç evimizde gibi hissetmiyorduk. Burada kendimi hiç evimde gibi hissetmedim, kendi ülkemde kendimi evimde hissettim. Ama sonunda orası benim evim değil, Almanya'da doğdum büyüdüm. Şimdi burada daha çok evimde hissediyorum, ama kalbim tabii ki vatanımla. Alman gibi düşünüyorum, ne demek istediğimi anlıyor musun? Hem her ikisi, hem hiçbiri...” (K5, kayıtsız)

Bu gençler yerel topluma ait olmadıklarını belirtmiş olsalar da, görüşmenin bu kısmında aynı zamanda Alman toplumuna ait olduklarını veya toplumun özelliklerini taşıdıklarını belirtmişlerdir. Gençlerin her iki topluma ait özelliklere sahip olduklarını belirtmeleri dikkat çekicidir. Kendilerini ne tam olarak Alman toplumuna ne de Türk toplumuna ait hissetmeleri, özellikle yeni neslin kendilerini her iki ülkeye ait özellikler taşıdığını ifade etmesiyle açıklanabilir. Dolayısıyla bu durum, yeni neslin kendini her iki ülkeye de ait hissetmesiyle sonuçlandığı görülmektedir. K10'un bu sorudan rahatsız olduğunu ifade etmesi de bu duygudan kaynaklanmaktadır:

“Gesellschaft (Toplum), ben o konularda soru soranlara acayip kızıyordum. Hani soruyorlar bazen, ‘fühlst du dich wohl in der Gesellschaft’ diye yani topluma ait hissediyon mu diye bazen soruyorlar, arkadaşlar da çevre de, alman olanlar genelde. Kızıyorum onlara. Yani diyorum, ‘ich bin hier die Gesellschaft’ (‘ben burada toplumum zaten’) diyorum. Ben kimsenin entegreli olarak da ayırt edilmesi gerektiğini düşünmüyorum. Ben burada doğma büyüdüm, burda okullara gittim. Yani buradaki kurallara uyuyorsun. Burada vergilerini ödüyorsun. Evet, hani niye toplumdaki hissetmeyim ki kendimi.. Hani ‘ich fühle mich wohl hier’ (‘burada kendimi huzurlu hissediyorum’). Onların benimle bir problemleri yoksa benim bir sıkıntım kimseden yok.” (K10, güvenli)

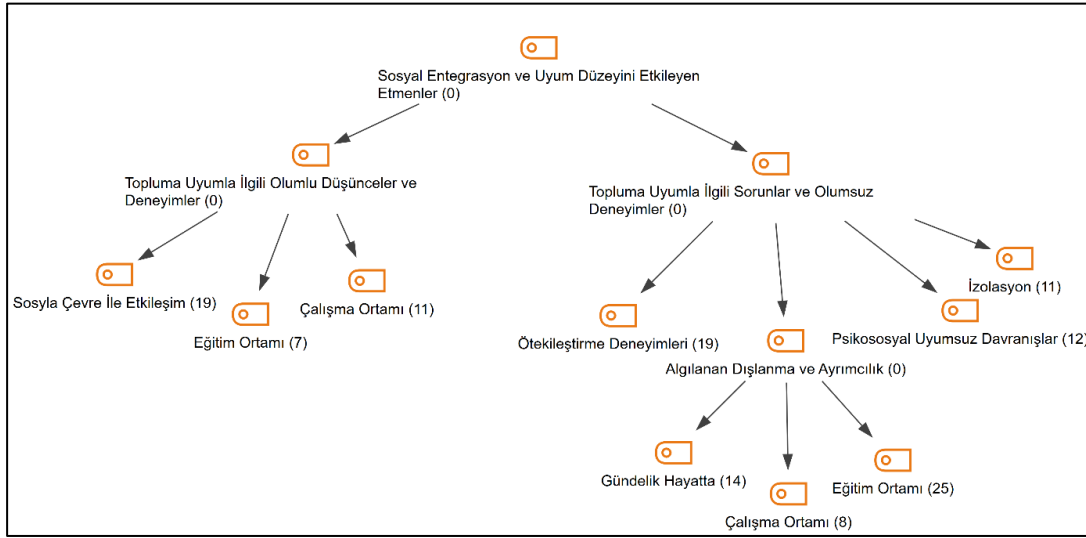
Katılımcı K16'dan gelen benzer bir cevap, K10'u destekler niteliktedir:

“Kendimi bu toplumun bir parçası olarak görmek istiyor muyum bilmiyorum. Aslında bu konuyu ben çoktan aştım. Burada yaşıyorum zaten, bu benim için yeterli.” (K16, korkulu)

5.2.2.2. Sosyal entegrasyon ve uyum düzeyini etkileyen etmenler

Sosyal entegrasyon ve uyum düzeyini etkileyen etmenlerin önemi de göz önünde bulundurularak katılımcılara sosyal çevreleri ve Alman toplumu ile ilişkileri hakkında sorular yöneltilmiş ve Türkiye kökenli yeni neslin bu süreçte “öteki” olan Alman toplumunu nasıl algıladıkları ve topluma uyumda kendilerini nasıl konumlandıkları

anlaşılacak istenmiştir. Bunun ise katılımcıların uyum süreçlerini ve kendilerini toplumun neresinde gördüklerini anlamak açısından yardımcı olacağı düşünülmektedir. Topluma uyum ile ilgili hangi etmenlerin olumlu olarak değerlendirildiğini, sorunların neler olduğunu ve olumlu/ olumsuz deneyimlerini keşfetmek, gençlerin uyum ve sosyal entegrasyon düzeyini anlama imkânı sunmaktadır. Bu sebeple katılımcı gençlerle yapılan görüşmelerde topluma uyum ve entegrasyon deneyimlerine ilişkin sorular sorulmuş ve katılımcıların yanıtları çözümlenerek aşağıda sunulan hiyerarşik kod-alt kod modeli oluşturulmuştur.

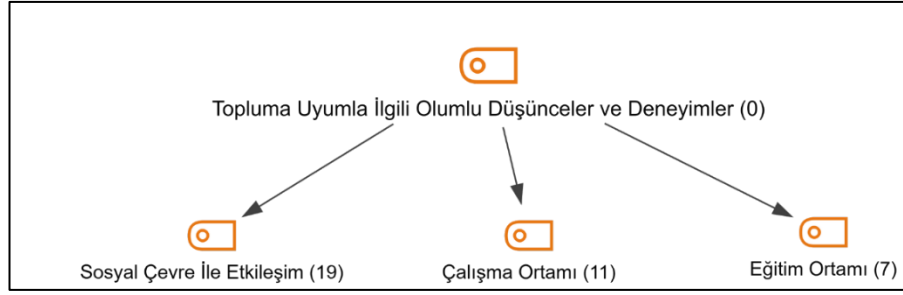

Şekil 5.33. Sosyal entegrasyon ve uyum düzeyini etkileyen etmenler

İlgili sorulara verilen yanıtların çözümlenmesi neticesinde sosyal entegrasyon ve uyum düzeyini etkileyen etmenlerin *topluma uyumla ilgili olumlu düşünce ve deneyimler ile topluma uyumla ilgili sorunlar ve olumsuz düşünceler* kategorilerinde ele alındığı görülmektedir. Aşağıda her iki kategoriye ait kodlar detaylı ele alınmış ve bu kodlara ilişkin katılımcı ifadelerinden alıntılar sunulmuştur:

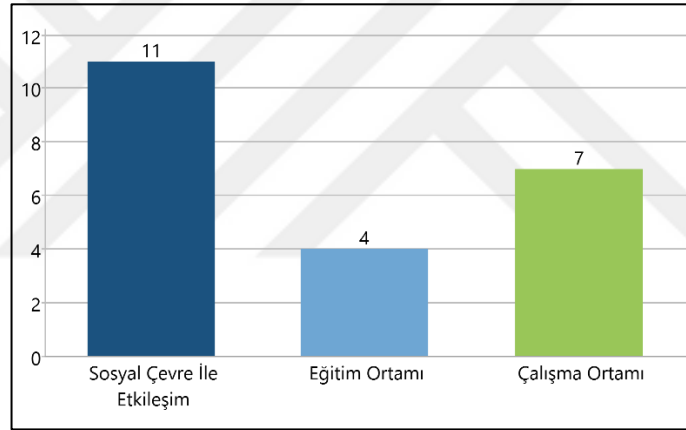
Topluma Uyumla İlgili Olumlu Düşünceler ve Deneyimler

Almanya’da ikamet eden üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin topluma uyum ve sosyal entegrasyon düzeyleri ile ilgili soruya katılımcı gençlerin olumlu düşünce ve deneyimlerine dair verdikleri yanıtlar incelendiğinde ifadelerin *sosyal çevre ile etkileşim, çalışma ortamı ve eğitim ortamı* kodları etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu bağlamda çalışma grubunda yer alan katılımcıların yanıtları doğrultusunda oluşturulan hiyerarşik kod-alt kod modeli aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.34. Topluma uyumla ilgili olumlu düşünceler ve deneyimler

Konu ile ilgili olumlu düşünce ve deneyimlere ilişkin çözümleme incelendiğinde, katılımcıların ifadelerinde çoğunlukla sosyal çevre ile etkileşime yer verdikleri dikkat çekmektedir. Çalışma ortamı ile ilgili deneyimler de yanıtlarda yoğunlukla bulunan kodlar arasındadır. Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıda bu kategori ile ilgili katılımcıların frekans dağılımı katılımcı sayısı dikkate alınarak sunulmuştur.

Şekil 5.35. Topluma uyum ile ilgili olumlu deneyim temasına dair frekans grafiği

Kategori ile ilgili frekans dağılımı incelendiğinde “sosyal çevre ile etkileşim” (n=11) kodunun katılımcıların çoğunluğu tarafından ifadelerinde değinilen bir tema olduğu görülmektedir. “Çalışma ortamı” kodu 7 katılımcı tarafından, “eğitim ortamı” ise 4 katılımcı tarafından topluma uyum ile ilgili olumlu düşünce ve deneyimlere ilişkin soruların yanıtlarında yer almıştır.

Topluma uyum ile ilgili düşünce ve deneyimlere ilişkin bulgular bağlanma stillerine göre grup karşılaştırma tablosunda gösterilerek incelenmiştir.

	Güvenli	Saplantılı	Korkulu	Kayıtsız	Total
▼ Sosyal Entegrasyon ve Uyum Düzeyini Etkileyen Etmenler					
▼ Topluma Uyumla İlgili Olumlu Düşünceler ve Deneyimler					
📌 Sosyal Çevre İle Etkileşim	3		2	4	9
📌 Eğitim Ortamı	2	1	1	1	5
📌 Çalışma Ortamı	2	1	1	3	7
▼ Topluma Uyumla İlgili Sorunlar ve Olumsuz Deneyimler					
📌 Ötekileştirme Deneyimleri	3	2	3	4	12
▼ Algılanan Dışlanma ve Ayrımcılık					
📌 Gündelik Hayatta Dışlanma	1	2	2	4	9
📌 Çalışma Ortamında Dışlanma	2	1	1	1	5
📌 Eğitim Ortamında Dışlanma	3	4	4	4	15
📌 Psikososyal Uyumsuz Davranışlar		3	2	2	7
📌 İzolasyon	1	1	2	1	5
Σ SUMME	17	15	18	24	74
# N = Dokumente/Sprecher	3 (17,6%)	4 (23,5%)	5 (29,4%)	5 (29,4%)	17 (100,0%)

Şekil 5.36. Sosyal entegrasyon ve uyum düzeyini etkileyen etmenlerine dair kod ve alt kodların bağlanma stillerine göre dağılımı (n=17)

Topluma uyum algısı ile ilgili olumlu düşünce ve deneyimlere dair kodlar incelendiğinde çoğunlukla güvenli (n=3) bağlanma stiline sahip bireylerin “olumlu düşünce ve deneyimlere” dair kodlara ifadelerinde yer verdiği dikkat çekmektedir. Aynı zamanda kayıtsız (n=5) bağlanma stiline sahip katılımcılar da “sosyal çevre ile etkileşim” ve “çalışma ortamı” kodlarına ifadelerinde yer vermiştir. Korkulu (n=5) bağlanma stiline sahip birkaç katılımcı bu tema ile ilgili ifadelerde bulunurken saplantılı (n=4) bağlanma stiline sahip bireylerin “sosyal çevre ile etkileşim” koduna ifadelerinde hiç yer vermemesi dikkat çeken bulgular arasında yer almaktadır.¹⁶ Aşağıda ise bu kategoriye ait kodlara ilişkin genç katılımcıların ifadelerinden alıntılara yer verilmiştir:

Üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlere Alman toplumu ile ilgili iletişimlerini sorulduğunda gençlerden farklı cevaplar alınmıştır. Katılımcı gençlerin birkaçı, Alman toplumu ile iletişimde olumlu ve karşılıklı saygıya dayanan arkadaşlıklardan da bahsetmektedir. Dini kimliğini veya etnik kültürünü ön planda tutan gençler arasında şu ifadeler yer verildiği görülmüştür:

“Çevremdeki Almanlarla, iş yerindeki arkadaşlarla veya diğer arkadaşlarımla birlikte tabi vakit geçiriyoruz. Komşularımla da şimdiye kadar hiç sıkıntı olmadı. Ama mesafe muhakkak olabiliyor. Mesela alkol veya parti yapmak istiyorsa arkadaşlar, organize bu yöndeysen, o zaman gerçekten ilgilenmiyorum ve dâhil olmuyorum. Ama bir spor aktivitesiyse, o zaman katılmaktan mutluluk

¹⁶ Topluma uyumla ilgili sorunlar ve olumsuz deneyimler kategorisi bir sonraki alt başlıkta analiz edilecektir.

duyarım. Ben zaten toplum içinde mevcudum, bu da bana yetiyor. Biraz sessiz ve sabırlı biriyim ama arkadaşlar arasında veya kendimi rahat hissettiğim ortamlarda çok açılabilirim diyebilirim. Kesinlikle.“ (K3, kayıtsız)

“Alman çevrem çok, iş ortaklarımızda genelde Alman toplumundan, üniversitede her türlü arkadaşımız vardı. Ama şöyle, sen bir yere kadar arkadaşlığını yapabiliyorsun. Bir yerden sonra artık yapamıyorsun hani. Hani o tabii ister istemez oluyor. Ben arkadaşlara açık açık söylerdim mesela, hani ne yaparım, ne yapmam ve onlar da sağ olsun ona uyum sağlardı. Uyum sağlamayanlarla da tabii zaten o kadar sık bir bağımız olmuyordu. Hani herkesle arkadaşlık kurayım diye de kendimi onların isteğine göre değiştirmedim yani, onlar gibi yapmazdım ya. Hani ben neysem oyum artık. Ama hem karşılıklı anlayışlıydık biz.“ (K7, güvenli)

“Ya şimdi şöyle, ben üniversitedeyken arkadaşlarım vardı ister Alman olsun ister Türk olsun. Almanlardan da öyle samimiydik yani, Allah hidayet versin hepsine de. Müslüman değillerdi ama samimi ve saygılıydılar. Bir yanlışlarını görmedim. Türk arkadaşlarımla ne yapabiliyorsam onlarla da onları yapabiliyordum. Ama insan tabii dostu olduğunda da, gene de aynı kültürden olsun istiyor. Aynı değerlere önem vermek bence önemli.” (K10, güvenli)

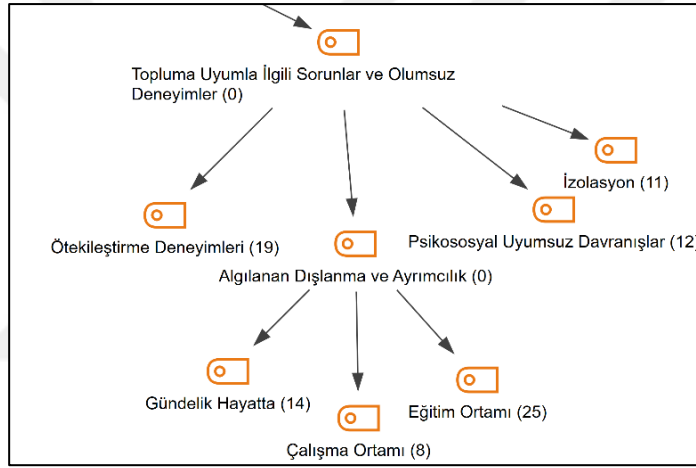
Görme engelli olan K1 ise özellikle Alman toplumunun yardımsever ve destekleyici yaklaşımlarıyla karşılaştığını ve görme engelinin bir korku ve endişe verici detay olarak görülmediğini dile getirmektedir. Türk toplumunda ise görme engelinin kaygıya sebep olduğunu ve kendisine çekimser yaklaşıldığını ifade etmiştir:

“Ya hani dediğim gibi çevrem de zaten hani multikültürel (çokkültürlü), zaten. Ve hani bu maalesef ben şunu da hissediyorum. Yani buna çok üzülüyorum. Mesela üniversitede bunu çok fark ettim. Tabii ki Türk vatandaşı kardeşlerimiz vardı, tesettürlü kardeşlerimiz de vardı. Ama her zaman yardım teklifi sana yardımcı olabilir miyim? sorusu hep Almanlar'dan geliyordu. Hani bu da gerçekten çok üzücü bir şey. O yüzden evet kendimi gayet entegre olmuş hissediyorum ya. O yüzden hani tek Türk arkadaşım, arkadaş edinemedim. Çünkü Almanlardan geliyor. Onlar da böyle korku yok galiba. Endişe yok.” (K1, güvenli)

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde gençlerin kültürel değerlerinden vaz geçmedikleri dikkat çekmektedir. Taviz vermeden başarılı ilişkiler kurabildikleri, karşılıklı anlayışa dayalı etkileşim deneyimlerine sahip oldukları görülmektedir. Bağlanma kuramı ekseninde incelendiğinde ise yapılan kodlamalar sonucunda bağlanma deneyimleri ile toplumla etkileşim arasında bir korelasyon olduğu söylenebilir. Buna göre güvenli bağlanma deneyimlerinin toplum ile etkileşimde olumlu bir temel oluşturduğu düşünülmektedir. Nitekim güvenli deneyimleriyle ön plana çıkan K1, K7 ve K10'un topluma uyum ile ilgili olumlu düşünce ve deneyimlerine yönelik ifadeleri bu düşünceyi destekler niteliktedir.

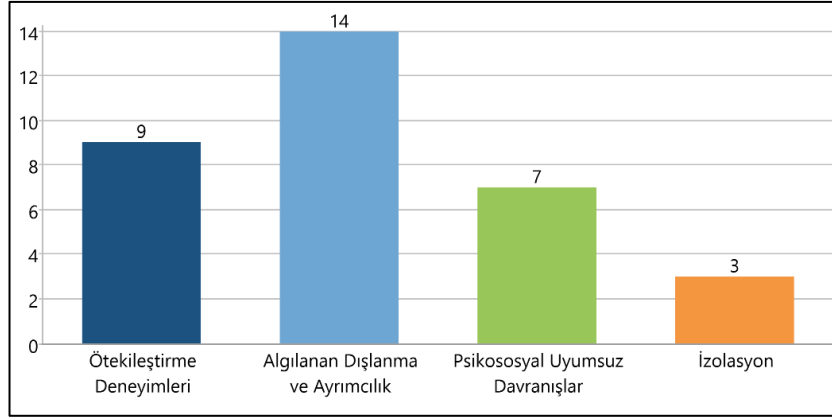
Topluma Uyumla İlgili Sorunlar ve Olumsuz Deneyimler

Katılımcı gençlere topluma uyumla ilgili sorunlar ve olumsuz deneyimlerin olup olmadığı da sorulmuş ve tüm katılımcılar tarafından toplumda, okulda, üniversitede, iş yerinde veya iş arama durumunda en az bir defa ötekileştirme, ayrımcılık ve dışlanma ile karşılaştıklarına dair yanıtlar alınmıştır. Konuya ilişkin gençlerin yanıtları incelendiğinde, uyum ile ilgili sorunlar ve olumsuz deneyimlere dair kategorinin *ötekileştirme deneyimleri*, *algılanan dışlanma ve ayrımcılık*, *psikososyal uyumsuz davranışlar* ve *izolasyon* kodları etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu bağlamda çalışma grubunda yer alan katılımcıların yanıtları doğrultusunda oluşturulan hiyerarşik kod-alt kod modeli aşağıda sunulmuştur.

Şekil 5.37. Topluma uyumla ilgili olumsuz düşünceler ve deneyimler

Topluma uyum ile ilgili sorunlar ve olumsuz deneyimlere ilişkin çözümleme incelendiğinde, katılımcıların ifadelerinde çoğunlukla “ötekileştirme”, “dışlanma” ve “ayrımcılık”la ilgili ifadeler yer verdikleri dikkat çekmektedir. Algılanan dışlanma ve ayrımcılık kategorisi “gündelik hayatta”, “çalışma ortamı” ve “eğitim ortamı” alt kodlarına ayrılmaktadır. Bu kategoride eğitim ortamı kodunun ifadelerde çoğunlukla yer alması dikkat çekmektedir. Topluma uyum konusu ile ilgili olumlu düşünce ve deneyimlerde “eğitim ortamı” kodu nadiren ifadelerde yer alırken, dışlanma ve ayrımcılık temasında oldukça fazla değinilmesi ilgi çeken bir sonuç olarak görülmektedir. Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda aşağıda konu ile ilgili katılımcıların frekans dağılımı katılımcı sayısı dikkate alınarak sunulmuştur:

Şekil 5.38. Topluma uyum ile ilgili olumsuz deneyimlere dair frekans grafiği (n=17)

Topluma uyum ile ilgili sorunlar ve olumsuz deneyimlere dair frekans dağılımı incelendiğinde “algılanan dışlanma ve ayrımcılık” (n=14) kodunun katılımcıların çoğunluğu tarafından ifadelerinde değinilen kategori olduğu görülmektedir. “Ötekileştirme deneyimleri” kodu 9 katılımcı tarafından, “psikososyal uyumsuz davranışlar” 7 katılımcı tarafından ve “izolasyon” kodu ise 3 katılımcı tarafından topluma uyum ile ilgili sorunlar ve olumsuz deneyimlere ilişkin soruların yanıtlarında yer almıştır. Topluma uyumla ilgili sorunlar ve olumsuz deneyimler ile ilgili kodlar bağlanma stilleri karşılaştırma tablosu göz önünde bulundurularak incelendiğinde; (bkz. Şekil 5.36.) tüm bağlanma stillerine sahip katılımcıların gündelik hayatta, çalışma ortamında ve eğitim ortamında dışlanmaya yönelik ifadelerde bulundukları görülmektedir. Eğitim ortamında dışlanma tüm bağlanma stillerine ait gruplarda en çok yer bulan kod olarak görülürken, çalışma ortamında dışlanmanın çok az bir şekilde yer alması dikkat çekicidir. Özellikle güvenli bağlanma stiline sahip 2 katılımcının çalışma ortamında dışlanmadan bahsetmesi önemli sonuçlar arasındadır. Ötekileştirme deneyimleri de tüm bağlanma stillerine sahip katılımcıların çoğunluğu tarafından ifadelerinde yer almaktadır. Psikososyal uyumsuz davranışlara ise çoğunlukla saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcılar tarafından değinilmesi, güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların ise bu koda ifadelerinde hiç yer vermemesi önemli bulgular olarak görülmektedir. Ayrıca topluma uyum ile ilgili izolasyon koduna ifadelerinde yer veren katılımcılar arasında 2 korkulu bağlanma stiline sahip katılımcının bulunduğu ve diğer bağlanma stillerine sahip birer katılımcının izolasyon ile ilgili yanıtlar verdiği görülmektedir.

Elde edilen sonuçların tamamı dikkate alınarak aşağıda tema ile ilgili kodlar ve alt kodlar incelenerek katılımcıların ifadelerinden alıntılara yer verilmiştir.

Ötekileştirme Deneyimleri

Yerli halkın göçmenlere yönelik ön yargıya sahip olduğu ve ötekileştirdiği katılımcıların çoğunluğu tarafından ifade edilmiştir. Katılımcıların birçoğu yerel toplum ile günlük hayatlarında sürekli iletişim içinde olduklarını ifade etseler de, toplum ile etkileşimde önyargılarla karşılaştıklarını ve bunun da uyumu zorlaştırdığını dile getirmişlerdir:

“Ailem Türkiye'den geldiği için mi, yoksa ben mi kaynaklanıyor bilmiyorum? Almanlar sanki bize farklı davranıyordu. Yani ben öyle düşünmüştüm.” (K4, saplantılı)

“Arkadaşlarımla yeşillik alanda vakit geçirirken yaşlı bir çift bizden rahatsız oldu. Yani biraz daha yaşlıydılar, 50 ila 55 yaşlarında olduğunu söyleyebilirim. Ve sonra bize laf attılar, yabancılar sizi, ülkenize geri dönün diye bağırды erkek olanı, bize küfretti. Ben de dedim ki ona, ne saçmalıyorsun sen. Ben burada doğdum büyüdüm. Beğenmiyorsan sen git başka ülkeye yerleş. Sonra tartışma büyüdü.. Şimdi kendimi tabi Alman olarak hissetmiyorum. Ama hem pasaportumun Alman olduğu için ve Almanya'da doğduğum için buraya aitim yani. Onu söyleme hakkını kendimde gördüm diyebilirim.” (K2, kayıtsız)

“Yani otomatikman bir göçmen kökenine sahip olmamızda direkt eksi birden başlanıyor yani öyle söyleyeyim. Benzer bir düşünceye ben de evet. Çünkü zaten isminle kaybediyorsun. Şimdi bir Hans Müller var mesela. Belki lise diploması bile yoktur. Ama bir de Ayşe Fatma Fatoş var şimdi. Oradan zaten kaybediyorsun. Sınıfta öğretmenin senin adını okuyamamış okuyamayışından kaybediyorsun zaten. Direktmen sana orada bir damgayı vuruyor. Sokakta başörtüyle geziyorum. Bana bir kadın geliyor. Diyor ki mesela böyle, “Sprechen sie deutsch?” (Almanca konuşabiliyor musunuz?) diyor mesela... Sen görünüşünden kaybediyorsun. İsimden kaybediyorsun, görünüşten kaybediyorsun. Teninin, saç renginin karalığından kaybediyorsun. Yeri geliyor eksi birden başlıyorsun bu yüzden. İstedığımız kadar mutlu olmaya çalışalım burada. Farklı bir toplumda yaşadığımız sürece, ailemle hiçbir sorun olmasın mesela. Çok mutlu olayım, ama toplumda sorun yaşıyorsan bu illa ki ailene de yansır. Toplum seni istemezse sen de mutsuz olursun.” (K11, kayıtsız)

Algılanan Dışlanma ve Ayrımcılık

Algılanan dışlanma ve ayrımcılıkla ilgili cevaplar göz önünde bulundurulduğunda etnik kimliğin yanı sıra dini kimliğin de dışlanma ve ayrımcılık deneyimlerinde anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir. Bu konuda özellikle tesettürlü kadın katılımcıların başlarını örtmeleri sebebiyle sosyal çevrede veya iş imkânlarında dışlandıklarını ve ötekileştirildiklerini belirtmeleri bu sonucu destekler niteliktedir:

“Tabii ki ayrımcılığı hissediyorum, maalesef. Bir örnek vermek isterim, Üniversite staj dönemim için bir devlet dairesine başvurmuştum. Beyefendi beni Vorstellungsgespräch’e (mülakata) davet etti ve orda bana şey dedi, hani ‘ben senin iki tane engelin olduğunu bilmiyordum’ dedi. Ben çok şaşırdım. Hani iki engel derken, neyi kastettiğini anlamadım. Ben dedim, yani sadece görme engelliyim göremiyorum. Diğer engellerim ne, neyi kastediyorsunuz? Anlamadım dedim. Anlamadım gerçekten. Başörtülü olduğumu ve bunun da bir engel olarak darstellen yaptığını (teşkil ettiğini) söyledi ve benim için arkadaşlarını ikna etmeye çalışacağını söyledi. Yani Almanlardan oluşan ekibini benim staj dönemimi orada yapabilmem için ikna edecekmiş. Ben kabul etmedim, istemediğimi söyledim. 6 ay boyunca ben sizin yanınızda praxis sömester (staj dönemi) yapacağım. O yüzden dedim teşekkür ederim. Ama siz hiç boşuna gayret etmeyin. Ben başka yere bakacağım. Çünkü biliyordum ki o beyefendinin gayretiyle alınan o kararda sempati olmayacak yani artık. Hani, kısa bir süre olsaydı belki dışımı sıkardım ama altı ay yani, kendimi riske atmak istemedim.” (K1, güvenli)

Dini kimliği sebebiyle kötü muameleye uğradığını ve bir iş arkadaşı tarafından dalgaya alındığını anlatan K9 ise şu hatırasını paylaşmıştır:

“Örnekler çok. Örneklerden bir tanesinden bahsetmek istersek mesela bir gün iş yerinde diz çökmek icap etti. Makina ile ilgilenirken diz üstünde bir işle meşguldüm. O sırada bizim bölümden sorumlu olanlardan biri, yani normal işçi de değil, yani pozisyon olarak benden üstte biri, geldi başımda dikildi. Sonra dedi ki Ahmet şu an yanlış yere diz çöküyorsun. Mekke diğer tarafa. Ve gülerken gitti. Bunu hiç unutamıyorum.” (K9, korkulu)

Bu örneklerde görüldüğü gibi etnik ve kültürel farklılıklardan ötürü azınlık grupların dışlanması ve ötekileştirilmesi devam etmektedir. K11’in örneğinden de yola çıkarak ötekileştirmeye götüren sebeplerden birinin de dinsel sembollerin kullanımı olduğu görülmektedir. Özellikle kadın katılımcıların başörtüsü sebebiyle semboller üzerinden ötekileştirilmeye maruz kaldıkları ve bu durumun günümüzde yeni nesle yönelik de devam ettiği katılımcılar tarafından teyit edilmiştir.

Bunun yanı sıra K13 gibi etnik kimlikten ötürü karşılaştığı durumları merak ve ilgi olarak açıklayan katılımcılar da bulunmuştur:

“Mesela bana tanımadığım insanlar çok soruyorlar, nerelisin diye. Kökenimi çok merak ediyorlar. Afgan, İranlı, Arap, İspanyol veya İtalyan diye tahmin ediyorlar genelde (gülüyor). Ama kötü algılamıyorum bunu. İlgi duydukları için veya merak ettikleri için soruyorlar. Beni yakından tanımak için soruyorlar. Ben öyle anlıyorum. Negatif olarak sorduklarını düşünmüyorum.” (K13, kayıtsız)

Aynı zamanda gençlerin özellikle eğitimde veya iş bulma konusunda ayrımcılık ve dışlanma ile karşılaştıklarında bu durumu kabullenmek istemedikleride öne çıkan tespitlerden biridir:

“Ama bu toplumda eğer dik durmazsan o aidiyeti hissedemezsin zaten. Seni anında ezerler. Yani bunu ben gördüm bu ister okul hayatı, ister iş hayatımda olsun. Sen dik durup kendine Almanlaştığını işte yani entegre, Alman'ın pasaportunun olduğunu, diploman olduğunu açık açık dile getirmediğin sürece seni seviyesiz ve zeki olmayarak görüyorlar. Ben bunu fark ettim. Yani Almanya'ya kendimi ait hissediyorum ama bu topluma değil. Bu toplum onun içinde hâlâ biraz geri kafalı maalesef. Alman topluluğundan bahsediyorum. Hepsi değil ama çoğu böyle olduğu için, insana bu küçük de olsa ne derler ona? Bir güvensizlik yaratıyorlar. Ben acaba bu toplumdaki mıyım diye. Yani şöyle söyleyeyim. Türkiye'de Almansın, Burada Türksün. Hımm! Ne yaparsan yap! Öyle. Bizim bir yerimiz yok ona bakacak olursak.” (K11, kayıtsız)

Katılımcılar yerel halkın gençleriyle eşit şartlar altında bir muamele arzu ettiklerini, artık kabullenilmeleri gerektiğini ve başarı ile becerilerinin gölgelenmemesi için ayrıyeten çaba göstermelerinden rahatsız olduklarını ifade etmektedir:

“Çalıştığım iş yerlerinde veya iş görüşmelerinde dışlanma ve ayrımcılık çok yaşadım. Şöyle ki görünüş itibarıyla Türk olduğum belli olmuyor, sarışın olduğum için. Ama ne zaman ki Türk olduğum fark edildiğinde olumlu geçen iş görüşmeleri çok saçma bir şekilde kötü sonuçlanıyordu. Yani olumlu cevap beklerken, ret alıyordum.” (K7, güvenli)

Toplum, okul ve iş hayatında dışlanma ve ayrımcılık tecrübelerinden bahseden K7, özellikle etnik köken sebebiyle kendini topluma kabul ettirmede ayrıyeten bir çaba gerektiğini ve her alanda kendini kanıtlama gereğini hissettiğini vurgulamıştır. Etnik ve dini kimliği sebebiyle bu duruma maruz kaldığını ifade etmektedir. Benzer kanaate sahip olan başka katılımcılar da mevcuttur. Etnik veya dini bir isme sahip olmanın ötekileşmeye maruz kalma sebebi olduğu düşüncesi katılımcılar tarafından geniş kabul görmektedir.

Toplumdan İzolasyon

Katılımcı gençlerin büyük bir kısmı arkadaş çevrelerini oluştururken din, dil ve etnik kimlik gibi özelliklerinin fark etmediğini, fakat genel itibarıyla Türk kökenli arkadaşlarının daha yoğun olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle kültürel farklılıklardan ötürü Türk arkadaşlarını tercih ettiğini açıklayan K8 şu ifadelerde bulunmuştur:

“Yani komşularla filan yani aslında yok yani biz genelde Türk arkadaşlar ailecek de Türk arkadaşlarımız olan arkadaşlar olduğu için onlar da pek olmuyordu. Ama eski arkadaşlarımla mesela onlar bir doğum günü filanı kutladığı zaman ben sadece çok kısa bir uğrayabiliyordum. Ama son zamanlarda gitmiyordum. Uymuyordu bana.. Ama işte doğum günü partileri ya da mesela, bir yere çıktıkları zaman

ben çoğu zaman gelemiyordum. Çünkü ya geç saatlerde ya da bilmediğim bir yere gidiyorlar. Ya da uzağa falan gidiyorlar. Hı hı. Dâhil olmuyordum. Kendimi dışlanmış hissediyordum.” (K8, saplantılı)

Topluma uyum sağlayamadığını, arkadaş çevresinin olmadığını ifade eden ise bir kişi olmuştur:

“Genelde evde olduğum için, okul da bittiği için pek bir Almanlarla zaten artık bir irtibatım yok. Yani buraya da pek kendimi ait hissetmiyorum. Almanlara filan baktığımda zaten anlaşıyorum genel olarak. Onlar başka düşünüyor, ben başka. Onlar başka şeyler yapıyor. Aslında Türkiye’de de aynı şekilde yani.” (K12, korkulu)

Toplumla etkileşime geçmekte zorlanan ve bu sebeple kabullenilmedikleri yönünde düşünceye sahip olan katılımcılar da bulunmaktadır, fakat azınlıktadır.

Ayrıca yaşadıkları dışlanma ve ötekileştirmeyi kabul edemediği için dönem dönem toplumdan kendini izole ettiğini ifade eden K7 şu yorumda bulunmuştur:

“Üniversitede okurken dışlanma yaşadım. Gerçekten öyleydi, zamanla küçük gruplar oluştu ve sonra sistematik olarak bizler dışlandık diyebilirim. Biraz ötekileştirildik. O zamana kadar böyle bir deneyimim olmamıştı, tanıımıyordum böyle tutumları. Kabullenemedim ve kızarak kendimi üniversite çevresinden izole ettim. Bu uzun sürmedi. Daha sonra ötekileştirilenler olarak kendi grubumuz oluştu. Şöyle diyebilirim, grup neredeyse dışlanan ve ötekileştirilen yabancılardan oluşmaktaydı ama iyi anlaştık.” (K7, güvenli)

Yeni veya farklı bir kültüre uyum sağlamak için sosyokültürel ve psikolojik anlamda adaptasyon gerektirir. Bu bağlamda güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların yerel toplum ile etkileşimde zorlanmadığı, sosyal olarak kurduğu bu ilişkilerde doyum sağlayabildiği, farklı ortam ve durumlara uygun davranabildiği, toplumun beklenti ve isteklerine eşlik edebildiği gözlemlenmiştir. Korkulu ve saplantılı bağlanma stillerine sahip katılımcıların bir kısmında ise toplumla etkileşime geçmekte zorlandıklarını ifade ettikleri, bu sebeple de kabul görmedikleri yönde bir algıya sahip oldukları gözlemlenmiştir. Topluma uyum sağlayamadıkları, aynı zamanda arkadaş çevreleri bulunmadığı için kendilerini toplumdan izole ettiklerine dair ifadeler yer verilmiştir. Dolayısıyla güvenli bağlanma deneyimleri içselleştiren bireylerin kendilerini sosyal olarak güvende hissetmeleri, yerel topluma dair algılarında daha iyimser yaklaşımları ve toplumdaki konumları ile ilgili umutlu oldukları görülmektedir.

6. TARTIŞMA, SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6.1. Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara ilişkin tartışmalara yer verilmiştir. İlk etapta; araştırmanın amacına uygun olarak seçilmiş, Almanya’da ikamet eden 479 üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençten anket tekniğiyle veri elde edilmiş, elde edilen veriler nicel yöntemle analiz edilmiştir. Ardından değerlendirme sonucuna göre ankete katılanlar arasından seçilmiş 17 genç ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilerek nitel yöntemle analiz gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda karma yöntem ile ulaşılan sonuçlar hem ilgili alan yazını ile hem de benzer nitelikteki yapılan çalışmalarla kıyaslanarak tartışılmıştır. Elde edilen bulgular, araştırma yönteminin bir gereği olarak, yalnızca sunulan çalışma grubu açısından irdelenmiştir. Çalışmaya dair bulguların üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin sosyalleşme sürecinin bağlanma kuramı perspektifinden değerlendirilmesi açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın temel araştırma sorusu “Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin ailelerinin göç geçmişi, gençlerin bağlanma stilleri ve sosyalleşme/ topluma uyum deneyimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” şeklinde ifade edilebilir. Bu temel soruyla bağlantılı olarak aşağıda belirtilen sorulara yönelik bulgular tartışılmıştır:

- Göç, bağlanma stilleri ve sosyalleşme süreci arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin bağlanma biçimleri demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?
- Üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin yerel topluma aidiyet hissi ve bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Bağlanma stilleri, Türkiye kökenli gençlerin topluma uyum ve entegrasyon süreçlerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

6.1.1. Nicel araştırmadan elde edilen bulgular ile ilgili tartışma

Çalışmanın nicel kısmında katılımcılara ilişkin tanıtıcı bilgiler dikkate alındığında oldukça dikkat çeken bulgular tespit edilmiştir.

Katılımcıların duygusal bağlanma eğilimlerini tespit etmek amaçlı bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların çoğunun güvenli bağlanmayı (n=157), daha azının ise kayıtsız bağlanmayı (n=99) tercih ettiği görülmüştür. Aynı zamanda duygusal bağlanma biçimlerine ilişkin verdikleri cevaplar doğrultusunda demografik bilgilerine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin değerlendirmeler incelenmiştir. Bu bağlamda katılımcıların cinsiyetlerine göre duygusal bağlanma biçimleri değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyetlerine göre korkulu bağlanma, kayıtsız bağlanma, güvenli bağlanma ve saplantılı bağlanma değişkenlerine ilişkin farklılık gösterdiği anlaşılmıştır. Araştırmadaki ortalama değerler incelendiğinde; Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli genç erkeklerin korkulu bağlanma ve kayıtsız bağlanma düzeylerinin, kadınlara göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmüş; Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli genç kadınların ise güvenli bağlanma ve saplantılı bağlanma düzeylerinin, erkeklere göre daha yüksek düzeyde olduğu anlaşılmıştır. Alan yazınındaki çalışmalara bakıldığında Matsouka ve diğ. (2006) ergenlerde bağlanma biçimi ve cinsiyet farklılıklarına yönelik çalışmalarında, erken yaşam deneyimleri ile ilgili cinsiyet farklılıkları tespit etmiş ve bunun bağlanma stili gelişimini etkilediğini ileri sürmüştür. Aynı zamanda her iki cinsiyet için arkadaşlık ilişkilerinin büyük önem taşıdığına vurgu yapılmıştır.

Araştırmaya katılan gençlerin eğitim durumları incelendiğinde katılanların üçte birinden fazlasının lisans mezunu (%36,3) ve %91,4’ünün ise en az lise mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu ise Almanya’da hâlâ Türkiye kökenli gençlerin eğitim düzeylerinin düşük olduğu algısının aksi olan bir tabloyu göstermektedir. Üçüncü kuşak gençler arasında yüksek bir oranda eğitim düzeyinin lise ve üstü olarak belirtilmesi dikkat çeken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda katılımcıların bağlanma stilleri eğitim durumlarına değerlendirildiğinde, güvenli bağlanma değişkenine ilişkin ortalama değerlerin istatistiksel bakımdan anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmıştır. Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli gençlerden lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanların güvenli bağlanma düzeylerinin, ilk ve orta öğretim, lise ve meslek lisesi mezunu gençlere göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Bu bulgular ışığında güvenli bağlanma deneyimleri ve eğitim başarısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu varsayılmaktadır. Benzer bir sonuca Schleiffer (2005) ulaşmış ve çalışmasında anne-çocuk ilişkisindeki bağlanma kalitesinin ve dolayısıyla bağlanma güvenliğinin derecesinin çocuğun öğrenme

isteğini etkilediğini saptamıştır. Elde ettiği sonuçlara göre güvenli bağlanma ile eğitimdeki başarı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Güvenli bağlanan çocukların, yeni bilgilere açık oldukları için öğrenme riskini göze alabildikleri ve geliştirdikleri bağlanma güvenliği sebebiyle yardıma ihtiyaç duydukları durumlarda gerekli yardımı alacaklarına inandıklarını ileri sürmüştür. Buna göre olumlu öğrenme deneyimlerine sahip güvenli bağlanan çocukların, yeniliklerle karşılaşmaktan korkmadığı, dolayısıyla yeni bilgiler edinmeye istekli yaklaştığı ve eğitimde başarılı olduğunu açıklamıştır. Berkmann (2003) ise yoksul ailelerde yetişen çocuklarda bağlanma ve bilişsel yeterlilik arasındaki etkileşimi incelemiş ve bağlanma kalitesi ile eğitim başarısı arasında net bağlantılar kurmayı başarmıştır. Aynı zamanda yoksul ailede yetişen çocukların bağlanma stilleri ile ilerideki okul performansı ve eğitimsel başarısı arasında bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Elde edilen sonuçlara göre yoksulluğun güvensiz bağlanma oluşumunu etkilediğini, bunun ise eğitim başarısına olumsuz yansıdığını belirtmiştir. Benzer bir sonuç bu çalışmada gençlerin ekonomik durumları ile ilgili saptanmıştır. Buna göre katılımcıların bağlanma stilleri dikkate alındığında, ekonomik durumlarına veya aylık ortalama gelirlerine göre güvenli bağlanma değişkenine ilişkin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli gençlerden güvenli bağlanma düzeyleri yüksek olan katılımcıların, aylık ortalama gelirinin güvenli bağlanma düzeyleri düşük olan katılımcılara kıyasla daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Sonuç olarak ekonomik durumun bir güç ve güvence olmasından ötürü gençlerin güvenli bağlanma düzeyleri ile ilişkili olduğu söylenebilir. Yoksulluğun ise güvensiz bağlanma oluşumunu etkilediği görülmüştür. Bir bireyin eğitim seviyesi veya sosyoekonomik durumunun yüksek olması, çevresi ile ağ kurma olasılığını artırmakta ve mesleki yaşantısına etki etmektedir.

Katılımcıların aile yapıları ve ebeveynleriyle ilgili bulgular değerlendirildiğinde, şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmaya katılan gençlerin annelerinin eğitim ve iş durumları güvenli ve güvensiz bağlanma değişkenlerine göre incelenmiş, korkulu, kayıtsız, güvenli ve saplantılı bağlanma biçimleri değişkenlerine ilişkin anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Aynı zamanda katılımcıların annelerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmama durumuna göre korkulu, kayıtsız, güvenli ve saplantılı bağlanma biçimleri

değişkenlerine ilişkin anlamlı farklılık bulunamamıştır. Araştırmaya katılan gençlerin babalarının eğitim ve iş durumlarındaki bulgular ise farklılık göstermektedir. Buna göre elde edilen veriler veriler bağlanma değişkenleri ile incelendiğinde katılımcıların babalarının eğitim durumlarına göre güvenli bağlanma değişkenine ilişkin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla annenin eğitim düzeyi ile çocuğun bağlanması arasında bir ilişki görülmemiş, fakat babanın eğitim düzeyi ile çocuğun bağlanması arasında önemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Babaların iş durumları bağlanma değişkenlerine göre incelendiğinde ise bağlanma biçimleri değişkenlerine ilişkin anlamlı farklılık görülmemiştir. Benzer bir bulguya Subaşı ve Kazan (2020) ulaşmıştır. Çalışmalarında erken çocukluk döneminde gelişen bağlanma stillerinin yetişkinlik döneminde iletişim becerilerine etkilerini araştırırken ebeveynlerin eğitim durumlarını da incelemiştir. Sonuçlara göre annelerin eğitim durumu ile bireylerin bağlanma stilleri arasında bir ilişki tespit edilemezken, eğitim durumu düşük olan babaların çocuklarının kaçınan bağlanma stiline daha fazla yöneldiği tespit edilmiştir. Anne ve babanın eğitim ve iş durumuna yönelik bulgular dikkate alındığında eğitim seviyeleri ve iş durumlarındaki farklılıklar dikkat çekmektedir. Bu sonuçlar geleneksel ataeril aile modeli ve cinsiyete göre rollerin bölünmesi ile açıklanabilir. Almanya'daki ilk iki nesilde çoğunlukla baba çalışıp evin geçimini sağlarken, annenin ev hanımı olarak evin düzeni ve çocukların bakımı ile ilgilendiği bilinmektedir. Cinsiyetler arasındaki bu ilişki ve rollerin benimsenmesinin nedenleri arasında aile ve bireylerin eğitim seviyeleri, sosyal sınıfı, kültür ve gelenekleri ve kişisel deneyimleri yer almaktadır.

Bunun yanı sıra katılımcıların sosyal çevrelerinin niteliğine göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların sosyal çevrelerinin genellikle kendileri gibi göçmen kökenli bireylerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Gençlerin sosyal çevrelerinin niteliğine göre korkulu, kayıtsız ve güvenli bağlanma biçimi değişkenlerine ilişkin anlamlı farklılıklar görülmezken, saplantılı bağlanma değişkenine ilişkin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerden sosyal çevresi çoğunlukla göçmen kökenli bireylerden oluşanların saplantılı bağlanma düzeylerinin, sosyal çevresi hem göçmen kökenli hem de Alman bireylerden oluşanlara göre daha yüksek düzeyde olduğu bulgulanmıştır.

6.1.2. Nitel araştırmadan elde edilen bulgular ile ilgili tartışma

Nitel araştırma bölümlerinde elde edilen verilerin zmlemesinde Mayring tarafından önerilen betimsel fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesi sonucunda bağlanma kuramı perspektifinden sosyalleşme sürecine ilişkin bulgular (i) ve uyum ve sosyal entegrasyon sürecine ilişkin bulgular (ii) olmak üzere iki ana temaya ulaşılmıştır.

(i) Bağlanma Deneyimleri ve Sosyalleşme Süreci

Çalışmanın bu kısmında; her bir gencin sosyalleşme ve topluma uyum sürecindeki deneyiminin, kişinin bireysel özelliklerine bağlı olarak farklılık taşıdığı görülse de aynı bağlanma stilini içselleştirmiş olan katılımcıların benzer deneyimler yaşamış oldukları, ortak veya birbiriyle ilişkili ifadelerde bulundukları saptanmıştır. Gençlerin sosyalleşme düzeyi ve bu sürecin gençler tarafından nasıl algılandığının şekillenmesinde bazı faktörlerin ve yaşanılan bazı deneyimlerin etkili olduğu görülmektedir. Çalışma grubunda yer alan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin sosyalleşme sürecinde duygu durum yönetiminin, aile içinde sosyalleşme düzeyinin, akran grupları ve arkadaş ilişkisinin, eğitim ve meslek deneyimlerinin, kitle iletişim aracı kullanımının ve serbest zaman tutumlarının şekillenmesinde bağlanma deneyimlerinin ve içselleştirilen bağlanma stillerinin temel faktörler arasında yer aldığı ortaya çıkmıştır.

Yukarıda yapılan literatür taraması ve kuramsal açıklamalardan bebeklik ve çocukluk döneminde tecrübe edilen bağlanma tecrübelerinin gençlik döneminde sosyalleşme tecrübeleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlar da bu bilgileri desteklemektedir. Aynı zamanda bireyin kendisi ve diğerlerine karşı düşüncelerini içeren bağlanma stillerinin, psikososyal gelişim dönemlerini ve kimlik gelişimlerini de etkilediği saptanmıştır. Buna göre çocuğa bakım veren kişi ile kurulan güven ilişkisi ergenlik dönemindeki sosyalleşme deneyiminin temelini oluşturan faktörler arasında öneme sahiptir. Ainsworth'un da çalışmalarından yola çıkarak ifade ettiği gibi, bebeklik ve erken çocukluk dönemlerinde anne ile ocuk arasında kurulan güvenli bağlanma örüntüsü, duygusal sağlık ve her dönemde tatmin edici ilişkiler kurabilmek için önemli bir altyapı olarak görülmektedir. Kısacası bebeklik ve erken çocukluk döneminde bakım veren kişiye karşı geliştirilen bağlanma örüntüsünün gençlik döneminde kurulan ilişki örüntülerinin temelini oluşturduğu ve sosyalleşme sürecini

etkilediği saptanmıştır. Güvensiz bağlanma stillerine sahip katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, krizlerle dolu biyografik gidişatları ve istikrarsız eğitim süreçleri olan, ilişkilerinde sorun yaşayan ve sosyal açıdan dezavantajlı gençlerle karşı karşıya kalındığı görülmektedir. Bu gençlerin ergenlik döneminin başlangıcında eğitim süreçlerinde ve okul ortamında sosyal ilişkilerinde çatışmalar yaşamaları dikkat çekicidir. Okul performanslarındaki düşüş ve okula devamsızlığın yanı sıra kendine zarar verme, ilişki becerilerinde eksiklik, çatışmalarda daha az prososyal davranış, stres ve depresif belirtilerle karşı karşıya kaldıklarında daha düşük stres toleransı gibi davranışsal sorunlar tespit edilmiştir.

(1) Duygu Düzenleme ve Problemlerle Başa Çıkma Stratejileri

Katılımcıların sosyalleşme süreçleri ile ilgili anlatımlarında duygu düzenleme becerileri ve problemlerle başa çıkma stratejilerine yönelik ifadelere yer verdikleri ve bağlanma stilleri dikkate alındığında gruplara göre belirli özellikler gösterdikleri tespit edilmiştir.

(a) Travmatik Deneyimler ve Kendilik Algısı

Çalışmadaki bireysel anlatımlara bir bütün olarak bakıldığında, güvensiz bağlanma stillerine sahip gençlerin geçmişinin genellikle travmatik yaşam deneyimleri veya biyografik krizlerle karakterize olduğu görülmektedir. Özellikle, bağlanma figürleri ile yaşanan ve tekrarlanan ayrılık ve kayıp deneyimleri ve belirli stres ve yoksunluk biçimleri, erken çocukluktan itibaren duygusal açıdan istikrarsız bir çevrenin varlığına işaret etmektedir. Katılımcıların anlatımlarında belirttiği gibi çok az emniyet ve güvenlik yaşadıkları, çok değişken ve huzursuz ortamlarda büyüdüğü belirlenmiştir. Gençlerin ergenlik dönemine kadar olan gelişimlerinde, duygusal ihmalin ön planda olduğu, çatışmalı veya sorunlarla dolu bir aile ortamında şekillendiği elde edilen sonuçlar arasındadır. Ayrılma veya taşınma sebebiyle kayıplar yaşayan katılımcıların çocukluk dönemlerine hâkim olan deneyimleri, bireysel ilgi ihtiyacını aynı zamanda ayrılık riski ile ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan ve güvensiz bağlanma deneyimlerini içselleştiren bu gençlerin, çok sayıda stresli olay yaşayan ailelerde büyüdüğü ve bu nedenle erken çocukluk döneminde reddedilişe veya ihmale maruz kaldıkları görülmüş, bu durumun gençlerde olumsuz kendilik algısı geliştirdiği tespit edilmiştir. Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların travmatik olaylardan bahsederken duygularını düzenleyebildikleri ve duygularını dile getirmede

zorluk çekmedikleri görülmüştür. Bu sonuçlar güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların olumlu bir kendilik algısının yanı sıra olumlu diğeri modelini de içselleştirdiklerini göstermiştir.

Literatür incelendiğinde bireylerin benlik algısı ve bağlanma stilleri arasındaki etkiyi araştırmaya yönelik çalışmalara sıkça rastlanmıştır. Örneğin Mikulincer ve diğ. (2001) bağlanma ile empati arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik bir çalışma gerçekleştirmiş ve güvenli bağlanma stili ile empati arasında pozitif bir ilişkiye rastlamıştır. Sonuçlara göre; güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin yüksek bir öz saygıya ve empati kurma becerisine sahip oldukları saptanmıştır. Güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerde ise empati düzeyinin düşük olduğu, özellikle kaygılı ve kaçınan stillerde negatif bir ilişki gözlemlendiği belirtilmiştir. Bu çalışma Hazan ve Shaver'in 1994'deki çalışma sonuçlarını da desteklemektedir. Dolayısıyla güvenli bağlanma ile olumlu psikolojik özellikler arasında pozitif, olumsuz psikolojik belirtiler ile de negatif yönde ilişkiye yönelik bulgulara literatürde sıkça rastlandığı söylenebilir. Aynı zamanda Güngör de (2000) yapmış olduğu bir çalışmada benlik algısı ve psikolojik belirtilerini bağlanma örüntüleri açısından incelemiştir. Araştırmasında güvenli bağlanma deneyimleri tecrübe eden gençlerin, korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stiline ergenlere nazaran daha avantajlı konuda olduklarını tespit etmiştir. Güvenli bağlanma stiline sahip gençlerin benlik değerlendirme, psikolojik belirtiler, problemleri davranışlar ve akademik başarı ile pozitif yönde ilişki gösterdiğini tespit etmiştir.

(b) Duygu Durum Yönetimi ve Problem Çözme Becerisi

Güvensiz ilişki deneyimlerinin duygu durum yönetimi ve problem çözme becerileri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu elde edilen sonuçlar arasında yer almaktadır. Güvensiz bağlanma deneyimlerine sahip katılımcılar duygularla baş etme konusunda da paralellikler göstermiş, bu gençlerin stresli durumlar karşısında duygularını uygun ve esnek bir şekilde düzenleyemedikleri görülmüştür. Ayrıca duygusal streslerini yönetemedikleri durumlarda çevrelerinden yardım talep etmedikleri, yardım isteme konusunda açık ve istekli olmadıkları belirlenmiştir. Bu durumu zorlaştıran davranış ise, gençlerin çevreden gelen yardım tekliflerini engellemesi veya gelişimsel deneyimlerden ötürü engellemek zorunda kalmasıdır.

Güvensiz bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadeleri dikkate alındığında, sorunlu davranışlar sergileyen çocuk ve gençlerdeki temel sorunun, duygularını düzenleme ve

özellikle de öz saygı düzenleme konusunda sınırlı yeteneklere sahip olmaları olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular, gençlerin içinde büyüdüğü sosyal bağlamın önemini ortaya koymakta ve sosyo-duygusal desteğin çocuk gelişimi için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bakım verenlerin destekleyici davranışlarının koruyucu bir işlevi olduğu ve stresli durumlarla başa çıkma becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunduğu görülmektedir. Alan yazını incelendiğinde benzer birçok bulguya rastlamak mümkündür. Martin ve Waite (1994) ortalama yaşları 15 olan gençlerle duygu kontrolü ve bağlanma örüntülerine yönelik bir araştırma gerçekleştirmiş ve ebeveyn davranış tutumunun gençlerde öz kıyım düşüncesi açısından bir risk faktörü olduğunu tespit etmiştir. Buna göre olumsuz ve duygusuz ebeveyn davranışlarının, ergen ve gençlerde kendine zarar verici davranışları üç kat, depresyonu ise beş kat artırdığına yönelik veriler elde etmiştir. Benzer bir bulguya Hall ve Geher (2003) ulaşmış ve yaptıkları çalışmada güvensiz bağlanan bireylerin stres ile baş etmede zorlandıklarını, stres ile başa çıkma stratejileri geliştiremediklerini veya bu stratejileri aktif bir şekilde kullanamadıklarına yönelik tespitlerde bulunmuşlardır. Seiffge-Krenke ve Beyers de (2005) benzer bir çalışma gerçekleştirmiş ve Hall ve Geher'in çalışmasını destekleyen sonuçlar elde etmiştir. Agerup ve diğ. (2015) gençler üzerinde çalışma yürütmüş ve güvensiz bağlanan bireylerin fobik bozukluklara, anksiyete ve depresyona daha yatkın olduklarını tespit etmişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre; ebeveynlerine güvensiz bağlanan gençlerin depresyona daha sık girdiklerini, her iki ebeveyni ile güvensiz ilişkisi olan gençlerin ise iyileşme oranının olumsuz yönde etkilendiğini belirtmişlerdir. Kerns ve Brumariu (2014) çalışmaları ile benzer bir sonuç elde etmiş, güvensiz bağlanan çocuk ve gençlerin duygu yönetiminde sorun yaşadıklarını, bu durumun akranlarla ilişkilerini olumsuz etkilediğini, bunun ise zamanla anksiyete bozukluğunu artıracak nitelikte olduğunu bildirmişlerdir. Görüldüğü gibi, bağlanma ilişkilerinin psikolojik ve davranışsal değişken üzerindeki etkilerine yönelik birçok araştırma bulunmaktadır. Tüm bu bilimsel çalışmalar, bağlanma deneyimlerinin sosyal-duygusal beceriler, psikolojik ve davranışsal bozukluklar, saldırganlık ve öfke kontrolü gibi birçok davranışsal ve psikolojik değişken üzerinde anlamlı düzeyde etkisi olduğunu göstermektedir.

(2) Aile İçinde Sosyalleşme Düzeyi

Çalışmada yer alan katılımcıların ifadeleri dikkate alındığında aile içinde sosyalleşme düzeyi temasına dair işlevsel aile ortamı, işlevsel olmayan aile ortamı, akraba ilişkileri, ebeveynlerden birinin Türkiye’den gelmesi ve evlilik konusuna ait alt temalar ortaya çıkmıştır. Elde edilen sonuçlara göre ailenin işlevselliği ve aile bireyleri arasındaki etkileşim, gençlerin bağlanma deneyimlerine göre paralellikler veya farklılıklar göstermektedir.

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde bağlanma tecrübeleri güvenli olan bireylerde aile işlevselliğinin daha yüksek yaşandığı söylenebilir. Buna göre erken dönemde tecrübe edinilen duygusal ilişkilerin aile ilişkilerini ve ailenin işlevselliğini anlamlı bir şekilde etkilediği görülmektedir. Aynı zamanda bu ailelerde yaşayan katılımcıların yaşam krizlerini ve travmatik deneyimleri daha az bir hasar ile atlattıkları saptanmıştır. Ailenin işlevselliği, ailede koruyucu bir etken olarak stres faktörlerini azaltmakta; sosyal desteğin varlığı, telafi edici yaşantıların olması gibi faktörler de ailedeki koruyucu etkenlerin bileşenlerini oluşturmaktadır. Bu sebeple bazı aileler travmatik yaşam krizleri karşısında zararlar görürken, aile işlevselliği yüksek olan aileler zorluklar karşısında dahi uyum gösterebilmektedir. Benzer sonuçlara Gezer (2001) de ulaşmıştır. Yaptığı çalışmada gençlerin bağlanma stilleri ve aile yapıları arasındaki ilişkiyi incelemiş, düşük uyuma sahip ailelerde yetişen ergenlerin, korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma örüntüsü gösterdiğini, yüksek uyuma sahip aile içerisinde yetişen ergenlerde ise güvenli bağlanma örüntüsü geliştiğini bulgulamıştır. Julius (2009) ise araştırmasında, aile içi şiddet, kayıp ve ihmal deneyimlerinin çocukların içselleştirilmiş ilişki kavramları üzerine etkilerini bağlanma kuramı açısından incelemiştir. Elde ettiği sonuçlar, bu çocukların ilişki travmalarının, geliştirmiş oldukları bağlanma stillerine yansıdığını etkileyici bir şekilde göstermiştir. Fonagy (2003) araştırmasında ebeveyn duyarlılığı, çocuklarda zihinselleştirme ve bağlanma arasında, çocukların sosyalleşmesinde belirginleşen yakın bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Buna göre ihmalkâr ebeveynlerin duyarsızlığı, çocuğun ebeveyn davranışlarına ilişkin yeterince net beklenti yapıları oluşturmamasını zorlaştırmaktadır. İhmal eden ebeveynler, çocuklarına duygusal açıdan anlamlı etkileşimleri yeterli düzeyde sağlamadığından, bu çocuklar, tutarlı içsel çalışma modeli oluşturmak için gerekli deneyim tabanından yoksun kalmışlardır. Cicchetti ve diğ. (2006) duygusal

olarak reddedilen çocukların, yaşamın her döneminde sürekli olarak güvensiz bağlanma yaşadıklarını araştırmalarında tespit etmişlerdir. Göçmen ve göç kökenli aileler açısından bu durum ele alındığında ailelerde nesiller arası travma aktarımının sonraki kuşakları etkilemesinde aile işlevselliğinin artmasının sonraki kuşaklardaki bireylerin psikolojik belirtilerinin az görülmesiyle ilişkili olduğu belirlenmiştir (Vaage ve diğ. 2011). Buna göre tutarlı olarak aile işlevselliği yüksek olan göçmen ailelerinde bağlanma tecrübeleri ve buna dayalı olarak ailenin işlevselliği bireyin psikolojik sağlığı açısından koruyucu bir etken olarak görülmektedir.

(3) Akran Grupları ve Arkadaş İlişkisi

Katılımcıların ifadeleri dikkate alındığında, bireylerin kendilik algısı ve duygu düzenleme becerilerinin sosyal ilişkilerini şekillendirdiği, dolayısıyla bağlanma deneyimlerinin akranlarıyla olan ilişkilerini etkilediği saptanmıştır. Güvensiz bağlanma stilini içselleştirmiş olan katılımcıların akranlarıyla iletişim kurmada ve akran gruplarına entegre olmada zorluk yaşadıkları belirlenmiştir. Akranlarıyla ilişkilerinde zorluk yaşayan, reddedilmeyle karşı karşıya kalan veya zorbalık deneyimleri olan katılımcıların, sosyal ilişkilerinde bu tür olası çatışmaları ve ayrılık deneyimlerini önlemek için kişisel etkileşimden kaçtıkları gözlemlenmiştir. Dolayısıyla arkadaşlık ilişkilerini öncelikli olarak dijital platformlar üzerinden kurmaya çalışması şaşırtıcı bir sonuç değildir. Aynı zamanda duygusal destek ve güven içeren bir ilişkinin eksikliği sebebiyle akranlarla çatışarak veya zorbalık uygulayarak kendini ‘korumaya’ alan katılımcılar, ifadelerinde duygusal destek arayışını dile getirmiş ve güven duygusunun yanı sıra bir yönlendirme sunabilecek yetiştikine ihtiyaçları olduğundan bahsetmiştir. Bu kişilerin özellikle “saygı” duyacakları kişiler olmaları gerektiği, kendilerinden olgun ve daha bilgili olması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu bulgular, erken çocukluk döneminde bakım veren kişilerin erişilebilirliğinin ve hazır bulunuşluğunun gelecekteki kişiler arası ilişkilerin gelişiminde önemli bir yapı taşı olduğu gerçeğine ışık tutmaktadır. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar, bağlanma teorisinin, erken çocuklukta bağlanma deneyimleri ile daha sonra olumlu bağlanma oluşturma yeteneği arasında nedensel bağlantılar olduğu yönündeki temel hipotezi desteklemektedirler. Bu nedenle, geçmişte yaşanan bağlanma deneyimlerinin kişinin eylemlerini ve sosyal ilişkilerini çeşitli şekillerde etkilediği düşünülmektedir.

Alan yazını ile ilgili araştırmalar incelendiğinde; bağlanma nitelikleri ile sosyal davranış arasındaki bağlantıların daha sık incelendiğı görölmektedir. Çocukların bağlanma ve gelişim ihtiyaçlarının ihlal, ihmal ve hatta istismarının yalnızca bireysel düzeyde belirgin olmakla kalmadığı, sosyal uyum için de olumsuz etkilere sebep olduğı ve toplumu da etkileyen sonuçlara yol açabildiğı araştırmalar sonucu tespit edilmiştir. Bu sebeple bağlanma deneyimlerinin bireylerin sosyal ilişkilerinde de önemli bir rol oynadığına dikkat çeken çalışmalar mevcuttur. Uluslararası çalışmalara bakıldığında; DiTommaso ve diğ. (2003) güvenli bağlanma puanları yüksek olan kişilerin sosyal beceri puanlarının da anlamlı derecede yüksek olduğunu saptamıştır. Benzer bulgulara Deniz ve diğ. (2005) de rastlamıştır. Deniz ve ekibi (2005) güvenli bağlanma puanları yüksek olan kişilerin sosyal beceri puanlarının da anlamlı derecede yüksek olduğunu saptamıştır. Fantuzzo ve arkadaşları (1998), güvensiz bağlanan çocuklar ve gençler ile ilgili çalışmalarında, aile içinde maruz kaldıkları fiziksel istismar deneyimlerinin, gençleri yeni ilişkiler kurmalarında etkilediğini, hatta bu fiziksel şiddetin kurdukları yeni ilişkilerde de tekrar ettiğini gözlemlemiştir. Elde ettikleri verilere göre fiziksel istismara uğramış gençler arasındaki yakın arkadaşlıklar, istismara uğramamış gençlere göre çok daha çatışmalı gerçekleşmektedir. Collins ve arkadaşları (2002) yapmış oldukları çalışma ile ergenlikte güvensiz bağlanmaya sahip gençlerin yetişkinlikte olumsuz ilişkiler kurmaya yönelik bir risk faktörü taşıdığına dair sonuçlar elde etmiştir. Van Ijzendoorn (1995) meta analiz içeren benzer bir çalışma gerçekleştirmiş ve bağlanma deneyimlerinin sosyal ilişkiler kurmada ve partner ilişkilerinde etkileyici bir faktör olduğunu saptamıştır. Verilerin sonuçlarına göre; kaçınan bağlanan bir birey, başkaları tarafından reddedilmeye yönelik bir beklenti içerisinde olduğu için, itici davranışlar sergileyerek kişileri kendisinden uzaklaştırabilmekte ve bu tutumu ile ilişki biçimi reddedilme kaygısı tarafından şekillenmektedir. Buna göre erken çocukluk döneminde geliştirilen bağlanma stilleri, ergenlik ve erişkinlik dönemlerinde duygusal yakınlık kurma davranışlarını etkileyen önemli bir faktördür. Ulusal çalışmalar arasında Selçuk ve diğ. (2005) ergenlerin sosyal ilişkilerinde bağlanma stillerinin etkilerine yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. Verilerin sonuçlarına göre; güvenli bağlanma geliştirmiş gençlerin, ergenlik döneminde güven duygularının daha yüksek olduğu ve yaşlılarıyla daha kolay arkadaşlık kurabildikleri tespit edilmiştir. Ayrıca ebeveynleriyle güvenli bağlanmış gençlerin fiziksel açıdan da daha sağlıklı oldukları saptanmıştır. Göçener (2010)

çalışmasında üniversite öğrencilerinin güvenli bağlanma düzeyleri ile kişiler arası ilişki tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve katılımcıların ebeveynleriyle olan güvenli bağlanma düzeyleri ile kişiler arası ilişkilerinde anlamlı korelasyonlar gözlemlemiştir.

(4) Eğitim ve Meslek Deneyimleri

Katılımcıların eğitim ve meslek deneyimleri sosyalleşme kapsamında değerlendirilip bağlanma stilleri dikkate alınarak incelendiğinde, eğitim ve meslek deneyimleriyle ilgili çoğu katılımcıların istikrarlı bir yol izlemediği saptanmıştır. Tüm bu katılımcıların güvensiz bağlanma stiline sahip olması önemli bir bulgudur. Sınıf tekrarlama, uygunsuz eylemler sebebiyle okuldan atılma, üniversite eğitimini yarıda bırakma veya bölümünü sıkça değiştirme, meslek eğitimini yarıda bırakma veya değiştirme gibi durumlar sıkça dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra zorbalık deneyimleri ve korku da önemli sonuçlar arasındadır. Elde edilen bu bulgular, güvensiz bağlanma stiline sahip katılımcıların eğitim hayatında da kargaşalı deneyimlere sahip olduklarına işaret etmektedir.

Alan yazını incelendiğinde benzer sonuçlarla karşılaşmaktadır. Yakın tarihli bir çalışmada Zenner (2020) bağlanma ve kariyer arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireylerin kariyer arzusu ve mesleki öz yeterlilik konusunda daha az istekli oldukları yönünde bir sonuç elde etmiştir. Achatz (2007) ebeveyn bağlarının aileden olmayan bakıcılara aktarılmasına ilişkin ampirik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Viyana'da davranış bozukluğu olan çocuklara yönelik bir okulda 39 çocukla yapılan bu çalışmanın görüşme verileri, öğretmen-öğrenci ilişkisinin (öğrenci açısından) ebeveyn-çocuk ilişkisiyle temelde uyumlu olduğunu göstermektedir. Özellikle kaçınan ve dağınık olarak sınıflandırılan çocukların bu çalışmada, öğretmenlerinden herhangi bir duygusal destek beklemedikleri belirlenmiştir. Steele ve Fonagy (1996) ise çalışmaları ile ebeveyn bağlanma temsilleri ve çocukların öğretmenlerine bağlanma kalitesi arasında anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Wei ve diğ. (2005), üniversite öğrencileri ile yaptıkları araştırmada bağlanma ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelemiş ve güvenli bağlanma tecrübesi olmayan üniversite öğrencilerinde depresyon, yalnızlık ve utanç gibi duyguların daha yoğun olduğunu gözlemlemiştir. Güngör (2000) ise bir araştırmasında güvenli bağlanma stiline sahip gençlerin benlik değerlendirme, psikolojik belirtiler, problem davranışlar ve akademik başarı ile pozitif yönde ilişki gösterdiğini tespit etmiştir.

Sevinç ve Kılınç (2018) üniversiteye yeni başlayan öğrenciler ile yaptıkları çalışmalarında bağlanma stili, benlik kurguları ve üniversiteye uyum arasındaki ilişkiyi incelemiş ve her üç değişken arasında anlamlı ilişkiler tespit etmişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre, ebeveyn ve arkadaşlara güvenli bağlanma düzeyi ile üniversiteye uyum arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ayrıca ilişkisel ve toplulukçu benlik kurgusu ile üniversite uyumu arasında da anlamlı düzeyde bir ilişki gözlemlenmiştir.

(5) Serbest Zaman Tutumları

Serbest zaman teması gençlerin sosyalleşme sürecinde serbest zaman tutumlarını ve kitle iletişim araçları ile ilgili ilişkilerini yansıtmaktadır. Bu tema altında aile ile vakit geçirme, akranlarla buluşma, futbol, resim çizme, seyahat, kitap okuma, gönüllü dernek faaliyetleri ve kitle iletişim araçları olan televizyon ve video, sosyal medya ve internet oyunları gibi eylemlerden bahsedildiği tespit edilmiştir. Serbest zaman tutumları ile ilgili bu bulgular bağlanma perspektifinden değerlendirildiğinde, bağlanma deneyimlerinin ve içselleştirilen bağlanma stillerinin serbest zaman tutumları ile anlamlı ilişki içerisinde olduğu saptanmıştır.

Buna göre güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların serbest zaman tutumlarında sosyal etkileşime yönelik aktivitelere daha ilgili oldukları ve kitle iletişim araçlarının kullanımının daha düşük olduğu yönde bir tutum sergiledikleri tespit edilmiştir. Güvensiz bağlanma stiline sahip katılımcılarda ise kitle iletişim araçları kullanımının yüksek olduğu dikkat çekmiştir. Sanal oyunların yanı sıra sosyal medya kullanımının ve TV ile video izleniminin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde özellikle saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların kitle iletişim aracı kullanımını tercih ettikleri, sosyal aktivite içeren faaliyetlerden kaçındıkları tespit edilmiştir.

Çalışmanın sonuçlarına göre bireyin sahip olduğu bağlanma stili ile iletişim şekli arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu nedenle internet platformları, sosyal medya gibi kitle iletişim araçları gençlerin sosyalleşme döneminde önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla sosyal iletişim becerilerinin geliştirilmeleri için bir alternatif sunmaktadır. Bununla ilgili olarak Kang ve arkadaşları (2015) Facebook kullanıcılarının bağlanma stilleri ve çevrimiçi davranış kalıpları arasındaki etkileşimi incelemiş ve ilişkisel yönelimlerini araştırmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre

kullanıcıların sahip oldukları bağlanma stillerine göre sanal ortamda kendilerini ifade etme şekilleri değişmektedir. Veriler incelendiğinde; kaygılı bağlanma stiline sahip kullanıcılar yakınlık kurma adına paylaşım yaparken, kaçınan kullanıcılar tam tersini ifade etmişlerdir.

Genel anlamda bağlanma örüntüleri ve sosyalleşme ile ilgili araştırmalarda güvenli bağlanmanın uyum davranışı ile pozitif ilişki gösterdiği, olumlu duygular ile ilişkili olduğu; güvensiz bağlanmanın ise olumsuz duygular ile ilişkili olduğu yönünde birçok bulguya rastlanmıştır (bkz. bölüm 2.7.). Bu araştırmalardan çıkan sonuçlarla birlikte ebeveyn karşı geliştirilen güvenli bağlanmanın; benlik saygısı, yaşam kalitesi, efektif durum, psikolojik iyilik hâli, kimlik ve okul ile topluma karşı geliştirilen uyumla ilişkili olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, çocukların bağlanma ve gelişim ihtiyaçlarının ihlali, yalnızca bireysel düzeyde belirgin olmakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal uyum için de olumsuz sonuçlara yol açabilecek yaşam boyu sonuçlar doğurabilmektedir.

(ii) Uyum ve Sosyal Entegrasyon Sürecine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Uyum ve sosyal entegrasyon süreci ile bireyin dil, kültür ve sosyal yaşam yönünden yerel halka adapte olması ve onların standartlarına ulaşması anlaşılmaktadır. Bu bağlamda gençlerin kimlik algıları, aidiyet hissi, toplum ile etkileşimi ve dışlanma deneyimleri analiz edilmiş ve bağlanma perspektifinden incelenmiştir.

(1) Kimlik ve Aidiyet

Sosyalleşme sürecinde toplum ile etkileşime giren gençler, hem büyüdükleri çevrede hem de toplum tarafından çeşitli kültür kalıpları edinerek şekillenirler. Toplumsal olarak inşa edilen bu kimlik, sosyal kimlik olarak da tanımlanır ve bireyin topluma aidiyetini, toplum içindeki rolünü belirler. Birey toplum içinde sosyal kimliğini geliştirirken, bireyler arası ilişkileri, sosyal statüsü, sosyal konumu ve gelişen kişiliği üzerinden toplumdaki aidiyetini tanımlar ve kendi dünyasına anlam yükler. Göç ile birlikte gelişen göçmen kimliğinin ise, kişinin bulunduğu toplum ile iletişim ve etkileşime, kültürler ve değerler arasındaki farklılıklara, siyasi yaklaşıma ve sosyoekonomik dengeye de bağlı olarak geliştiği bilinmektedir (Yurdakul ve Çaha, 2018).

Türkiye kökenli gençlerin benimsedikleri kimlik ve toplumdaki aidiyet algıları sosyalleşme ve toplum ile uyum sürecinde önem taşımaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde göç kimliğine sahip gençlerin yerel topluma aitlik hissi ve kimlik algısı ile bağlanma deneyimleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Buna göre güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların kendilerini topluma ait hissettikleri ve yerel toplum ile iletişime geçmede daha ilgili oldukları tespit edilmiştir. Bu katılımcılarda kimlik bunalımı ile ilgili hiçbir bulgu elde edilmemiş fakat topluma ait hissetmelerinin yanı sıra etnik kimliğe aitliklerinin de güçlü olduğu gözlemlenmiştir. Bu grup gencin, kendini hem Türk kültürüne hem de Almanya'ya ait hissettiğini bildirirken içinde bulundukları bu durumu olumlu bir şekilde değerlendirdikleri gözlemlenmiştir. Bu durumda gençlerin çoklu etnik kimliklere yöneldikleri söylenebilir. Dolayısıyla güvenli bağlanma deneyimlemiş gençlerin, içinde yetiştikleri yerel toplumu da güvenli olarak algılayıp sosyal bir davranış sergiledikleri görülmüştür. Bu bulgular doğrultusunda gençlerin Türk kimliklerini benimsemişken, bulundukları Alman toplumunun kültürüne de kolaylıkla uyum sağladıkları söylenebilir. Topluma aitlik hissi ile ilgili kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların ikilemde olduğu saptanmıştır. Bir yandan kendilerini topluma ait hissederken, diğer yandan topluma ait hissetmediklerini dile getirdikleri görülmüştür. Ayrıca kimlik bunalımı ile ilgili değerlerin bu katılımcılarda yüksek olduğu dikkat çekmiştir. Bu gençler yerel topluma ait olmadıklarını belirtmiş olsalar da, aynı zamanda Alman toplumuna ait olduklarını veya toplumun özelliklerini taşıdıklarını vurgulamıştır. Saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip katılımcılarda ise kendini topluma ait hissetmeme algısının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde bu gençlerin yerel toplum ile sosyal etkileşimden kaçındıkları da görülmüştür. Özellikle değersizlik duygusu yüksek bu katılımcılarda kendilerini koruma amaçlı etnik kimliklerine kapandıkları ve değerler çatışmasından kaçındıkları görülmüştür. Aynı zamanda Alman kimliğini öncelediğini söyleyen, fakat toplumun tutumundan ötürü kendini nereye ait hissedeceğini bilemediğini dile getiren katılımcılar dikkat çekmektedir. Bu katılımcı gençlerin kendilerini tam anlamıyla toplumdan biri olarak görmedikleri, ötekileştirilme hissini yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu sebeple kendini ne Türkiye ne de Almanya üzerinden tanımlayamadıkları, arada kalmışlık olarak belirttikleri bulgular arasındadır.

Bağlanma kuramı ekseninde incelendiğinde ise yapılan kodlamalar sonucunda bağlanma deneyimleri, kimlik eğilimleri ve aidiyet hissi arasında bir korelasyon olduğu söylenebilir. Sonuç olarak hem ailedeki iletişimin, hem de toplumla iletişimin benimsenen kimlik üzerinde etkili olabileceği görülmüş, bağlanma deneyimleri ile Alman kültürünü benimseme ve topluma uyum arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bununla ilgili Mikulincer ve diğ. (2001) bağlanma stillerinin dış gruplara yönelik tutumlar üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırma gerçekleştirmiş ve güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin, kendi grupları dışında olan kişilere daha az olumsuz tutum sergilediği sonucuna varmıştır. Bu bireylerin aynı zamanda tehdit edici olaylar karşısında daha az olumsuz değerlendirmeler yaptığını ve ait olduğu grup ile kendi dünya görüşü hakkındaki negatif ve eleştirel yaklaşımlara karşı da daha az olumsuz tepki verdiğini tespit etmiştir. Temelde güvenli bir liman duygusunun eksikliği ve bağlanma kaygısının yüksekliğiyle grup dışı üyelere karşı olumsuz tutum ve tepkiler arasında ise pozitif korelasyon tespit edilmiştir. Hong ve diğ. (2013) kültür ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kişilerin kendi kültürlerine veya göç ettikleri kültüre olan bağlılıklarını, birincil bakım veren kişiye olan bağlanmaya benzer şekilde gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Bundan yola çıkarak “Kültürel Bağlanma Teorisi”ni öne sürmüşlerdir.

Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin paralel iki sosyalleşme süreci yaşadıkları söylenebilir. Bir taraftan aile ve yakın çevrelerinden edindikleri kültürel değerler, diğer yandan içinde bulundukları toplumun kültürel değerlerinin bulunması, iki farklı kültürün beklentilerini karşılamalarında kişilik algılarında ve topluma aidiyet hissinde çatışmalara yol açabilmektedir. Bu bulgular, Türkiye kökenli göçmenler hakkında yapılmış bazı çalışmalarla paralellik göstermektedir (Aslan, 2018; Yurdakul ve Çaha 2018). Aslan’ın (2018) ifade ettiği gibi, bu gençlerin ‘iki taraflı bir kültür sentezi’ içerisinde olduğu söylenebilir. Her ne kadar bazı katılımcılarda arada kalmışlık, kimlik kargaşası gibi yorumlansa da üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin bu “ne Almanya’ya ne de Türkiye’ye ait hissedememe” duygusuna farklı bir çözüm getirdiği görülmektedir: her iki toplumdan da özellikler taşıyarak her iki topluma ait olma durumu söz konusudur. Bu sebeple gençler kendilerini “Türk kökenli Alman” veya “Almanya’da doğan Türk” olarak tanıtmış ve etnik kimliklerine vurgu yapmışlardır. Almanya doğumlu bu gençlerin hem ailelerinden aldığı kültürel deneyimler, hem de küçük yaştan itibaren

yerel toplum içinde büyümeleri, her iki toplumun kültüründen bir karma özellik geliştirdiği görülmüştür. Bu görüşmelerden yola çıkarak üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin, kendilerini Alman toplumundan ve Alman kimliğinden farklı konumlandırmadıkları dikkat çekmiştir. Bu ise üçüncü kuşağın Almanya’da doğup bu toplum içinde büyümesi, eğitimi Alman sisteminde tamamlaması, dili ikinci bir anadil olarak içselleştirmeleri ve Almanya’da tecrübeli ve yerel toplum kültürünü bilen ebeveynlere sahip olmaları, Alman toplumu ile ilişkilerini de olumlu yönde etkilemekte ve uyum problemlerini azaltmaktadır.

(2) Sosyal Entegrasyon ve Uyum Düzeyini Etkileyen Etmenler

Türkiye kökenli gençlerin sosyal entegrasyon ve uyum düzeylerinin şekillenmesinde yaşadıkları bazı deneyimlerin etkili olduğu görülmektedir. Bu temel faktörler arasında sosyal çevre ve arkadaşlar tarafından kabul görmek gibi olumlu deneyimlerin yanı sıra sosyal dışlanma, ayrımcılık ve ötekileştirme gibi deneyimlerin olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda psikososyal uyumsuz davranışlar veya izolasyon gibi tutumların gençlerin topluma uyum düzeyini etkileyen etmenler arasında yer aldığı saptanmıştır.

Katılımcıların tamamının dışlanma ve ayrımcılıkla ilgili deneyimlere sahip oldukları tespit edilmiştir. Okul eğitiminde, meslek öğreniminde, üniversitede, eğitimde, iş hayatında veya iş bulma konusunda ayrımcılık ve dışlanma ile karşılaştıkları saptanmış, ancak bu durumu kabullenmek istemedikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca katılımcıların çoğu tarafından yerli halkın göçmenlere yönelik ön yargıya sahip olduğu ve ötekileştirdiği ifade edilmiştir. Günlük hayatlarında yerel toplum ile sürekli iletişim içinde olduklarını ifade etseler de toplum ile etkileşimde önyargılarla karşılaştıkları, bu durumun ise uyumu zorlaştırdığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Fakat gençlerin özellikle din eksenli ötekileştirilmeye daha çok maruz kaldıkları dikkat çekmektedir. Avrupa ülkelerinde yayılan İslamofobi sebebiyle din eksenli dışlanmanın yaygın olduğu ve ön yargılar sebebiyle ötekileştirmenin devam ettiğine dair bulgular yakın zamanlarda Almanya’da yaşayan Türklere dair gerçekleştirilen çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (bkz.: Özdemir ve Coştu, 2021; Aslan, 2019).

Bulgular bağlanma kuramı perspektifinden değerlendirildiğinde bağlanma deneyimleri ile topluma uyum arasında bir korelasyon olduğu söylenebilir. Buna göre güvenli bağlanma deneyimlerinin toplum ile etkileşimde olumlu bir temel oluşturduğu kanaati oluşmuştur. Güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların kendilerini sosyal

olarak güvende ve memnun hissettikleri, aynı zamanda toplum ile etkileşimlerinde olumlu bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Güvensiz bağlanma stillerine sahip katılımcıların güvensizliğe bağlı olarak sosyal ilişkilerinde kaygı, korku ya da saplantılı tutumlar gözlemlenmiş, topluma uyum sürecinde sorunlar yaşayabildikleri tespit edilmiştir. Bu sebeple olumsuz deneyimler tehlikeli durumlar olarak değerlendirilmiş ve yerel topluma uyum sağlama tehlikeli veya tehdit edici olarak algılanmıştır. Bu tehdit algısı ise katılımcılarda korku ve yüksek ön yargıya, dolayısıyla yerel toplum ile sosyal etkileşimlere kapalı olmasına sebep olmuştur.

Almanya’da yaşayan göç kökenli gençlere yönelik çalışmalar incelendiğinde; göç sürecinde yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasal zorlukların kuşaklar arası yansımaları dikkat çekmektedir. Yakın bir zamanda Cindik-Herbrüggen ve Demirkol (2022) Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin sosyal hayattaki ayrımcılık algılarına dair bir anket araştırması yapmış; göçmenlerin en çok ev bulma, iş arama, iş ortamı ve eğitim alanlarında ayrımcılık yaşadıklarına dair sonuca ulaşmışlardır. Nedeni ile ilgili soruya yanıt olarak göçmen kimlikleri ve dini inançlarından kaynaklandığı cevabı verilmiştir. İş Araştırmaları Enstitüsü¹⁷ desteğiyle yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre; Türkçe bir isimle iş başvurusu yapanlar Alman ismi olanlara kıyasla şirketler tarafından %14 oranında daha az olumlu yanıt almışlardır (Kaas ve Manger, 2010). İş başvurularında veya iş ilanına yapılan müracaatlarında eşit şartlar sağlanmasına rağmen önceliğin Alman veya AB ülkelerinden müracaatçılara verildiği gözlemlenmiştir. Benzer bir durumun kiralık ev arama esnasında da yaşandığı görülmektedir. Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı¹⁸ tarafından gerçekleştirilen ve Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenleri dikkate alan bir çalışmanın bulgularında da katılımcıların önemli bir bölümünün ev bulma sürecinde veya mahalle ve komşuluk ilişkilerinde etnik ayrımcılığa maruz kaldığı bulgusu ortaya çıkmıştır. Aynı araştırma, katılımcıların sağlık hizmeti alırken ve yaşamın diğer birçok alanında düşük de olsa önemli bir düzeyde ayrımcılık yaşadığına dair bulgular elde etmiştir (Sauer M. , 2010). Saksonya Kriminolojik Araştırma Enstitüsü¹⁹ tarafından gerçekleştirilen ırkçı davranışlara yönelik kapsamlı bir araştırma yaklaşık 45.000 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiş ve bu araştırmanın sonuçlarına göre

¹⁷ Alm. “Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit, IZA”

¹⁸ Alm. “Stiftung Zentrum für Türkeistudien und Integrationsforschung, ZfTI”

¹⁹ Alm. “Kriminologisches Forschungsinstitut Niedersachsen, KFN”

öğrencilerin %31,2'si nadiren de olsa toplumdaki göçmenlere yönelik ırkçı ve aşağılayıcı ifadeler ve hakaretler kullandığını ifade etmiştir. Bu ifadelerin ise özellikle Türk göçmenlere yönelik olduğunun belirtilmesi dikkat çekmektedir (Baier ve diğ., 2009).

Bir önceki temaya ait bulgular ve alan yazınındaki çalışmalar dikkate alındığında üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin uyum sorununun azaldığı fakat dışlanma ile birlikte ötekileştirme ve ayrımcılığın devam ettiği saptanmıştır. Ayrımcılık ve dışlanma tecrübelerinden bahseden birçok katılımcının bir önceki temada açıklanan kimlik, aidiyet ve uyum sorularına çoğunlukla olumlu yanıtlar verdikleri ve uyum probleminin çok az sayıda katılımcı tarafından ifade edildiği gözlemlenmiştir. Yaşanılan bu ayrımcılık ve dışlanmalar gençlerin çoğunluğunda beklenenin aksine toplumdan kopuşa sebep olmamıştır. Okullarda yaşanan dışlanma ve ayrımcılık, giyim tarzları sebebiyle yaşanan zorluklar veya hafife alınma ve dalga geçilme gibi durumlar, çalışmaya katılan gençlerin çoğunluğunda kendi içlerine kapanmaları veya toplumdan uzaklaşmaları ile sonuçlanmamış, tam aksi bir durum gözlemlenmiştir. Toplum ile etkileşimdeki bu olumsuz deneyimlerini topluma uyum sürecinde hayatlarına yansıtılmamaya gayret gösterdikleri ve genel itibarıyla hayatlarından memnun oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca gençlerde uyum ve iletişimde özveri gözlemlenmiş, uyum problemleri yaşamadıkları görülmüş, fakat yerel toplum tarafından beklenilenden az katkı sunulduğu ve karşılıklı anlayışın özellikle arkadaş çevreleriyle sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Bunun ise toplum içinde iletişime engel olduğu ve uyumu zorlaştırdığı kaçınılmaz olarak görülmektedir.

Katılımcı gençlerin yerel toplumda benimsedikleri kimliklere bağlı olarak dışlanma hissetmeleri bakımından anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. Fakat sahip oldukları bağlanma stilleri ve bağlanma deneyimlerine bağlı olarak anlamlı farklılıklar gösterdikleri saptanmıştır. Göç kökenli gençlerin yerel toplum tarafından kabul görmemesinin, özellikle güvensiz bağlanma deneyimlerine sahip gençlerde Almanya'ya aidiyet geliştirmeyi engellediği görülmüştür. Ötekileştirme, dışlanma ve ayrımcılık deneyimlerinin bu gençlerde ruhsal kırılganlıklara sebep olduğu gözlemlenmiş, öfke ve nefret gibi tepkilere de yol açtığı tespit edilmiştir. Etnik kimlikleri benimsemeleri sebebiyle bağ köken ülkede aramalarına yol açmıştır. Fakat Türkiye ile bağ kuramayan katılımcılarda düş kırıklığı, buna bağlı olarak da kimlik

bunalımı gözlemlenmiştir. Okul eğitiminde, çıraklık öğreniminde ve meslek eğitiminde maruz kalınan bu ayrımcılıklar, toplumsal bütünleşmeyi engellemektedir. Güvensiz bağlanma stiline sahip gençlerin, uyum için verdikleri özveriye rağmen, yerel toplumun buna katkı sunmadığına dair algı ve düşüncelere sahip olduğu, bu algının ise toplum ile iletişime engel olduğu görülmüştür. Dolayısıyla karşılıklı anlayışların sağlanamadığı ortaya çıkmıştır. Bu durum ise Almanya'yı benimsememelerine yol açmıştır. Aynı zamanda genel bir kanı olarak ne kadar başarılı, çalışkan ve arzu edilen vasfa sahip olsalar dahi yerel toplumun kendilerini kabul etmeyeceği düşüncesi hâkimdir. Etnik veya dini bir isme sahip olmanın ötekileşmeye maruz kalma sebebi olduğu düşüncesi katılımcılar tarafından geniş kabul görmektedir. Katılımcılar yerel halkın gençleriyle eşit şartlar altında bir muamele arzu ettiklerini, artık kabullenilmeleri gerektiğini ve başarı ile becerilerinin gölgelenmemesi için ayriyeten çaba göstermelerinden rahatsız oldukları ifade edilmiştir. Dolayısıyla kabullenilmenin gerçekleşmemesinin, gençlerin yerel toplumu ve yerel kültürü içselleştirmelerine ve benimsemelerine engel olduğu düşünülmektedir. Buna göre bağlanma deneyimleri, kimlik eğilimleri ve iletişim ağları arasında bir korelasyon olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bir kültürel bağ ile özdeşleşmek sıkı bir iletişim ağını da beraberinde getirmekte veya sıkı iletişim ağları kurulan bir ülkeye kişi kendini daha yakın hissedebilmektedir.

Ayrımcılık ve dışlanma Aslan'ın da ifade ettiği gibi *“çok kültürlü toplumlarda toplumsal bütünleşmeyi engelleyen en ciddi sorunlardan birisi”* (2018, s. 129) olarak adlandırılabilir ve *“birey ya da grupların sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, düşünce veya kültür nedeniyle, yaşadıkları toplum veya devlet tarafından onlara zarar verecek muamelelere tabi tutulmaları”* anlamını içermektedir. Göçmenlere yönelik ayrımcılık incelendiğinde, azınlık olarak yerel toplumda bulunan göçmen grupların yerel toplumun kültürel normlarından farklı davranışları durumunda önyargı ile karşılanmakta ve dışlanmakta oldukları görülmektedir. Aslan (2019) bu durumda dışlama eğilimini ‘öteki’ne karşı geliştirilen önyargıların davranışa dönüşmesi olarak açıklamıştır. Buna göre bu tür davranışlar azınlık grupların yerel topluma yaklaşmasına ve toplumsal bir bütünlüğün oluşmasına engel olmaktadır. Dışlanma ve ayrımcılık özellikle gençler üzerinde olumsuz duygulara, marjinal grupların oluşmasına ve hatta suçluluğa kadar varan tutumların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Etnik ayrıma maruz kalan kişilerin kendi köklerine sarılarak marjinal

tutumlar sergilemesi toplumun ön yargılarını devam ettirecek ve kısır bir döngü şeklini alacaktır. Göç geçmişine sahip gençlerin toplumsal hayatın ilk deneyimleri itibarıyla okul eğitiminde, meslek eğitiminde, iş hayatında ve yerel toplumda uğradıkları ayrımcılık ve dışlanma toplum tarafından kabul görmeme olarak algılanıp Almanya'ya aidiyet geliştirmeyi engellemektedir (Özdemir ve Coştu, 2021). Bu ise toplumsal bütünleşmeyi zorlaştırmaktadır. Yapılan literatür taramalarında bağlanma stillerine, kimlik gelişimine ve psikososyal uyuma ilişkin birçok araştırma sonucuna rastlanmaktadır. Ancak göç kökenli gençlerde bağlanma tecrübelerinin, kimlik gelişimine ve sosyalleşmelerine yönelik etkisini doğrudan inceleyen çok az araştırma bulunmuştur. Yakın tarihli bir çalışmada Bakker ve diğ. (2004) Hollandalı göçmenlerin bağlanma stilleri ile kişilik, psikososyal ve kültürel uyumları arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik bir araştırma gerçekleştirmiş ve güvenli bağlanma ile sosyokültürel uyum arasında pozitif yönde anlamlı sonuçlar elde etmiştir. Aynı zamanda kararsız bağlanma ile psikolojik uyum ve kayıtsız bağlanma ile sosyokültürel uyum arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Özellikle dışa dönüklük, sorumluluk ve duygusal istikrar boyutuyla uyum ve bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Ecke ve arkadaşları (2005) bağlanma ve göç arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma gerçekleştirmiş ve araştırmayla bağlanma kuramı ile göçmenlerin davranışlarını açıklamaya çalışmışlardır. Çalışmasını Kalifornia'ya Belçika ve Hollanda'dan göç eden 70 kişiyle gerçekleştiren Ecke, 30 yerli katılımcıyı kontrol grubu olarak değerlendirmiştir. Elde ettiği verilerin sonuçlarına göre, göç eden katılımcıların kontrol grubuna kıyasla anlamlı derecede yüksek kayıtsız bağlanma stiline sahip oldukları saptanmıştır.

6.1.3. Nicel ve nitel bulguların beraber değerlendirmesi

Araştırmanın nicel ve nitel bulguları birlikte değerlendirildiğinde dikkat çeken bulguların daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi mümkündür. Bu sebeple tartışma bölümünün bu kısmında nicel ve nitel verilerin birbirini destekleyen ve desteklemeyen verileri birlikte ele alınarak bulgular entegre edilmeye çalışmış ve araştırmanın çarpıcı sonuçları özetlenerek sunulmuştur. Genel anlamda bağlanma örüntüleri ve sosyalleşme ile ilgili nitel sonuçlar dikkate alındığında güvenli bağlanmanın sosyalleşme süreci ile pozitif ilişki gösterdiği, olumlu duygular ile ilişkili olduğu; güvensiz bağlanmanın ise olumsuz duygular ile ilişkili olduğu saptanmıştır.

Erken çocukluk döneminde içselleştirilen bağlanma stillerinin ve ebeveyne karşı geliştirilen güvenli bağlanmanın; benlik saygısı, yaşam kalitesi, efektif durum, psikolojik iyilik hâli, kimlik ve okul ile topluma karşı geliştirilen uyumla ilişkili olduğu bulunmuştur.

Grossmann ekibinin boylamsal çalışması bu bulguları destekler niteliktedir. Buna göre Grossmann ve ekibi (Grossmann ve diğ., 1985) Bielefeld ve Regensburg boylamsal çalışmalarında, erken çocukluktan ergenliğe kadar bağlanmanın boylamsal gelişimini incelemiştir. Her iki çalışmada da, erken çocukluk dönemindeki bağlanma stilleri ile 16 yaşındaki gençlerin bağlanma temsilleri arasında bir benzerlik ve süreklilik gösteren sonuçlar elde edilmemiştir. Sonuçlara göre; erken çocuklukta bağlanma kalitesinin, daha sonra kaydedilen ergenlikteki bağlanma temsiliyle eşit tutulamayacağı belirtilmiş, yaşamın akışındaki diğer etkileyici faktörlerin de dikkate alınması gerektiği belgeleriyle vurgulanmıştır. Her iki boylamsal çalışmada aile durumu ve etkileşimi üzerinde kalıcı etkisi olan risk faktörlerinin etkisi hem bağlanma organizasyonundaki değişim açısından hem de doğrudan güvensiz bağlanma temsili oluşumu açısından yapılan çalışmalarda gösterilmektedir. Lewis ve diğ. (2000) ve Weinfield ve diğ. (2000) tarafından yapılan araştırmalar da karşılaştırılabilir sonuçlar göstermektedir. Ancak Waters ve diğ. (2000) yapmış oldukları çalışma ile gelişim dönemleri arasında süreklilik gösteren sonuçlar elde etmiştir.

Katılımcı gençlerin eğitim fırsatlarına ve başarılarına yönelik bulgular incelendiğinde nitel verilerden elde edilen bulgulara gençlerin eğitim ve meslek hayatlarıyla ilgili istikrarlı bir yol izlemediği saptanmıştır. Tüm bu katılımcıların güvensiz bağlanma stiline sahip olması önemli bir bulgudur. Sınıf tekrarlama, uygunsuz eylemler sebebiyle okuldan atılma, üniversite eğitimi yarıda bırakma veya bölümünü sıkça değiştirme, meslek eğitimini yarıda bırakma veya değiştirme başarıyı etkileyen olumsuz durumlar olarak tespit edilmiştir. Nicel verilerden elde edilen bulgular nitel sonuçları destekler niteliktedir. Elde edilen sonuçlara göre Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli gençlerin güvenli bağlanma deneyimleri ve eğitim başarısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanların güvenli bağlanma düzeylerinin, ilk ve orta öğretim, lise ve meslek lisesi mezunu gençlere göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.

Bireyin kişisel gelişimi ve sosyalleşme süreci, yaşadığı sosyal çevresi ile yakından ilişkilidir. Aile ortamı, yaşadığı çevre, okul veya iş çevresi gibi faktörler kişinin bireysel ve sosyal gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. Sosyalleşme süreci ilk olarak en önemli kurum olan aile içinde başlamakta ve çocuk aile çevresi aracılığıyla ilk sosyalleşme deneyimini gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte kültür de çocuk tarafından ebeveyn ve aile çevresinin beklentisi doğrultusunda içselleştirilmektedir. Üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençler sosyalleşme sürecini iki yönlü yaşamaktadır. Bir yandan içinde yaşadıkları toplumun değerlerini öğrenip benimserken, diğer taraftan ailesi ve çevresi tarafından Türk kültürüne ait değerleri de içselleştirmektedir. Genel anlamda araştırmanın sonuçlarına bakıldığında Türkiye kökenli yeni neslin topluma adapte olduğu ve topluma yönelik bir uyum problemi yaşamadıkları kanaati oluşmuştur. Özellikle güvenli ve kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların etnik köken sebebiyle yerel toplum içinde yaşadıkları dışlanma veya ırkçı deneyimlerin topluma uyum sürecini zorlaştıracı etkisi olmadığı gözlemlenmiştir. Bu gençlerin uyum ve bütünleşmeye daha istekli oldukları görülmüştür. Saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere yerel topluma adapte olma durumunun zorlayıcı olduğu ve sosyal etkileşimlere karşı tutumlarının kapalı olduğu görülmüştür. Tüm katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak zorlukların daha çok yerel toplum tarafından sergilendiği ve kabullenmeme durumunun devam ettiği, bunun ise uyuma engel oluşturduğu söylenebilir. Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde yerel toplumun göçmen kökenlileri kabule yanaşmamasının uyum sürecini deneyimlere bağlı olarak önemli derecede etkilediği de görülmektedir. Gençlerde Almanların başarılı bir uyum için mutlaka katkı sunması gerektiği düşüncesi hâkimdir. Bu sebeple göç süreci ve küreselleşmenin etkisiyle birlikte üçüncü kuşak gençlerin her iki toplumda da yer bulan ve her iki kültürün izlerini taşıyan bir özelliğe sahip kimlikler geliştirdiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla üçüncü kuşak gençliğin genel itibarıyla kendini bir topluma ait hissederken, gerektiğinde diğer topluma uyum sağlamada zorlanmadığı ve kimlikler konusunda çok rahat olduğu gözlemlenmiştir. Farklılıkların hâlâ mevcut olduğu ve gençlerin değerlerinden vazgeçemedikleri dikkat çekmektedir. Fakat gençler bu farklılıkları dikkate aldığı kadar, ortak noktaları da öne çıkarmaktadır. Taviz vermeden başarılı bir ilişki kurma gayreti içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Kısacası yeni neslin ‘öteki’ olan Alman toplumunu kendine daha yakın

konumlandığı saptanmıştır. Alman toplumu ‘öteki’ olma özelliğini korumaktadır. Fakat paylaşılan ortak noktalar algının merkezinde yer almaktadır.

Bu bulgular bağlanma perspektifinden değerlendirildiğinde şu sonuç ortaya çıkmaktadır: çalışmaya katılan tüm katılımcıların, güvensiz bağlanma stillerine sahip bireyler dâhil, iki toplumda yer bulan ve her iki kültürden de izler taşıyan bir yaşam sürmeleri önemli bulgular arasında yer almaktadır. Farklılık ise topluma aitlik hissiyatı ve yerel toplum ile etkileşimde görülmektedir. Güvenli bağlanma deneyimlerine sahip katılımcılar, kendilerini etnik kimlikleriyle tanımlamış, aynı zamanda da yerel toplum ile olumlu bir etkileşimden bahsetmiştir. Sosyal çevre ve akran gruplarının da her iki toplum bireylerinden oluştuğuna dikkat çekmiştir. Bu katılımcıların, kendilerini bir topluma ait hissederken, diğer topluma da uyum sağlayabildikleri gözlemlenmiştir. Kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcılarda da benzer sonuçlar gözlemlenmiştir. Güvensiz bağlanma stillerinden korkulu ve saplantılı örüntüler taşıyan katılımcılarda ise yerel topluma adapte olma durumunun zorlayıcı olduğu ve sosyal etkileşimlere karşı tutumlarının kapalı olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla korkulu ve saplantılı bağlanmanın uyum davranışı ile negatif ilişki gösterdiği tespit edilmiş ve yerel topluma karşı olumsuz duygular ile ilişkili olduğuna dair birçok bulguya rastlanmıştır. Güvenli ve kayıtsız bağlanmanın ise uyum davranışı ile pozitif ilişki gösterdiği elde edilen sonuçlar arasındadır. Nicel verilerden elde edilen bulgular, bu sonucu destekler niteliktedir. Kısacası göç yaşantısının kuşaklar arası etkileri de göz önünde bulundurulduğunda, yeni nesil göçmen kökenli gençlerde de bağlanma tecrübelerinin yerel topluma uyumu etkileyen faktörler arasında yer aldığı ve başarılı bir sosyalleşmenin gerçekleşmesi için temel oluşturduğu kanaatine varılmıştır.

Bağlanma ve bağlanma ilişkileri daha çok çocukluk dönemine özgü olarak açıklanmasına rağmen, yaşamın diğer alanlarında da önemini koruduğu nicel ve nitel verilerden elde edilen bulgular ile tespit edilmiştir. Sonuç olarak, çocukların bağlanma ve gelişim ihtiyaçlarının ihlali, yalnızca bireysel düzeyde belirgin olmakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal uyum için de olumsuz sonuçlara yol açabilecek yaşam boyu sonuçlar doğurabilmekte ve toplumu etkileyebilmektedir.

6.2. Sonuçlar ve neriler

Bu alışmada Almanya’da ikamet eden Türkiye kökenli gençlerin sosyalleşme sürecine ilişkin yaşadıkları deneyimler, bağlanma kuramı perspektifinden açıklayıcı sıralı desene göre incelenmiştir. Çalışmaya katılan gençlerin sosyalleşme sürecinde ve topluma uyum ve adaptasyonu üzerinde bağlanma örüntülerinin etkisinin olup olmadığını tespit etmek amaçlanmıştır. Konunun daha detaylı ve derinlemesine incelenebilmesi için nitel ve nicel yöntemin birlikte kullanıldığı karma yöntem ile çalışma irdelenmiştir. Türkiye kökenli gençler ile yapılan anket çalışması ve mülakatlardan elde edilen verilerin SPSS 22.0 ve AMOS 24.0 istatistik programları ve nitel kısmın MAXQDA 2022 Pro programı ile çözümlenmesi neticesinde “bağlanma perspektifinden sosyalleşme sürecine ilişkin bulgular” ve “bağlanma perspektifinden uyum ve sosyalleşme sürecine ilişkin bulgular” olmak üzere iki ana temaya ulaşılmıştır. İlk ana temanın alt temaları sosyalleşme sürecinde gençlerin genelini kapsayan maddelerden oluşup “duyguyu durum yönetimi, aile içinde sosyalleşme düzeyi, akran grupları ve arkadaş ilişkisi, eğitim ve meslek deneyimleri, kitle iletişim araçları ve serbest zaman tutumları” olarak belirlenmiştir. İkinci ana temanın alt temaları ise g geçmişine sahip gençlerin spesifik deneyimlerinden oluşan “kimlik ve aidiyet hissi” ile toplum ile etkileşimi ve dışlanma deneyimlerini içeren “bağlanma perspektifinden sosyal entegrasyon ve uyum düzeyini etkileyen etmenler” olarak saptanmıştır. Nitekim çalışmanın son kısmı olan bu bölümde ise çalışmanın bütüncül okumasını sağlamak amacıyla elde edilen sonuçlara ve birtakım önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

G, yüzyıllardır var olmuş ve çeşitli sebeplerden ötürü de var olmaya devam edecek bir olgudur. G, hem bireysel ve de toplumsal anlamda önemli sosyal, ekonomik ve kültürel değişikliği beraberinde getirmekte hem de göç eden kişinin yaşamını psikososyal alanda da etkilemektedir. Güç ve g süreci ile birlikte ortaya çıkan değişiklikler, hem göç eden grupta hem de g edilen toplumda önemli psikososyal sonuçlara yol açma potansiyeline sahiptir. Bu durum, g olgusunu pek çok açıdan araştırılması gereken bir konu hâline getirmektedir. Konuyla ilgili güçlü bir alan yazını olmakla birlikte sonraki nesillere yönelik etkilerini ele alan sınırlı sayıda çalışmalar bulunmaktadır. G sürecinde yaşanan sosyal, ekonomik ve politik güçlüklerin g

doğrudan yaşamayan fakat göç sürecini yaşayan ailelerde doğan bireyleri de etkilediği yönünde araştırmalar bulunsu da, bu süreçte hangi değişkenlerin rol oynayabileceği yönünde araştırmalar eksiktir. Bu sebeple bağlanma kuramı kapsamında göç olgusunun kuşaklar arası etkileri açısından incelenmesinin önemli bir konu olduğu görülmüştür. Göç yaşantısını kuşaklar arası etkileri bağlamında inceleyen çalışmalarda psikolojik sağlamlığın ve buna etki eden faktörlerin önemli olduğu görülmüştür. Göçün olumsuz yönlerine rağmen aile, okul gibi koruyucu unsurların varlığının göçün olumsuz taraflarını hafiflettiği tespit edilmiştir.

Çalışmanın öne çıkan bileşenleri maddeler hâlinde ele alındığında, genel olarak şu şekilde özetlenebilir:

- Bağlanma deneyimlerinin bireylerin sosyal ilişkilerinde önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Gençlerin bağlanma nitelikleri ile sosyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.
- Bağlanma kuramı çerçevesinde bağlanma tecrübelerinin gençlik dönemlerindeki gelişim alanlarına etki ettiği; gençlerin duygusal, entelektüel ve sosyal gelişimlerinde rol oynadığı ve topluma uyum süreçlerini anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir.
- Genel anlamda bağlanma örüntüleri ve sosyalleşme ile ilgili nicel ve nitel sonuçlar dikkate alındığında güvenli bağlanmanın sosyalleşme süreci ile pozitif ilişki gösterdiği, olumlu duygular ile ilişkili olduğu; güvensiz bağlanmanın ise olumsuz duygular ile ilişkili olduğu saptanmıştır.
- Çocukluk dönemindeki bağlanma ve gelişim ihtiyaçlarının ihlal, ihmal ve hatta istismarının yalnızca bireysel düzeyde belirgin olmakla kalmadığı, sosyal uyum için de olumsuz etkilere sebep olduğu, dolayısıyla toplumu da etkileyen sonuçlara yol açabileceği anlaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, erken dönemlerde yaşanan duygusal ilişki tecrübelerinin çocuğun daha sonraki ilişkilerine yön verdiği görülmüştür. Dolayısıyla ihtiyaçları karşılanan ve değer verilen bir çocuğun, çevresine güvenmeyi ve destek almayı öğrendiği söylenebilir. Katılımcıların ifadeleri dikkate alındığında, bireylerin kendilik algısı ve duygu düzenleme becerilerinin sosyal ilişkilerini şekillendirdiği, dolayısıyla bağlanma deneyimlerinin akranlarıyla olan ilişkilerini etkilediği saptanmıştır.

- Güvensiz bağlanma stilini içselleştirmiş olan katılımcıların akranlarıyla iletişim kurmada ve akran gruplarına entegre olmada zorluk yaşadıkları belirlenmiştir. Akranlarıyla ilişkilerinde zorluk yaşayan, reddedilmeyle karşı karşıya kalan veya zorbalık deneyimleri olan katılımcıların, sosyal ilişkilerinde bu tür olası çatışmaları ve ayrılık deneyimlerini önlemek için sosyal etkileşimden kaçtıkları gözlemlenmiştir.
- Elde edilen sonuçlara göre Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin güvenli bağlanma deneyimleri ve eğitim başarısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Buna göre lisansüstü eğitim düzeyine sahip olan gençlerin güvenli bağlanma düzeylerinin, ilk ve orta öğretim, lise ve meslek lisesi mezunu gençlere göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Katılımcı gençlerin eğitim fırsatlarına ve başarılarına yönelik bulgular incelendiğinde güvensiz bağlanma stiline sahip gençlerin eğitim ve meslek hayatlarıyla ilgili istikrarlı bir yol izlemediği saptanmıştır. Sınıf tekrarlama, uygunsuz eylemler sebebiyle okuldan atılma, üniversite eğitimi yarıda bırakma veya bölümünü sıkça değiştirme, meslek eğitimi yarıda bırakma veya değiştirme başarıyı etkileyen olumsuz durumlar olarak tespit edilmiştir.
- Çalışmanın sonuçlarına göre katılımcı gençlerin sahip olduğu bağlanma stili ile serbest zaman tutumları, kitle iletişim araçları kullanımı ve platformlardaki iletişim şekilleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Gençlerin bağlanma stillerine göre sanal ortamlarda kendilerini ifade etme şekillerinin farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir.
- Aynı zamanda göç yaşantısının kuşaklar arası etkileri de göz önünde bulundurulduğunda, yeni nesil göçmen kökenli gençlerde bağlanma tecrübelerinin yerel topluma uyumu etkileyen faktörler arasında da yer aldığı ve başarılı bir sosyalleşmenin gerçekleşmesi için temel oluşturduğu kanaatine varılmıştır. Fakat benimsedikleri kimlik oluşumunda bağlanma deneyimlerinin bir etkisinin olmadığı gözlemlenmiştir.
- Buradan hareketle üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin sosyalleşme sürecini iki yönlü yaşadığı katılımcıların ifadelerinden elde edilmiştir. Bir yandan içinde yaşadıkları toplumun değerlerini öğrenip benimserken, diğer taraftan aileleri ve yakın çevreleri tarafından Türk kültürüne ait değerleri de içselleştirdikleri gözlemlenmiştir.

- Kimlik algısına dair bulgular değerlendirildiğinde gençlerin çoğunluğunun kendini etnik kimlikleriyle tanıttığı gözlemlenmiş, fakat etnik kimliklerinin yanı sıra Almanya’da doğduklarına vurgu yaptıkları dikkat çekmiştir. Aile içerisinde Türk kültürünü benimsedikleri, aynı zamanda okulda, iş yerinde veya arkadaş çevrelerinde Alman kültürüyle iç içe oldukları tespit edilmiştir. Dolayısıyla her iki kültürle birlikte büyüdüklarını, her iki kültürün gelişimlerini etkilediğini ve her iki kültürden özelliklere sahip olduklarına vurgu yaptıkları saptanmıştır. Kendini Alman kimliği ile tanımlayan gençler az da olsa belirlenmiş, fakat bu gençlerin aynı zamanda etnik kimliklerine de değindikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla üçüncü kuşak gençliğin genel itibarıyla kendini etnik topluma ait hissederken, gerektiğinde diğer topluma uyum sağlamada zorlanmadığı ve kimlikler konusunda çok rahat olduğu gözlemlenmiştir.
- Üçüncü kuşağın Almanya’da doğup bu toplum içinde büyümesi, eğitimini Alman sisteminde tamamlaması, dili ikinci bir anadil olarak içselleştirmesi ve Almanya’da tecrübeli ve yerel toplum kültürünü bilen ebeveynlere sahip olması, Alman toplumuna adaptasyonu kolaylaştırdığı ve uyum problemlerini azalttığı gözlemlenmiştir. Almanya doğumlu bu gençlerin hem ailelerinden aldığı kültürel deneyimlerle hem de küçük yaştan itibaren yerel toplum içinde büyümeleriyle her iki toplumun kültüründen bir karma özellik geliştirdiği görülmüştür.
- Türkiye kökenli gençlerin toplumdaki aidiyet algıları ile ilgili bulgular değerlendirildiğinde bağlanma deneyimleri ile anlamlı ilişki içerisinde oldukları saptanmıştır. Buna göre güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların kendilerini topluma ait hissettikleri ve yerel toplum ile iletişime geçmede daha ilgili oldukları tespit edilmiştir. Bu katılımcılarda kimlik bunalımı ile ilgili hiçbir bulgu elde edilmemiş, fakat topluma ait hissetmelerinin yanı sıra etnik kimliğe aitliklerinin de güçlü olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda hem Türk kültürünü benimsemelerini hem de Almanya’ya ait hissetme algılarını doğal ve olumlu değerlendirdikleri gözlemlenmiştir.
- Güvensiz bağlanma stili olan korkulu ve saplantılı bağlanma grubundan katılımcıların ise topluma ait hissetmedikleri yönünde bir tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir. Bu katılımcılar, çoğunlukla kendi değerleriyle çevre değerlerinin çatıştığını belirtmiş, etnik kimlik ve kültürlerini korumak amacıyla kendini toplumdan geri çektiklerini bildirmiştir. Aynı zamanda toplumun

tutumundan ötürü kendini nereye ait hissedeceğini bilemediğini dile getiren katılımcıların ifadeleri de dikkat çekmiştir. Sonuç olarak bağlanma deneyimleri ile Alman kültürünü benimseme ve topluma uyumun arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

- Katılımcıların tamamının dışlanma ve ayrımcılıkla ilgili deneyimlere sahip oldukları tespit edilmiştir. Okul eğitiminde, meslek öğreniminde, üniversitede, eğitimde, iş hayatında veya iş bulma konusunda ayrımcılık ve dışlanma ile karşılaştıkları saptanmış, ancak bu durumu kabullenmek istemedikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca katılımcıların çoğu tarafından yerli halkın göçmenlere yönelik ön yargıya sahip olduğu ve ötekileştirdiği ifadeleri de yer almıştır. Katılımcı gençlerin anlatımlarından yola çıkarak hem etnik hem de dini kimliklerinden ötürü çift taraflı bir ötekileşme ile karşı karşıya kaldıkları kanaati oluşmuştur. Fakat gençlerin özellikle din eksenli ötekileştirilmeye daha çok maruz kaldıkları dikkat çekmiştir.
- Buradan hareketle güvenli bağlanma deneyimlerinin toplum ile etkileşimde olumlu bir temel oluşturduğu kanaati oluşmuştur. Yeni bir kültüre uyum sağlamak için sosyokültürel ve psikolojik anlamda adaptasyon gerekir. Bu bağlamda güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların yerel toplum ile etkileşimde zorlanmadığı, sosyal olarak kurduğu bu ilişkilerde doyum sağlayabildiği, farklı ortam ve durumlara uygun davranabildiği, toplumun beklenti ve isteklerine eşlik edebildiği gözlemlenmiştir.
- Dolayısıyla güvenli bağlanma deneyimleri içselleştiren bireylerin kendilerini sosyal olarak güvende hissetmeleri, yerel topluma dair algılarında daha iyimser yaklaştıkları ve toplumdaki konumları ile ilgili umutlu oldukları görülmüştür. Güvensiz bağlanma stillerine sahip katılımcıların güvensizliğe bağlı olarak sosyal ilişkilerinde kaygı, korku ya da saplantılı tutumlar gözlemlenmiş, yaşadıkları bu olumsuz deneyimleri tehlike olarak değerlendirdikleri ve topluma uyum sürecinde sorunlar yaşayabildikleri tespit edilmiştir.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse bağlanma ve bağlanma ilişkilerinin yaşamın diğer alanlarında da önemini koruduğu görülmüştür. Erken çocukluk döneminde edinilen bağlanma deneyimlerinin gençlik dönemindeki sosyalleşme sürecinin önemli temel taşlarından birini oluşturduğu söylenebilir. Genel olarak, güvenli bağlanma deneyimlerinin çeşitli stres ve risk faktörleriyle başarılı bir şekilde

başa çıkmak için iyi bir önkoşul olduğuna dair artan bir kesinlik vardır. Güvenli bir bağlanma, yaşam boyu refahın garantisi değildir. Fakat güvenli bağlanma tecrübelerinin, zorlukların ve risk faktörlerinin üstesinden gelebilmek için önemli bir altyapı olduğu kanaati yoğunlaşmıştır. Güvensiz bağlanma deneyimleri ise, zayıf duygu düzenlemesi, düşük öz saygı ve ilişki zorluklarının yanı sıra sosyal uyumda artan zorluklarla ilişkilendirilmiş ve sosyalleşme sürecini, dolayısıyla toplumdaki uyum sürecini olumsuz etkileyen bir risk faktörü olarak görülmüştür. Kısacası göç yaşantısının kuşaklar arası etkileri de göz önünde bulundurulduğunda, üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerde de bağlanma tecrübelerinin yerel topluma uyumu etkileyen faktörler arasında yer aldığı ve başarılı bir sosyalleşmenin gerçekleşmesi için önem teşkil ettiği kanaatine varılmıştır.

Öneriler

Çalışmada elde edilen bulgular dikkate alındığında üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençler ile ilgili olumsuz algı hâkim olsa da bu gençlerin toplum ile bütünleşme seviyelerinin olumlu yönde ilerlediği gözlemlenmiştir. Her ne kadar zorlu bir sosyalleşme süreci geçirdikleri vurgulansa da yeni nesil gençlerin karşılaştığı sorunlu alanlar karşısında, kendilerine özgü bir var olma yeteneği geliştirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla göç kökenli gençler Alman toplumu için önemli bir potansiyel barındırmaktadır fakat bunun için bazı ön koşulların yerine getirilmesi önem arz etmektedir.

Araştırmacılar İçin Öneriler

- Bu araştırma amaçları kapsamında Almanya’da dezavantajlı gruplardan biri sayılan göç geçmişine sahip bireylerden yalnızca üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençler üzerine yapılmıştır. Farklı göçmen grupları veya dezavantajlı gruplar üzerinde de araştırma yapılabilir.
- Türkiye göç veren ülke olduğu kadar, göç alan bir ülkedir. Benzer bir çalışma Türkiye’de bulunan göçmen gruplara yönelik yapılabilir. Sosyalleşme/ sosyal uyum ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiler başka örneklemeler üzerinde incelenebilir.
- Bu çalışmada sosyalleşme ve sosyal uyum deneyimleri bağlanma kuramı kapsamında karma yöntem ile derinlemesine incelenmiş ve gençlerin

deneyimleri keşfedilmeye çalışılmıştır. Sonraki çalışmalarda bu araştırmada keşfedilen temalardan sosyal uyum, eğitim, meslek seçimi, istihdam ve katılım gibi alt temalar, bağlanma kuramı kapsamında nicel araştırma yöntemleri ile incelenebilir ve aynı zamanda boylamsal araştırmalar yapılarak, psikososyal gelişim ve bağlanma arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasına yol açılabilir.

- Bu çalışma ile gençlerin sosyalleşme ve sosyal uyum deneyimleri üçüncü kuşak Türkiye kökenli gençlerin perspektifinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Göç geçmişine sahip ailelerin ve göçmenlere kucak açan yerel toplumun bu konu ile ilgili düşüncelerini keşfetmeye yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Bağlanma stillerinin gelişimini kültürel farklılıkların etkilediği ve kültürel yapının farklı bağlanma örüntüleri oluşturduğu bilinmektedir.
- Göç geçmişine sahip bireylerin/ gençlerin topluma başarılı uyumunun önündeki engeller arasında ön yargılar, ötekileştirmeler ve ayrımcılıkların bulunduğu gözlemlenmiştir. Bunların oluşmasında ve devam etmesinde medyanın rolüne ilişkin yeni araştırmalar sunulabilir.
- Ayrıca topluma entegrasyonu sağlamaya yönelik olarak oluşturulan politikaların gerçekten faydalı olup olmadığının farklı göçmen kökenli gruplar üzerinde araştırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Benzer bir çalışma ülkemizdeki göç politikaları ile ilgili de düşünülebilir.
- Son olarak göç kökenli gençlerin sosyalleşme süreçleri ve topluma uyum düzeyleriyle ilgili geçmişte var olan, şu an uygulanan ve gelecekte planlanan uygulamaların etkileri ve işlevsellikleri neticeler dikkate alınarak değerlendirilebilir. Bu ise göç kökenli gençlerin topluma uyum ve sosyalleşme süreçlerinin çok boyutlu olarak değerlendirilmesi bakımından önemli araştırma alanlarının oluşmasında faydalı olacaktır.

Sosyal Hizmet Eğitime İlişkin Öneriler

- Bağlanma kuramının, bütün gelişim dönemlerinde etkili olması, psikososyal odaklı yaklaşımı ve kişiler arası ilişkilere vurgusu sebebiyle sosyal hizmet uygulamalarında yeni bir bakış açısı kazandıracağı düşünülmektedir. Özellikle bağlanma stillerinin, birey ve ailelerin psikososyal sorunlarının önemli bir kısmını açıklamada yararlı olacaktır. Dolayısıyla dezavantajlı grupların psikososyal sorunları ile çalışan sosyal hizmet uzmanları için “bağlanma kuramı”,

uygulamaya yeni bir bakış açısı kazandıracaktır. Bu sebeple sosyal hizmet uzmanlarının konuyla ilgili yetkinliğini sağlayabilme adına sosyal hizmet programlarına “bağlanma kuramı ve sosyal hizmet” konulu ek derslerin konulması önerilebilir.

- Sosyal hizmet uzmanının eğitim aldığı dönemde bağlanma kuramına ilişkin teorik bilgiye sahip olması, mesleki bilgi, beceri ve teorik eğitimin yanı sıra niteliklerin artmasına katkı sunacaktır. Dezavantajlı gruplarda güvene dayalı ve istikrarlı iletişim kurabilecek bir uzmanın bulunması müracaatçının bağlanma ilişkisinin onarılmasını destekleyecektir. Dolayısıyla mesleki vaka çalışmalarında müracaatçı ile yapılan görüşmelerde güven duygusunun oluşmasına katkı sağlayacak ve bireysel görüşmelerde bütüncül bakış açısı ile bireye yönelik müdahale planı hazırlamaya imkân tanıyacaktır.
- Mezun olmuş sosyal hizmet uzmanları veya profesyonel psikososyal müdahale hizmeti sunan meslek elemanları için bağlanma kuramı ve yakın ilişkiler psikolojisi alanında farkındalık ve bilgilendirme eğitimleri sunulmalıdır. Bu alanlarda bilgi ve beceri kazandırmaya yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenmeli, uygulamalı pratikler için imkânlar sunularak uzmanların nitelikleri artırılmalıdır.

Uygulayıcılar İçin Öneriler

- Araştırmada öne çıkan bulgular göçmen kökenli çocuk ve gençlerin yerel topluma uyumunu ebeveyn-çocuk ilişkisinin şekillendirdiğini ve ailenin temel yaşamsal koşullarının etkilediğini göstermektedir. Özellikle sosyoekonomik koşullar, topluma katılımı belirlemekte ve yoksulluk, işsizlik, olumsuz konut koşulları, eğitim eksikliği ve aile parçalanması gibi koşullar uyumu zorlaştıran riskler oluşturmaktadır. Dolayısıyla ailenin sunduğu psikososyal destek, çocukların ve gençlerin sosyalleşme ve uyum sürecini kolaylaştırmaktadır. Bu anlamda ailelerin ve aile içerisinde daha çok annelerin güçlendirilmesi, çocukların ve gençlerin sağlıklı bir sosyalleşme süreci geliştirmeleri ve topluma uyumlarının sağlamlaştırılması ve güçlendirilmesi anlamına gelmektedir.
- Bunun yanında ebeveynlerin ve anne-baba adayları için bilişsel olduğu kadar duygusal olarak da ebeveynlik becerilerinin hazırlanması ve farkındalık kazandırılması önemlidir. Ayrıca ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesi, ebeveyn-

çocuk ilişkisinin güçlendirilmesi, aile içindeki ve sosyal çevredeki diğer önemli bağlanma figürleriyle destekleyici ve güven temelli ilişkilerin kurulabilmesi çocuğun sağlıklı gelişimi ve sonraki gelişim dönemlerindeki iletişim becerileri için önem arz etmektedir. Bu bağlamda olan mikro ve mezzo düzey uygulamalara gereksinim duyulmaktadır. Özellikle somut destekler sunulurken koruyucu önleyici projelere de yer verilmeli, aile işlevselliğini geliştiren çalışmalar tercih edilmelidir. Bununla ilgili Almanya’da çocukların güvenli bağlanma gelişimini destekleyen projeler gerçekleştirilmiş, “SAFE® - Ebeveynler İçin Güvenli Eğitim”, “B.A.S.E.® - Babywatching” ve “STEEP™ danışmanlık programı” gibi koruyucu önleyici programlar ile hamile kadınlar ve eşlerine yönelik projeler sunulmakta ve güvenli bağlanmayı destekleyecek eğitimler verilmektedir. Bu tür çalışmalar Türkiye’de de dikkate alınabilir.

- Çalışmada öne çıkan bulgular ve alan yazınındaki çalışmalar dikkate alındığında üçüncü kuşak Türk gençlerine karşı dışlanma, ötekileştirme ve ayrımcılığın devam ettiği görülmüştür. Yerel toplumun göçmen ve göçmen kökenlilere bakış açısının gençlerin topluma uyumunu belirleyen diğer bir unsur olarak söylenebilir. Özellikle olumsuz bakış açıları ile karşılaşılması, gençlerin yerel toplumla bütünleşme ve katılımını zorlaştıran engeller arasındadır. Bu durumda yerel halkın göç ve göçmenler hakkında bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi ve farkındalığın artırılması ön yargıların önlenmesi için önemli faktörlerdir. Bu sebeple öncelikli olarak göç kökenli gençleri kültür ve gelenekleriyle tanımak, anlamak ve kabullenmek önem arz etmektedir.
- Üçüncü kuşak gençlerin yerel toplumun bir kısmı tarafından kabul görmemesi ve onlara ön yargı ile yaklaşılması, gençlerin yerel toplum ile etkileşimde ve farklı alanlarda zorluklar ile karşılaşmasına sebep olmaktadır. Bunların giderilmesi için hem devletin hem de sivil toplum kuruluşlarının daha aktif bir rol alması ve somut desteklerini sağlarken planlı adımlar atması gerekmektedir. Ön yargılı düşüncelerin yıkılması için bilinçli bir planlama ile hareket edilmeli, medyadaki olumsuz haber ve yayınlar denetlenmeli ve doğru bilgiler sunulmalıdır.
- Özellikle göç sonrası yaşanan ve sonraki nesillere de aktarıldığı gözlemlenen bu güçlüklerin giderilmesine yönelik devlet politikaları harekete geçmeli ve aynı zamanda fırsatlar sunmalıdır. Bu bağlamda sadece eğitim düzeyine, eğitim

fırsatlarına erişime ve sosyoekonomik statüye odaklanmamalı, göç kökenli gençlerin bireysel gelişimlerini destekleyen ve toplumsal eşitsizliği önleyen çalışmalar sunulmalıdır. Bununla ilgili olarak gençlerin Alman eğitim sistemine entegrasyonunu güçlendirmek ve uzun vadeli istihdam ve kariyer olanaklarını iyileştirmek için erken gelişim dönemi itibarıyla çocukların ve gençlerin eğitime katılımları güçlendirilmelidir. Bu ise özellikle ebeveynlerin kurumsal bakımın değeri konusunda farkındalığını artırmakla mümkündür. Ayrıca Almanya'da mesleki eğitimin değeri konusunda göçmen kökenli ailelerin farkındalığını artırılması gerekmektedir.

- Aynı zamanda gençlerin var olan sosyal destek ağları güçlendirilmelidir. Başarılı bir sosyal entegrasyon için göçmen ve göçmen kökenli genç bireylerin psikolojik ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik psikososyal destek programları geliştirilmeli ve bunlar kültüre uyumlu şekilde gençlere sunulmalıdır.
- Son olarak dil, değerler ve gelenekleriyle birlikte aile tarafından temsil edilen kültürel kimlik, başarılı bir entegrasyon için zenginlik olarak kabul edilmeli ve çok kültürlü bir yönelime geçilmelidir. Bu ise göçü aktif veya pasif yaşayan bireylerin topluma adaptasyonunda oldukça önemlidir ve toplum ile uyumlarını olumlu yönde destekleyecektir.

KAYNAKLAR

- Abadan-Unat, N. (2016). Türkiye'nin Son Elli Yıllık Emek Göçü: Yorum, Eleştiri, Öngörü. M. Erdoğan, & A. Kaya içinde, *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (s. 261-276). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,.
- Abay, A. R. (2004). Şehre Göç Edenlerin Şehirle Bütünleşmesinde Yerel Yönetimlerin Rolü. II. *Üsküdar Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (Cilt Cilt 1, s. 409-425). içinde İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları.
- Acar, T. (2018). Almanya'daki Türkiye Asıllı Gençlerin Eğitim Başarısı ve Eğitim Fırsatları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* , 75, 153-183.
- Achatz, A. (2007). *Transmission von Bindungsmodellen bei Eltern-Kind- und Lehrer-Schüler-Beziehungen*. Dissertation, Universität Wien.
- Adıgüzel, Y. (2010). Diasporadaki Kimlik Algılamalarına Göç Tipinin Etkisi: Almanya ve Türk Toplumlarının Karşılaştırılması. *Sosyoloji Dergisi*, 20(1), 97-119.
- Adıgüzel, Y. (2018). *Göç Sosyolojisi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Agerup, T., Lydersen, S., Wallander, J., & Sund, A. (2015). Associations between parental attachment and course of depression between adolescence and young adulthood. *Child Psychiatry Human Development*, 46, 632-642.
- Ainsworth, M. (1989). Attachments Beyond Infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.
- Ainsworth, M. D., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Akbağ, M., & Ümmet, D. (2018). Ana-babaya bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(50), 59-85.
- Akgün, H. (2012). Alman Uyum Politikaları ve Göçmenler. *Alman Eğitim Sistemi, Entegrasyon Politikaları ve Göçmenler Sempozyumu*. 10 12, 2022 tarihinde <http://www.diegaste.de/pdf/diegaste-sayi24.pdf> adresinden alındı
- Akgündüz, A. (2013). Bir Modernleştirmeyi Hızlandırma Projesi Olarak Batı Avrupa'ya İşçi Göçü. R. F. Barbaros, & E. J. Zürcher içinde, *Modernizmin Yansımaları: 60'lı Yıllarda Türkiye* (s. 191-211). Ankara: Elif Yayınevi .
- Aksoy, E. (2010). Almanya'da Yaşayan Üçüncü Kuşak Türk Öğrencilerin Kimlik Algılamaları ve Buna Bağlı Olarak Karşılaştıkları Ayrımcılık Sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 7-38.

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı)*. (Cilt 7.). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Altuntaş, N. (2010). Çoklu Kimlik Algısında Taşıyıcı ve Tamamlayıcı bir Kimlik Olarak İslam: Almanya Örneği. R. Ö. Dönmez, Enneli, Pınar, & N. Altuntaş içinde, *Türkiye’de Kesişen – Çatışan Dinsel ve Etnik Kimlikler* (s. 193-277). İstanbul: Say Yayınları.
- Anger, C., & Geis-Thöne, W. (2018). *Integration von Kindern und Jugendlichen mit Migrationshintergrund: Herausforderungen für das deutsche Bildungssystem*. Köln: Institut der deutschen Wirtschaft (IW).
- Aslan, A. (2018). *Çokkültürlülük ve Entegrasyon Tartışmaları Bağlamında Üçüncü Kuşağın Kimlik Algısı ve Din: Köln Örneği. Doktora Tezi*. Samsun: TC. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, A. (2019). Entegrasyon, Çokkültürlülük ve Katılım: Almanya Türklerinin Yaklaşımı. *Al-Farabi International Journal on Social Sciences*, 3(3), 74-88.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi* (Cilt 2. Baskı). Ankara: Nobel Basımevi.
- Bahadır, Ş. (2006). *Romantik İlişkilerde Bağlanma Stilleri, Çatışma Çözme Stratejileri ve Olumsuz Duygudurumunu Düzenleme Arasındaki İlişki. Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baier, D., Pfeffer, C., Simonson, J., & Rabold, S. (2009). *Jugendliche in Deutschland als Opfer und Täter von Gewalt Erster Forschungsbericht zum gemeinsamen Forschungsprojekt des Bundesministeriums des Innern und des KFN*. Hannover: KFN.
- Bakker, W., Van Oudenhoven, J. P., & Van der Zee, K. (2004). Attachment styles personality and dutch emigrants intercultural adjustment. *European Journal of Personality*, 18(5), 387-404.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Başkurt, İ. (2009). Almanya’da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 81-94.
- Bauman, Z. (1998). From Pilgrim to Tourist; A Short History of Identity”, S. Hall, P. Du. S. Hall, & P. G. Du içinde, *Questions of Cultural Identity*. (s. 18-35). London: Sage.
- Becker-Stoll, F. (2009). Von der Eltern-Kind-Bindung zur Erzieherin-Kind-Beziehung. K. H. Brisch, & T. Hellbrügge içinde, *Wege zur sicheren Bindungen in Familie und Gesellschaft* (s. 152-169). Klett-Cotta.

- Bennett, S., & Nelson, J. K. (2010). *Adult Attachment in Clinical Social Work: Practice, Research and Policy*. New York: Springer.
- Berkmann, R. (2003). Diagnose der Bedingungen: Sozialisation bei Lernbeeinträchtigungen. G. Ricken, A. Fritz, & C. Hofmann içinde, *Diagnose: Sonderpädagogischer Förderbedarf* (s. 163-173). Lengerich: Papst.
- Berry, J. W., Kim, U., Minde, T., & Mok, D. (1987). Comparative Studies of Acculturative Stress. *International Migration Review* , 21(3), 491-511.
- Beyaz, C. (2019). Kırsal Göçmenin Kimlik, Aidiyet ve Bağlılık Mücadelesi; Rizeli Göçmenler Üzerine bir Çalışma. *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bhugra, D. (2004). Migration and mental health. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 109(4), 243-258. 09 03, 2022 tarihinde <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1046/j.0001-690X.2003.00246.x> adresinden alındı
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. İstanbul: Aşina Kitaplar.
- BMBF. (2023.11.03). *Bundesministerium für Bildung und Forschung*. <https://www.buendnisse-fuer-bildung.de/> adresinden alındı
- BMFSFJ. (2023.12.25). Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/service/gesetze/neues-kinder-und-jugendstaerkungsgesetz-162860> adresinden alındı
- BMJ. (2023.12.20). Bundesministerium der Justiz: <https://www.gesetze-im-internet.de/kjhg/> adresinden alındı
- Boos-Nünning, U. (2011). *Migrationsfamilien als Partner von Erziehung und Bildung*. Bonn: WISO Diskurs – Friedrich-Ebert-Stiftung. December 2011.
- Bowlby, J. (1986). *Bindung*. Köln: Klett.
- Bowlby, J. (1958). *Über das Wesen der Mutter-Kind-Bindung*. Psyche.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss*. Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). *Secure Base: Parent-Child Attachment And Healthy Human Development*. New York: Basics.
- Bowlby, J. (2014). *Bindung als sichere Basis. Grundlagen und Anwendung der Bindungstheorie*. München, Basel: Ernst Reinhardt Verlag.
- Bozdağ, Ç. (2015). Diaspora'dan Türkiye'ye Bakış: Almanya'daki Türklerin Medya Kullanımı Üzerine bir İnceleme. *Global Media Journal TR Edition*, 6(11), 144-157.

- Braun, K., Helmeke, C., & Bock, J. (2009). Bindung und der Einfluss der Eltern-Kind-Interaktion auf die neuronale Entwicklung präfrontaler und limbischer Regionen: Tierexperimentelle Befunde. K. H. Brisch, & K. Hellbrügge içinde, *Wege zu sicheren Bindungen in Familie und Gesellschaft* (s. 52-78). Klett-Cotta.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. (1998). Self report of measurement of adult attachment: an integrative overview. J. Simpson, & W. Rholes içinde, *Attachment Theory and Close Relationships* (s. 46-76). New York: Guilford Press.
- Brisch, K. H. (2014). Die Bedeutung von Bindung in Sozialer Arbeit, Pädagogik und Beratung. A. Trost içinde, *Bindungsorientierung in der Sozialen Arbeit. Grundlagen – Forschungsergebnisse – Anwendungsbereiche* (s. 15-42). Basel: Borgmann Verlag.
- Brisch, K. H. (2015). Prävention von Gewalt durch die Förderung von Bindungssicherheit und Empathie: "SAFE - Sichere Ausbildung für Eltern" und "B.A.S.E. - Babywatching in Kinderten und Schule". M. Franz, & W.-L. Beate içinde, *Bindung, Trauma, Prävention. Entwicklungschancen von Kindern und Jugendlichen als Folge ihrer Beziehungserfahrungen* (s. 129-161). Psychosozial-Verlag.
- Brisch, K. H. (2019). *Bindungsstörungen. Von der Bindungstheorie zur Therapie* (Cilt 16. Auflage). Klett-Cotta.
- BAG (2023.12.25). *Bundesarbeitsgemeinschaft der Landesjugendämter*. <https://www.unterstuetzung-die-ankommt.de/de/> adresinden alındı
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler için Veri Analiz El Kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Byrne, B. (2010). *Structural Equation Modeling with AMOS. Basic Concepts, Applications, and Programming* (Cilt 2nd ed.). New York: Taylor & Francis Group.
- Caritas. (2023, 12 27). <https://www.caritas.de/glossare/jugendsozialarbeit> adresinden alındı
- Carnelly, K., & Boag, E. (2019). Attachment and Prejudice. *Current Opinion in Psychology*, 25, 110-114. doi:10.1016/j.copsyc.2018.04.003.
- Castles, S., & Miller, M. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (B. Bal, & İ. Akbulut, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, C. (2008). Almanya'da Türkler: Sürekli Yabancılık, Kültürel Çatışma ve Din. *Milel ve Nihal, İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 106-142.
- Çetin, C., & Şenoğlu, R. G. (2021). Entegrasyon Kavramı ve Almanya'daki Türk Diasporasının Klasik Asimilasyon Teorisi Çerçevesinde Analizi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 76 - 117.

- Çetin, F. (2008). Gelişimsel psikopatolojinin temel kavramları. F. Çetin, A. Coşkun, E. İşeri, & R. Uslu içinde, *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi El Kitabı* (s. 141-142). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Chambers, J. (2017). The neurobiology of attachment: From infancy to clinical outcomes. *Psychodynamic Psychiatry*, 45(4), 542-563.
- Cicchetti, D., Rogosch, F. A., & Toth, S. L. (2006). Fostering Secure Attachment in Infants in Maltreating Families Through Preventive Interventions. *Development and Psychopathology*, 623-649.
- Cindik-Herbrüggen, E., & Demirkol, R. (2022). Almanya'da Yaşayan Türkiye Kökenli Göçmenlerin Sosyal Hayattaki Ayrımcılık Algıları. *Göç Dergisi*, 9(1), 127-136.
- Collins, N. L., & Read, S. J. (1994). Cognitive representations of attachment: The structure and function of working models. K. Bartholomew, & D. Perlman içinde, *Attachment processes in adulthood* (s. 53-90). London: Jessica Kingsley Publisher.
- Collins, N., Cooper, L., Albino, A., & L., A. (2002). Psychosocial vulnerability from adolescence to adulthood: a prospective study of attachment style differences in relationship functioning and partner choice. *Journal of Personality*, 70, 965-1008.
- Creswell, J. W. (2014). *Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları Araştırma Deseni*. (S. B. Demir, Çev.) Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research*. Californi: Sage.
- Danieli, Y. (1998). *Intergenerational handbook of multigenerational legacies of trauma*. New York: Plenum Press.
- Demirağ, H., & Kakışım, C. (2018). Almanya'daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 123-152.
- Demirel, A. C., & Batman, H. (2023). Bağlanma Kuramı ve Sosyal Hizmet. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 682-692.
- Deniz, M. E. (2006). Ergenlerde Bağlanma Stilleri İle Çocukluk İstismarları Ve Suçluluk- Utanç Arasındaki İlişki. *Eurasian Journal of Educational Research*, 89-99.
- Deniz, M., Hamarta, E., & Arı, R. (2005). An investigation of social skills and loneliness levels of university students with respect to their attachment styles in a sample of Turkish students. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 33(1), 19-32.
- DESTATİS. (2022, 09 13). *Statistisches Bundesamt*. <https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft->

Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/_inhalt.html#sprg228898.
adresinden alındı

DESTATIS. (2022, 09 11). *Statistisches Bundesamt*.
https://www.destatis.de/DE/Service/Statistik-Campus/Datenreport/Downloads/datenreport-2021-kap-1.pdf?__blob=publicationFile. adresinden alındı

DESTATIS. (2022, 09. 11.). *Statistisches Bundesamt*.
https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/_inhalt.html adresinden alındı

Diefenbach, H. (2008). Bildungschancen und Bildungs(miss)erfolg von ausländischen Schülern oder Schülern aus Migrantenfamilien im System schulischer Bildung. R. Becker, & W. Lauterbach içinde, *Bildung als Privileg: Erklärungen und Befunde zu den Ursachen der Bildungsungleichheit* (s. 217-241). Wiesbaden: VS Verlag.

DiTomasso, E., Brannen-McNulty, C., Ross, L., & M., B. (2003). Attachment styles, social skills and loneliness in young adults. *Personality and Individual Differences*, 303-312.

Ecarius, J., Köbel, N., & Wahl, K. (2011). *Familie, Erziehung und Sozialisation*. Wiesbaden: VS Verlag.

Ecke, Y. V., Chope, R. C., & Emmelkamp, P. M. (2005). Immigrants and attachment status: Research findings with Dutch and Belgian immigrants in California. *Social Behavior and Personality*, 33(7), 657-674.

Ekşi, H., Çiftçi, M., Yaman, N., Parlak, S., Dinçer, M., Ulaş, E., & Ulusor, M. (2016). Almanya’da Yaşayan Türkiye Kökenli Göçmenlerin Yeniden Yaşam İnşası. *Uluslararası Mülteci Hakları Derneği*, 1(2), 5-48.

Er, R., & Büyükbayraktar, Ç. (2019). Sokak çocuklarında bağlanma ve aleksitimi ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(55), 1111-1135.

Erkan, H. S. (2021). Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'yi Tercihi Üzerinden Göç Teorilerine Yeniden Bakış. *Ortadoğu Etütleri*, 13(3), 421-445.

Erwin, P., Salter, K., & Purves, D. (2001). Attachment Style, Family And Romantic Relationships. *Psychological Reports*, 88, 1251–1252.

Esser, H. (2000). Esser H. (2000) Assimilation, Integration und ethnische Konflikte. In: Schatz H., Holtz-Bacha C., H. Schatz, C. Holtz-Bacha, & J. Nieland içinde, *Migranten und Medien* (s. 25-37). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Esser, H. (2001). *Integration und ethnische Schichtung*. Arbeitspapiere - Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung.

- Fantuzzo, J., Weiss, A., Atkins, M., Meyers, R., & Noone, M. (1998). A contextual relevant assesment of the impact of child maltreatment on the social competencies of low-income urban children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 53, 1201-1208.
- Fichter, J. (1990). *Fichter, J. (1990). Sosyoloji nedir?* (N. Çelebi, Çev.) Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Fonagy, P. (2003). *Bindungstheorie und Psychoanalyse*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Gahleitner, S. B. (2005). *Neue Bindungen wagen. Beziehungsorientierte Therapie bei sexueller Traumatisierung*. Ernst Reinhardt Verlag.
- Gander, M. J., & Gardiner, H. (1981). *Child and Adolescent Development*. Little, Brown.
- Geisen, T. (2009). Jugendgesellschaft als unsicherer Ort. Jugendliche MigrantInnen und Adoleszenz. T. Geisen, & C. Riegel içinde, *Jugend, Partizipation und Migration. Orientierungen im Kontext von Integration und Ausgrenzung* (s. 29-50). Wiesbaden: VS Verlag.
- George, C., Kaplan, N., & Main, M. (1985). *The adult attachment interview*. Berkeley: University of California.
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference (10a ed.)* (Cilt 10a ed). Boston: Pearson.
- Gezer, Z. Ü. (2001). *The Relationship Between Attachment Styles of Adolescents and Their Family Environments*. Middle East Technical University.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*. (Ü. Y. Battal, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınları.
- Giddens, A. (2019). Irk, Etnisite ve Göç. A. Giddens içinde, *Sosyoloji & Başlangıç Okumaları* (G. Aksoy, Çev., s. 259-284). Say Yayınları.
- Gloger-Tippelt, G. (2015). Bindung in der Kindheit - Grundlagen, Auswirkung von traumatischen Erfahrungen und Prävention. M. Franz, & B. West-Leuer içinde, *Bindung, Trauma, Prävention. Entwicklungschancen von Kindern und Jugendlichen als Folge ihrer Beziehungserfahrungen* (s. 39-71). Psychosozial-Verlag.
- Göçener, D. (2010). *Üniversite öğrencilerinin güvenli bağlanma düzeyleri ile kişilerarası ilişki tarzları arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gooden, W., Leung, C., & Hindman, D. (2000). Adult attachment and psychotherapy. *Journal of Psychology and Christianity*, 19(3), 275-282.
- Griffin, D., & Bartholomew, K. (1994). Models of self and other: Fundamental dimensions underlying measures of attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 430-445.
- Grossmann, K., & Grossmann, K. (2009). Fünzig Jahre Bindungstheorie: Der lange Weg der Bindungsforschung zu neuem Wissen über klinische und praktische Anwendungen. K. H. Brisch, & T. Hellbrügge içinde, *Wege zu sicheren Bindungen in Familie und Gesellschaft* (s. 12-51). Stuttgart: Klett-Cotta.
- Grossmann, K., & Grossmann, K. E. (2004). *Bindungen – Das Gefüge psychischer Sicherheit*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Grossmann, K., Grossmann, K., Spangler, G., Suess, G., & Unzner, L. (1985). Maternal sensitivity and newborns' orientation responses as related to quality of attachment in northern Germany. I. Bretherton, & W. E. (Eds.) içinde, *Growing points of attachment theory and research. Monographs of the Society for Research in Child Development* (Cilt 50, s. 233-278). Chicago, IL: Chicago University Press.
- Günay, E., Atılgan, D., & Serin, E. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37 - 60.
- Gündüz, A. O. (2013). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk göçü (1989 örneği). *Kırklareli Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi*. 08 19, 2022 tarihinde <http://acikerisim.kirklareli.edu.tr:8080/xmlui/handle/20.500.11857/225> adresinden alındı
- Güngör, D. (2000). *Bağlanma stilleri ve zihinsel modellerin kuşaklarası aktarımında anababalık stillerinin rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi.
- Gürbüz, Ş. (2021). *Amos ile Yapısal Eşitlik Modellemesi (2. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hall, S., & Geher, G. (2003). Behavioral And Personality Characteristics Of Children With Reactive Attachment Disorder. *The Journal of Psychology Interdisciplinary and Applied*, 137(2), 145-162.
- Havighurst, R. J. (1953). *Human development and education*. New York: Longmans, Green and Company.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1994). Attachment As An Organizational Framework For Research On Close Relationship. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.

- Hong, Y., Fang, Y., Yang, Y., & Phua, D. Y. (2013). Cultural attachment: A new theory and method to understand cross-cultural competence. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(6), 1024–1044.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cut off Criteria For Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Huck, S. W. (2012). *Reading Statistics and Research (6th ed)* (Cilt 6th ed.). Boston: Pearson.
- IOM. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü, Türkçe* (Cilt 2. Baskı). IOM, Uluslararası Göç Örgütü.
- İslamoğlu, A., & Alnıaçık, Ü. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Jugendhilfeportal. (2023, 12 20). <https://jugendhilfeportal.de/magazin/youth-wiki/soziale-inklusion/strategie-fuer-die-soziale-inklusion-jugendlicher> adresinden alındı
- Julius, H. (2009). Bindung und familiäre Gewalt-, Verlust- und Vernachlässigungserfahrungen. H. Julius, B. Gasteiger-Klicpera, & R. Kişgen içinde, *Bindung im Kindesalter. Diagnostik und Interventionen* (s. 13-26). Göttingen: Hogrefe.
- Kaas, L., & Manger, C. (2010). Ethnic discrimination in Germany's labour market: a field experiment. *IZA Discussion Papers*, 4741.
- Kang, B., Lee, S., Oh, A. H., Kang, S., Hwang, I., & Song, J. (2015). Towards understanding relational orientation: Attachment theory and facebook activities. *Influence and the Social Network*, 14(18), 1404-1415.
- Kapçı, E., & Küçük, S. (2006). Anne babaya bağlanma ölçeği: Türk üniversite öğrencilerinde psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17, 286-295.
- Kapucı, O. (2014). *Evli Çiftlerin Evlilik Kalitesi Ve Bağlanma Stillerinin Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi*. Üsküdar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karagöz, Y. (2017). *SPPS ve AMOS Uygulamalı Nitel-Nicel-Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karataş, Z. (2017). Bağlanma Kuramı Açısından Kurum Bakımının Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 867-875.
- Kavak, M. (2017). *Zorunlu Göç İle Bağlanma ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kellermann, N. P.-a.-2. (2001). Transmission of Holocaust trauma-an integrative view. *Psychiatry*, 64(3), 256-267. doi:Doi: 10.1521/psyc.64.3.256.18464
- Kerns, K., & Brumariu, L. (2014). Is insecure parent-child attachment a risk factor for the development of anxiety in childhood or adolescence? *Child Development Perspectives*, 8(2), 12-17.
- Kesebir, Ş., Kavzoğlu, S. Ö., & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatri Güncel Yaşamlıklar*, 3(2), 324-346.
- Keser Çamurlu, C. (2006). *Annenin Bağlanma Düzeyi Ve Çocuk Yetiştirme Sürecinin Çocuğun Bağlanma Düzeyine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi*. Uludağ Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Khalifian, C., & Barry, R. (2016). Trust, Attachment, And Mindfulness Influence Intimacy And Disengagement During Newlyweds' Discussions Of Relationship Transgressions. *Journal of Family Psychology*, 30(5), 592-601.
- Khine, M. S. (2013). *Application of Structural Equation Modeling in Educational Research and Practice*. Rotterdam: Sense Publishers.
- King, V. (2002). *Die Entstehung des Neuen in der Adoleszenz. Individuation, Generativität und Geschlecht in modernisierten Gesellschaften*. Opladen: Leske + Budrich.
- Kobak, R. R., & Hazan, C. (1991). Attachment in Marriage: Effects Of Security And Accuracy Of Working Models. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(6), 861-869.
- Kohlmeier, M., & Schimany, P. (2005). *The Impact of Immigration on Germany's Society*. Nürnberg.
- Kristen, C., & Olczyk, M. (2013). Ethnische Einbettung und Bildungserfolg. R. Becker içinde, *Bildungskontexte. Strukturelle Voraussetzungen und Ursachen ungleicher Bildungschancen* (s. 353-403). Wiesbaden: Springer VS.
- Kroneberg, C. (2008). Ethnic communities and school performance among the new second generation in the United States: Testing the theory of segmented assimilation. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 620(1), 138-160.
- Krysiak, J. L., & Finn, J. (2015). *Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması*. Nika Yayınları.
- Lewis, M., Feiring, C., & Rosenthal, S. (2000). Attachment over time. *Child Development*, 415-426.
- Mack, T. D., Hackney, A. A., & Pyle, M. (2011). The relationship between psychopathic traits and attachment behavior in a non-clinical population. *Personality and Individual Differences*. 51, 584–588., 51(5), 584-588.

- Main, M., & Solomon, J. (1986). Discovery of an insecure-disorganized/disoriented attachment pattern: Procedures, findings and implications for the classification of behavior. T. Brazelton, & Y. MW içinde, *Affective development in infancy* (s. 95-124). Ablex.
- Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhoods, and adulthood: A move to the level of representation. I. Bretherton, & E. (. Waters içinde, *Growing points of attachment theory and research. Monographs of the Society for Research in child Development* (Cilt 50, s. 66-106). Chicago, IL: Chicago University Press.
- Mardia, K. V. (1974). Applications of Some Measures of Multivariate Skewness and Kurtosis in Testing Normality and Robustness Studies. *Sankhyā: The Indian Journal of Statistics, Series B*, 36(2), 115-128.
- Martin, G., & Waite, S. (1994). Parental bonding and vulnerability to adolescent suicide. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 89, 246-254.
- Massey, D. (2012). Towards an Integrated Model of International Migration. *Eastern Journal of European Studies*, 2(2), 9-35.
- Matsuoka, N., & Uji, M. H. (2006). Adolescents attachment style and early experiences: A gender difference. *Archives of Women's Mental Health*, 9, 23-29.
- Mayring, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş: Nitel Düşünce İçin Bir Rehber.* (A. G. diğ., Çev.) Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- McMillen, J. (1992). Attachment theory and clinical social work. *Clinical Social Work Journal*, 20(2), 205-218.
- Meydan, C. H., & Şeşen, H. (2015). *Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Mikulincer, M. (1998). Attachment Working Models And The Sense Of Trust: An Exploration Of Interaction Goals And Affect Regulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1209-1224.
- Mikulincer, M., Gillath, O., Halevy, V., Avihou, N., Avidan, S., & Eshkoli, N. (2001). Attachment Theory and Reactions to Others' Needs: Evidence That Activation of The Sense of Attachment Security Promotes Empathic Responses. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(6), 1205-1224.
- Milan, S., & Acker, J. (2014). Early attachment quality moderates eating disorder risk among adolescent girls. *Psychol Health*, 29(8), 896-914.
- MKJFGFİ. (2023.12.26). Ministerium für Kinder, Jugend, Familie, Gleichstellung, Flucht und Integration des Landes Nordrhein-Westfalen: <https://www.mkjfgfi.nrw/aufgaben-des-jugendamtes> adresinden alındı

- Orta, İ. M., & Sümer, N. (2016, Aralık). Anne Duyarlılığı ve Erken Dönem Bağlanma-Temelli Ebeveynlik Destek ve Müdahale Programları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19(38), 54-73.
- Outcalt, J., Dimaggio, G., Popolo, R., Buck, K., Chaudoin-Patzoldt, K., Kukla, M., Lysaker, P. (2016). Metacognition moderates the relationship of disturbances in attachment with severity of borderline personality disorder among persons in treatment of substance use disorders. *Compr Psychiatry*, 64, 22-31.
- Özdemir, M., & Coştu, Y. (2021). Almanya'daki Türk Ailelerinde Kimlik. Y. Coştu içinde, *Din ve Toplum Üzerine Yazılar* (s. 55-90). Lambert Academic Publishing.
- Papousek, M. (2006). Bindungssicherheit und Intersubjektivität. Gedanken zur Vielfalt vorsprachlicher Kommunikations- und Beziehungserfahrungen. K. H. Brisch, & T. Hellbrügge içinde, *Kinder ohne Bindung. Deprivation, Adoption und Psychotherapie* (s. 61-89). Stuttgart: Klett-Cotta.
- Park, R. E. (1930). Assimilation, social. *Encyclopedia of the social sciences* (Cilt 2, s. 281). içinde New York: Macmillan.
- Parker, G., Tupling, H., & Brown, L. (1979). A parental bonding instrument. *Br J Med Psychol*, 52, 1-10.
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 23(3), 256-266.
- Peucker, M. (2010). *Racism and Ethnic Discrimination in Germany Update Report 2010*. Bamberg: European Forum for Migration Studies (efms).
- Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2005). Introduction: The Second Generation and the Children of Immigrants Longitudinal Study. *Ethnic and Racial Studies*, 28(6), 983-999. doi:10.1080/01419870500224109.
- Rüssmann, K., Dierkes, S. M., & Hill, P. B. (2010). Social desintegration and attachment style as determinants of xenophobia. *Journal of Sociology*, 39(4), 281-301.
- Rutherford, J. (1998). Yuva Denilen Yer: Kimlik ve Farklılığın Kültürel Politikaları. İ. Sağlamer (Dü.) içinde, *Kimlik: Topluluk/ Kültür/ Farklılık* (s. 7-29). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Ryan, R. M., & Lynch, J. H. (1989). Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child Development*, 60, 340-356.
- Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*(55), 103-134.

- Sauer, K. E. (2009). Integrationsprozesse von Kindern in multikulturellen Gesellschaften. T. Geisen, & C. R. Riegel içinde, *Jugend, Partizipation und Migration. Orientierungen im Kontext von Integration und Ausgrenzung* (s. 169-193). Wiesbaden: VS Verlag.
- Sauer, M. (2010). *Teilhabe und Orientierung türkeistämmiger Migrantinnen und Migranten in Nordrhein-Westfalen*. Essen: ZfT.
- Saygın, S., & Hasta, D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 312-333. doi:doi: 10.18863/pgy.364115
- Schachner, M. K. (2019). From Equality and Inclusion To Cultural Pluralism – Evolution and Effects Of Cultural Diversity Perspectives İn Schools. *European Journal of Developmental Psychology*, 16(1), 1-17. doi:https://doi.org/10.1080/17405629.2017.1326378
- Schindler, A., & Bröning, S. (2015). A review on attachment and adolescent substance abuse: empirical evidence and implications for prevention and treatment. *Subst Abuse*, 36, 304-313.
- Schleiffer, R. (2005). Bindung und Lernen. S. Ellinger, & M. Wittrock içinde, *Sonderpädagogik in der Regelschule* (s. 159-177). Stuttgart: Kohlhammer.
- Schuster, B. H. (2005). Theoretische Ansätze zur Transformation der Eltern-Kind-Beziehung und zur Autonomieentwicklung bei Heranwachsenden. B. H. Schuster, H.-P. Kuhn, & H. Uhlendorff içinde, *Entwicklung in sozialen Beziehungen. Heranwachsende in ihrer Auseinandersetzung mit Familie, Freunden und Gesellschaft* (Cilt 21, s. 13-41). Stuttgart: Lucius & Lucius.
- Scott, R., & Cordova, J. (2002). The Influence of Adult Attachment Styles on the Association Between Marital Adjustment And Depressive Symptoms. *Journal of Family Psychology*, 16(2), 199-208.
- Seçer, İ. (2017). *SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seiffge-Krenke, I., & Beyers, W. (2005). Coping Trajectories from Adolescence to Young Adulthood: Links to Attachment State of Mind. *Journal of Research on Adolescence*, 15(4), 561-582.
- Selçuk, E., Günaydın, G., Sümer, N., & Uysal, A. (2005). Yetişkin Bağlanma Boyutları İçin Yeni Bir Ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk Örnekleminde Psikometrik Açından Değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 1-11.
- Serra, G., Tiryaki, A., & Topbaş, M. (2010). Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11(4), 305-312.
- Sevinç, G., & Kilinç, T. Ş. (2018). Güvenli bağlanma düzeyi ve benlik kurguları ile üniversiteye yeni başlayan öğrencilerin uyumu arasındaki ilişki. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 14(3), 306-324.

- Sipahi, B., Yurtkoru, E. S., & Çinko, M. (2008). *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- socialnet. (2023.12.25). <https://www.socialnet.de/lexikon/Kinder-und-Jugendhilfegesetz> adresinden alındı
- Solmuş, T. (2012). *Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Söylemez, S. (2022, 10 20). *Echt Offen*. <https://www.echt-offen.de/forschung/is-gucu-anlasmasinin-60nci-yilinda-almanyadaki-turk-algisi/> adresinden alındı
- Soysal, Ş. A., Bodur, Ş., İşeri, E., & Şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri*, 88-99.
- Stangl, W. (2011). *Lexicon für Psychologie und Pädagogik*. Kasım 27, 2022 tarihinde <https://lexikon.stangl.eu/1996/bindung> adresinden alındı
- Steele, H. (2020). Covid-19, Fear and the future: An attachment perspective. *Clin. Neuropsychiatry*, 2(17), 97-99.
- Steele, H., M., S., & Fonagy, P. (1996). Associations among attachment classifications of mothers, fathers, and their infants. *Child Development*, 67, 541-555.
- Stinberg, L., & Silvester, S. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development*, 57, 841 – 851.
- Subaşı, N., & Kazan, H. (2020). Çocukluk Dönemi Bağlanma Stillerinin Yetişkin İletişimindeki Etkisi. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 10(2), 147-162.
- Sümer, N. (2006). Yetişkin bağlanma ölçeklerinin kategoriler ve boyutlar düzeyinde karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21, 1-22.
- Sümer, N., & Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürler arası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*(14), 71- 76.
- Sümer, N., Ünal, S., Selçuk, E., Kaya, B., Polat, R., & Eken, B. (2009). Bağlanma Ve Psikopatoloji: Bağlanma Boyutlarının Depresyon, Panik Bozukluk Ve Obsesif Kompulsif Bozuklukla İlişkisi. 24(63), 38-45.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2018). *Using Multivariate Statistics (7th ed.)* (Cilt 7th). New York: Pearson.
- Tasca, G., & Balfour, L. (2014). Attachment and eating disorders: a review of current research. *International Journal of Eating Disorders*, 47(7), 710-7.
- TDK. (2022). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Tekin, U. (2007). Avrupa'ya Göç ve Türkiye. *I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 37, 43-56.

- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tosun, A. F. (2006). *Almanya'da Yaşayan Türk Yönetmenlerin Filmlerinde Göçmen Olgusu. Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi. Güzel Sanatlar.
- Tumani, V. (2016). Spielt Kultur bei den Bindungstraumatisierungen eine Rolle? K. H. Brisch içinde, *Bindung und Migration* (s. 32-43). Stuttgart: Klett-Kotta.
- Ulusoy, Y. Ö., Akfırat, O. N., & Tura, G. (2018). Ebeveynlere Bağlanma ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki. *Resilience*, 2(1), 23-38.
- Uytun Çıkılı, M., Öztop, D. B., & Eşel, E. (2013). Ergenlik ve Erişkinlikte Bağlanma Davranışının Değerlendirilmesi. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 26, 177-189.
- Uzunkaya, A., & Yılmaz, B. (2021). Göçün Kuşaklararası Bağlamda Psikopatolojik Yansımaları. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 41(1), 167-197. doi:<https://doi.org/10.26650/SP2019-0079>
- Vaage, A. B., Rousseau, C., Wentzel-Larsen, T., Ta, T., & Hauff, E. (2011). Paternal predictors of the mental health of children of Vietnamese refugees. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 5(1), 1-11.
- van IJzendoorn, M. H. (1995). Adult attachment representations, parental responsiveness, and infant attachment: a meta-analysis on the predictive validity of the Adult Attachment Interview. *Psychological Bulletin*, 117(3), 387-403.
- Van Oudenhoven, J. P., & Hofstra, J. (2006). Personal reactions to “strange” situations: Attachment styles and acculturation attitudes of immigrants and majority members. *International Journal of Intercultural Relations*, 30(6), 783–798.
- Wallerstein, I. (1974). *The Modern World System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press.
- Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., Crowell, J., & Albersheim, L. (2000). Attachment security in infancy and early adulthood: A twenty-year longitudinal study. *Child Development*, 71, 684-689.
- Wei, M., Shaffer, P. A., Young, S. K., & Zakalik, R. A. (2005). Adult Attachment, Shame, Depression, and Loneliness: The Mediation Role of Basic Psychological Needs Satisfaction. *Journal of Counseling Psychology*, 52(4), 591-601.
- Weinfield, N. S., Sroufe, L. A., & Egeland, B. (2000). Attachment from infancy to early adulthood in a high-risk sample: Continuity discontinuity, and their correlates. *Child Development*, 71, 695-702.

- Yalçın, C. (2002, Mayıs). Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye'den Batı Avrupa Ülkelerine Göç. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 45-60.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Yaman, A. (2016). Suriyeli Sosyal Sermayenin İnşası ve Yeniden Üretim Sürecinin Sivil Toplum ve Ekonomik Hayat Alanlarında İncelenmesi. *Göç araştırmaları Dergisi*, 2(3), 94-127.
- Yaman, F. (2019). *Göç ve Toplum. Dünyada ve Türkiye'de Değişen Göç Hareketleri*. Ketebe Yayınevi .
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Arastırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yurdakul, A., & Çaha, Ö. (2018). Almanya'da Yaşayan Üçüncü Nesil Türkiye Kökenli Göçmenlerde Kimlik Algısı. *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 3(1), 140-162.
- Zenner, J. (2020). *Bildung und Karriere. Zum Zusammenhang von Bindungsstil, Karriereaspiration und beruflicher Selbstwirklichkeit am Beispiel angehender Lehrkräfte*. Universitätsverlag Siegen.
- Zerenoğlu, L. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Çocukluktaki Örselenme Yaşantıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Zimmermann, P. (2009). Bindungsentwicklung von der frühen Kindheit bis zum Jugendalter und ihre Bedeutung für den Umgang mit Freundschaftsbeziehungen. G. Spangler, & P. Zimmermann içinde, *Die Bindungstheorie. Grundlagen, Forschung und Anwendung* (s. 206-228). Stuttgart: Klett-Cotta.
- Zimmermann, P., & İwanski, A. (2014). Bindung und Autonomie im Jugendalter. Individualität, Gruppen und Autonomie. K. H. Brisch içinde, *Bindung und Jugend* (s. 12-35). Stuttgart: Klett-Cotta.

EKLER

EK-1: Etik Kurul Belgesi

T.C. YALOVA ÜNİVERSİTESİ İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI		PROTOKOL NO: 2022/31
ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Bağlanma Kuramı Kapsamında Gençlerin Sosyalleşme Deneyimlerinin Karma Yöntem ile Analizi: Almanya’da Yaşayan Türkiye Kökenli Gençler Üzerine Bir Araştırma	
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1- Nitel ve Nicel Araştırma –Metodolojik Araştırma 2- Doktora Tez Çalışması	
ARAŞTIRMACILAR	1- Sorumlu Araştırmacı : Nagihan Seyis 2- Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ali Rıza ABAY	
KARAR	Etik Yönden Onay Verilmiştir.	

EK-2: Aydınlatılmış Onam Formu

Sayın Katılımcı,

“Bağlanma Kuramı AçısındanAlmanya’daki Üçüncü Kuşak Türkiye Kökenli Gençlerin Sosyalleşme Deneyimleri: Bir Karma Yöntem Araştırması” konulu araştırma Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde doktora öğrencisi **Nagihan Seyis** tarafından yürütülmektedir. Bu çalışmanın amacı son yıllarda Almanya nüfusu içerisinde önemli bir yere sahip olan ve gerek siyasilerin gerekse akademik çevrenin ilgi odağı haline gelen göçmen kökenli gençlerin sosyalleşme deneyimlerini bağlanma kuramı kapsamında incelemektir. Çalışmanın Nisan 2022 ile Temmuz 2022 tarihleri arasında yapılması planlanmaktadır. Katılacağınız bu çalışmanın nicel bölümünde yedi sorudan oluşan **kişisel bilgi formunun** yanı sıra, otuz sorudan oluşan “**İlişki Ölçekleri Anketi**” kullanılacaktır. Kişisel bilgi formu ile ölçek formunun yaklaşık beş dakikada doldurulacağı düşünülmektedir. **Yarı yapılandırılmış görüşmede** ise bazı sorular araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Görüşmede transkript, kodlama ve analiz amaçlı ses kaydı yapılacaktır. Çalışmada **gizlilik** esastır. Ses kayıtları çalışma tamamlanır tamamlanmaz imha edilecektir. İsmiğiniz gibi sizi tanıtıcı bilgiler araştırmanın hiç bir yerinde kullanılmayacaktır.

Çalışmaya katılma talebimiz tamamen **gönüllülük** esasına dayalıdır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir.

“Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu”ndaki tüm açıklamaları okudum. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabilceğimi ve kendi isteğime bakılmaksızın araştırmacı tarafından araştırma dışı bırakılabileceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.

Görüşme yeri:

Saat:

Katılımcının adının ve soyadının baş harfleri:

.../.../2022

EK 3- Anket Formları

Kişisel Bilgi Formu

1-Cinsiyetiniz?

☐ Erkek ☐ Kadın

2- Yaşınız?

☐ 18-20 ☐ 21-23 ☐ 24-25 ☐ 26-27

3- Medeni Durumunuz?

☐ Evli ☐ Bekar ☐ Dul ☐ Boşanmış

4- Yaşadığınız Şehir? _____

5- Yaşadığınız Eyalet? _____

6- Eğitim Durumunuz?

☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Önlisans ☐ Lisans
☐ Lisansüstü

5- Ekonomik Durumunuz?

☐ Çok düşük ekonomik düzey (temel ihtiyaçlarımı bile karşılayamıyorum)
☐ Düşük ekonomik düzey (temel ihtiyaçlarımı güçlükle karşılayabiliyorum)
☐ Dar gelir ekonomik düzey
☐ Ortanın altı ekonomik düzey
☐ Orta ekonomik düzey
☐ Ortanın üstü ekonomik düzey
☐ Lüks yaşantı imkanına sahibim

6- Annenizin eğitim durumu nedir?

☐ okur-yazar değil
☐ ilköğretim
☐ orta-lise
☐ üniversite

7- Babanızın eğitim durumu nedir?

☐ okur-yazar değil
☐ ilköğretim
☐ orta-lise
☐ üniversite

İlişki Ölçekleri Anketi

(Ölçek sahibinden kullanım izni alınmıştır.)

Ölçek maddeleri; Aşağıda yakın duygusal ilişkilerinizde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin çeşitli ifadeler yer almaktadır. Yakın duygusal ilişkilerden kastedilen arkadaşlık, dostluk, romantik ilişkiler ve benzerleridir. Lütfen her bir ifadeyi bu tür ilişkilerinizi düşünerek okuyun ve her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını aşağıdaki 7 aralıklı ölçek üzerinde değerlendiriniz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7

Beni hiç
tamamıyla
tanımlamıyor

Beni kısmen
tanımlıyor

beni
tamamıyla
tanımlıyor

1. Başkalarına kolaylıkla güvenemem. (Korkulu)
2. Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli. (Kayıtsız)
3. Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım. (Güvenli)
4. Bir başka kişiyle tam anlamıyla kaynaşıp bütünleşmek isterim.
5. Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum. (Korkulu)
6. Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.(Kayıtsız,Saplantılı)
7. İhtiyacım olduğunda yardıma koşacakları konusunda başkalarına her zaman güvenebileceğimden emin değilim.
8. Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak istiyorum. (Saplantılı)
9. Yalnız kalmaktan korkarım. (Güvenli-t)
10. Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim. (Güvenli)
11. Çoğu zaman, romantik ilişkide olduğum insanların beni gerçekten sevmediği konusunda endişelenirim.
12. Başkalarına tamamıyla güvenmekte zorlanırım. (Korkulu)
13. Başkalarının bana çok yakınlaşması beni endişelendirir.
14. Duygusal yönden yakın ilişkilerim olsun isterim.
15. Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır. (Güvenli)
16. Başkalarının bana, benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım.(Saplantılı)
17. İhtiyacınız olduğunda hiç kimseyi yanınızda bulamazsınız.
18. Başkalarıyla tam olarak kaynaşıp bütünleşme arzum bazen onları ürkütüp benden uzaklaştırıyor.
19. Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli. (Kayıtsız)
20. Birisi bana çok fazla yakınlaştığında rahatsızlık duyarım.

21. Romantik ilişkide olduğum insanların benimle kalmak istemeyeceklerinden korkarım. 22. Başkalarının bana bağlanmamalarını tercih ederim. (Kayıtsız)
23. Terk edilmekten korkarım.
24. Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder. (Korkulu)
25. Başkalarının bana, benim istediğim kadar yakınlaşmakta gönülsüz olduklarını düşünüyorum. (Saplantılı)
26. Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim. (Kayıtsız)
27. İhtiyacım olduğunda insanları yanımda bulacağımı biliyorum.
28. Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım. (Güvenli-t)
29. Romantik ilişkide olduğum insanlar, genellikle onlarla, benim kendimi rahat hissettiğimden daha yakın olmamı isterler.
30. Başkalarıyla yakınlaşmayı nispeten kolay bulurum.

Not: 't', ters puanlanacak maddeleri göstermektedir.

	1	2	3	4	5	6	7
1. Başkalarına kolaylıkla güvenemem.							
2. Kendini bağımsız hissetmem benim için çok önemli.							
3. Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım.							
4. Bir başka kişiyle tam anlamıyla kaynaşıp bütünleşmek isterim.							
5. Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.							
6. Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.							
7. İhtiyacım olduğunda yardıma koşacakları konusunda başkalarına her zaman güvenebileceğimden emin değilim.							
8. Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak istiyorum.							
9. Yalnız kalmaktan korkarım.							
10. Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim.							
11. Çoğu zaman, romantik ilişkide olduğum insanların beni gerçekten sevmediği konusunda endişelenirim.							
12. Başkalarına tamamiyle güvenmekte zorlanırım.							
13. Başkalarının bana çok yakınlaşması beni endişelendirir.							
14. Duygusal yönden yakın ilişkilerim olsun isterim.							
15. Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır.							
16. Başkalarının bana, benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım.							
17. İhtiyacınız olduğunda hiç kimseyi yanınızda bulamazsınız.							
18. Başkalarıyla tam olarak kaynaşıp bütünleşme arzum bazen onları ürkütüp benden uzaklaştırıyor.							
19. Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli.							
20. Birisi bana çok fazla yakınlaştığında rahatsızlık duyarım.							
21. Romantik ilişkide olduğum insanların benimle kalmak istemeyeceklerinden korkarım.							
22. Başkalarının bana bağlanmamalarını tercih ederim.							
23. Terk edilmekten korkarım.							
24. Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder.							
25. Başkalarının bana, benim istediğim kadar yakınlaşmakta gönülsüz olduklarını düşünüyorum.							
26. Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim.							
27. İhtiyacım olduğunda insanları yanımda bulacağımı biliyorum.							
28. Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım.							
29. Romantik ilişkide olduğum insanlar, genellikle onlarla, benim kendimi rahat hissettiğimden daha yakın olmamı isterler.							
30. Başkalarıyla yakınlaşmayı nispeten kolay bulurum.							

EK-4: Nitel Görüşme Formu:

Tarih ve Saat:

Görüşülen Kişi:

Yaş:

Değerli Katılımcı,

Çocukluk döneminde edinilen bağlanma tecrübelerini gençlerin kimlik gelişimi ve sosyalleşmeye yönelik etkisini araştırmaktayım. Bu çalışmanın amacı Almanya’da ikamet eden Türkiye kökenli gençlerin gelişimini bağlanma tecrübelerinin nasıl etkilediği ve göç geçmişi arasındaki ilişkiyi sosyal hizmet perspektifinden incelemektir. Bu sayede bu konuda daha etkili ve bilimsel bir çalışma geliştirilebilecektir. Tüm düşünceler ve görüşler benim için ve akademik camia için değerlidir. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ediyorum.

Görüşmemize geçmeden önce, bu katılımın gönüllülük esasına dayandığını, görüşmemizin gizli olduğunu ve görüşmede konuşulanları yalnızca benim ve bu çalışmayı yürüten birkaç araştırmacının bileceğini belirtmek isterim. Bunun yanı sıra araştırma raporunda isimleriniz kesinlikle yer almayacaktır. Konuşmalarımızı not alacağımı veya kayıt cihazına kaydedeceğimi bildirmek istiyorum. Görüşme sonunda istemediğiniz bazı bilgileri söylebiliriz.

Görüşmeye başlamadan önce sormak istediğiniz herhangi bir sorunuz veya belirtmek istediğiniz bir düşünceniz var mı?

İzin verirseniz görüşmeye başlamak istiyorum.

1) Giriş Sorusu:

Kendinizden ve yaşamınızdan bahsedebilir misiniz?

(Muhtemel yardımcı sorular:)

- Kendinizi nasıl tanıtmak istersiniz?
- Aile durumunuz hakkında bilgi verebilir misiniz?
- Kaç kardeşiniz?
- Nasıl bir aileye doğdunuz? Ailenizin mesleğinden bahsedebilir misiniz?

2) Ebeveyn-Çocuk İlişkisi:

Çocukluğunuzda annenizle ve babanızla olan ilişkinizden bahsedebilir misiniz?

Neler hatırlıyorsunuz?

(Muhtemel yardımcı sorular:)

- Anneniz/ babanız sizinle neler yapardı/ nasıl vakit geçirirdi?
Sizinle oynar mıydı?
- Anneniz/ babanız nasıl biri? (Karakter, mizaç, huy)
- Anneniz/ babanız evde olur muydu? Hafta sonlarınız nasıl geçerdi?
Anneniz/ Babanız ile ilk hatırladığınız sosyal bir paylaşım/hatıra nedir?
- Anne babanızın tartışmasına hiç şahit oldunuz mu? Evet ise, ne sıklıkla? Sizin önünüzde cereyan eder miydi?

3) Ebeveyn-Genç İlişkisi:

Ailenizle ilişkinizi şuan nasıl tanımlarsınız?

(Muhtemel yardımcı sorular:)

- Annenizle/ babanızla olan ilişkinizi tanımlayan beş sıfat bulabilir misiniz? (Neden bu sıfatları seçtiniz?)
- Anne/ babanıza sevginizi gösterir misiniz? Size sevgilerini hissettirirler mi?
- Okul başarısı ve ders çalışma konusunda size destekleri/ sizinle tartıştıkları oldu mu? Hatırladığınız bir olayı örnek olarak anlatabilir misiniz?
- Ailenizle yaşamış olduğunuz ilişkilerin sizi bir genç yetişkin olarak da etkilediğini düşünüyor musunuz?

4) Kardeş İlişkisi:

Kardeşlerinle olan ilişkinizden bahsedebilir misiniz?

(Muhtemel yardımcı sorular:)

- Çocukluğunuzda kardeşlerinle nasıl geçinirdiniz? Neler hatırlıyorsunuz?
- Çocukluğunuzda kıskançlık ve/ veya fiziksel saldırganlık boyutları hatırlıyor musunuz (itme, kakma, çimdikleme, ısırma gibi)?
- Ergenlik yıllarınızda kardeşlerinle nasıl bir ilişkiniz oldu? Ortak paylaşım/ ilgi alanlarınız şuan mevcut mu?

5) Akran İlişkisi:

Arkadaşlarınızla olan ilişkinizden bahsedebilir misiniz? En samimi arkadaşım diyebileceğiniz kişiler var mı hayatınızda?

(Muhtemel yardımcı sorular:)

- Arkadaşlarınızla olan bağınızı, güven durumunu nasıl tanımlarsınız?
- Çocukluğunuzda arkadaşlarınızla ilişkileriniz nasıldı? Çok arkadaşınız var mıydı? Çabuk arkadaşlık kurabiliyor muydunuz? Neleri hatırlıyorsunuz?
- Arkadaşlıkla ilgili neleri önemsiyorsunuz?
- Birlikte vakit geçirdiğiniz akran gruplarınız oldu mu? Buluşmak için ne sıklıkla plan yaparsınız? Ne gibi paylaşımlarınız oldu?
- Kendinizi arkadaş ortamında nasıl hissedersiniz? Hislerinizi arkadaşlarınızla paylaşmayı/ tartışmayı ne kolaylıkla yaparsınız?

6) Eğitim ve İş Alanı (Kariyer):

Eğitim hayatınızdan bahsedebilir misiniz? Nasıl bir öğrenciydiniz? Kariyer hayatınızda nasıl bir yol izlediniz? (Muhtemel yardımcı sorular:)

- Okul deyince aklınıza hangi hatıralar geliyor?
- Öğretmenlerinle ilişkiniz nasıldı? Sınıfta kendinizi nasıl hissederdiniz? Sınıf arkadaşlarınızla bağınız nasıldı? Neleri hatırlıyorsunuz şuan?
- Ailenizin eğitim hayatınızla ilgili beklentisi var mıydı?
- Kariyer kararınızı nasıl aldınız? Hangi kariyere yöneleceğinize dair gel gitler yaşadınız mı?
- Mesleğinizden beklentileriniz nelerdir?

7) Serbest Zaman Tutumları ve Medya

Serbest zamanlarınızı genellikle nasıl değerlendiriyorsunuz? (fiziksel, sosyal, kültürel, sanatsal, turistik)

(Muhtemel yardımcı sorular:)

- Serbest zaman etkinliklerinize genelde kimlerle katılırsınız? Kimlerle vakit geçirirsiniz?

- Serbest zaman etkinliklerinizi nerelerde gerçekleştirirsiniz? (kamuya ait alanlar, özel mekanlar, ev ortamı, doğal açık alanlar...)
- Serbst zamanınızda bilgisayar ve medya kullanımına ne kadar vakit ayırırsınız?

8) Toplumsal Entegrasyon

Bu toplumun bir parçası olduğunuzu, buraya ait olduğunuzu hissediyor musunuz?
Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?

(Muhtemel yardımcı sorular:)

- Bu toplumda kabul edildiğiniz hissediyor musunuz?
- Yaşadığınız toplumda kendinize yakın hissettiğiniz insanlar var mı?
- Komşularınızla ilişkilerinizden bahsedebilir misiniz?
- Kültürel farklılıklardan dolayı yaşadığınız olumlu/ olumsuz tecrübeler oldu mu? Örnekler verebilir misiniz?

9) Ayrılık ve Kayıp Deneyimleri

Küçük bir çocukken veya gençlik yıllarınızda herhangi bir yakın aile üyesinin ölümüne tanık oldunuz mu? Sizin üzerinizde nasıl bir etkisi oldu?

(Muhtemel yardımcı sorular:)

- O zamanlar kaç yaşındaydınız? Nasıl hissettiğinizi hatırlıyor musunuz?
- Aile üyesi olmayıp ama size yakın birini kaybettiniz mi?
- Genç yetişkin olarak bir kayıp veya ayrılık yaşadınız mı? Nasıl hissettiniz? Nasıl başa çıktınız?

10) Partner/ Evlat İlişkisi

- Eşinizle/ Partnerinizle/ Çocuğunuzla olan ilişkinizden bahsedebilir misiniz?

Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

ÖZGEÇMİŞ

İlk, orta ve lise öğrenimini Köln’de tamamladı. 2011 yılında Almanya Darmstadt Üniversitesi Toplum Bilimi ve Sosyal Hizmet Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünden birincilikle mezun oldu. 2013 yılında aynı üniversitenin Toplum Bilimi ve Sosyal Hizmet Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünde Yüksek Lisansını birincilikle tamamladı. Mezun olduğu fakültede dört yıl araştırma görevlisi olarak çalıştı. Aynı zamanda çeşitli sivil toplum kuruluşlarında gençlere yönelik sosyal hizmet çalışmalarında bulundu. 2017 yılında Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünde doktora programı öğrencisi olarak başladı. Almanya’nın Köln şehrinde büyük bir sivil toplum kuruluşu bünyesinde okul öncesi eğitim alanında proje yönetimi ve koordinatörlük yapmaktadır. Ayrıca Almanya’da 2019 yılında kurulan İslami sosyal hizmet derneği Fudul e.V.’ın kurucu yöneticilerinden olup, 2017 yılında Avrupalı Müslüman akademisyenler tarafından kurulan ILM Academicians e.V. derneğinin aktif üyelerindendir.

YAYIN VE ESERLER

- Abay, A.R. ve Seyis, N. (2022). Bağlanma Kuramı Açısından Göçün Kimlik Oluşumuna Etkisi. Uluslararası Göç ve Yükseköğrenimde Göçmenler Kongresi. Mardin.
- Seyis, N. (2023). Bağlanma Kuramı Açısından İhmal ve İstismar; Batı Dünyasında Uygulanan Koruyucu Önleyici Projeler. E. Tüccar içinde, *Çocuklarda İhmal ve İstismar* (s. 125-154). İstanbul: Efeakademi.
- İnam, A. ve Seyis, N. (2023). Avrupa (Belçika) Cezaevlerinde Manevi Destek Hizmetleri. M. Gedik içinde, *Disiplinlerarası Sosyal Hizmet. Holistik Perspektif* (s. 479-506). Ankara: Nobel.